

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ»
«ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

*Αξιολόγηση των εργασιών στο σχολικό βιβλίο Ιστορίας της ΣΤ΄ Τάξης
Δημοτικού Σχολείου ως προς το παιδαγωγικό τους περιεχόμενο*

Μαρία Κουτούπη

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Επιβλέπων: Χαράλαμπος Κωνσταντίνου,
Καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου
Ιωαννίνων

Μέλη: Θωμάς Μπάκας,
Αναπληρωτής Καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου
Ιωαννίνων
Σουζάννα – Μαρία Νικολάου,
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ιωάννινα, 2019

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη	6
Abstract	7
Εισαγωγή	9

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Έννοια και βασικές παράμετροι της εκπαιδευτικής αξιολόγησης

1.1 Ορισμός εκπαιδευτικής αξιολόγησης.....	14
1.2 Σκοποί και στόχοι της εκπαιδευτικής αξιολόγησης.....	16
1.3 Το αντικείμενο της εκπαιδευτικής αξιολόγησης	17
1.4 Τα κριτήρια στην εκπαιδευτική αξιολόγηση.....	18

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού

2.1 Χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού υλικού	23
2.1.1 Σκοποί, στόχοι και τα κριτήρια της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού υλικού.....	25
2.2 Αξιολόγηση των Προγραμμάτων Σπουδών και των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών.....	30
2.2.1 Κριτήρια αξιολόγησης των Προγραμμάτων Σπουδών και των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών.....	34
2.3 Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών.....	36
2.4 Αξιολόγηση των σχολικών εγχειριδίων.....	42
2.4.1 Κριτήρια αξιολόγησης σχολικών εγχειριδίων.....	46
2.5 Αξιολόγηση της χρήσης των εκπαιδευτικών λογισμικών.....	53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Το μάθημα της Ιστορίας και η αξιολόγησή του

3.1 Η θέση και ο ρόλος του μαθήματος της Ιστορίας.....	58
3.2 Σκοποί και στόχοι του μαθήματος της Ιστορίας σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για την υποχρεωτική εκπαίδευση.....	65
3.3 Τα κριτήρια αξιολόγησης των σχολικών εγχειριδίων της Ιστορίας.....	68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η σχολική επίδοση και οι σχολικές εργασίες

4.1 Το περιεχόμενο της αξιολόγησης του μαθητή.....	71
4.2 Η έννοια της επίδοσης στην εκπαιδευτική αξιολόγηση.....	76
4.2.1 Η μέτρηση της επίδοσης.....	80
4.2.2 Η αξιολόγηση της σχολικής επίδοσης σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών.....	81
4.3 Οι μορφές των σχολικών εργασιών.....	83
4.3.1 Το περιεχόμενο των εργασιών στο σχολικό εγχειρίδιο της Ιστορίας ΣΤ΄ Δημοτικού Σχολείου.....	89
4.4 Η ερώτηση στις σχολικές εργασίες.....	94
4.5 Η ερώτηση ως μέσο αξιολόγησης	98
4.6 Ταξινομίες ερωτήσεων.....	101

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η μεθοδολογία της έρευνας

5.1 Το αντικείμενο και οι στόχοι της έρευνας.....	123
5.2 Οι μέθοδοι έρευνας των σχολικών εγχειριδίων.....	125
5.2.1 Η ανάλυση περιεχομένου ως τεχνική έρευνας.....	126
5.2.2 Ο σχεδιασμός της έρευνας	129

5.2.2 Η δοκιμαστική έρευνα.....	132
---------------------------------	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Παρουσίαση των ευρημάτων

6.1 Ερωτήσεις στο Βιβλίο του Μαθητή.....	137
6.1.1 Ερωτήσεις με βάση τις νοητικές λειτουργίες.....	137
6.1.2 Ταξινόμια ερωτήσεων των Amidon και Hunter.....	142
6.1.3 Ταξινόμια ερωτήσεων του Πανεπιστημίου Stanford.....	147
6.1.4 Ταξινόμια ερωτήσεων του Bloom και των συνεργατών.....	154
6.1.5 Ταξινόμια ερωτήσεων των Brown και Wragg.....	163
6.1.6 Ταξινομίες ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου σύμφωνα με την Κουλουμπαρίτση.....	169
6.1.7 Ερωτήσεις με διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις.....	184
6.2 Ερωτήσεις στο Τετράδιο Εργασιών.....	190
6.2.1 Ερωτήσεις με βάση τις νοητικές λειτουργίες.....	190
6.2.2 Ταξινόμια ερωτήσεων των Amidon και Hunter.....	196
6.2.3 Ταξινόμια ερωτήσεων του Πανεπιστημίου Stanford.....	202
6.2.4 Ταξινόμια ερωτήσεων του Bloom και των συνεργατών.....	210
6.2.5 Ταξινόμια ερωτήσεων των Brown και Wragg.....	218
6.2.6 Ταξινομίες ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου σύμφωνα με την Κουλουμπαρίτση.....	226
6.2.7 Ερωτήσεις με διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις.....	246
6.3 Ερωτήσεις στο εκπαιδευτικό υλικό του ψηφιακού Βιβλίου του Μαθητή.....	253
6.3.1 Ερωτήσεις με βάση τις νοητικές λειτουργίες.....	253
6.3.2 Ταξινόμια ερωτήσεων των Amidon και Hunter.....	258
6.3.3 Ταξινόμια ερωτήσεων του Πανεπιστημίου Stanford.....	263
6.3.4 Ταξινόμια ερωτήσεων του Bloom και των συνεργατών.....	268
6.3.5 Ταξινόμια ερωτήσεων των Brown και Wragg.....	275
6.3.6 Ταξινομίες ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου σύμφωνα με την Κουλουμπαρίτση.....	281

6.3.7 Ερωτήσεις με διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις.....	296
6.4 Ανάλυση και συζήτηση των ευρημάτων.....	301
6.5 Συμπεράσματα.....	307
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	312
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	322

Περίληψη

Η παρούσα εργασία διερευνά το παιδαγωγικό περιεχόμενο των εργασιών στο εγχειρίδιο Ιστορίας της ΣΤ΄ Τάξης του Δημοτικού Σχολείου. Η εργασία συναρθρώνεται από δύο μέρη: Το θεωρητικό και το εμπειρικό. Το θεωρητικό μέρος ξεκινά με την έννοια και τις βασικές παραμέτρους της εκπαιδευτικής αξιολόγησης και συγκεκριμένα αναφέρεται στον ορισμό, τους σκοπούς, το αντικείμενο και τα κριτήρια (Κεφάλαιο Πρώτο). Στη συνέχεια, επιχειρείται η θεωρητική τεκμηρίωση του ρόλου και των κριτηρίων της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού υλικού, το οποίο αφορά τα Προγράμματα Σπουδών, τα σχολικά εγχειρίδια και τα εκπαιδευτικά λογισμικά (Κεφάλαιο Δεύτερο). Στο επόμενο κεφάλαιο (Κεφάλαιο Τρίτο), μέρος της θεωρητικής πραγμάτευσης αποτελεί ο ρόλος, οι στόχοι του μαθήματος της Ιστορίας και τα κριτήρια αξιολόγησης των σχολικών εγχειριδίων της Ιστορίας. Ακολούθως, παρουσιάζεται το περιεχόμενο της αξιολόγησης του μαθητή για να διαφωτιστεί η έννοια και η μέτρηση της επίδοσης. Ακολουθεί η θεωρητική προσέγγιση των σχολικών εργασιών και γίνεται εστίαση στον ρόλο των ερωτήσεων και ανάλυση των ταξινομιών των ερωτήσεων (Κεφάλαιο Τέταρτο). Το εμπειρικό μέρος περιλαμβάνει την ερευνητική μεθοδολογία (Κεφάλαιο Πέμπτο) και την παρουσίαση των ευρημάτων βάσει διερεύνησης των κατηγοριών των ερωτήσεων του σχολικού εγχειριδίου. Στη συγκεκριμένη εργασία οι κατηγορίες μελέτης των ερωτήσεων είναι με κριτήριο α) τις νοητικές λειτουργίες που δραστηριοποιούν, β) τον τύπο της απάντησης που προκαλούν (Amidon και Hunter), γ) την ταξινομία του Πανεπιστημίου Stanford, δ) την ταξινομία του Bloom και των συνεργατών του, ε) την κατηγορία Brown και Wragg, στ) τις ταξινομίες που χρησιμοποίησε η Κουλουμπαρίτση (2003) για την κατανόηση κειμένων και ζ) τη δυνατότητα διαθεματικού περιεχομένου ή προεκτάσεων (Κεφάλαιο Έκτο). Τέλος, το τελευταίο κεφάλαιο περιλαμβάνει και τη συζήτηση αυτών και τις καταληκτικές διαπιστώσεις. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η κατηγοριοποίηση και η ανάλυση των ερωτήσεων βοηθά τον εκπαιδευτικό να οργανώσει καλύτερα το μάθημα, να θέσει συγκεκριμένους στόχους και εν τέλει να κατανοήσει καλύτερα τη διδακτική λειτουργικότητα των ερωτήσεων που περιέχει το σχολικό εγχειρίδιο.

Λέξεις κλειδιά: εκπαιδευτική αξιολόγηση, εκπαιδευτικό υλικό, σχολικό εγχειρίδιο ιστορίας, σχολικές εργασίες, ερωτήσεις, ταξινόμηση ερωτήσεων, παιδαγωγικό περιεχόμενο

Abstract

The current thesis investigates the pedagogical content of the assignments in the History Handbook of Elementary School. The work is structured in two parts: Theoretical and empirical. The theoretical part begins with the concept and basic parameters of educational evaluation and specifically is referred to the definition, aims, subject and criteria (Chapter One). Then, a theoretical substantiation of the role and criteria of evaluation of educational material, regards to curricula, school textbooks and educational software is attempted (Chapter Two). In the next chapter (Chapter Three), part of the theoretical discussion is about the role, objectives of the History lesson and the criteria for evaluating History textbooks. After that, the content of the student's assessment is presented to clarify the meaning and performance measurement. The theoretical approach to school activities follows and focuses on the role of questions and the analysis of question's taxonomy (Chapter Four). The empirical part includes the research methodology (Chapter Fifth) and the presentation of the findings based on the investigation of the taxonomies of questions in school textbooks. In this research the categories on which the questions are being studied are with criterion a. the cognitive functions that they operate on, b. the type of response they give (Amidon and Hunter), c. the Stanford University classification, d. the Bloom model, e. the Brown and Wragg category, f. the taxonomies related to text comprehension used by Couloubaritsi (2003) and g. the ability for content or extensions based on interdisciplinarity (Chapter Six). Finally, the last chapter includes the discussion of the findings and conclusion. Overall, the study demonstrates that categorizing and analyzing questions helps the teacher to organize the lesson, to set specific goals, and ultimately to understand better the level of appropriacy of the questions which are included in the school book.

Key words: educational evaluation, educational material, history textbook, school assignments and activities, questions, question's taxonomies, pedagogical content

Δηλώνω ότι είμαι η συγγραφέας της παρούσας Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας, η οποία αποτελεί προϊόν προσωπικής μελέτης και εργασίας και δεν προέρχεται ούτε από αντιγραφή ούτε από ανάθεση σε τρίτους. Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν αναφέρονται με σαφήνεια στη βιβλιογραφία και στο κείμενο, ενώ κάθε εξωτερική βοήθεια, αν υπήρξε, αναγνωρίζεται ρητά, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Εισαγωγή

Η αξιολόγηση αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της παιδαγωγικής δραστηριότητας, συνεπώς επιβάλλεται η υλοποίησή της προκειμένου να διαπιστώνεται αν επιτυγχάνονται οι στόχοι που τέθηκαν. Η εκπαιδευτική αξιολόγηση διακρίνεται σε τρεις τομείς: αξιολόγηση προσωπικού, αξιολόγηση προγραμμάτων, αξιολόγηση μαθησιακών επιτευγμάτων (Κουλουμπαρίση, 2018: 11). Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στην αξιολόγηση του παιδαγωγικού περιεχόμενου των εργασιών των σχολικών εγχειριδίων, που αποτελεί μέρος του εκπαιδευτικού υλικού.

Το σχολικό εγχειρίδιο και οι εργασίες του αποτελούν αντικείμενο της εκπαιδευτικής αξιολόγησης. Εξάλλου, το σχολικό εγχειρίδιο ή, αλλιώς, σχολικό βιβλίο συνιστά κυρίαρχο μέσο διδασκαλίας και μάθησης, εκφράζει την επίσημη ιδεολογία του κράτους και περιέχει κείμενα και εργασίες μέσω των οποίων ο μαθητής θα οδηγηθεί να κατακτήσει τους στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος. Δεν είναι τυχαίο ότι αποτελεί μία από τις δυναμικότερες παιδαγωγικές εισροές στην σχολική τάξη (Κουλουμπαρίση, 2015: 16). Ως σχολική εργασία νοούνται οι ασκήσεις, οι ερωτήσεις, τα σχέδια εργασίας, οι συνθετικές εργασίες, οι δραστηριότητες που περιλαμβάνουν τη διαθεματικότητα, τις διδακτικές επισκέψεις κ.ά. (Αγγέλη, 2012: 8).

Οι εργασίες των σχολικών εγχειριδίων εκφράζονται κυρίως με τη μορφή ερωτήσεων. Η αξία του ρόλου της ερώτησης αναδείχθηκε στην αρχαία Ελλάδα και από τον αρχαίο Έλληνα φιλόσοφο Σωκράτη, ο οποίος χρησιμοποιώντας την μαιευτική μέθοδο οδηγούσε τους συνομιλητές του στη μάθηση. Αλλά και μεταγενέστεροι φιλόσοφοι, δάσκαλοι, πολιτικοί, επιστήμονες κατέδειξαν το ρόλο των ερωτήσεων. Ο Αϊνστάιν είχε πει πως το πιο σημαντικό πράγμα είναι να μη σταματάς να ρωτάς και η Ίντιρα Γκάντι θεωρούσε τη δυνατότητα του να ρωτάς να έχει θέση στη βάση της ανθρώπινης προόδου (Μπιρμπίλη, 2015: 25).

Η ερώτηση αποτελεί ένα ερέθισμα που δημιουργεί στον μαθητή απορίες, αφόρμηση για σκέψη, διερεύνηση και έκφραση της δημιουργικότητάς του. Παράλληλα, όμως, η ερώτηση αποτελεί και τρόπο αξιολόγησης της επίδοσης του μαθητή. Για να είναι αποτελεσματικές οι ερωτήσεις θα πρέπει να διακρίνονται από ποιότητα, να έχουν παιδαγωγικό περιεχόμενο και να συμφωνούν με τους στόχους μάθησης, σύμφωνα με

τους οποίους συντάχθηκαν, όπως και με τις γνωστικές, διανοητικές και συναισθηματικές ικανότητες και ιδιαιτερότητες του μαθητή (Κωνσταντίνου, 2006: 67).

Η αξιολόγηση των εργασιών του σχολικού εγχειριδίου εντάσσεται στο ευρύτερο πεδίο της έρευνας του σχολικού βιβλίου. Η αξιολόγηση των σχολικών βιβλίων έχει ιδιαίτερη βαρύτητα, επειδή μέσα από αυτή ελέγχεται η υλοποίηση των στόχων του Αναλυτικού Προγράμματος. Επίσης, εντοπίζονται μειονεκτήματα με σκοπό να γίνουν διορθωτικές παρεμβάσεις και να ενημερωθεί η εκπαιδευτική κοινότητα, ώστε να αναλάβει αντισταθμιστικές πρωτοβουλίες κατά τη διδασκαλία (Κουλουμπαρίτση, 2015: 16). Στις περισσότερες έρευνες το σχολικό εγχειρίδιο μελετάται ως προς το επικοινωνιακό και ιδεολογικό του περιεχόμενο, *informativum* και *politicum*, και όχι ως *paedagogicum* και *didacticum*, δηλαδή ως παιδαγωγικό και διδακτικό μέσο με επιστημονικά και παιδαγωγικά κριτήρια για να διαπιστωθεί η καταλληλότητά του ως μέσο διδασκαλίας, η σχέση του με το Πρόγραμμα Σπουδών και την Εκπαιδευτική Αξιολόγηση (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 333-334· Μπονίδης, 2015: 117-118). Συνεπώς, οι εργασίες του σχολικού εγχειριδίου έχουν σημαντικό ρόλο στη διδασκαλία και υπάρχει ανάγκη έρευνας και ενασχόλησης με αυτές.

Το διδακτικό αντικείμενο της Ιστορίας επιλέχθηκε ως γενικότερο αντικείμενο έρευνας αφ' ενός διότι άπτεται των ενδιαφερόντων της ερευνήτριας, αφ' ετέρου διότι διαχρονικά παρουσιάζει επιστημονικό ενδιαφέρον στην εκπαίδευση αλλά και στην κοινωνία. Έχει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ιστορικής σκέψης, της ιστορικής συνείδησης και του εγγράμματος ενεργού υπεύθυνου πολίτη. Με την μελέτη της Ιστορίας κατανοείται η αλλαγή στο χώρο και στο χρόνο και η σημαντικότητα των ανθρώπινων ενεργειών.

Επιλέχθηκε το εγχειρίδιο Ιστορίας της Έκτης (ΣΤ') Τάξης του Δημοτικού Σχολείου, διότι απευθύνεται σε μαθητές της τελευταίας τάξης του Δημοτικού Σχολείου, οι οποίοι βρίσκονται, σύμφωνα με τη θεωρία του Piaget, στο στάδιο της τυπικής νόησης και μπορούν να κάνουν σύνθετες νοητικές λειτουργίες, π.χ. να διερευνούν λογικές λύσεις σε συγκεκριμένες και αφηρημένες έννοιες, να σκέφτονται συστηματικά όλες τις πιθανότητες και να ανακαλύπτουν λογικές λύσεις, μπορούν να προβάλλουν στο μέλλον ή να ανακαλέσουν από το παρελθόν κατά την επίλυση προβλημάτων, να έχουν ενσυναίσθηση, να κατανοούν ρόλους κ.τ.λ. (Craig & Baucum, 2007: 98). Με βάση όλα

τα παραπάνω αναμένεται οι εργασίες να σχετίζονται με την ανάπτυξη των ανώτερων λειτουργιών του μαθητή, οπότε παρουσιάζει ενδιαφέρον να ερευνηθεί το περιεχόμενό τους.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει το παιδαγωγικό περιεχόμενο των εργασιών του διδακτικού εγχειριδίου της Έκτης (ΣΤ΄) Τάξης του Δημοτικού Σχολείου και τα αποτελέσματα να ληφθούν υπ' όψιν για ανατροφοδότηση και για περαιτέρω αξιοποίησή τους τόσο από τους διδάσκοντες της Ιστορίας της συγκεκριμένης τάξης, όσο και από σχετικούς ερευνητές του θέματος. Συνεπώς, η εργασία δεν αποσκοπεί στην καθ' αυτή αξιολόγηση του βιβλίου, αλλά να αναδείξει τον ρόλο των εργασιών και των κατάλληλων ερωτήσεων στη διδασκαλία γενικότερα.

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη, το θεωρητικό και το εμπειρικό μέρος. Το πρώτο μέρος αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια και συνιστά τη θεωρητική προσέγγιση του υπό μελέτη ζητήματος με βάση ελληνική και ξένη βιβλιογραφία. Στο εμπειρικό μέρος των υπολοίπων κεφαλαίων περιλαμβάνονται η μεθοδολογία της έρευνας, η παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων, η συζήτηση αυτών και οι καταληκτικές διαπιστώσεις.

Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται μία εννοιολογική αποσαφήνιση των όρων που αφορούν την Εκπαιδευτική Αξιολόγηση και αναφέρονται οι σκοποί, οι στόχοι, το αντικείμενο και τα κριτήριά της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθενται συγκεκριμένες προσεγγίσεις της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού υλικού, του ρόλου του Αναλυτικού Προγράμματος, του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών και παρατίθενται οι σκοποί και οι στόχοι τους. Διερευνάται το πλαίσιο αξιολόγησης των σχολικών εγχειριδίων σε σχέση με τα κριτήρια αξιολόγησης.

Το τρίτο κεφάλαιο μέρος της θεωρητικής πραγμάτευσης περιλαμβάνει τον ρόλο και τους στόχους του μαθήματος της Ιστορίας, όπως, επίσης, αυτοί ορίζονται και από το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για την υποχρεωτική εκπαίδευση. Στο τέλος του κεφαλαίου γίνεται προσέγγιση των κριτηρίων αξιολόγησης του σχολικού εγχειριδίου της Ιστορίας.

Το τέταρτο κεφάλαιο περιέχει τις μορφές των σχολικών εργασιών και τη λειτουργία τους στην αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή, με αναφορά στην αξιολόγηση του

μαθητή σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών. Τέλος, γίνεται εστίαση στον ρόλο των ερωτήσεων και εκτενής παράθεση των ταξινομιών των ερωτήσεων.

Το πέμπτο κεφάλαιο αφορά τη διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων, τον σχεδιασμό της έρευνας και το δοκιμαστικό στάδιο.

Το έκτο κεφάλαιο περιέχει την παρουσίαση και την ανάλυση των ευρημάτων της έρευνας. Περιλαμβάνει, επίσης, τη συζήτηση των αποτελεσμάτων της έρευνας και τα συμπεράσματα.

Ακολουθεί η παράθεση της βιβλιογραφίας και του παραρτήματος.

Σε αυτό το σημείο, θα ήθελα να εκφράσω ένα μεγάλο ευχαριστώ στον επιβλέποντα Καθηγητή, κύριο Χαράλαμπο Κωνσταντίνου, Καθηγητή Σχολικής Παιδαγωγικής και Αξιολόγησης στην Εκπαίδευση του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, που ως επιστήμονας, ως καθηγητής και ως άνθρωπος επηρέασε την πορεία μου καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου. Του οφείλω πολλά για τη συνολική του στάση και τη συμβολή του για να ολοκληρωθεί η εργασία.

Θα επιθυμούσα να απευθύνω ευχαριστίες στον κύριο Θωμά Μπάκα, Αναπληρωτή Καθηγητή Εκπαιδευτικής Πολιτικής και Διοίκησης της Εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και στην κυρία Σουζάννα–Μαρία Νικολάου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, ως μέλη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής, για την συμβολή τους στο επιστημονικό μου έργο και στην πορεία μου, ιδίως ως μεταπτυχιακή φοιτήτρια.

Ένα ευχαριστώ οφείλω και στις δύο συναδέλφους, Ελένη Πιστιόλη, Εκπαιδευτικό ΠΕ70 PhD. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και Ευανθία Ναλπαντίδου, Εκπαιδευτικό ΠΕ70 MEd. Πανεπιστημίου Λευκωσίας, που με μεγάλη προθυμία και επιστημονική υπευθυνότητα ήταν οι κωδικογράφοι κατά την πιλοτική έρευνα.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Έννοια και βασικές παράμετροι της αξιολόγησης

1.1 Ορισμός της εκπαιδευτικής αξιολόγησης

Η έννοια της αξιολόγησης στην εκπαίδευση εμφανίστηκε εντονότερα με την αναβάθμιση των συστημάτων εκπαίδευσης και των σπουδών των Επιστημών Αγωγής. Εξ' αιτίας αυτού, ονομάζεται «Εκπαιδευτική Αξιολόγηση» ή «Αξιολόγηση στην Εκπαίδευση». Το πλήθος των παρεμφερών ορισμών μαρτυρά αφ' ενός το επιστημονικό ενδιαφέρον στον τομέα αυτό και στην καθιέρωσή του ως ξεχωριστή περιοχή στις Επιστήμες της Αγωγής, αφ' ετέρου την ανάγκη να χρησιμοποιεί μεθόδους και εργαλεία άλλων επιστημών (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 25).

Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνου (2006: 13), *«η αξιολόγηση, ως ένα αυτόνομο και εκ των πραγμάτων επιβεβλημένο κοινωνικό φαινόμενο που συνδέεται με την αποτίμηση μιας οποιαδήποτε ατομικής ή συλλογικής δραστηριότητας καθώς και του αποτελέσματός της, αποτελεί το βασικό στάδιο κάθε οργανωμένης και συστηματικής διαδικασίας, την οποία χαρακτηρίζει πρωταρχικά ο σχεδιασμός – προγραμματισμός και στη συνέχεια η υλοποίηση – εφαρμογή του»*. Επομένως, αξιολογώ σημαίνει διατυπώνω κρίση, εκτίμηση, γνώμη βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 16). Η επιστημονική αξιολόγηση γίνεται με συγκεκριμένες προϋποθέσεις, με τις οποίες διασφαλίζεται η εγκυρότητα, η αξιοπιστία και η αντικειμενικότητά της και όχι αυθαίρετα ή αυθόρμητα (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 17).

Ο Tyler (1971: 105-106) ορίζει την αξιολόγηση ως τη διαδικασία σύμφωνα με την οποία θα καθοριστεί σε ποιο βαθμό πραγματοποιήθηκαν οι στόχοι ενός Προγράμματος Σπουδών (curriculum) και σε ποιο βαθμό πραγματοποιήθηκαν αλλαγές στη συμπεριφορά του μαθητή, που είναι ο αποδέκτης όλων αυτών που ορίζει το Πρόγραμμα Σπουδών. Ο Hopkins (1989: 3-5) ενδιαφέρεται και μελετά τις αναπτυξιακές πλευρές της αξιολόγησης με ανάλυση και κριτήρια που οδηγούν στη βελτίωση και όχι απλά στη διατύπωση κρίσεων. *«Η αξιολόγηση μπορεί να παρέχει μέσα για να μετατραπεί μία εκπαιδευτική ιδέα*

σε πράξη, καθώς επίσης και για την παρακολούθηση και την ενίσχυση της ανάπτυξης των προγραμμάτων σπουδών» (Hopkins, 1989: 3).

Ο Κωνσταντίνου (2006: 15) ορίζει την αξιολόγηση πιο συγκεκριμένα στην εκπαιδευτική διαδικασία ως *«τη διαδικασία που αποβλέπει να προσδιορίσει, όσο πιο συστηματικά, έγκυρα, αξιόπιστα και αντικειμενικά γίνεται, την καταλληλότητα, τη λειτουργικότητα, και το αποτέλεσμα μιας διδακτικής και παιδαγωγικής δραστηριότητας σε σχέση με τους στόχους της αλλά και με συγκεκριμένη μεθοδολογία»*. Ορίζονται δε τα πέντε βασικά σημεία της αξιολόγησης όπως ακολουθούν:

α) *Ο γενικός και ειδικός στόχος*. Στην αξιολόγηση πρέπει εξ' αρχής να οριστούν οι στόχοι. Αν αυτό δεν συμβεί, ο αξιολογητής δεν έχει σωστή κατεύθυνση στο έργο του και η αξιολόγηση είναι άνευ νοήματος.

β) *Το αντικείμενο αξιολόγησης*. Σχετίζεται με το *τι* και *ποιος* αξιολογείται και λαμβάνονται υπ' όψιν διάφορες καταστάσεις που αφορούν το αντικείμενο ή και το πρόσωπο.

γ) *Το υποκείμενο αξιολόγησης*. Πρόκειται για τα πρόσωπα που αξιολογούν. Ο ρόλος τους είναι βαρυσήμαντος και για αυτό οφείλουν να διαθέτουν τις προϋποθέσεις, τα εφόδια, τις ικανότητες και την ενδεδειγμένη μεθοδολογία.

δ) *Η ειδική περίπτωση*. Αφορά τις θεσμικές και κοινωνικές διαστάσεις κάτω από τις οποίες διεξάγεται η αξιολόγηση.

ε) *Τα εργαλεία*. Πρόκειται για τις τεχνικές και τα μέσα που καθιστούν την αξιολόγηση έγκυρη, αξιόπιστη και αντικειμενική (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 18-19).

Ο Stufflebeam (1971: 3) αναφέρει πως η αξιολόγηση είναι συστηματική και συνεχής διαδικασία βελτίωσης των τρεχόντων προγραμμάτων και ιδιαίτερα είναι μοχλός λήψης αποφάσεων για βελτιώσεις. Σύμφωνα με τους Καψάλη και Χανιωτάκη (2015: 10-11), η εκπαιδευτική αξιολόγηση ορίζεται ως *«μία συστηματική διαδικασία συλλογής, επεξεργασίας και ερμηνείας στοιχείων και δεδομένων, τα οποία οδηγούν σε μία κρίση για την αξία μιας εκπαιδευτικής προσπάθειας με απώτερο σκοπό τη βελτίωσή της»*

Με την έννοια συστηματική νοούνται οι πληροφορίες που συλλέγονται με μέθοδο, κριτήρια και ειδικά εργαλεία. Τα δεδομένα, που συλλέγονται για να αποτελούν μέρος πραγματικής αξιολόγησης, πρέπει να ερμηνεύονται. Επίσης, εκτιμάται η αξία μίας

εκπαιδευτικής προσπάθειας από τον αξιολογητή, ο οποίος κρίνει σε ποιο βαθμό ένα πρόγραμμα συμβάλλει στην επίτευξη των εκπαιδευτικών σκοπών. Το τελευταίο αποτελεί έναυσμα για εκπαιδευτική πολιτική δράση, διότι οι αποφάσεις για την εφαρμογή αλλαγών και βελτιώσεων ανήκουν στην πολιτική ηγεσία. Τέλος, ο σκοπός της εκπαιδευτικής αξιολόγησης είναι η βελτίωση της εκπαιδευτικής πολιτικής και των εκπαιδευτικών πρακτικών, γεγονός που σημαίνει ότι η εκπαιδευτική αξιολόγηση συνδεδεμένη με την ποιότητα στην εκπαίδευση (Καψάλης & Χανιωτάκης, 2015: 11-13).

1.2 Σκοποί και στόχοι της εκπαιδευτικής αξιολόγησης

Η αξιολόγηση επιτελεί ορισμένες λειτουργίες για το σχολείο και την κοινωνία, ανάλογα με τον σκοπό, τον αξιολογητή και το πρόσωπο ή το αντικείμενο αξιολόγησης. Μία από αυτές είναι η *λειτουργία της επανατροφοδότησης*: Πρόκειται για την πιο βασική και κύρια λειτουργία της εκπαιδευτικής αξιολόγησης. Με την επανατροφοδότηση γίνεται ενημέρωση της εξέλιξης και της πορείας του αξιολογούμενου σχετικά με την αποτελεσματικότητά του. Στη συνέχεια λαμβάνουν μέρος ενέργειες για τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και σχεδιάζονται τα επόμενα βήματα. Η επανατροφοδότηση προσδίδει τον παιδαγωγικό χαρακτήρα της εκπαιδευτικής αξιολόγησης σε μεγαλύτερο βαθμό συγκριτικά με τις υπόλοιπες λειτουργίες. Οι υπόλοιπες λειτουργίες της αξιολόγησης είναι της *«δραστηριοποίησης κινήτρων, της μεταβίβασης της μάθησης, της κοινωνικής επιλογής, της πειθάρχησης των μαθητών, της προετοιμασίας για τη ζωή, της διατήρησης των κριτηρίων επίδοσης, της πρόγνωσης, του ελέγχου, της έκθεσης, της νομιμοποίησης και της σταθεροποίησης του συστήματος»* (Καψάλης & Χανιωτάκης, 2015: 29-41).

Η εκπαιδευτική αξιολόγηση πρέπει:

- *«Να συμβάλλει στη διερεύνηση της γνώσης για το επιτελούμενο σε κάθε εκπαιδευτική μονάδα έργο,*
- *να προωθεί διαδικασίες ανάπτυξης των σχολείων και να ενθαρρύνει τις πρωτοβουλίες σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο,*
- *να υποστηρίζει τη λήψη ορθολογικών αποφάσεων,*

- να λειτουργεί ως μοχλός βελτίωσης ή αλλαγής των εκπαιδευτικών πρακτικών και γενικότερα του εκπαιδευτικού συστήματος» (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 25),
- να βελτιώνει τη διδακτική πράξη,
- να επισημαίνει αδυναμίες και προβλήματα,
- να αναπτύσσει επαγγελματικά το προσωπικό,
- να εκσυγχρονίζει την οργάνωση και τη διοίκηση του σχολείου,
- να προωθεί τον προγραμματισμό και τη σχεδίαση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων,
- να διευκολύνει τη λήψη αποφάσεων, η συμμετοχή των αρμόδιων φορέων,
- να βελτιώνει την ποιότητα της σχολικής ζωής (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 35).

Τα τελευταία χρόνια η μεγάλη έκρηξη στην ανθρώπινη γνώση ταυτόχρονα με την ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας οδήγησαν υπερεθνικούς σχηματισμούς, όπως τον ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης) και την Ευρωπαϊκή Ένωση, να οριοθετήσουν την σημερινή εποχή ως Κοινωνία της πληροφορίας ή Κοινωνία της γνώσης (Καρατζιά-Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2006: 24). Οι οργανισμοί αυτοί συνιστούν στα κράτη μέλη να δημιουργήσουν και να εφαρμόσουν σύστημα αξιολόγησης με σκοπό την ποιότητα στην εκπαίδευση με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαίδευση: εκπαιδευτικών, στελεχών εκπαίδευσης, μαθητών, γονέων (Καρατζιά-Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2006: 312). Απώτερος σκοπός είναι η αποτελεσματικότητα του σχολείου για να πετυχαίνουν οι μαθητές υψηλές επιδόσεις ώστε ως αυριανοί πολίτες και εργαζόμενοι να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της διαρκώς μεταβαλλόμενης κοινωνίας (Καρατζιά-Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2006: 335). Εν τέλει, «σκοπός της αξιολόγησης είναι η βελτίωση ή η αλλαγή του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και η γνώση και αναβάθμιση του επιτελούμενου έργου σε κάθε εκπαιδευτικό σύστημα και ειδικότερα σε κάθε εκπαιδευτική μονάδα» (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 25).

1.3 Το αντικείμενο της εκπαιδευτικής αξιολόγησης

Η αξιολόγηση έχει ως αντικείμενο τους εκπαιδευτικούς στόχους, τα αναλυτικά προγράμματα, τα μαθησιακά μέσα (βιβλία κ.τ.λ.), τους εκπαιδευτικούς, τους μαθητές, τις μεθόδους διδασκαλίας και συνολικά το εκπαιδευτικό σύστημα (Κωνσταντίνου, 2006: 15). Το αντικείμενο της αξιολόγησης διακρίνεται ειδικότερα σε συντελεστές:

α) Έμψυχους: διοικητικό και διδακτικό προσωπικό, συμβουλευτικό προσωπικό, επικουρικό προσωπικό, πολιτικό προσωπικό, σύλλογοι και μαθητές (Δημητρόπουλος, 2010: 246-249).

β) Μη έμψυχους παράγοντες: Προγράμματα Σπουδών, εκπαιδευτικό υλικό, σχολικά εγχειρίδια, υλικοτεχνική υποδομή, διδακτικά μέσα, δομή, διάρθρωση και νομοθεσία, οικονομική διαχείριση (ό.π.: 296-297).

Το πόνημα αυτό μελετά ένα μέρος των μη έμψυχων παραγόντων στην εκπαίδευση, καθώς είναι εξίσου σημαντικοί με τους έμψυχους και επηρεάζουν την εκπαιδευτική διαδικασία και κατ' επέκταση όλο το εκπαιδευτικό σύστημα. Έμψυχοι και μη έμψυχοι παράγοντες αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους δυναμικά για τη λειτουργία του «όλου» (ό.π.: 297).

1.4 Τα κριτήρια στην εκπαιδευτική αξιολόγηση

Τα κριτήρια στην εκπαιδευτική αξιολόγηση είναι *«ένας άξονας αναφοράς πάνω στον οποίο γίνεται μία κρίση είναι μία καθιερωμένη αρχή, ένας καθιερωμένος κανόνας ή μία καθιερωμένη στάση, όταν αυτά χρησιμοποιούνται προκειμένου, με βάση αυτά, να πραγματοποιηθεί κρίση αξίας, επιλογή, προτίμηση, ιεράρχηση κτλ.»* (Δημητρόπουλος, 2010: 131). Πιο απλά, είναι εργαλεία που σχετίζονται με τον στόχο και αποτελούν τη βάση με τα οποία γίνεται η κρίση (Αγγέλη, 2013: 46). Είναι σημαντικό τα κριτήρια να χαρακτηρίζονται από σαφήνεια και εξειδίκευση ώστε να γίνονται αντιληπτά ακριβώς με τον ίδιο τρόπο από όλους όσους μετέχουν στην οργάνωση και υλοποίηση της αξιολόγησης (Δημητρόπουλος, 2010: 140-141). Τα κριτήρια υπόκεινται σε ενδεικτικές διακρίσεις είτε ανεξάρτητες είτε σε συνδυασμό με βάση άλλα κριτήρια (ό.π., 2010: 134-137). Εν συντομία οι διακρίσεις είναι με βάση:

1. *«Τη σχέση τους με τον αξιολογητή και τη δυνατότητα που παρέχουν για αντικειμενική κρίση σε εξωτερικά (αντικειμενικά) και εσωτερικά (υποκειμενικά).*
2. *Τη φύση τους ή την έκφρασή τους σε ποσοτικά και ποιοτικά.*
3. *Τον τομέα αναφοράς τους σε οικονομικά, εκπαιδευτικά – παιδαγωγικά, γενικά.*
4. *Τη σχέση τους με την εκπαιδευτική διαδικασία σε σχεδιασμό, διαδικασία και αποτελέσματα.*
5. *Την εμβέλεια θεώρησης σε βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα.*
6. *Την ευρύτητα κάλυψης σε γενικά και ειδικά.*
7. *Το αντικείμενο αξιολόγησης σε κριτήρια αξιολόγησης έμψυχων συντελεστών και σε κριτήρια αξιολόγησης μη έμψυχων συντελεστών» (Δημητρόπουλος, 2010: 136).*

Ο προσδιορισμός των κριτηρίων στην αξιολόγηση σχετίζεται άμεσα με το είδος, το αντικείμενο και τον σκοπό της και βάσει αυτών προκύπτουν τα αποτελέσματά της. Χρησιμοποιείται και ο όρος «δείκτες αξιολόγησης», αντί για κριτήρια, που μπορεί να είναι ποιοτικοί ή ποσοτικοί. Για τους τελευταίους ισχύει και ο όρος «δείκτες απόδοσης» (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 37). Οι αγγλικοί όροι είναι Quality Indicators ή Performance Indicators in Education (Καρατζιά-Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2006: 312). Από τη δεκαετία του 1960 και μετά πολλοί διεθνείς οργανισμοί προσπαθούν να μετρήσουν τις επιδόσεις των μαθητών διάφορων χωρών σε διάφορα διδακτικά αντικείμενα. Οι δοκιμασίες, στις οποίες επιδίδονται οι μαθητές, έχουν σημαντικό ρόλο στον καθορισμό κριτηρίων επίδοσης και αξιολόγησης και αποτελούν βάση για συζητήσεις και κινήσεις που οδηγούν σε αλλαγές και μεταρρυθμίσεις των εκπαιδευτικών συστημάτων (Καψάλης & Χανιωτάκης, 2015: 70).

Μια έρευνα μεγάλης έκτασης και μεγάλου δείγματος μαθητών έγινε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 από την Διεθνή Εταιρεία Αξιολόγησης Σχολικών Επιδόσεων (International Association for the Evaluation of Educational Achievement, IEA) που επιχείρησε να αξιολογήσει, να συγκρίνει και να ερμηνεύσει τις διαφορές στις επιδόσεις των μαθητών με βάση τα αναλυτικά προγράμματα, τις διδακτικές μεθόδους και πρακτικές, την εκπαίδευση και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, τον συνολικό χρόνο διδασκαλίας, τα χαρακτηριστικά σχολείου, την εμπλοκή των γονέων κ.λπ. Στη δεκαετία του 1980 έγινε η δεύτερη έρευνα της IEA και δέκα χρόνια αργότερα η τρίτη, γνωστή ως

TIMSS (Third International Mathematics and Science Study). Στην τελευταία, που αφορούσε μαθητές Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού, Α΄ και Β΄ Γυμνασίου και Γ΄ Λυκείου, έλαβε μέρος και η χώρα μας (Καψάλης & Χανιωτάκης, 2015: 70-71).

Και άλλοι οργανισμοί, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, το Συμβούλιο της Ευρώπης, ο ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), η UNESCO (United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization) (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 22) επιχειρούν να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης και να πετύχουν να δημιουργήσουν ποιοτικά εκπαιδευτικά συστήματα και αποτελεσματικά σχολεία. Με την έννοια αποτελεσματικό σχολείο *«νοείται η επίτευξη του αναμενόμενου αποτελέσματος, δηλαδή η επίτευξη των στόχων των συγκεκριμένων εκπαιδευτικών διαδικασιών που είναι αφενός η διαμόρφωση της προσωπικότητας του μαθητή και ειδικότερα η διαμόρφωση προσωπικής και κοινωνικής ταυτότητας και πληρότητας στην επικοινωνία και πράξη και αφετέρου η ομαλή ένταξη στο κοινωνικό σύστημα»* (Κωνσταντίνου, 2015: 89).

Η έννοια της ποιότητας (η οποία μαζί με την αποτελεσματικότητα απασχολεί κάποιους οργανισμούς, όπως προαναφέρθηκε) εξαρτάται από τις αξίες μιας κοινωνίας και δίνει στην εκπαίδευση διάσταση ανθρωποπλαστική. Η ποιοτική εκπαίδευση συμβάλλει στην πνευματική καλλιέργεια του ατόμου, την ηθική ανάταση και στην ανάπτυξη ολοκληρωμένης προσωπικότητας (Κωνσταντίνου, 2015: 90). Για να υπάρξει όμως ποιοτική εκπαίδευση πρέπει να ληφθούν υπ΄ όψιν οι ανάγκες και οι προσδοκίες της ευρύτερης κοινωνίας και να εκπαιδευτούν τα παιδιά ώστε να προοδεύσουν στην καινούρια κοινωνία (MacBeath, Schratz, Meuret & Jacobsen: 2005: 146).

Στην Έκθεση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισαβόνας τον Μάιο του 2000 για την ποιότητα της σχολικής εκπαίδευσης αποτιμάται η σχολική επίδοση στους γνωσιακούς τομείς των μαθηματικών, της ανάγνωσης, των θετικών επιστημών, των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας, των ξένων γλωσσών, των δεξιοτήτων μάθησης και της αγωγής του πολίτη (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 309· Νικολάου, 2008: 81-82). Στην ίδια έκθεση μεταξύ των δεκαέξι δεικτών για την ποιότητα της σχολικής εκπαίδευσης στην Ευρώπη περιλαμβάνονται τα μαθηματικά, οι αναγνωστικές ικανότητες, οι θετικές επιστήμες, οι τεχνολογίες της πληροφορίας και

των επικοινωνιών, η ικανότητα μάθησης, η αγωγή του πολίτη, η αξιολόγηση και οργάνωση της σχολικής εκπαίδευσης (Νικολάου, 2008: 82-84).

Το πρόγραμμα PISA (Programme for International Student Assessment) του ΟΟΣΑ αξιολογεί κάθε τρία χρόνια την ικανότητα των δεκαπεντάχρονων μαθητών να εφαρμόσουν γνώσεις και δεξιότητες σε συνθήκες πραγματικής ζωής. Με τον τύπο της γραπτής εξέτασης στην Κατανόηση Κειμένου, στα Μαθηματικά και στις Φυσικές Επιστήμες κάθε χώρα που συμμετέχει στο πρόγραμμα δύναται να αξιολογήσει πτυχές του εκπαιδευτικού της συστήματος (Νικολάου, 2008: 84-85).

Ορισμένοι ειδικοί υποστηρίζουν ότι το περιεχόμενο των δεικτών αφορά την κατάσταση της εκπαίδευσης με αποτέλεσμα να λειτουργούν ως εργαλεία ένδειξης και προειδοποίησης για τα προβλήματα. *«Άλλοι ερευνητές θεωρούν τους δείκτες ποιότητας ως μία στατιστική έκφραση διάφορων παραμέτρων του εκπαιδευτικού συστήματος, οι οποίες έχουν άμεση σχέση με την απόδοσή του»* (Καρατζιά-Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2006: 314) και αποκτούν νόημα μέσα από καταστάσεις σύγκρισης. Η σύγκριση μπορεί να είναι μία προκαθορισμένη τιμή απόδοσης ή με βάση στοιχεία αναφοράς όμοιων συστημάτων, όπως μεταξύ ομάδων σχολείων. Οι ερευνητές των Δεικτών Ποιότητας εισηγούνται τρεις βασικές κατηγορίες πληροφοριών που περιγράφουν τη λειτουργία του συστήματος για την επίτευξη επιθυμητών συνθηκών και αποτελεσμάτων:

1. Πληροφορίες για τις παραμέτρους του συστήματος που χαρακτηρίζονται ως επιθυμητά αποτελέσματα και βοηθούν ώστε να τεθούν οι στόχοι για την απόδοση.
2. Πληροφορίες που περιγράφουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός συστήματος και βοηθούν στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής.
3. Πληροφορίες που έχουν άμεση σχέση με την εκπαιδευτική πολιτική και σχετίζονται με τις αλλαγές, ειδικές δράσεις και πρακτικές (Καρατζιά-Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2006: 315).

Στο επίπεδο σχολικής τάξης η τελική αξιολόγηση του μαθητή γίνεται συνήθως με προδιαγεγραμμένα κριτήρια ή νόρμες επίδοσης και η σύγκριση γίνεται βάσει α) σύγκρισης των κριτηρίων και του εαυτού του, β) σύγκρισης της επίδοσής του με την επίδοση άλλων ατόμων (Καψάλης & Χανιωτάκης, 2015: 53). Η επιλογή εξαρτάται από το τι πληροφορίες θέλει ο αξιολογητής να πάρει από την αξιολόγηση.

Εν κατακλείδι, η αξιολόγηση ως οργανωμένη και συστηματική διαδικασία θεωρείται αναγκαία στην κοινωνία και είναι πολιτική διαφόρων διεθνών οργανισμών. *«Η αξιολόγηση οφείλει να προσαρμόζεται στις ανάγκες των χρηστών, να απαντά σε σημαντικότερες υποθέσεις, σε συνδυασμό με την καταλληλότερη σαφήνεια, αποδοτικότητα, και να παρέχει χρήσιμες πληροφορίες στα κέντρα αποφάσεων, λαμβάνοντας υπόψη τις πολιτικές συγκυρίες και τους διαθέσιμους πόρους»* (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 20).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού

2.1 Χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού υλικού

Στη χώρα μας αρμόδιος φορέας για τον σχεδιασμό, την οργάνωση και την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού και του αναλυτικού προγράμματος ήταν μέχρι το 2012 το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ενώ από τότε και εντεύθεν αρμόδιοι φορείς είναι το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και ο Διόφαντος. Οι όροι «διδασκτικό υλικό» και «μαθησιακό υλικό» εξειδικεύουν τον όρο «εκπαιδευτικό υλικό» και τον χωρίζουν σε κατηγορίες ανάλογα με τη χρήση του (Κουλουμπαρίτση, 2015: 17).

Στο ειδικό τεύχος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου «Γενικές προδιαγραφές και κριτήρια αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού» ως εκπαιδευτικό υλικό λογίζεται το βιβλίο και τετράδιο του μαθητή, το βιβλίο του εκπαιδευτικού, οι εργαστηριακοί οδηγοί, τα λεξικά, τα Ανθολόγια, η Γραμματική και το Συντακτικό, οι χάρτες και οι άτλαντες, οι αφίσες, το εκπαιδευτικό λογισμικό, η ψηφιακή εκπαιδευτική ταινία και τα cd visual (Π.Ι., Γενικές προδιαγραφές και κριτήρια αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού, 2003: 66).

Ο όρος διδασκτικό υλικό αναφέρεται στα διδασκτικά πακέτα και τα εκπαιδευτικά λογισμικά. Τα διδασκτικά πακέτα αποτελούνται από το Βιβλίο Μαθητή, το Βιβλίο Εκπαιδευτικού και το Τετράδιο Εργασιών (Βέικου, Βαρέση & Πατούνα, 2008 :101).

Οι Bundsgaard και Hansen (2011: 33) στο πλαίσιο έρευνας για την ολιστική αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού διακρίνουν το εκπαιδευτικό υλικό σε τρεις τύπους μαθησιακού υλικού ως ακολούθως:

- *«Λειτουργικά μαθησιακά υλικά (εργαλεία) που χαρακτηρίζονται για τη διευκόλυνση της μάθησης και της διδασκαλίας: συμπεριλαμβανομένων ασπρόμαυρων πινάκων, εφαρμογών ηλεκτρονικών υπολογιστών, βιντεοπροβολέων και κινητών τηλεφώνων.*
- *Σημασιολογικά μαθησιακά υλικά (κειμένα) που χαρακτηρίζονται από τη σημασία τους ως αποτελούμενα από σύμβολα και σημασιολογικές αναφορές: συμπεριλαμβανομένων ταινιών, λογοτεχνίας, διαγραμμάτων, εικόνων, έργων ζωγραφικής και άλλων κειμένων και αντικειμένων με αναφορές σε συγκεκριμένους τομείς εμπειρίας.*

- *Διδακτικά («didacticized») μαθησιακά υλικά που χαρακτηρίζονται από το συνδυασμό εργαλείων και κειμένων και τη διευκόλυνση της μάθησης και της διδασκαλίας: συμπεριλαμβανομένων εγχειριδίων, ηλεκτρονικού διδακτικού υλικού και εκπαιδευτικών παιχνιδιών».*

Οι Κατσαρού και Δεδούλη (2008: 197) συμφωνούν με τη Φλογαΐτη πως το εκπαιδευτικό υλικό είναι όρος που περιλαμβάνει οποιοδήποτε μέσο διευκολύνει τη μάθηση και βοηθά τον εκπαιδευτικό να διαμορφώνει ένα δημιουργικό μαθησιακό περιβάλλον. Το εκπαιδευτικό υλικό μπορεί να είναι έντυπο ή ψηφιακό.

Το εκπαιδευτικό υλικό μπορεί να απευθύνεται στον διδάσκοντα, αλλά και στον μαθητή. Για τον διδάσκοντα μπορεί να είναι το βιβλίο εκπαιδευτικού, το εγχειρίδιο οδηγιών για τη διδασκαλία ή κάποιο βιβλίο θεωρίας για την εφαρμογή καινοτομιών ή νέου Προγράμματος Σπουδών ή υλικού για τον μαθητή. Το υλικό για τον μαθητή είναι έντυπο, οπτικοακουστικό και ψηφιακό. Στην πρώτη κατηγορία (έντυπο) ανήκει το σχολικό εγχειρίδιο (Βιβλίο Μαθητή και Τετράδιο Εργασιών), βιβλία αναφοράς, όπως λεξικά, γλωσσάρια, Γραμματική, Συντακτικό, θεματικά βιβλία. Μπορεί να είναι και χάρτες, φάκελοι δραστηριοτήτων και ατομικά φύλλα αξιολόγησης στο πλαίσιο διάφορων προγραμμάτων ή διδακτικών ενοτήτων. Στη δεύτερη κατηγορία (οπτικοακουστικό) συμπεριλαμβάνονται τα οπτικοακουστικά μέσα ή όργανα που λειτουργούν ως εποπτικά μέσα διδασκαλίας, τα οποία επικουρούν τη διδασκαλία και βοηθούν τη μάθηση. Στην τρίτη κατηγορία (ψηφιακό) εντάσσονται οι ιστοσελίδες με εκπαιδευτικές δραστηριότητες, τα λογισμικά και τα ηλεκτρονικά διαδραστικά προγράμματα και τα ψηφιακά βιβλία (Αγγέλη, 2013: 55-56· Κατσαρού & Δεδούλη, 2008: 197-199).

Λόγω του διαθεματικού χαρακτήρα του Προγράμματος Σπουδών, της εφαρμογής σχολικών προγραμμάτων, της αδυναμίας συχνής ανανέωσης του περιεχομένου των σχολικών εγχειριδίων και των σύγχρονων θεωριών διδασκαλίας και μάθησης, η αξιοποίηση πρόσθετου εκπαιδευτικού υλικού ενδυναμώνει το σχολικό εγχειρίδιο Κατσαρού & Δεδούλη, 2008: 198). Αυτό σημαίνει ότι κάθε φορά που προκύπτουν νέες ανάγκες, το βιβλίο εμπλουτίζεται είτε στην ψηφιακή του μορφή είτε με πολλαπλό πρόσθετο υλικό. Αυτό δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να επιλέξει και να χρησιμοποιήσει κάθε φορά το υλικό που ενισχύει τη διδασκαλία και τη μάθηση.

Σχολικό εγχειρίδιο και σχολικό βιβλίο αρχικά χρησιμοποιούνταν για να εκφράσουν διαφορετικό είδος εκπαιδευτικού υλικού. Το σχολικό εγχειρίδιο είναι το διδακτικό εγχειρίδιο που θεωρείται το βασικό βιβλίο ενασχόλησης του μαθητή, το βιβλίο του δασκάλου και το τετράδιο εργασιών. Ενώ το σχολικό βιβλίο είναι κάθε βιβλίο που χρησιμοποιείται από τον μαθητή και έχει άμεση ή έμμεση σχέση με το σχολικό εγχειρίδιο (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 199-200). Ο όρος «σχολικό εγχειρίδιο» και «σχολικό βιβλίο» θεωρούνται πλέον ταυτόσημοι και χρησιμοποιούνται εναλλακτικά (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 199· Κουλουμπαρίτση, 2015: 17).

Το σχολικό βιβλίο προσδιορίζεται από πολλαπλές λειτουργίες για αυτό το λόγο αποτελεί αντικείμενο διεπιστημονικού σχεδιασμού και αξιολόγησης όχι μόνο από την επιστήμη της Παιδαγωγικής, αλλά και από άλλες επιστήμες, όπως η Κοινωνιολογία (Κουλουμπαρίτση, 2015: 18-19). Ως εκπαιδευτικό μέσο το βιβλίο έχει δύο απαιτητικούς ρόλους:

- α) ως μέσο που υποστηρίζει τη διδασκαλία (teaching material) πρέπει να προσαρμόζεται στις οριοθετήσεις του εκπαιδευτικού συστήματος, όπως να προσαρμόζεται στις ώρες που απαιτεί το ωρολόγιο πρόγραμμα και στις προϋποθέσεις κάθε γνωστικού αντικειμένου.
- β) ως μαθησιακό μέσο (learning material) χρειάζεται να ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα και στις ικανότητες των μαθητών στους οποίους απευθύνεται (Κουλουμπαρίτση, 2015: 28).

Στο πλαίσιο των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών τα ψηφιοποιημένα σχολικά εγχειρίδια εμπλουτίστηκαν με διαδραστικό υλικό και πηγές (Κουλουμπαρίτση, 2015: 31). Είναι αυτονόητο ότι το Αναλυτικό Πρόγραμμα συνδέεται με την παραγωγή διδακτικού υλικού. Θεωρείται πως η επιτυχία του διδακτικού υλικού είναι δεδομένη όταν ο δημιουργός του συνεργάζεται με τους συντάκτες των Αναλυτικών Προγραμμάτων ή συμμετέχει στη σύνταξη αυτών και γνωρίζει βασικές αρχές ψυχοπαιδαγωγικής και διδασκαλίας (Φλουρής, 1995: 90-91).

2.1.1 Οι σκοποί, οι στόχοι και τα κριτήρια της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού υλικού

Η αξιολογική έρευνα για το εκπαιδευτικό υλικό ως μέσο διδασκαλίας και επικοινωνίας θα πρέπει να επικεντρώνεται σε θέματα περιεχομένου και αναγνωσιμότητας και στο αν πληρούνται τα παιδαγωγικά χαρακτηριστικά και οι διδακτικές προϋποθέσεις. Κατά συνέπεια πρέπει να αξιολογείται, λόγου χάριν, αν οι μαθητές κατανοούν τα κείμενα, αν οι εργασίες είναι ποιοτικές, αν κινητοποιούν το ενδιαφέρον, τη σκέψη και τη δράση του μαθητή (Κατσαρού & Δεδούλη, 2008: 199).

Όπως αναφέρει η Αγγέλη, σύμφωνα με τον Eden η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού με γνώμονα τη βελτίωση αποσκοπεί: α) στη λήψη αποφάσεων και στη συνεκτίμηση των λόγων από μέρος του εκπαιδευτικού για την επιλογή του κατάλληλου υλικού, β) στον καθορισμό της μαθησιακής εκπαιδευτικής δυνατότητας του υλικού, γ) στη βελτίωση του υλικού προσδιορίζοντας τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, δ) στην κατανόηση των προβλημάτων και των διαδικασιών παραγωγής του εκπαιδευτικού υλικού και ε) στην εκφορά της γνώμης με τη χρήση καταλόγου κριτηρίων (Αγγέλη, 2012: 53).

Τα κριτήρια αξιολόγησης του εκπαιδευτικού υλικού μπορούν να ταυτίζονται με αυτά της αξιολόγησης των σχολικών βιβλίων (Κατσαρού & Δεδούλη, 2008: 200). Σε αυτή την περίπτωση τα κριτήρια είναι η κοινωνικοποιητική και ιδεολογική λειτουργία, η συμβατότητα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα και η γνωσιακή, διδακτική και μαθησιακή λειτουργία (Κατσαρού & Δεδούλη, 2008: 200-2001).

Τον Σεπτέμβριο του 2017 το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής σε εισήγησή του για τις Προδιαγραφές Αξιολόγησης Αιτημάτων Έγκρισης Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων - Δραστηριοτήτων και Εκπαιδευτικού Υλικού θέτει ως κριτήρια για την έγκριση προγραμμάτων - δραστηριοτήτων και εκπαιδευτικού υλικού την *εκπαιδευτική καταλληλότητά τους και ειδικότερα ως προς την παιδαγωγική σκοπιμότητα, την επιστημονική εγκυρότητα και την παιδαγωγική καταλληλότητα* (Ι.Ε.Π., 2017: 4). Στις προδιαγραφές συνεκτιμάται και η ευρύτερη σκοπιμότητα της υποβαλλόμενης πρότασης σε σχέση με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, η αισθητική αρτιότητα του προτεινόμενου εκπαιδευτικού υλικού, ενώ στην περίπτωση του ψηφιακού υλικού εξετάζονται ζητήματα που συνδέονται με την ασφάλεια των μαθητών κατά τη χρήση του, καθώς και η λειτουργική καταλληλότητα του υλικού (Ι.Ε.Π., 2017: 4).

Το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής στις παραπάνω οδηγίες αναγράφει πως εξετάζει με βάση το κριτήριο *παιδαγωγική σκοπιμότητα* το κατά πόσον το προτεινόμενο υλικό καλύπτει συγκεκριμένες και υπαρκτές ανάγκες εκπαιδευτικών και μαθητών στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, καθώς και τη δυνατότητα που παρέχει για τον εμπλουτισμό και τη διεύρυνση του Προγράμματος Σπουδών (τι επιπλέον προσφέρει στον εκπαιδευτικό και τους μαθητές). Το εκπαιδευτικό υλικό οφείλει να είναι πρωτότυπο, καινοτόμο και να μην εμπλέκεται με τη διαφήμιση και γενικότερα με την προώθηση εμπορικών συμφερόντων (Ι.Ε.Π., 2017: 4).

Με κριτήριο *την επιστημονική εγκυρότητα και παιδαγωγική καταλληλότητα* το Ι.Ε.Π. αξιολογεί τη συνάφεια/συμβατότητα του προτεινόμενου προγράμματος-δραστηριότητας-υλικού με το Πρόγραμμα Σπουδών και ειδικότερα σε σχέση με τις παιδαγωγικές αρχές, τους σκοπούς και, τους στόχους που θέτει, τα περιεχόμενα και την εκπαιδευτική μεθοδολογία που προβλέπει. Παράλληλα, η υποβαλλόμενη πρόταση εκτιμάται με βάση την εγκυρότητα της επιστημονικής γνώσης που μεταφέρει. Εξετάζεται το κατά πόσον προβάλλει ουσιαστικές και επιστημονικά ελεγμένες γνώσεις, σύγχρονες και επίκαιρες και εάν είναι κατάλληλες για την ηλικία των μαθητών στους οποίους απευθύνεται. Το υποβαλλόμενο πρόγραμμα - δραστηριότητα ή και εκπαιδευτικό υλικό οφείλει επιπλέον να μπορεί να υλοποιείται από τον εκπαιδευτικό και να είναι σύντομης διάρκειας, ώστε να μην παρακωλύεται η εφαρμογή του ωρολογίου προγράμματος, είτε αυτό υλοποιείται στο πλαίσιο μαθήματος/ευέλικτης ζώνης/ολοήμερου είτε στο πλαίσιο προγράμματος σχολικών δραστηριοτήτων, να μην προωθεί τη βία, καταστροφικές ή αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές, να μην έχει χαρακτήρα διαφημιστικό, προπαγανδιστικό, προσηλυτιστικό, έμφυλων διακρίσεων, προώθησης αυταρχικών, ρατσιστικών ή ξενοφοβικών νοοτροπιών και μη σεβασμού της διαφορετικότητας, να πληροί τους ισχύοντες κανόνες ασφάλειας και υγιεινής (Ι.Ε.Π., 2017: 4-5).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τις οδηγίες του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής το υπό έγκριση έντυπο εκπαιδευτικό υλικό εκτιμάται ως προς την *αισθητική του αρτιότητα* και ειδικότερα ως προς τα εξής: α) η αισθητική μορφή και τυπογραφική αρτιότητα να είναι ανάλογη με την ηλικία τις δυνατότητες και τις ανάγκες των μαθητών, β) η δομή και η οργάνωση του υλικού να διευκολύνουν την κατανόηση του περιεχομένου του και γ) το

εικονιστικό, ηχητικό και μαγνητοσκοπημένο υλικό να ενισχύει το περιεχόμενο και να είναι συμβατό με την ηλικία των μαθητών/-τριών (Ι.Ε.Π., 2017: 5).

Όσον αφορά την ασφάλεια των χρηστών του ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού ορίζεται συμπληρωματικά στις παραπάνω οδηγίες πως στην περίπτωση υποβαλλόμενου ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού (οπτικοί δίσκοι λογισμικού, λογισμικό μεταφορτωμένο από ιστοσελίδες), αυτό οφείλει: α) να μην ζητεί και να μην καταγράφει με κανένα τρόπο στοιχεία των μαθητών και των εκπαιδευτικών, φωτογραφίες, ηχογραφήσεις κ.ά. (αυτό ισχύει για τις ιστοσελίδες ή για τα προγράμματα που απαιτούν και σύνδεση στο διαδίκτυο για να λειτουργήσουν) και β) να μην απαιτείται σύνδεση-επικοινωνία των μαθητών με άτομο εκτός σχολείου για να λειτουργήσει το υλικό (Ι.Ε.Π., 2017: 5-6).

Στο κριτήριο της *λειτουργικής καταλληλότητας* του ψηφιακού υλικού το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής θέτει και τα εξής κριτήρια: α) τις προαπαιτούμενες γνώσεις και τις τεχνικές προϋποθέσεις για τη χρήση του υλικού, β) τη συνοδεία από επαρκείς οδηγίες και τη συμβατότητα των προαπαιτούμενων γνώσεων για τη χρήση του με την ηλικία των μαθητών, γ) την ικανοποιητική ποιότητα και ισορροπία στα επί μέρους τεχνικά στοιχεία του (γραφικά, ήχος, βίντεο, υπότιτλοι, δομική διάρθρωση), δ) την πρόβλεψη δυνατότητας εξατομίκευσης της λειτουργίας και των αποτελεσμάτων του σε σχέση με δυνητικά διακριτά επίπεδα μαθητών στην ίδια τάξη και τη λειτουργία της «ΒΟΗΘΕΙΑΣ» προς τον χρήστη σε όλα τα στάδια, ε) τον διαδραστικό χαρακτήρα και την παροχή ανατροφοδότησης στον χρήστη, στ) την περιεκτικότητα δραστηριοτήτων συνεργατικής μάθησης και ζ) τη δυνατότητα χαρακτηρισμού ως «φιλικό προς τον χρήστη» και της προτίμησης υλικών «ανοικτού κώδικα» (open source) (Ι.Ε.Π., 2017: 6).

Το 2003 στο ειδικό τεύχος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου «Γενικές προδιαγραφές και κριτήρια αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού» τα κριτήρια αξιολόγησης για τα εκπαιδευτικά λογισμικά, εν συντομία, ήταν το περιεχόμενο, η διδακτική και παιδαγωγική καταλληλότητα, η αλληλεπίδραση με τον χρήστη, η δομή – οργάνωση, η αισθητική, η τεχνική αρτιότητα, το περιβάλλον λειτουργίας του λογισμικού, η πρωτοτυπία στη σύλληψη, η επινοητικότητα στις επιλογές και η ευαισθησία προς τα παιδιά και τους εφήβους (Π.Ι., Γενικές προδιαγραφές και κριτήρια αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού, 2003: 4, 11).

Στο προαναφερθέν τεύχος δίνονταν σαφείς και λεπτομερείς οδηγίες για την κατασκευή χαρτών και τα κριτήρια αφορούσαν την όψη, την κλίμακα, τις γραμματοσειρές και τα σύμβολα, την οπτική καθαρότητα, τη γλώσσα, την ταυτότητα και τις πηγές (Π.Ι., Γενικές προδιαγραφές και κριτήρια αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού, 2003: 12-15). Τα κριτήρια αξιολόγησης του Βιβλίου του Εκπαιδευτικού αποτελούσαν οι γενικές οδηγίες (ανάπτυξη γενικών αρχών μαθήματος, προτάσεις αξιοποίησης του διδακτικού υλικού), οι διδακτικές προτάσεις (εξειδικευμένες ανά διδακτική ενότητα, εναλλακτικές προτάσεις), οι πηγές και το εποπτικό υλικό (προτάσεις αξιοποίησης ιδεών, βιβλιογραφίας, πηγών και εποπτικού υλικού από τον εκπαιδευτικό για την οργάνωση πρωτοβουλιακών εναλλακτικών προσεγγίσεων) και οι προτάσεις αξιολόγησης συνάδουσες με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. (αξιολόγηση μαθήματος, μαθητή, αυτοαξιολόγηση και ετεροαξιολόγηση μαθητή) (Π.Ι., Γενικές προδιαγραφές και κριτήρια αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού, 2003: 47). Τα κριτήρια αξιολόγησης του εργαστηριακού οδηγού ήταν το περιεχόμενο – οργάνωση – δομή, η παιδαγωγική καταλληλότητα, η λειτουργικότητα και η αισθητική του εικαστικού μέρους και η τεχνική αρτιότητα. Τα ίδια κριτήρια αφορούσαν τα cd visual και τις εκπαιδευτικές ταινίες με επιπλέον κριτήρια την κάλυψη ειδικών απαιτήσεων και τον οδηγό χρήσης (Π.Ι., Γενικές προδιαγραφές και κριτήρια αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού, 2003: 48-49, 56-57, 64-65). Τα κριτήρια αξιολόγησης των λεξικών και της γραμματικής ήταν η συμβατότητα με το Α.Π.Σ., η ανταπόκριση στις προϋποθέσεις της γνώσης σύμφωνα με το Α.Π.Σ., η τήρηση προϋποθέσεων μικροδομής και μακροδομής και άλλες επιμέρους προδιαγραφές (Π.Ι., Γενικές προδιαγραφές και κριτήρια αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού, 2003: 49-51). Τα κριτήρια αξιολόγησης του Ανθολογίου ήταν πρώτα απ' όλα η συμβατότητα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών και έπειτα εξετάζονταν η ευχρηστία του, η κάλυψη πραγματολογικού επιπέδου και άλλες επιμέρους προδιαγραφές (Π.Ι., Γενικές προδιαγραφές και κριτήρια αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού, 2003: 51). Τα κριτήρια αξιολόγησης των Βιβλίων του Μαθητή αναλύονται παρακάτω σε ξεχωριστό κεφάλαιο.

Η μελέτη με τίτλο «Κριτήρια και αξιοποίησης εκπαιδευτικού υλικού» που εκπονήθηκε το 2008 από τον Οργανισμό Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών κατέληξε στα προτεινόμενα κριτήρια για την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού:

- Χρήση διαφορετικών μορφών εκπαιδευτικού υλικού.

Οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν εναλλακτικό εκπαιδευτικό υλικό, καθώς τα διδακτικά πακέτα δεν καλύπτουν επαρκώς τις εκάστοτε ανάγκες ή δεν υπάρχει διαθεσιμότητα οπτικοακουστικού υλικού και τεχνολογικού εξοπλισμού σε όλα τα σχολεία.

- Μέθοδος αξιολόγησης του εκπαιδευτικού υλικού από τους εκπαιδευτικούς.

Στην αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν η άποψη των μαθητών και να γίνεται άμεσα αξιολόγηση από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς με βάση ειδικά κριτήρια.

- Κριτήρια αξιολόγησης και αξιοποίησης του εκπαιδευτικού υλικού.

Η έρευνα έδειξε ότι το υλικό πρέπει πρώτα να ελκύσει το ενδιαφέρον των μαθητών και έπειτα να γίνει αντικείμενο ενδελεχούς αξιολόγησης. Επίσης, αναδείχθηκε ότι είναι βασικό το εκπαιδευτικό υλικό να μεταδίδει εύληπτα στους μαθητές την επιστημονική γνώση.

- Ύπαρξη διαφορετικών κριτηρίων αξιολόγησης των σχολικών εγχειριδίων, του εκπαιδευτικού λογισμικού και του οπτικοακουστικού υλικού.

Η έρευνα έδειξε πως οι εκπαιδευτικοί θεωρούν αναγκαίο να υπάρχει διαφοροποίηση στα κριτήρια του εκπαιδευτικού υλικού ανάλογα με το είδος, το περιεχόμενο, τον σκοπό, τη χρήση του και την ηλικία των μαθητών στους οποίους απευθύνεται.

- Αιτιολόγηση της ύπαρξης διαφορετικών κριτηρίων αξιολόγησης των σχολικών εγχειριδίων, του εκπαιδευτικού λογισμικού, του οπτικοακουστικού υλικού και συμπληρωματικού έντυπου υλικού.

Η διαφοροποίηση στα κριτήρια πρέπει να γίνεται εξαιτίας των διαφορετικών σκοπών που επιτελούν και στα διαφορετικά μέσα που μετέρχονται (Ο.ΕΠ.ΕΚ., 2008: 57-67).

2.2 Αξιολόγηση των Προγραμμάτων Σπουδών και των Αναλυτικών Προγραμμάτων

Ο όρος Προγράμματα Σπουδών προέρχεται από τον όρο *curricula* (στα λατινικά σημαίνει τις επαναλαμβανόμενες διαδρομές στο στάδιο ή στον ιπόδρομο) υποδηλώνει τη διαρκή επανάληψη της διεργασίας της μάθησης με στόχο την ανανέωσή της και τη βελτίωσή της (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 204). Τα Προγράμματα Σπουδών αποτελούν

την επίσημη έκφραση της εκπαιδευτικής φιλοσοφίας μιας κοινωνίας (Καψάλης & Χαράλαμπος, 2008: 273) και τον οδηγό ή την πυξίδα για την κατεύθυνση της διδακτικής πράξης σε καθημερινή βάση, την οργάνωση του προγραμματισμού και της διδασκαλίας (Βέικου, Βαρέση & Πατούνα, 2008: 90). Τα σημερινά ελληνικά Προγράμματα Σπουδών περιλαμβάνουν:

- το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) κάθε γνωστικού αντικειμένου,
- το Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Ε.Π.Π.Σ.) για τη συνοχή της ύλης από την Προσχολική εκπαίδευση έως τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση,
- το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) που διατηρεί την αυτονομία των γνωστικών αντικείμενων και παράλληλα επιδιώκει τη διάχυση της διαθεματικότητας ως προσέγγιση της γνώσης,
- τις συμπληρωματικές, επεξηγηματικές ή αναθεωρητικές εγκυκλίους και υπουργικές αποφάσεις ως συμπληρωματικά στοιχεία των Προγραμμάτων Σπουδών (Αγγέλη, 2012: 62· Βέικου, Βαρέση & Πατούνα, 2008: 90-91). Παράλληλα εκδίδονται ξεχωριστά Προγράμματα για την Ειδική Αγωγή, την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και για άλλους τομείς στους οποίους προκύπτουν άμεσες ανάγκες (Αγγέλη, 2012: 62).

Σύμφωνα με τον Φλουρή, με τον όρο Αναλυτικό Πρόγραμμα εννοούμε *«όλες τις δραστηριότητες, τις εμπειρίες και τις ενέργειες που έχουν προγραμματιστεί, με σκοπό να προκαλέσουν τη μάθηση και να συμβάλλουν στην επίτευξη των εκπαιδευτικών σκοπών»* (Φλουρή, 2005: 20). Στην Ελλάδα επικρατεί η αντίληψη του Tyler για τα Αναλυτικά προγράμματα (Κουλουμπαρίτη, 2011:16). Σύμφωνα με τον Tyler, που θεωρείται ο πατέρας των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών, στα βασικά χαρακτηριστικά περιλαμβάνονται ο σκοπός, το περιεχόμενο, η οργάνωση – μέθοδος και η αξιολόγηση (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009: 203-204). Τα πρώτα στοιχεία, ωστόσο, για τα Αναλυτικά Προγράμματα τα εντοπίζουμε και στους αρχαίους Έλληνες και Ρωμαίους φιλοσόφους, όπως στον Πλάτωνα, στον Αριστοτέλη, στον Τερέντιο και σε μεταγενέστερους, όπως στον Θωμά Ακινάτη (Φλουρή, 1995: 13).

Οι διδακτικοί σκοποί και στόχοι αποτελούν το κύριο στοιχείο των Προγραμμάτων Σπουδών επειδή επηρεάζουν τον προσανατολισμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας και εν

τέλει την επιτυχία του προγράμματος (Δημητριάδου, 2016: 55). Η Simons υποστηρίζει πως οι κυριότεροι στόχοι ενός Αναλυτικού Προγράμματος πρέπει να είναι η ικανότητα του ανθρώπου να σκέφτεται και η κοινωνική του ανάπτυξη. Συμπληρωματικά η εκπαίδευση οφείλει να μυεί τον μαθητή στους κανόνες εργασίας (επαγγελματικοί/οικονομικοί στόχοι), να του μεταλαμπαδεύει τον πολιτισμό, να τον εκπαιδεύει ως πολίτη (κοινωνικοί στόχοι) και να αναπτύσσει τον μαθητή ως άτομο (ατομικοί στόχοι) (Simons, 2004: 33). Σχετικά με τα Αναλυτικά Προγράμματα και την αξιολόγηση στον 21^ο αιώνα η Simons (2004: 35-36) πρεσβεύει πως θα πρέπει να δίνεται έμφαση, πρώτον, στην εναλλακτική Παιδαγωγική· να εξεταστούν οι σύγχρονες διδακτικές μέθοδοι και να δίνονται περισσότερες ευκαιρίες στους μαθητές να μαθαίνουν. Δεύτερον, να εφαρμοστεί η εναλλακτική αξιολόγηση με αναβάθμιση της διαμορφωτικής αξιολόγησης. Προτείνει οι μαθητές να αξιολογούνται, όχι μόνο με γνώμονα τη βαθμολογία σε κάποια γνωστικά αντικείμενα, αλλά με βάση το σύνολο των επιδόσεων και να συνυπολογίζεται το ιστορικό τους και οι συνθήκες ζωής τους.

Τα κύρια μοντέλα των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών είναι επιγραμματικά το μοντέλο «Σκοπών και Στόχων» του Tyler, το μοντέλο Περιεχομένων, το μοντέλο Διαδικασίας και το Αναπτυξιακό μοντέλο. Διακρίνονται σε στοχοκεντρικά, εξελικτικά και πολιτισμικής ανάλυσης (Δημητριάδου, 2016: 60). Ενώ οι θεωρητικές σχολές που διαμορφώνουν τα Αναλυτικά Προγράμματα είναι η Σχολή Ακαδημαϊκής Κατεύθυνσης, η Ανθρωπιστική Σχολή, η Σχολή Κοινωνικής Αναδόμησης και η Σχολή Συστημικής Προσέγγισης (Κουλουμπαρίτση, 2011: 16-17). Για να διαμορφωθούν τα μοντέλα και οι σχολές και να επιτευχθεί η σύνταξη ενός Αναλυτικού Προγράμματος σημαντικό ρόλο έχει ο άνθρωπος, η κοινωνία και η επιστήμη (Νικολάου, 2009: 77). Η επιλογή του μοντέλου σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα φανερώνει την εκπαιδευτική και πολιτική ιδεολογία (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 208). Για παράδειγμα, ένα δημοκρατικό σχολείο μέσα από ένα Αναλυτικό Πρόγραμμα θα πρέπει να στηρίζεται σε ένα σύστημα όπου θα προωθείται όχι μόνο η γνώση, αλλά κυρίως οι μεταγνωστικές δεξιότητες για να αντιμετωπίζει ο μαθητής τις καινοτομίες, τις συχνές αλλαγές και να μπορεί να διερευνά, να ανακαλύπτει, να επιλύει προβλήματα, να αναλύει διαφορετικούς

τρόπους σκέψης, να διεξάγει συζήτηση με επιστημονικά επιχειρήματα (Νικολάου, Ελευθεράκης, Καλεράντε, Γιαβρίμης, & Κουστουράκης, 2018: 65, 101).

Η Κουλουμπαρίτση διακρίνει στα Αναλυτικά Προγράμματα τις κατευθύνσεις που δίνουν έμφαση: στο περιεχόμενο, τη διαδικασία, την κοινωνική πρόοδο και το συστηματικό και συστημικό σχεδιασμό δραστηριοτήτων και παιδαγωγικού υλικού και στη σύστοιχη εφαρμογή και αξιολόγηση. Η τελευταία κατεύθυνση σχετίζεται με την παραγωγή και αξιολόγηση σχολικών βιβλίων και παιδαγωγικού υλικού (Κουλουμπαρίτση, 2003: 15-16).

«Το Αναλυτικό Πρόγραμμα δίνει κατευθύνσεις που επηρεάζουν τόσο την καθημερινή παιδαγωγική διαδικασία, όσο το πνεύμα, τη δομή και τη μεθοδολογία των σχολικών βιβλίων» (Κουλουμπαρίτση, 2003: 11). Τα σχολικά εγχειρίδια συντάσσονται και χρησιμοποιούνται με βάση το Αναλυτικό Πρόγραμμα. Αποτελούν εργαλείο με το οποίο γίνεται πράξη η εκπαιδευτική φιλοσοφία, για αυτό και πολλές φορές εισπράττουν κριτική που θα έπρεπε να απευθύνεται στα Αναλυτικά Προγράμματα. Η επιτυχία της αναμόρφωσης των Αναλυτικών Προγραμμάτων εξαρτάται σε μεγάλο ποσοστό από την ποιότητα των μέσων διδασκαλίας, ιδιαίτερα δε των σχολικών εγχειριδίων (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 273-275). Για αυτό το λόγο τα Αναλυτικά Προγράμματα και τα σχολικά εγχειρίδια πρέπει να είναι συντονισμένα ώστε να επιτυγχάνονται ευκολότερα οι στόχοι (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 278-279).

Στη χώρα μας *«η επιλογή και οργάνωση της γνώσης που ενσωματώθηκε στα ενοποιημένα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών τους προσδίδει τα εξής κύρια γενικά χαρακτηριστικά»* (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 168-169):

1. Η γνώση προσλαμβάνεται εύληπτα ώστε να κατακτάται από όλους τους μαθητές.
2. Είναι υψηλής επιστημονικής ποιότητας και άπτονται των διεθνών προδιαγραφών.
3. Η μάθηση θεωρείται διαδικασία αυτενέργειας και ανακάλυψης.
4. Η γνώση παρουσιάζεται ενιαία και πολυπρισματικά.
5. Στόχοι, περιεχόμενα και δραστηριότητες αντιστοιχίζονται στο επίπεδο της διδακτικής ενότητας.
6. Αξιοποιούνται ικανοποιητικά οι διαθεματικές έννοιες για να διευκολυνθεί η γνώση.

7. Σχετίζονται στο «εστιασμένο μοντέλο κατά το οποίο αναδεικνύεται μία έννοια σε ένα θέμα και αξιοποιείται ως βάση προσέγγισης συναφών θεμάτων με τις κατάλληλες διασυνδέσεις μέσω των διαθεματικών εννοιών».

8. Αναδεικνύονται θεμελιώδεις δεξιότητες, στάσεις, αξίες, όπως η δημιουργικότητα, ο σεβασμός στο διαφορετικό, η καλλιέργεια συνεργασίας, η συνέπεια λόγων και έργων κ.ά. (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009: 167-168).

Οι άξονες διερεύνησης της ποιότητας των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών, σύμφωνα με τις Βέικου, Βαρέση και Πατούνα (2008: 97-99) είναι: α) οι διαδικασίες σύνταξης, αναμόρφωσης και βελτίωσης, β) ο βαθμός ευελιξίας, γ) η διάρθρωση και δ) το επίσημο και κρυφό πρόγραμμα ή παραπρόγραμμα.

Άτυπα στην εκπαίδευση υπάρχει και το «κρυφό» Αναλυτικό Πρόγραμμα, το οποίο δεν είναι καταγεγραμμένο, ούτε αποτελεί επίσημο Πρόγραμμα της Πολιτείας. «*Το κρυφό Αναλυτικό Πρόγραμμα αναφέρεται στο σύνολο των αντιλήψεων, των συμπεριφορών, των μηνυμάτων, και των αξιών που μεταδίδονται ή «διαχέονται» στο σχολικό περιβάλλον και επηρεάζουν τη σχολική κουλτούρα και το ψυχολογικό κλίμα του σχολείου και της τάξης*» (Κουλουμπαρίτη, 2003: 13). Πρόκειται με άλλα λόγια για τη σιωπηρή διδασκαλία αντιλήψεων, συμπεριφορών και αξιών, αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την πορεία των προγραμμάτων μεταρρύθμισης (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009: 202-203).

Τα Προγράμματα Σπουδών θεωρούνται βασικός συντελεστής στην Παιδαγωγική, για αυτό το λόγο η έρευνα και η αξιολόγηση έχουν κεφαλαιώδη σημασία (Δημητρόπουλος, 2010: 302). Όπως αναφέρει η Κουλουμπαρίτη, ο Pinar υποστηρίζει πως οι ειδικοί επί των Αναλυτικών Προγραμμάτων πρέπει πρώτα να είναι ειδικοί παιδαγωγοί επί του θέματος που θα αξιοποιούν παραδοχές από τη φιλοσοφία, την ψυχολογία, την κοινωνιολογία, την πολιτική κ.τ.λ. (Κουλουμπαρίτη: 2004: 97). Αυτό μαρτυρά πως στα Αναλυτικά Προγράμματα έχει ιδιαίτερη βαρύτητα η εφαρμογή τους και όχι μόνο η θεωρία (Κουλουμπαρίτη, 2004: 98).

2.2.1 Κριτήρια αξιολόγησης των Προγραμμάτων Σπουδών και των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών

Τα Προγράμματα Σπουδών, με την ευρύτερη έννοια, θα πρέπει να αξιολογούνται ώστε να εκτιμάται η αποτελεσματικότητά τους, να γίνονται βελτιωτικές διορθώσεις, αλλαγές και να διαπιστώνονται αδυναμίες (Φλουρής, 1995: 22). Η αξιολόγηση θα πρέπει να εφαρμόζεται σε συνεχή και δυναμική βάση, ώστε οι ειδικοί να προλαβαίνουν τις εξελίξεις και να μην αφήνονται περιθώρια να θεωρούνται παρωχημένα (Δημητρόπουλος, 2010: 305). Σύμφωνα με τον Φλουρή (1995: 223), *«αξιολόγηση των Αναλυτικών Προγραμμάτων είναι η εκτίμηση της αξίας τους από την άποψη των κριτηρίων, στα οποία δίνεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση προτεραιότητα»*. Ο ίδιος υποστηρίζει *«πως τα κριτήρια αξιολόγησης των Προγραμμάτων διαγράφονται σε γενική μορφή από τους σκοπούς και στόχους που θέτει το ίδιο το πρόγραμμα»* (Φλουρής, 1995: 227) και τους οποίους σκοπούς και στόχους θεωρεί εσωτερικά κριτήρια αξιολόγησης. Ο βαθμός επίτευξης των σκοπών θα αποτελέσει βάση αξιολόγησης του Προγράμματος. Επομένως θα πρέπει οι σκοποί και οι στόχοι να ορίζονται με μεγάλη σαφήνεια. Σε αυτό το σημείο αξιολογείται μόνο αν επιτεύχθηκαν οι στόχοι και πραγματοποιείται επέκταση σχολίων σχετικά με αδυναμίες ή βελτιώσεις (Φλουρής, 1995: 227-228). Πρόκειται για αξιολόγηση με εξωτερικά κριτήρια που αναφέρεται στην ποιότητα και το είδος των σκοπών σε σύγκριση και αναφορά με το ευρύτερο κοινωνικό, πολιτικό, ιδεολογικό και φιλοσοφικό πλαίσιο. Στην εξωτερική αξιολόγηση εντάσσονται και τα στοιχεία των προϋποθέσεων υλοποίησης, του κόστους, του συντονισμού με άλλες σχετικές διαδικασίες εκπαίδευσης κ.ά. (Φλουρής, 1995: 228).

Στη βιβλιογραφία αναφέρονται ως κριτήρια αξιολόγησης των Προγραμμάτων Σπουδών τα εξής:

- *«Εμφάνιση του όλου προγράμματος.*
- *Σκοποί.*
- *Περιεχόμενο, δομή και πληρότητα περιεχομένου.*
- *Δυνατότητα υλοποίησης και μέσα που προσφέρουν.*
- *Ικανοποίηση ή μη που προκαλούν στους μαθητές, και, αντίστοιχα αποδοχή τους ή μη.*
- *Ανταπόκριση του περιεχομένου στις σύγχρονες αλλά και μελλοντικές απαιτήσεις και εξελίξεις της αντίστοιχης επιστήμης.*

- *Ανταπόκριση περιεχομένου και δομής στη βαθμίδα εξέλιξης των μαθητών για τους οποίους έχουν καταρτιστεί.*
- *Ρεαλιστικότητα σε σχέση με την εκπαιδευτική πραγματικότητα στην οποία θα χρησιμοποιηθούν.*
- *Κόστος υλοποίησής τους.*
- *Δυνατότητα ενσωμάτωσης στο σύστημα αξιών, ιδεών αλλά και αναγκών της κοινωνίας μέσα στην οποία λειτουργεί το εκπαιδευτικό σύστημα που θα τα χρησιμοποιήσει.*
- *Αν έχουν καταρτιστεί με σωστές διαδικασίες (ανάλυση επαγγέλματος, ανάλυση έργου κ.ο.κ.) κ.ά.» (Δημητρόπουλος, 2010: 303).*

Η αξιολόγηση των Προγραμμάτων μπορεί να γίνει είτε με πειραματική μεθοδολογία, είτε με τη μεθοδολογία του εκλεκτισμού, είτε την περιγραφική μεθοδολογία, είτε την ανάλυση κόστους – κέρδους ή να χρησιμοποιηθούν και όλες μαζί για μια πιο ολοκληρωμένη αξιολόγηση. Το πλήθος των μεταβλητών που παρεμβαίνουν σε κάθε μία από τις μεθοδολογίες, η ασυμφωνία μεταξύ των αξιολογητών, η αποσπασματική και μη συχνή αξιολόγηση, το κόστος, η μη περαιτέρω μελέτη των συμπερασμάτων της αξιολόγησης και η αναβολή των επόμενων ενεργειών σχετικά με αυτά είναι παράγοντες που δημιουργούν προβλήματα στην εφαρμογή της και διαστρεβλώνουν το τελικό αποτέλεσμα (Φλουρής, 1995: 230-232). Για αυτό τον λόγο, όπως προτείνει ο Φλουρής (1995: 232-233), θα πρέπει να υπάρχει δημιουργία ευρύτερων ομάδων αξιολόγησης των Προγραμμάτων, στην οποία θα συμμετέχουν οι ειδικοί και οι εφαρμοστές τους, να γίνεται ισοστάθμιση των ιδεολογικών διαφορών, να υπάρχει κοινή συμφωνία στα κριτήρια αξιολόγησης από τους πολιτικούς και ακαδημαϊκούς παράγοντες, να αναπτύσσεται η έρευνα στα Αναλυτικά Προγράμματα, να γνωστοποιούνται τα αποτελέσματά της στους εκπαιδευτικούς, να λαμβάνονται υπ' όψιν τα πορίσματα της έρευνας στην ανανέωση των Προγραμμάτων και, τέλος, να γίνεται προγραμματισμός της εκπαίδευσης βάσει επιστημονικών δεδομένων από ειδικούς επιστήμονες.

2.3 Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών

Η διαχείριση του τεράστιου όγκου της γνώσης που χαρακτηρίζει την κοινωνία της γνώσης έχει αναμενόμενες επιπτώσεις στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση προσαρμόζεται στα κοινωνικά δεδομένα και αναπτύσσει προσαρμοστικούς μηχανισμούς ώστε να διαχειρίζεται τις αλλαγές, τις κρίσεις και τους κινδύνους που αναδεικνύονται με τα νέα δεδομένα. Συνεπώς προκύπτουν νέες προσεγγίσεις στους στόχους της εκπαίδευσης, στα Αναλυτικά Προγράμματα και στο εκπαιδευτικό υλικό (Καρατζιά-Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2006: 26). Από το 2006-2007 εφαρμόζεται στη χώρα μας το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) – Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) – Νέο Εκπαιδευτικό Υλικό για την Υποχρεωτική Εκπαίδευση. Η εκπόνηση του Προγράμματος αυτού ξεκίνησε το 2000 ως πρόταση του Σταμάτη Αλαχιώτη, Προέδρου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 144).

Η ιδεολογία του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) – Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) – Νέου Εκπαιδευτικού Υλικού δεν ταυτίζεται στενά με τις υπάρχουσες ιδεολογικές – φιλοσοφικές τάσεις (ιδεαλιστική θεώρηση, Πραγματισμός – Εμπειρισμός, Ρεαλισμός, Μεταμοντέρνες θεωρήσεις). Ενυπάρχει ένα απάνθισμα συνδυαστικών στοιχείων με επίκεντρο έναν ανθρωποκεντρικό – μαθητοκεντρικό βασικό άξονα με κοινωνικό υπόστρωμα (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 213). *«Με τη διαθεματικότητα επιχειρείται η ενοποίηση των γνώσεων με στόχο μία απόφαση, επικοινωνία ή δράση, μία απάντηση εν γένει, η οποία δίνει νόημα στις γνώσεις μέσα από τις δεξιότητες που καλλιεργούνται, χωρίς οι γνώσεις αυτές να παραμένουν περιχαρακωμένες στους τοίχους του σχολείου, ούτε βέβαια αποκλεισμένες στο πλαίσιο κάθε γνωσιακού πεδίου»* (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 151). Με τη διεπιστημονική προσέγγιση δομούνται και πάλι συγκροτημένες γνώσεις, αλλά μέσα στο πλαίσιο ενός επιστημονικού πεδίου με τη μεταφορά γνώσεων, τεχνογνωσίας, εννοιών, εργαλείων, μοντέλων, μεθόδων, δεξιοτήτων από άλλο επιστημονικό πεδίο (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 152). Στο ελληνικό μοντέλο ισχύει ο συνδυασμός. Δεν καταργούνται τα διακριτά μαθήματα, αλλά η θέσπιση της Ευέλικτης Ζώνης δίνει τη δυνατότητα για περαιτέρω εφαρμογή της διαθεματικότητας, στην οποία εμπεριέχεται η διεπιστημονικότητα (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 155-156). *«Η*

διαθεματική προσέγγιση υποστηρίζεται από μεθόδους ενεργητικής κατάκτησης της γνώσης· εφαρμόζεται δε σε μέτριο τόνο κατά τη διδασκαλία κάθε γνωστικού αντικειμένου, σε προωθημένο επίπεδο στις διαθεματικές δραστηριότητες και τα σχέδια εργασίας κάθε θεματικής Ενότητας και πλήρως στην Ευέλικτη Ζώνη» (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009: 168).

Τα διαχωρισμένα γνωστικά αντικείμενα-επιστημονικά πεδία κατακερματίζουν τη γνώση και δεν προσφέρουν την ολιστική μορφή που προσδιορίζει την πραγματική γνώση. Για αυτό όλο και περισσότερο «προβάλλεται η αναγκαιότητα διεπιστημονικής οργάνωσης και διαθεματικής διασύνδεσης της γνώσης ώστε να δημιουργούνται γνωστικά σχήματα με νόημα γνωστικό και πραγματολογικές διαστάσεις» (Καρατζιά–Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2006: 27). «Είναι σημαντικές οι προεκτάσεις ενός θέματος σε άλλα, οι εννοιολογικές διασυνδέσεις, οι σωστές ανακεφαλαιώσεις και επαναλήψεις, οι συγκρίσεις, καθώς όλα συμβάλλουν στη σφαιρικότερη κατανόηση της γνώσης και στην αποτελεσματικότερη προσέγγιση και κατάκτησή της, με την καλλιέργεια του ενδιαφέροντος, της κριτικής σκέψης, της πρωτοβουλιακής δράσης, της δημιουργικότητας και της βιωματικής μάθησης· όλα σε αρμονία με τη λειτουργία του εγκεφάλου» (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009: 88). Η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης αποτελεί ποιοτική παιδαγωγική παρέμβαση (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009:20).

Στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Σ.Σ.) – Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) – Νέο Εκπαιδευτικό Υλικό προβάλλονται τρεις κεντρικοί άξονες που σχετίζονται με τη διασύνδεση ή αναπλαισίωση των μαθησιακών εννοιών (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009: 168): ο οριζόντιος ενοποιητικός διαθεματικός άξονας, οι θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες και ο κάθετος ενιαίος άξονας. «Η διαθεματική προσέγγιση αναφέρεται στην κατά το δυνατόν οριζόντια διασύνδεση στο επίπεδο των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών των επί μέρους γνωστικών αντικειμένων. Οριζόντια διασύνδεση στο επίπεδο των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών σημαίνει κατάλληλη οργάνωση της διδασκτέας ύλης κάθε γνωστικού αντικειμένου, με τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η επεξεργασία θεμάτων από πολλές οπτικές γωνίες, για να «φωτίζονται πολυπρισματικά» και να αναδεικνύεται η σχέση τους με τη ζωή» (Καρατζιά–Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2006: 58). «Ο κάθετος άξονας εκφράζει το ενιαίο σύνολο

της σχολικής γνώσης μέσα από τον οποίο κλιμακώνεται η σπειροειδής μάθηση, σε συνάρτηση με τη νοητική αναπτυξιακή πορεία του μαθητή καθώς ανέρχεται τις τάξεις του σχολείου» (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 189). Σπειροειδής μάθηση, την οποία εισήγαγε ο Bruner, σημαίνει ότι ο μαθητής μαθαίνει κάτι σε απλή μορφή σε μικρή τάξη και σε μεγαλύτερες τάξεις επανέρχεται στο ίδιο με περισσότερη πολυπλοκότητα κάθε φορά (Φλουρής, 1995: 28-29). Η διαθεματικότητα κυριαρχεί παιδαγωγικά και επηρεάζει όλες τις παραμέτρους που διαμορφώνουν τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών: το περιεχόμενο της σχολικής γνώσης και την οργάνωσή του, τις μεθοδολογίες διδασκαλίας/μάθησης και τις τεχνικές αξιολόγησης των μαθητών (Καρατζιά-Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2006: 59). Η έμφαση κατά τη διδασκαλία δίνεται σε δύο τομείς, που είναι η εννοιοκεντρική προσέγγιση και οι διαθεματικές δεξιότητες – εγγραμματισμός (Κουλουμπαρίτη: 2011: 42).

Στην εννοιοκεντρική προσέγγιση επιδιώκεται η συνοχή σε ενδοκλαδικό επίπεδο, σε διακλαδικό και θεματοκεντρικό. Στο ενδοκλαδικό επίπεδο οι έννοιες σε κάθε γνωστικό αντικείμενο θεωρούνται βασική κατάκτηση του μαθητή και προϋπόθεση για την απόκτηση στέρεων και έγκυρων γνώσεων (Κουλουμπαρίτη: 2011: 42). Όταν κατακτηθούν οι έννοιες, τότε μπορούν να γίνουν συσχετισμοί της γνώσης σε διακλαδικό επίπεδο μεταξύ των γνωστικών αντικειμένων. Επιλέχθηκαν οχτώ διαθεματικές έννοιες για τη διασύνδεση των γνωστικών αντικειμένων και αποτελούν τον οριζόντιο άξονα διασύνδεσης. Αυτές είναι: σύστημα, αλληλεπίδραση, μεταβολή, χώρος, χρόνος, άτομο – σύνολο (ομάδα), ομοιότητα – διαφορά, πολιτισμός (Κουλουμπαρίτη: 2011: 43). Θεματοκεντρική προσέγγιση είναι η διαθεματικότητα, η μελέτη θεματικών αξόνων με βάση τη χρησιμότητα των γνώσεων στην καθημερινή ζωή και τα ενδιαφέροντα του μαθητή. Η επιλογή ενός θέματος μπορεί να εμπλουτίσει τη διδασκαλία ενός γνωστικού αντικειμένου με τη θεματοποίηση ενδοκλαδικών και διαθεματικών εννοιών (Κουλουμπαρίτη, 2011: 44-45).

Στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών διατυπώνονται οι διαθεματικές δεξιότητες: γλωσσικός εγγραμματισμός, μαθηματικός εγγραμματισμός ή εναριθμητισμός, εγγραμματισμός στις κοινωνικές δεξιότητες, ηλεκτρονικός εγγραμματισμός και εγγραμματισμός στις μεταγνωστικές δεξιότητες (Κουλουμπαρίτη,

2011: 46-47). Οι εγγραμματισμοί διαποτίζονται σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα και έχουν καθολικό χαρακτήρα. Στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών το κέντρο ενδιαφέροντος είναι τι μπορούν να κάνουν οι μαθητές με όσα γνωρίζουν ώστε να εξασφαλίσουν μία ποιοτική ζωή ως ενήλικες (Κουλουμπαρίτση, 2011: 47).

Η διαθεματικότητα γίνεται σε πρώτο επίπεδο στα κείμενα των σχολικών βιβλίων και με αυτό τον τρόπο δημιουργούνται εναύσματα τα οποία αξιοποιεί ο εκπαιδευτικός για να υποστηρίξει την ενιαία δόμηση της γνώσης. *«Οι συγκεκριμένες διασυνδέσεις και τα ενιαία γνωστικά σχήματα που δημιουργούνται ενισχύονται μέσα από την υλοποίηση σχετικών διαθεματικών δραστηριοτήτων (στο 10% του διδακτικού χρόνου) και την καλλιέργεια των ανάλογων δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών που συνήθως απαιτούν διεργασίες σε μεταγνωστικό επίπεδο»* (Καρατζιά-Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2006: 60).

Η πρόταση για τη διαθεματική θεώρηση έγινε βασισμένη στα εξής επιχειρήματα (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 144-148):

- 1) Η ανθρώπινη καθημερινή δράση είναι ολιστική – διαθεματική, γεγονός που αναδείχτηκε από αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους και από άλλες λόγιες προσωπικότητες, όπως ο Μέγας Βασίλειος.
- 2) *«Η πραγματικότητα είναι ένα σύνθετο όλον δομημένο από αλληλεπιδράσεις και αλληλοσυσχετίσεις των επιμέρους στοιχείων της»*. Η ραγδαία αύξηση της τεχνολογίας και της επιστήμης δημιούργησε μεν εξειδικεύσεις, προκάλεσε δε τη θεώρηση επαναπροσανατολισμού της αξιοποίησης της γνώσης, καθώς η πραγματικότητα προσεγγίζεται καλύτερα και τα προβλήματα λύνονται επιτυχώς με τη συμβολή διαφορετικών επιστημονικών πεδίων.
- 3) *«Η βαθύτερη αιτιοκρατική κατανόηση πολλών φαινομένων σε διαφορετικές επιστήμες οδήγησε στην ανεύρεση κοινών τόπων μεταξύ των επιστημών»*. Οι τελευταίοι ιχνηλατούνται στο επίπεδο θεμελιωδών διεπιστημονικών - διαθεματικών εννοιών, οι οποίες βρίσκονται σε όλες τις επιστήμες, όπως το «σύστημα» (οικονομικό, κοινωνικό, μαθηματικό, οικολογικό, βιολογικό, χημικό κ.α.).
- 4) *«Η κοινωνικοπολιτισμική πολυπλοκότητα απαιτεί τη διαμόρφωση μιας πολυδιάστατης δημιουργικής προσωπικότητας του μαθητή»*. Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές θα πρέπει να κατακτήσουν ολιστικά τη γνώση για να είναι σωστά ενταγμένοι στην σύνθετη κοινωνία

μας που απαιτεί πολύπλευρες δεξιότητες (λόγου χάριν δεξιότητες επικοινωνίας, αξιοποίησης πηγών πληροφόρησης, λήψης αποφάσεων, διαπροσωπικών σχέσεων).

5) *Η πολυπρισματική κατάκτηση της γνώσης σε συνδυασμό με την καθημερινή ζωή εγείρει το ενδιαφέρον του μαθητή στη μάθηση. Το σχολείο έχει, έτσι, ισχυρή παιδαγωγική επιρροή και ο μαθητής δεν παρασύρεται εύκολα από αμφιβόλου ποιότητας και εγκυρότητας εξωσχολικών μηνυμάτων, όπως συμβαίνει πολλές φορές από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας.*

6) *Η διαθεματικότητα είναι συμβατή με την λειτουργία του εγκεφάλου, αφού «οι πληροφορίες που δέχεται και επεξεργάζεται ο εγκέφαλος του μαθητή κατά τη μάθηση αποτυπώνονται σε ολοκληρωμένα, ολιστικά σχήματα νοημάτων, σύμφωνα με τη νευρωνική φύση και την ολιστική λειτουργία της νόησης, του εγκεφάλου, δομώντας αντίστοιχους εννοιολογικούς χάρτες».*

7) *Η διαθεματικότητα λειτουργεί ως μέσο να μην τροφοδοτείται ο σχολικός αποσπασματικός εγκυκλοπαιδισμός και η μη δικτύωση των σχολικών επιστημονικών γνώσεων.*

8) *Η σχολική γνώση δεν αποτελεί αντίγραφο του τρόπου που προσλαμβάνεται η ακαδημαϊκή επιστημονική γνώση, επομένως το σχολικό περιβάλλον δεν πρέπει να λειτουργεί με μοντέλα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.*

9) *Οι θεωρητικές γνώσεις δεν είναι η μόνη πηγή της σχολικής γνώσης στην οποία εντάσσονται επιπρόσθετα αξίες και στάσεις, αλλά και μη επιστημονικά στοιχεία, όπως, είναι λόγου χάριν, αυτά που αφορούν την τέχνη. Η σχολική γνώση συναρτάται και με κοινωνικά αιτήματα, επομένως το ζήτημα είναι ιδεολογικό και ηθικό. Η κριτική σκέψη και η κοσμοαντίληψη των μαθητών διαμορφώνεται αποτελεσματικότερα μέσα από την διαθεματική παιδαγωγική.*

10) *Με την ταυτότητα της διαθεματικότητας συμπίπτει και ο σκοπός της ποιοτικής εκπαίδευσης. «Με τον όρο «ποιότητα της εκπαίδευσης» μπορούμε να θεωρήσουμε κατ' αρχάς ότι υποδηλώνεται το επίπεδο στο οποίο βρίσκονται οι βασικοί συντελεστές της εκπαίδευσης και ο βαθμός αποτελεσματικότητάς τους. Οι συντελεστές αυτοί προσδιορίζουν την επιτυχή καλλιέργεια όλων των βασικών εγγραμματισμών (κοινωνικοποιητικού, αναγνωστικού, μαθηματικοφυσικο-επιστημονικού, τεχνολογικού) για την ανάπτυξη*

ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων μέσα σε ένα ισχυρό, και ανταγωνισμό με εξωσχολικά ερεθίσματα, σχολικό περιβάλλον και με απόηχο την αναβάθμιση της κοινωνίας της ποιότητας».

Ο αντίλογος της παραπάνω πρότασης είναι πως τα νέα Αναλυτικά Διαθεματικά Προγράμματα Σπουδών ακολουθούν το στοχοθετικό μοντέλο και έχουν αυξημένη ποσότητα περιεχομένων, γεγονός το οποίο επικρίνεται πως διαμορφώνει ένα ασφυκτικό πλαίσιο για τη διδασκαλία και περιορίζει την πρωτοβουλία. Αυτοί οι παράγοντες καθιστούν ανέφικτο τον στόχο για τη συγγραφή μικρών και ευέλικτων βιβλίων (Αγγελάκος, 2004: 50). Παρ' όλα αυτά, το συνδυαστικό μοντέλο και η ήπια μορφή Διαθεματικότητας που ακολουθήθηκε εξασφάλισαν τα κύρια χαρακτηριστικά του διαθεματικού «παραδείγματος», καθώς τα Διαθεματικά Ενιαία Πλαίσια Προγραμμάτων Σπουδών:

- 1. «Ενισχυούν μορφές και τύπους γνώσης για να συμβάλλουν στη σύνθεση ενός συνεκτικού γνωσιακού πλαισίου κατανόησης της πραγματικότητας, πριν οι μαθητές ενδώσουν στη μονομερή θεώρηση της ειδίκευσης που θα ακολουθήσουν αργότερα.*
- 2. Ενισχυούν συνειδητά και συστηματικά το αξιακό και το συναισθηματικό με το γνωστικό.*
- 3. Ενισχυούν εξωσχολικές και σχολικές εμπειρίες για προσωπική νοηματοδότηση της πραγματικότητας.*
- 4. Ενισχυούν τη θεωρία με την πράξη, τη δηλωτική με τη διαδικαστική γνώση, το νου με το χέρι.*
- 5. Ενισχυούν το σχολείο με την κοινωνία» (Ματσαγγούρας, 2004: 60-61).*

Η αποτελεσματική εφαρμογή του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών εξαρτάται από το πώς οι εκπαιδευτικοί θα προγραμματίσουν και θα οργανώσουν έμπρακτα μία παιδαγωγική διαδικασία προσαρμοσμένη στην απόκτηση εγγραμματισμού στις διαθεματικές δεξιότητες (Κουλουμπαρίτση, 2011: 47).

2.4 Αξιολόγηση των σχολικών εγχειριδίων

Το σχολικό εγχειρίδιο είναι ένα μέσο διδασκαλίας το οποίο ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του Αναλυτικού Προγράμματος. Μέσα από έρευνες προκύπτει πως το μεγαλύτερο μέρος της διδασκαλίας και των δραστηριοτήτων πραγματοποιείται με βάση αυτό (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 199-200). Έχει κεντρικό ρόλο διότι πρώτον είναι το παλαιότερο μέσο διδασκαλίας και η χρήση του μέχρι και σήμερα κρίνεται αυτονόητη και υποχρεωτική. Παρουσιάζει οργανωμένα τις γνώσεις των επιστημονικών περιοχών και θεωρείται ως αυθεντία, έτσι ταυτίζεται με τη «μόρφωση». Τέλος, τα σχολικά εγχειρίδια είναι τα μόνα βιβλία που οπωσδήποτε διαθέτει κάθε οικογένεια. Αυτό σημαίνει πως το βιβλίο είναι προσιτό σε όλους και συμβολίζει τη δύναμη δίνοντας ψυχολογική αξία ως κάτι εκλεκτό στον κάτοχο (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 201-202).

Ο Κομένιος, ο οποίος θεωρείται ο «πατέρας του σχολικού εγχειρίδιου», υποστήριζε πως τα βιβλία που γράφονται για παιδιά θα πρέπει να πληρούν τα κριτήρια της επιστημονικής και παιδαγωγικής καταλληλότητας (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 208). Με την πάροδο των χρόνων το πνεύμα του Κομένιου δεν τηρήθηκε. Τα βιβλία που γράφτηκαν επέβαλαν τον ίδιο ρυθμό μάθησης για όλους τους μαθητές, δεν προέτρεπαν την αυτενέργεια του μαθητή και ήταν αποκομμένα από την πραγματικότητα (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 208-210).

Οι κυριότερες λειτουργίες των σχολικών βιβλίων που σχετίζονται με τις ενέργειες του εκπαιδευτικού ώστε ο μαθητής να συγκρατεί, να μεταβιβάζει και να εφαρμόζει όσα μαθαίνει είναι: *α) η παρουσίαση της πραγματικότητας, β) η δραστηριοποίηση των κινήτρων μάθησης, γ) η διαφοροποίηση της διδασκαλίας, δ) η άσκηση και η εμπέδωση, ε) η καθοδήγηση της διδασκαλίας, στ) η κοινωνικοποίηση*» (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 214). Σύμφωνα με την Κουλουμπαρίτση (2015: 27-28) τα σχολικά βιβλία έχουν επτά βασικούς ρόλους στο σχολικό σύστημα. Αυτοί είναι: α) παιδαγωγικός, β) επιστημονικός, γ) ιδεολογικός, δ) αισθητικός, ε) κοινωνικοποιητικός, στ) οικονομική αποτελεσματικότητα, ζ) τεχνικά στοιχεία. Οι λειτουργίες αυτές καθορίζουν το περιεχόμενο των σχολικών εγχειριδίων και διαμορφώνουν τις εργασίες που περιέχουν. Αποτελούν ταυτόχρονα και κριτήρια ενός καλού σχολικού εγχειριδίου. Όσο περισσότερο

ένα βιβλίο επιτελεί τις λειτουργίες του, τόσο καλύτερη είναι η ποιότητά του και ανταποκρίνεται θετικά στη διδασκαλία και στη μάθηση (Κουλουμπαρίτση, 2015: 30).

Οι πτυχές που αφορούν το σχολικό βιβλίο άρχισαν να αποτελούν και αντικείμενο έρευνας η οποία έχει αναπτυχθεί στους πέντε τομείς: α) ως μέρος της πολιτισμικής - ιστορικής έρευνας, β) ως μέρος της έρευνας των Μέσων, γ) από τη σκοπιά της επιστήμης αναφοράς και της διδακτικής μεθοδολογίας, δ) ως ανάλυση κειμένου και ε) ως τμήμα της ιστορικής έρευνας (Μπονίδης, 2015: 113). Η διαφορετική στόχευση της έρευνας επιτρέπει τη διάκρισή της σε:

α) *Συστηματική έρευνα του σχολικού βιβλίου*. Η έρευνα αυτή διεξάγεται από κάποιον συγκεκριμένο ερευνητή ή ομάδα ερευνητών με μεθοδολογικά εργαλεία των κοινωνικών επιστημών με στόχο την παραγωγή μίας θεωρίας. Μπορεί να είναι έρευνα μελέτης περίπτωσης ενός βιβλίου ή μίας σειράς ομοειδών βιβλίων ή συγκριτική έρευνα κατά την οποία αναλύονται συγκριτικά δύο ή περισσότερα βιβλία.

β) *Αξιολογική έρευνα του σχολικού βιβλίου*. Πρόκειται για αξιολογική εκπαιδευτική έρευνα πραγματιστικού χαρακτήρα, που αποτελεί μια συστηματική και οργανωμένη διαμορφωτική διαδικασία με δόκιμες ερευνητικές τεχνικές και μεθόδους. Επιδιώκει τη βελτίωση ή την κατάργηση των ήδη υπαρχόντων βιβλίων με τη συγγραφή νέων κατάλληλων βιβλίων. Διακρίνεται α) σε εσωτερική και διεξάγεται από την ομάδα συγγραφής στην πιλοτική χρήση ή και της γενικευμένης χρήσης, β) σε εξωτερική και πραγματοποιείται από εξωτερικούς εμπειρογνώμονες κατά τη διαδικασία έγκρισης του βιβλίου ή άλλους ερευνητές – αξιολογητές κατά τη δοκιμαστική χρήση και γ) σε διαρκή εσωτερική και εξωτερική κατά τη διάρκεια της χρήσης του βιβλίου (Μπονίδης, 2015: 113-115).

Η αξιολογική έρευνα αποτιμά το σχολικό εγχειρίδιο ως προϊόν με κριτήρια: α) την εξωτερική εμφάνιση, τα δομικά και τεχνικά χαρακτηριστικά του κειμένου και περι-κειμένου, β) την παιδαγωγική καταλληλότητα με βάση τη θεωρία της Παιδαγωγικής, γ) τη σχέση του με το Πρόγραμμα Σπουδών, τη διδακτική – μεθοδολογική καταλληλότητα, δ) την ανάλυση σε σχέση με την επιστήμη αναφοράς, δηλαδή σε ζητήματα επιστημονικής εγκυρότητας (Μπονίδης, 2015: 119-120).

Τα πεδία, οι επιμέρους θεματικές και οι διαστάσεις της έρευνας των σχολικών βιβλίων, μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- α) Έρευνα της διαδικασίας συγγραφής, παραγωγής και εισαγωγής των βιβλίων στη διδακτική πράξη (η πολιτική διάσταση).
- β) Η κυρίαρχη διεθνώς έρευνα των βιβλίων ως «προϊόντων», η οποία προσεγγίζει τα βιβλία ως επικοινωνιακά, πολιτικά και πληροφοριακά μέσα διδασκαλίας και μάθησης ή ως πολυτροπικά κείμενα. Η έρευνα αυτού του είδους έχει αναπτύξει ερευνητικές θεματικές αναφορικά με το περιεχόμενο και το σχεδιασμό των σχολικών βιβλίων.
- γ) Έρευνα του σχολικού βιβλίου ως τμήματος του προγράμματος σπουδών (η διάσταση της χρήσης στην εκπαιδευτική πράξη και της «Έρευνας για τη διδασκαλία»).
- δ) Έρευνα της αποδοχής του βιβλίου από τις ομάδες αποδοχής (η διάσταση της χρήσης στην πράξη και η αξιολογική διάσταση).
- ε) Έρευνα των αναθεωρήσεων/βελτιώσεων από την εισαγωγή του βιβλίου και της αιτίας κατάργησής του βιβλίου (Μπονίδης, 2015: 116-119).

Η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού και ειδικότερα του σχολικού εγχειριδίου είναι ένας τομέας που έχει ισχυρή θέση στη διεθνή επιστημονική κοινότητα. Βρίσκεται σε υψηλό επίπεδο ενδιαφέροντος στη Γερμανία, στην Ιαπωνία, στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και στις Σκανδιναβικές χώρες. Έχουν ιδρυθεί ειδικά για το σκοπό αυτό ιδρύματα και οργανισμοί οι οποίοι εκδίδουν επιστημονικά περιοδικά και διοργανώνουν σχετικά συνέδρια (Bartošová, Plovajková & Podnecká: 2015, 669). Ενδεικτικά παραδείγματα τέτοιων οργανισμών είναι η UNESCO με το δίκτυο UNESCO International Textbook Research Network, το Georg Eckert Institute for International Textbook Research - Member of the Leibniz Association με έδρα στη Γερμανία, η International Association for Research on Textbooks and Educational Media (IARTEM) που εδρεύει στην Νορβηγία, το Institute for Educational Text Research της Σουηδίας, το Institut für Schulbuchforschung της Αυστρίας, το Institute of Research for School Education of the Department of the Faculty of Education at Masaryk University (IRSE) στην Τσεχία, το Colloquium on Textbooks, School, and Society στην Αγγλία όπου εκδίδεται και το περιοδικό Paradigm, το Institut National de Recherche Pédagogique στη Γαλλία, το Πανεπιστήμιο του Illinois, η έδρα του περιοδικού Journal of Curriculum

Studies, ο ερευνητικός οργανισμός The American Textbook Council και ο σύνδεσμος στελεχών National Association of Textbook Administrations (NASTA) στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, το Japan Textbook Research Center στην Ιαπωνία και η μονάδα έρευνας Teaching Resources and Textbook Unit, Faculty of Education and Social Work του Πανεπιστημίου του Σίδνεϋ (Καψάλης & Χαραλάμπους 2008: 342-343· Bartošová, Plovajková & Podnecká: 2015: 669· Νικολάου, 2009: 81-84).

Στην Ελλάδα φορείς μελέτης του σχολικού εγχειριδίου είναι το πρώην Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (σήμερα αντίστοιχος αρμόδιος φορέας είναι το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής) και το Κέντρο Έρευνας και Αξιολόγησης Σχολικών Βιβλίων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων (Κ.Ε.Α.Σ.Β.Ε.Π.) που λειτουργεί στον Τομέα Παιδαγωγικής του Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Η αναγκαιότητα της αξιολόγησης των σχολικών βιβλίων συνδέεται με την επίτευξη του ρόλου που επιτελούν. Όπως αναφέρει η Αγγέλη (2013: 65), σκοπός της αξιολόγησης των σχολικών βιβλίων είναι η βελτίωση και η αναθεώρηση των ήδη υπαρχόντων. *«Η διαγνωστική αξιολόγηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αξιολόγηση του υλικού που προβλέπει το αναλυτικό πρόγραμμα με την προοπτική τροποποίησης, βελτίωσης ή αντικατάστασής του»* (Γιοκαρίνης, 1995: 130). Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται η έγκυρη λήψη κατάλληλων διορθωτικών μέτρων. Σύμφωνα με την Αγγέλη (2013: 65), *«ο Κωνσταντίνου προσθέτει δύο ακόμα σκοπούς στην αξιολόγηση των σχολικών βιβλίων: τη σύνταξη νέων Προγραμμάτων Σπουδών και τη διεύρυνση των θεωρητικών προσεγγίσεων στο πεδίο της εκπόνησης διδακτικών εγχειριδίων»*.

2.4.1 Κριτήρια αξιολόγησης σχολικών εγχειριδίων

Στο ειδικό τεύχος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου «Γενικές προδιαγραφές και κριτήρια αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού» τα κριτήρια αξιολόγησης του Βιβλίου του Μαθητή αφορούν:

1. «Το περιεχόμενο

- *Επιλογή αξιολογής και ουσιαστικής γνώσης.*

- *Επιστημονική ορθότητα.*
- *Διάχυση της διαθεματικότητας με την αξιοποίηση των θεμελιωδών εννοιών και επινόηση διαθεματικών δραστηριοτήτων και σχεδίων εργασίας.*
- *Προώθηση ανάπτυξης δεξιοτήτων και στάσεων για αυτόνομη μάθηση.*
- *Σύνδεση με το περιβάλλον, την κοινωνία, την τεχνολογία και την καθημερινή ζωή.*
- *Συμβατότητα ερωτήσεων, ασκήσεων και δραστηριοτήτων με την αντίστοιχη θεματική ενότητα.*

2. Δομή – Οργάνωση

- *Διαβάθμιση και συνοχή των ενοτήτων, κεφαλαίων καθώς και οργάνωση και κατανομή τους στο βιβλίο ανάλογα το διδακτικό χρόνο.*
- *Σύνδεση με την προηγούμενη γνώση με βάση τα Α.Π.Σ.*
- *Συνοχή των επιμέρους στοιχείων (κείμενα, εικόνες, παραθέματα, ασκήσεις, δραστηριότητες).*
- *Κατάλληλος αριθμός ερωτήσεων και ασκήσεων διαβαθμισμένης δυσκολίας.*
- *Προώθηση της ανάπτυξης πρωτοβουλιών και αυτενέργειας του μαθητή και του εκπαιδευτικού.*

3. Παιδαγωγική και διδακτική καταλληλότητα

- *Αναπλαισίωση της επιστημονικής γνώσης σε σχολική.*
- *Σαφήνεια των στόχων.*
- *Αρμονική κάλυψη γνωστικών, μεταγνωστικών, συναισθηματικών, ψυχοκινητικών, κοινωνικών και αξιακών τομέων.*
- *Τρόπος αξιοποίησης της προϋπάρχουσας εμπειρικο-βιωματικής γνώσης των μαθητών.*
- *Διαβάθμιση δραστηριοτήτων - εργασιών για διαφοροποιημένη και εξατομικευμένη μάθηση (ΑΜΕΑ, προικισμένα παιδιά, αλλοδαποί κλπ.).*
- *Μέθοδοι διδασκαλίας: πολλαπλές και εναλλακτικές με έμφαση στις συλλογικές και διερευνητικές.*
- *Δραστηριότητες και εργασίες διαθεματικά αξιόλογες και υλοποιήσιμες στο διαθέσιμο χρόνο.*
- *Γλωσσική συνοχή και νοηματική συνεκτικότητα.*
- *Χρήση επιπέδων γλώσσας ανάλογα με την ηλικία.*

4. Λειτουργικότητα και αισθητική του εικαστικού μέρους

- Αισθητική παρουσία και ελκυστικότητα των απεικονίσεων.
- Κατάλληλη και συνεπής χρήση χρωμάτων.
- Κατάλληλη συσχέτιση κειμένου με τις απεικονίσεις.
- Απεικονίσεις που διευκολύνουν τη μάθηση όλων των μαθητών.
- Καταλληλότητα τίτλων στις απεικονίσεις.
- Παράθεση και αξιοποίηση εικόνων σκαπανέων των επιστημών και των τεχνών.

5. Τεχνική αρτιότητα

• Τρόπος παρουσίασης: α) στόχων κάθε ενότητας στην αρχή της υπό μορφή προκαταβολικών οργανωτών, β) εννοιών και λέξεων κλειδιών και γ) περιλήψεων στο τέλος των ενοτήτων.

- Επαρκής και σαφής διάκριση των ενοτήτων.
- Σαφής και συνεπής κωδικοποίηση των επιπέδων των τίτλων.
- Αναγραφή τίτλου κεφαλαίου σε κάθε σελίδα.
- Σαφής και συστηματική οργάνωση περιεχομένου σελίδας.
- Έναρξη κεφαλαίου σε νέα σελίδα.
- Ύπαρξη παραρτήματος με βασικούς πίνακες (περιοδικός πίνακας, πίνακας θεμελιωδών μεγεθών και μονάδων, πίνακας σταθερών, γλωσσαρίων, χρονολογίου κλπ.)» (Π.Ι., Γενικές προδιαγραφές και κριτήρια αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού, 2003: 44-45).

Τα κριτήρια αξιολόγησης του Τετραδίου Μαθητή ορίζονται ως τα ακόλουθα:

- «Πληρότητα και άμεση σύνδεση με το βιβλίο μαθητή, τον εργαστηριακό οδηγό (όπου υπάρχει) και το βιβλίο του εκπαιδευτικού.
- Σαφήνεια και ακρίβεια στη διατύπωση.
- Ποικιλία εργασιών για εξάσκηση, εμπέδωση και εφαρμογή νέας γνώσης σε ανάλογες και διαφοροποιημένες καταστάσεις.
- Ύπαρξη διαφοροποιημένων ασκήσεων και υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού κατάλληλου για διαφορετικά επίπεδα δυσκολίας τόσο για το σχολείο όσο και για το σπίτι. Ύπαρξη κατάλληλων πινάκων για την καταγραφή παρατηρήσεων, μετρήσεων, υπολογισμών, συμπερασμάτων κλπ.

- *Καλλιέργεια της δημιουργικότητας, της κριτικής σκέψης, της συνεργατικότητας καθώς και ενεργοποίηση κινήτρων ουσιαστικής και βιωματικής εμπλοκής.*
- *Αισθητική εμφάνιση, ελκυστικότητα και παιδαγωγική λειτουργικότητα των απεικονίσεων»* (Π.Ι., Γενικές προδιαγραφές και κριτήρια αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού, 2003: 46).

Τα κριτήρια αξιολόγησης ενός καλού βιβλίου σύμφωνα με τους Καψάλη και Χαραλάμπους (2008: 351-362) είναι: α) η εγκυρότητα, β) η κοινωνική εγκυρότητα, γ) η διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων, δ) η παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα, ε) η συμφωνία με το Αναλυτικό Πρόγραμμα, στ) η αυτενέργεια των μαθητών, ζ) η καλαίσθητη εμφάνιση, η) η προσπελασιμότητα, θ) η επανατροφοδότηση, η) η χρηστικότητα και λειτουργικότητα. Η έμφαση ενός καλού σχολικού βιβλίου δίνεται και στις εργασίες επανάληψης, εμπέδωσης, αξιολόγησης του βαθμού πρόσκτησης των γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων από τους μαθητές. Για αυτό και εκτός από το βασικό εγχειρίδιο του λέγεται «Βιβλίο του Μαθητή», υπάρχει και ένα ξεχωριστό τεύχος το «Τετράδιο Εργασιών» στο οποίο οι προαναφερθείσες εργασίες εντάσσονται ξεχωριστά (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 232).

Ο Hartley, ερευνητής σχολικών εγχειριδίων, συνέταξε μία κλίμακα αξιολόγησης δύο διαστάσεων:

A) « Εξωτερικά χαρακτηριστικά

Γενική εμφάνιση, πρακτικότητα μεγέθους και χρώματος για χρήση στην τάξη, αναγνωσιμότητα, αντοχή και ευελιξία βιβλιοδεσίας, σελιδοποίηση και εμφάνιση, καταλληλότητα εικονογράφησης, καταλληλότητα των επικεφαλίδων των κεφαλαίων, χρηστικότητα των κεφαλαίων, καταλληλότητα χαρτιού.

B) Οργάνωση και περιεχόμενο

Ανταπόκριση προς το αναλυτικό πρόγραμμα, επιστημονική εγκυρότητα, καλλιέργεια κριτικής σκέψης, υποβοήθηση του μαθητή στην θέση δικών του στόχων και στην αυτοαξιολόγηση, παροχή ερεθισμάτων για επίλυση προβλημάτων, χρησιμότητα στην προώθηση της κανονικής ροής του μαθήματος, σαφήνεια επεξηγήσεων, πρόκληση ενδιαφέροντος, πρόβλεψη για την αξιολόγηση των επιδόσεων του μαθητή, καταλληλότητα της οργάνωσης των κεφαλαίων, καταλληλότητα για διαφοροποίηση των περιστάσεων και

των μαθητών, πρόκληση για περαιτέρω εργασία των επιμελών μαθητών, καταλληλότητα για μαθητές με αργό ρυθμό μάθησης, καταλληλότητα για μαθητές με γρήγορο ρυθμό μάθησης, καταλληλότητα όσον αφορά στην ποσότητα και στην ποιότητα των προτεινόμενων εργασιών, πρόβλεψη για επαναλήψεις και εμπέδωση προηγούμενων γνώσεων» (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 372-373).

Η Κουτσελίνη – Ιωαννίδου είχε προτείνει την αξιολόγηση των σχολικών εγχειριδίων σε επτά διαστάσεις (μορφή, περιεχόμενο, δραστηριότητες, γλώσσα, οργάνωση, μέθοδοι και στρατηγικές, αξιολόγηση) με βάση:

A) «Εξωτερικά κριτήρια

Παιδαγωγικά, επιστημονικά, προγράμματος, αισθητικά, οικονομικά, πολιτιστικά – κοινωνικά.

B) Εσωτερικά κριτήρια

Συνάφεια, συνέχεια, συνέπεια και πληρότητα» (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 373).

Ο Τριλιανός, ως αντιπρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και επικεφαλής του Τμήματος Αξιολόγησης και Επιμόρφωσης, συνέταξε με την επιτροπή της οποίας προΐστατο ένα πλαίσιο αξιολόγησης και εκπαιδευτικού υλικού ως εξής:

1. «Περιεχόμενο

Επιστημονική εγκυρότητα και κοινωνικοποιητική εγκυρότητα

2. Τρόπος παρουσίασης

Παρουσίαση της ύλης, γενικά στοιχεία μορφής του σχολικού εγχειριδίου, κείμενο, εικονογράφηση, άλλα στοιχεία ανάλογα με το μάθημα, χρηστικές διευκολύνσεις.

3. Διδακτική και μεθοδολογική διάσταση

Επιλογή και διάταξη της ύλης, τρόποι μεταφοράς της πραγματικότητας, διδακτική μεθοδολογία των εγχειριδίων, γλώσσα – βαθμός αναγνωσιμότητας – ορολογία, ενεργοποίηση κινήτρων μάθησης, αξιολόγηση του μαθητή, βαθμός καθοδήγησης της διδασκαλίας.

4. Άλλα αξιολογικά κριτήρια

Συνάφεια του σχολικού εγχειριδίου με το αναλυτικό πρόγραμμα, δυνατότητες για ανατροφοδότηση, ρόλος που ανατίθεται στον εκπαιδευτικό, ρόλος που υποβάλλεται στον μαθητή» (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 374-375).

Από την ίδια θέση ο Κωνσταντίνου πραγματοποίησε έρευνα ευρείας έκτασης αξιολόγησης εκατόν σαράντα ενός σχολικών εγχειριδίων. Τα ερωτηματολόγια ερευνούσαν:

A)» την επιστημονική και παιδαγωγική διάσταση

Περιεχόμενο, δομή, γλώσσα, διδακτική προσέγγιση

B) την τυπογραφική εμφάνιση» (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 375).

Ο Ματσαγγούρας διαμόρφωσε ένα πλαίσιο αξιολόγησης σχολικών εγχειριδίων ως εξής:

1) «Μακρο-επίπεδο του σχολικού εγχειριδίου

α) συμβατότητα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα

β) δόμηση

γ) ελκυστικότητα

δ) χρηστικότητα

ε) τυπο-εκδοτικές προδιαγραφές

2) Μικρο-επίπεδο του κειμένου της διδακτικής ενότητας

στ) γνωσιακό περιεχόμενο του κειμένου της διδακτικής ενότητας

ζ) διαδικασίες αναπλαισίωση, που εφαρμόζει το κείμενο

η) κειμενογλωσσικές προδιαγραφές του κειμένου

θ) διδακτικές διαδικασίες που ενσωματώνει και στηρίζει το κείμενο

ι) μαθησιακές διαδικασίες που ενεργοποιεί το κείμενο

ια) διαδικασίες αξιολόγησης, που αξιοποιεί το κείμενο

ιβ) εικονογράφηση του κειμένου της διδακτικής ενότητας» (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 375-376).

Η Κουλουμπαρίτση σε έρευνα που διεξήγαγε χρησιμοποίησε για την αξιολόγηση των σχολικών βιβλίων τις κλείδες που αναφέρονται στα συστατικά μέρη και στις λειτουργίες του βιβλίου:

α) «Γνωστικό αντικείμενο: Επιστημολογία, περιεχόμενο, στόχοι και μεθοδολογία του επιστημονικού ή των επιστημονικών κλάδων που εκπροσωπούνται στο γνωστικό αντικείμενο.

β) Περιεχόμενο, υπό την οπτική τεσσάρων τομέων: γνώσεων και πληροφόρηση, ενδοκλαδική ή διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, ιδεολογία και αυθεντικότητα.

γ) Δομή και οργάνωση του σχολικού βιβλίου και του περιεχομένου του που αφορά στο τυπο - εκδοτικά χαρακτηριστικά και το στήσιμο της σελίδας σε τρία επίπεδα: 1. στο σύνολο του βιβλίου, 2. σε επίπεδο ενότητας, 3. σε επίπεδο ατομικού κεφαλαίου.

δ) Παιδαγωγική και διδακτική καταλληλότητα, όπως εξετάζεται σε τέσσερις τομείς: 1. διδακτικές προσεγγίσεις, 2. διαδικασίες μάθησης και ανάπτυξης, παρουσίαση, γλώσσα και εικονογράφηση, 4. ερωτήσεις, δραστηριότητες και ασκήσεις στο βιβλίο μαθητή και το τετράδιο εργασιών ή σε κάθε άλλο βοηθητικό – συμπληρωματικό υλικό» (Κουλουμπαρίτση, 2015: 269).

Για την αξιολόγηση των παιδαγωγικό-διδακτικών προδιαγραφών του Τετραδίου Εργασιών η Κουλουμπαρίτση θέτει τις προδιαγραφές:

A) «Προσανατολισμός και στόχοι του μαθήματος.

Υπάρχουν ερωτήσεις και ασκήσεις που καλλιεργούν την εφαρμογή των στον στόχων;

B) Οι ιδέες των μαθητών αξιοποιούνται ως προϋπάρχουσα πολύτιμη γνώση.

Ζητείται η κατάθεση των ιδεών και των αντιλήψεων των μαθητών και η αντιπαραβολή τους με την ουσιώδη γνώση. Αυτό μπορεί να αποσκοπεί στο να προκαλέσει τη γνωστική σύγκρουση και συνεπώς να οδηγήσει στη θεμελίωση της νέας γνώσης.

Γ) Δραστηριότητες που ακολουθούν την παιδαγωγική του κοινωνικού εποικοδομισμού και των κοινοτήτων πρακτικής.

Πρέπει να έχουν τα εξής παιδαγωγικά χαρακτηριστικά: να εστιάζουν στα σημαντικότερα, να συντείνουν στην εμπέδωση της νέας γνώσης, να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη όλων των ειδών νοημοσύνης και τις πολυαισθητηριακές προσεγγίσεις αναπαράστασης της γνώσης, να βοηθούν τους μαθητές να διασυνδέουν τις εμπειρίες τους με τις επιστημονικές έννοιες, να συμβάλλουν στη φθίνουσα καθοδήγηση και την αυτόνομη μάθηση, να υποστηρίζουν τη συλλογική εργασία και τη θετική αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών της ομάδας-κοινότητας,

Δ) Ανατροφοδότηση με ευκαιρίες για διάγνωση λαθών.

Παρέχονται ευκαιρίες για αυτό-διόρθωση.

Ε) Αξιολόγηση κι έλεγχος για την ευθυγράμμιση με τους στόχους και τις διδακτικές προσεγγίσεις.

Η αξιολόγηση ευθυγραμμίζεται με τους στόχους μάθησης και τις παιδαγωγικές προσεγγίσεις» (Κουλουμπαρίτση, 2015: 274-275).

Καταλήγοντας, τα σχολικά βιβλία είτε σε έντυπη είτε σε ηλεκτρονική μορφή αποτελούν τεχνολογικό επίτευγμα (artifact) με ξεχωριστή παιδαγωγική και μαθησιακή αξία, επειδή οργανώνουν την εκάστοτε επιστήμη με τρόπο ώστε ο μαθητής σταδιακά να προσλαμβάνει νοητικά σχήματα και να οδηγείται σε παραδοχές με την επιστήμη αποκτώντας έτσι τις γνώσεις. Επιπλέον, ο μαθητής εισέρχεται στον εγγράμματο κόσμο, αποκτά άνεση με αυτόν, καλλιεργεί κλίσεις και ταλέντα, οργανώνεται η μεθοδολογία της γνώσης και αναπτύσσονται κοινότητες μάθησης. Τα σχολικά βιβλία παρέχουν βάση δεδομένων για τη διαμόρφωση οικείων μέσω διδασκαλίας και μάθησης (Κουλουμπαρίτση, 2015: 7-8). Ως εκ τούτου, τα κριτήρια αξιολόγησης των σχολικών εγχειριδίων πρέπει να εξασφαλίζουν ότι τα προαναφερθέντα πληρούνται για να συγγράφονται βιβλία με ποιοτικό περιεχόμενο.

2.5 Αξιολόγηση της χρήσης των εκπαιδευτικών λογισμικών

Οι νέες τεχνολογίες έχουν εισαχθεί ποικιλοτρόπως στην καθημερινή ζωή των μαθητών και πολλές φορές εθίζονται σε αυτές. Η επαφή με τον οθόνη ή αλλιώς τον οπτικό κόσμο επιδρά στις λειτουργίες του εγκεφάλου όταν υπάρχει υπερβολική και κακή χρήση. Μπορούν, όμως, με σωστό παιδαγωγικό τρόπο να χρησιμοποιηθούν ως εργαλείο που θα εμπλουτίσουν το σχολικό παιδαγωγικό περιβάλλον του μαθητή και θα τον βοηθήσουν στην κατανόηση και στη δόμηση της νέας γνώσης (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 72). Βασική προϋπόθεση για την εισαγωγή των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (απόδοση στα ελληνικά του διεθνούς όρου Information and Communications Technologies) στη σχολική πραγματικότητα είναι η δημιουργία νέων μαθησιακών περιβαλλόντων στα οποία ο μαθητής είναι ενεργός στη δημιουργία της γνώσης του και δάσκαλος ενορχηστρωτής της μαθησιακής διαδικασίας (Κάββουρα, 2004: 193-194). Επομένως, απαιτείται η επιλογή λογισμικών κατάλληλων για παιδαγωγική αξιοποίηση (Μικρόπουλος, 2006: 12). Έτσι, με βάση το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών δημιουργήθηκε ένα ηλεκτρονικό, διαθεματικό

και διαδραστικό εκπαιδευτικό υλικό διαθέσιμο σε όλους (Καρατζιά-Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2006: 58).

Στο πλαίσιο της ευρύτατης χρήσης των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας από τους νέους, τόσο στη σχολική όσο και στην εξωσχολική τους ζωή, είναι σημαντικό να εφαρμόζονται μέθοδοι και τεχνικές διδασκαλίας με γνώμονα το γεγονός ότι οι εν λόγω τεχνολογίες, σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης – Επιτροπή Υπουργών:

- *«Αποτελούν πόρους ζωτικής σημασίας για τη διδασκαλία της ιστορίας.*
- *Χρηρίζουν ενδεδειγμένους εξεταστές όσον αφορά την ποικιλομορφία και την αξιοπιστία των πηγών.*
- *Επιτρέπουν στους καθηγητές και τους μαθητές να έχουν πρόσβαση σε νέες πηγές και σε πολλαπλές ερμηνείες.*
- *Διευρύνουν θεαματικά την πρόσβαση σε ιστορικές πληροφορίες και γεγονότα.*
- *Αυξάνουν και διευκολύνουν τις ευκαιρίες ανταλλαγών και διαλόγου.*

Επιπλέον, θα ήταν σκόπιμο να δημιουργηθούν οι απαραίτητες συνθήκες για να μπορέσουν οι καθηγητές:

- *Να βοηθούν τους μαθητές τους, κατά τη διαδικασία επιλογής, να αξιολογούν οι ίδιοι την αξιοπιστία των πηγών και των πληροφοριών που λαμβάνουν από αυτές.*
- *Να εφαρμόζουν στην τάξη διαδικασίες που ενισχύουν την κριτική ανάλυση, δέχονται την ύπαρξη ποικίλων απόψεων και υιοθετούν μία διαπολιτιστική προσέγγιση για την ερμηνεία των γεγονότων.*
- *Να βοηθούν τους μαθητές τους να αναπτύσσουν δεξιότητες όπως η κριτική ανάλυση και η αναλογική σκέψη ακόλουθα» (Συμβούλιο της Ευρώπης – Επιτροπή Υπουργών, 2001: 11-12).*

Συνεπώς, στόχος της ενσωμάτωσης των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας είναι η ποιοτική βελτίωση της μαθησιακής εμπειρίας και η επίτευξη υψηλότερου επιπέδου μαθησιακών αποτελεσμάτων (Δημητριάδης, 2015: 35). Αυτό επιτυγχάνεται με αξιοποίηση της ενεργούς συμμετοχής του μαθητή σε περιβάλλοντα πλούσια σε εμπειρίες που του προσφέρουν κίνητρα για μάθηση (Μικρόπουλος, 2006: 18) μέσω της ολιστικής προσέγγισης ως τρόπο αξιοποίησης των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (Μικρόπουλος, 2006: 24-25). Αυτό σημαίνει πως οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και

Επικοινωνίας διαχέονται σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα με παιδαγωγικό τρόπο, όπως ορίζεται και στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, χωρίς να την ύπαρξη αυτοτελούς μαθήματος πληροφορικής (Μικρόπουλος, 2006: 24-25, 27-28). Ο μαθητής αποκτά αφ' ενός δεξιότητες και γνώσεις στις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας μέσω της διδασκαλίας κάθε γνωστικού αντικειμένου, αφ' ετέρου σε κάθε γνωστικό αντικείμενο χρησιμοποιεί τις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας για την επίτευξη των διδακτικών στόχων.

Στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για την υποχρεωτική εκπαίδευση (2003: 3736) αναγνωρίζεται για τις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας πως *«η εισαγωγή και χρήση τους όμως στην εκπαιδευτική πράξη δεν θα πρέπει να αντιμετωπιστεί υπό το πρίσμα ενός απλού τεχνολογικού εκσυγχρονισμού ως αυτοσκοπού. Θα πρέπει να γίνει με παιδαγωγικές προϋποθέσεις οι οποίες θα εξασφαλίσουν την ανθρωπιστική παιδεία για την κοινωνία που οραματιζόμαστε»*, ώστε ο μαθητής να επεξεργάζεται κριτικά τις πληροφορίες που λαμβάνει. Επίσης, διευκρινίζεται πως τα προϊόντα των τεχνολογιών να χρησιμοποιούνται κατάλληλα, με ανάλογη συχνότητα σύμφωνα με τις σαφείς οδηγίες που παρέχονται από τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, ώστε να αναδεικνύεται ο εκπαιδευτικός τους ρόλος.

Το εκπαιδευτικό λογισμικό σχεδιάζεται με βάση τις θεωρίες μάθησης για να υποστηρίξει τη μάθηση και να μπορούν οι χρήστες να διαχειρίζονται αποδοτικά τις πληροφορίες. Το λογισμικό μπορεί να είναι εφαρμογές πολυμέσων, περιβάλλοντα παγκόσμιου ιστού για τη διαχείριση της μάθησης, εφαρμογές μάθησης με φορητές συσκευές (Δημητριάδης, 2015: 36-37). Τα λογισμικά μπορεί να είναι ήδη εγκατεστημένα σε έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή χωρίς να απαιτείται σύνδεση στο διαδίκτυο, αλλά μπορεί να εμφανίζονται με τη μορφή υπερσυνδέσμων σε εκπαιδευτικές ιστοσελίδες ή στο ψηφιακό βιβλίο. Στο ψηφιακό βιβλίο υπάρχουν υπερσύνδεσμοι και κόμβοι και δίνουν τη δυνατότητα στον μαθητή να οδηγείται σε πολλαπλές διαδρομές. Το διαδίκτυο αποτελεί ένα δίκτυο δικτύων που η δομή του βασίζεται στη λογική υπερκειμένου ή υπερμέσου (Κουνέλη, 2006: 515).

Οι δραστηριότητες στα εκπαιδευτικά λογισμικά αποτελούν και οι ερωτήσεις αξιολόγησης. Οι διαφορές των ερωτήσεων στα λογισμικά από την παραδοσιακή

αξιολόγηση με «μολύβι και χαρτί» είναι ότι βασίζονται σε οπτικοακουστικά ερεθίσματα. Ο τρόπος απάντησης των ερωτήσεων είναι ποικίλος. Οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν μετακινώντας εικόνες, συνθέτοντας παζλ, μαρκάροντας λέξεις ή προτάσεις, κάνοντας γραφικές μοντελοποιήσεις. *«Η δυνατότητα άμεσης ή αυτόματης διόρθωσης και ανατροφοδότησης διαμορφώνει νέα πραγματικότητα στον τομέα της ψυχολογικής και εκπαιδευτικής αξιολόγησης»* (Κασσωτάκης, 2013: 280). Η αξιολόγηση μέσω Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας διευρύνει τις δυνατότητες σχεδιασμού μαθησιακών δραστηριοτήτων με ευρύτερης εμβέλειας μετρήσεις διότι προϋποθέτει δυναμικά και εμπλουτισμένα περιβάλλοντα μάθησης, πρόσβαση σε διαφόρου είδους πηγές πληροφορίας και εξειδικευμένης γνώσης, προσομοιώσεις και παρουσιάσεις φαινομένων που είναι δύσκολο ή αδύνατο να διαχειριστούν στην σχολική αίθουσα, χρήση πολύμορφων συμβόλων αναπαράστασης, δυνατότητα και παρακολούθηση πολλαπλών δοκιμών από τον μαθητή και παροχή μεθόδων καταγραφής της διαδικασίας σκέψης για την επίλυση ενός προβλήματος (Δημητριάδου, 2016: 153-154).

Παρ' όλα αυτά, η χρήση των λογισμικών δεν επιφέρει πάντα θετικά αποτελέσματα στη μάθηση και στην επίδοση. Λόγου χάριν, οι κινούμενες ηλεκτρονικές εικόνες εξαιτίας της μη υλικής τους υπόστασης δεν παρεμβαίνουν ανάμεσα στους παρατηρητές και στην πραγματικότητα που παρατηρούν. Γίνονται αντιληπτές ως πραγματικότητα αναμφισβήτητη, καθώς η γρήγορη αποτύπωση στο νου αδρανοποιεί τη σκέψη (Νάκου, 2004: 174-175). Επιπλέον, εξαιτίας των πολλών πληροφοριών υπάρχει πλέον σύγχυση μεταξύ του τι είναι γνώση και τι πληροφορία. Η πληθώρα μορφών μηνυμάτων μπορεί να επισκιάσει το περιεχόμενο, δηλαδή οι μαθητές να χάσουν την ουσία ενός θέματος (Κουνέλη, 2006: 519). Το λογισμικό δεν υποκαθιστά τη μεθοδολογία ερευνητικής προσέγγισης του ιστορικού υλικού. Η άμετρη και ασύνετη χρήση έχει ως αποτέλεσμα ο μαθητής να αποκτά εγκυκλοπαιδικές γνώσεις ή να δίνει την αίσθηση ότι ασχολείται με αδιαμφισβήτητο τεκμηριωτικό υλικό (Κουνέλη, 2006: 520). Κατά συνέπεια, η χρήση θα πρέπει να γίνεται με τρόπο που να μην απομακρύνεται από το παιδαγωγικό περιεχόμενο.

Η χρήση οπτικών και ηχητικών μηνυμάτων, βιντεοταινιών και ηλεκτρονικών τρισδιάστατων αναπαραστάσεων μπορεί να επιφέρει αποτελέσματα εφ' όσον συνοδεύονται με δραστηριότητες που ενισχύουν την καλλιέργεια δεξιοτήτων για την

κριτική τους προσέγγιση (Νάκου, 2004: 175). Διαφορετικά λαμβάνεται από τους μαθητές σαν πραγματική αποτύπωση αυτού που βλέπουν (Νάκου, 2006: 288). Η κριτική τοποθέτηση είναι επιβεβλημένη στην κοινωνία της τεχνολογίας και της πληροφορίας για να υπάρχει έλεγχος αξιοπιστίας και εγκυρότητας των πηγών τόσο για την ερμηνεία όσο για τη χρήση τους (Νάκου, 2006: 289).

Διάφορες έρευνες σε προηγμένες χώρες έδειξαν πως για την ολόπλευρη ανάπτυξη του μαθητή πρέπει να προτάσσεται η ανθρωποκεντρική εκπαίδευση. Η τεχνολογία πρέπει να καλύπτει ανάγκες στη διδακτική και όχι να επικρατεί κατά την εκπαιδευτική διαδικασία χωρίς ουσιαστικό ρόλο (Κουλουμπαρίτη, 2015: 34-35). Στην περίπτωση της Ιστορίας δύναται οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας με την κατάλληλη χρήση και επιλογή λογισμικού να καλλιεργήσουν την σύνθετη ιστορική σκέψη χωρίς να περιορίζονται οι ιστορικές γνώσεις σε απλή συσσώρευση πληροφοριών (Κάββουρα, 2004: 195). Τα κείμενα, οι εικόνες, οι χάρτες, τα γραφήματα είναι φορείς πληροφοριών. Όταν η πληροφορία παρέχεται με διαφορετικά μέσα προκύπτει καλύτερο μαθησιακό αποτέλεσμα. Ο μαθητής αντιλαμβάνεται τη γνώση περισσότερο ως κατασκευή παρά ως προϊόν απομνημόνευσης (Κάββουρα, 2004: 197).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Το μάθημα της Ιστορίας και η αξιολόγησή του

3.1 Η θέση και ο ρόλος του μαθήματος της Ιστορίας

«Η ιστορία είναι γνώση για το παρελθόν, αναφέρεται σε ανθρώπους, πράξεις, καταστάσεις, κοινωνικές συνθήκες, θεσμούς, που έχουν εκλείψει ή έχουν ξεπεραστεί από νέες συνθήκες, εξελίξεις, μεταβολές. Η γνώση μας για όλα αυτά είναι έμμεση βασίζεται σε όσα ίχνη έχουν μείνει από το παρελθόν: κτίσματα, αφηγήσεις, καλλιτεχνήματα, γκρεμίσματα, απομνημονεύματα, νόμους» (Βώρος, 1988: 15). Η ιστορία, επιπλέον, έχει βαρυσήμαντο ρόλο στις αντιλήψεις των ανθρώπων, καθώς και στη διατήρηση της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας των λαών, γεγονός που την καθιστά αναγκαίο μάθημα στην εκπαίδευση (Π. Ι., 2011: 3). Η Ιστορία άρχισε να διδάσκεται στα σχολεία για να αναπτύξουν τα παιδιά ενδιαφέρον για το παρελθόν και για τα ανθρώπινα επιτεύγματα, να κατανοήσουν τις αξίες της κοινωνίας και ότι τα ιστορικά γεγονότα απορρέουν από ποικίλες αιτίες, να ενθαρρυνθούν στην κατανόηση της αλλαγής και της ιστορικής συνέχειας, να αναπτύξουν διορατικότητα, να συμβάλλουν στην ατομική και κοινωνική εκπαίδευση (Sebba, 2000: 48-49).

Η υποχρεωτική διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας στο ελληνικό κράτος έγινε το 1881. Η Διδακτική της Ιστορίας έχει ως επιστήμη αναφοράς την ιστοριογραφία, αλλά σχετίζεται και με την Παιδαγωγική, τη Γλωσσολογία, την Ψυχολογία και την Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης και τις σημειωτικές προσεγγίσεις (Κάββουρα, 2011: 71· Κόκκινος, 2006: 11). Η Διδακτική της Ιστορίας επηρεάζεται από τις συνθήκες που επικρατούν σε κάθε φάση της Ιστορίας. Οι στόχοι της Ιστορίας ως γνωστικό αντικείμενο, η διδακτική μεθοδολογία, ο τρόπος αξιολόγησης και το περιεχόμενο των βιβλίων χαρακτηρίζονται από τις διεθνείς και εγχώριες εξελίξεις και φέρουν το ιδεολογικό στίγμα της κάθε εποχής (Αγγέλη, 2013: 82).

Οι τελευταίες δεκαετίες υπήρξαν περίοδοι έντονων αλλαγών στον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό τομέα. Απόρροια αυτού του γεγονότος ήταν οι νέοι ιδεολογικοί προσανατολισμοί και η αμφισβήτηση παραδοσιακών αξιών και οργανωτικών

αρχών που επέφεραν μεταβολές σε ρόλους και θέσεις στα κοινωνικά συστήματα. Αποδέκτης όλων αυτών υπήρξε και η σχολική Ιστορία (Αγγέλη, 2012: 141). Άλλωστε η εκπαιδευτική πολιτική επηρεάζεται από το κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι. Τα ερωτήματα *τι είδους κοινωνία και τι είδους πολίτες θέλουμε*, αφού απαντηθούν από την Πολιτεία, η πραγμάτωσή τους θα γίνει μέσω της εκπαίδευσης (Δημητριάδου, 2016: 15-17). Σε αυτό το σημείο η Διδακτική έχει σημαντική θέση γιατί προσανατολίζει ανάλογα το περιεχόμενό της (Δημητριάδου, 2016: 15). Σύμφωνα με τη Δημητριάδου (2016: 83), *«η διδασκαλία αποτελεί ένα είδος διαπραγμάτευσης στο πλαίσιο των υφιστάμενων κοινωνικών όρων και σχέσεων που κατά κανόνα ισχύουν έξω από τη σχολική αίθουσα»*. Η νεωτερικότητα και η μετανεωτερικότητα, που είναι δύο συστήματα σκέψης που προσδιορίζουν την πρόσληψη του κόσμου και την βελτιωτική παρέμβαση για τη βελτίωσή του, έχουν επηρεάσει τη θεωρία και την πράξη της διδασκαλίας (Δημητριάδου, 2016: 71). Επιπροσθέτως, οι προσανατολισμοί αυτοί διαπνέουν και τα Προγράμματα Σπουδών (Αγγέλη, 2012: 161).

Η νεωτερικότητα έχει ως βάση τον ορθό λόγο για την αποκάλυψη της νομοτέλειας του κόσμου, τη συγκρότηση της επιστημονικής γνώσης (Δημητριάδου, 2016: 71), την κοινωνική και οικονομική πρόοδο (Φρυδάκη, 2009: 38). Εμφανίστηκε η τάση των *«μεγάλων αφηγήσεων»*, τα μοντέλα που επιχειρούν να συνθέσουν διάφορες κατηγορίες γεγονότων κάτω από μία ενιαία σύλληψη και ισχυρίζονται ότι κατέχουν την *απόλυτη αλήθεια*» (Δημητριάδου, 2016: 71). Η μάθηση έχει τον χαρακτήρα της μετάδοσης των γνώσεων και της απομνημόνευσης, δεν σχετίζεται με την καθημερινή εμπειρία (Δημητριάδου, 2016: 71) και στοχεύει στην πολιτισμική διατήρηση και ανάπτυξη (Φρυδάκη, 2009: 40). Η νεωτερικότητα στην εκπαίδευση μετέτρεψε τον μαθητή σε παθητικό δέκτη χωρίς να υπάρχουν πρωτοβουλίες κριτικής και δημιουργίας. Από τη δεκαετία του 1960 και μετά εμφανίστηκε το κίνημα της μετανεωτερικότητας λόγω αντιφάσεων και αμφισβήτησης των πεποιθήσεων που ανέδειξε η νεωτερικότητα (Δημητριάδου, 2016: 73). Προέκυψαν, λόγου χάριν, αντιρρήσεις εναντίον των μεγάλων αφηγήσεων (Φρυδάκη, 2009: 230), της αναγωγή του έθνους και της εθνικής συνείδησης ως κινητήριες δυνάμεις για την ιστορία και την εξέλιξη του πολιτισμού, κλονίστηκε η εμπιστοσύνη στην επιστήμη και ανέκυψαν ζητήματα στον προσδιορισμό της κοινωνικής

ταυτότητας (Δημητριάδου, 2016: 73). Η εκπαίδευση που ήταν οργανωμένη στο πλαίσιο της νεωτερικότητας, επιχειρεί να προσεγγίσει τις αρχές και τις αξίες της μετανεωτερικότητας (Δημητριάδου, 2016: 75).

Ο όρος μετανεωτερικότητα χρησιμοποιείται τις τελευταίες τρεις δεκαετίες με ταυτόσημο τον όρο μεταμοντερνισμός (Φρυδάκη, 2009: 228). Η μετανεωτερικότητα εκφράζει ένα επιστημολογικό και πολιτισμικό σχετικισμό που σέβεται τη διαφορετικότητα των απόψεων, παράλληλα ασκεί κριτική στην επιστήμη, σε πολιτικές ιδέες και κοινωνικά συστήματα, χωρίς ωστόσο να θέτει κριτήρια εγκυρότητας σε αυτά που αποδέχεται ή να λαμβάνει υπ' όψιν τις αρνητικές συνέπειες που τυχόν δημιουργούνται (Δημητριάδου, 2016: 74-75, 77). Για παράδειγμα, στις επιστημονικές εφευρέσεις θα πρέπει να υπάρχουν όρια ως προς την ηθική ή όρια θα πρέπει να υπάρχουν και σε ιδέες οι οποίες τείνουν να δημιουργούν απολυταρχισμό ή φονταμενταλισμό (Δημητριάδου, 2016: 77). Στην εκπαιδευτική πράξη δεν έχει ακόμα παγιώσει το αποτύπωμά της, εντούτοις στα θετικά συμπεριλαμβάνεται η ενίσχυση της παρατηρητικότητας του μαθητή, η ανάπτυξη της επιχειρηματολογίας, η εξοικείωση με πολλές πηγές γνώσης κ.ά. (Δημητριάδου, 2016: 77). Ωστόσο το πέρασμα από την «αλήθεια» της γνώσης στην ιδέα της «χρήσης» της γνώσης είχε συνέπειες στον τομέα των Αναλυτικών Προγραμμάτων. Αφ' ενός προωθήθηκε η Διαθεματικότητα (Φρυδάκη, 2009: 312), αφ' ετέρου χρησιμοποιήθηκαν ανοίκειοι όροι, όπως οι όροι «μελέτη» ή «εξήγηση» κειμένων στη Λογοτεχνία αντικαταστάθηκαν με τους όρους «πρακτική» και «χρήση» (Φρυδάκη, 2009: 238).

Το 1980 ο Habermas διατύπωσε τη Θεωρία της Επικοινωνιακής Ορθολογικότητας ή του Επικοινωνιακού Λόγου σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος οδηγήθηκε σε υπερκαταναλωτισμό και μετατράπηκε σε άκριτο δέκτη πληροφοριών από δυνάμεις εξουσίας. Για να απαλλαγεί από αυτή την κατάσταση θα πρέπει να συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων της δημόσιας ζωής μέσω της ενεργοποίησής του ως πολίτη. Η ενεργοποίηση αυτή θα διέπεται από τον ορθό λόγο, τον κριτικό στοχασμό και την ηθική. Η εκπαίδευση σε αυτό το σημείο διαμορφώνει τον ενεργό, υπεύθυνο και κριτικά σκεπτόμενο πολίτη μέσα από εκπαιδευτικές διαδικασίες με ρόλους που προσιδιάζουν την πραγματική ζωή (Δημητριάδου, 2016: 78-79). Η σχολική Ιστορία δεν έχει πλέον ως ρόλο την ιδεολογική

χειραγώγηση των μαθητών αλλά την καλλιέργεια ιστορικής σκέψης, την ανάπτυξη ιστορικής κατανόησης και τη διαμόρφωση ιστορικά εγγράμματων πολιτών, οι οποίοι θα είναι ενεργά μέλη τοπικής έως εθνικής εμβέλειας κοινοτήτων (Ανδρέου & Κασβίκης, 2008: 88).

Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας δεν είναι μόνο η απόκτηση γνώσεων, παρ' όλο που η σχολική Ιστορία βοηθά στην απόκτηση γνώσεων. Από το Αναλυτικό Πρόγραμμα ορίζεται ποιες γνώσεις είναι χρήσιμες και ποιες αξίζει να συγκρατήσουν οι μαθητές κάθε ηλικίας (Μονιού, 2002: 64). Στους σκοπούς του μαθήματος της Ιστορίας ανήκουν η κατανόηση της αλλαγής, της συνέχειας και της αιτιότητας. Με τη χρήση της ιστορικής τεκμηρίωσης, τη διατύπωση υποθέσεων, τη σύγκριση επιχειρημάτων, την άρθρωση σύνθετων επαγωγικών συλλογισμών και τη δόμηση ερμηνευτικών πλαισίων αναφοράς καλλιεργείται η δημιουργία αυτόνομης και υπεύθυνης ιστορικής σκέψης (Κόκκινος, 2006: 15). *«Η Διδακτική της Ιστορίας δομείται σε τέσσερα επίπεδα: το γεγονοτολογικό, το μεθοδολογικό, το εννοιολογικό, της μελέτης αναπαραστάσεων ή της διαμόρφωσης αντιλήψεων, στάσεων, πρακτικών και αξιών»* (Κόκκινος, 2006: 17). Αυτό σημαίνει ότι δεν δίνεται έμφαση μόνο στη δηλωτική γνώση, αλλά και στη διαδικαστική (Κόκκινος, 2006: 17).

Σύμφωνα με τη Νάκου (2006: 281), η Διδακτική της Ιστορίας περιλαμβάνει δόμηση της βασικής ιστορικής γνώσης, την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και δεξιοτήτων ιστορικής ερμηνείας, ώστε οι μαθητές να καταστούν ικανοί να κατανοούν και να επαναπροσδιορίζουν με ιστορικούς όρους τον εαυτό τους, τους «άλλους» και την κοινωνική πραγματικότητα η οποία δεν είναι στατική, αλλά μεταβάλλεται και στο παρόν και στο μέλλον. Επιπροσθέτως, στόχο αποτελεί οι μαθητές να κατανοήσουν τους κανόνες και τις μεθόδους της ιστορικής επιστήμης (Νάκου, 2006: 281). Αυτό απαιτείται διότι πρώτον, η σχολική επιστήμη για να είναι έγκυρη δεν μπορεί να απέχει από την πραγματική και δεύτερον, διότι οι μαθητές με αυτόν τον τρόπο θα αποκτήσουν γνωρίσματα του σκεπτόμενου και δημοκρατικού πολίτη, όπως είναι ο κριτικός νους και η ιστορική συνείδηση (Μαυροσκούφης, 2012: 8).

Η διδασκαλία της Ιστορίας, ως εκ τούτου, δεν εξαντλείται στην απομνημόνευση και αναπαραγωγή γνώσεων, αλλά αποσκοπεί στη εκμάθηση κριτικών, νοητικών και

επικοινωνιακών δεξιοτήτων. Για αυτό το λόγο, εκτός από αφήγηση, περιέχει ιστορικές πηγές, όπως κείμενα, εικόνες, σύμβολα, πολιτικούς λόγους, χρονικά, διαθήκες, επιστολές (Moniot, 2002: 82), αλληλογραφία, ημερολόγια, απομνημονεύματα, αυτοβιογραφίες, εφημερίδες, παραδόσεις, τραγούδια, μύθοι, την ίδια τη γλώσσα στην εκδοχή της λεξικογραφίας και ονοματολογίας (Μαυροσκούφης, 2012: 20). Οι πηγές χωρίζονται σε "ομιλούσες", στις οποίες συμπεριλαμβάνονται οι γραπτές και οπτικές (σχήματα, γραφικές παραστάσεις), στις οπτικοακουστικές και στις "βουβές", όπως αντικείμενα, λεπτομέρειες, συμπεριφορές, διευθετήσεις κ.λπ. (Moniot, 2002: 267). Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Π.Ι., 2003: 3942) για την υποχρεωτική εκπαίδευση ταξινομεί τις πηγές σε «προφορικές (παραδόσεις, θρύλοι, μύθοι κτλ.), γραπτές (διάφορα κείμενα, επιγραφές), άφωνες (αντικείμενα, ερείπια, έργα τέχνης κ.ά.) και οπτικοακουστικές (μαγνητοταινίες, βιντεοταινίες)». Ανάλογα με τη σχέση που έχουν με το ιστορικό γεγονός οι πηγές είναι άμεσες, αν αποτελούν μέρος της ιστορικής πραγματικότητας στην οποία αναφέρονται (πχ. όπλο, νόμισμα) και έμμεσες αν απλώς περιγράφουν – διηγούνται κατά κάποιον τρόπο το γεγονός, δηλαδή μεταγενέστερες (Π.Ι., 2003: 3942).

Η πηγή δεν παρέχει απλά κάποιες πληροφορίες, αλλά λειτουργεί ως ειδικό εκπαιδευτικό σκηνικό και ως αφορμή για περαιτέρω ενημέρωση (Moniot, 2002: 271) και εξέλιξη μιας επιτυχούς διδασκαλίας. Οι πηγές χρησιμοποιούνται ως τεκμήρια του παρελθόντος με συγκεκριμένη μεθοδολογία για να ελκύεται το ενδιαφέρον του μαθητή και να αποκτά εσωτερικά κίνητρα μάθησης, ώστε να κατακτά αποτελεσματικά την ιστορική γνώση και να καλλιεργεί την κριτική σκέψη (Νάκου, 2006: 366). Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για την υποχρεωτική εκπαίδευση η φάση της επεξεργασίας των πηγών «ακολουθεί τα στάδια της κατάταξης του υλικού (χρονολογικά και θεματικά), της επιλογής του υλικού, του ελέγχου της εγκυρότητας, της διασταύρωσης και της σύνθεσης των στοιχείων» (Π.Ι., 2003: 3942).

Σύμφωνα με τον Κόκκινο (2004: 57), ο Arthur Marwick τονίζει πως «η μελέτη των πρωτογενών πηγών από μόνη της δεν συνιστά Ιστορία· αλλά και χωρίς τη μελέτη αυτή δεν υπάρχει ιστορική επιστήμη». «Οι ασκήσεις με αποσπάσματα πηγών που προέρχονται από

σύγχρονα ιστοριογραφικά έργα προσφέρουν στον εκπαιδευτικό ένα ευρύ φάσμα δυνατοτήτων προαγωγής της ιστορικής σκέψης και παράλληλα το άρωμα μιας αυθεντικής επαφής με δείγματα προαγωγής της ιστορικής γραφής» (Γατσωτής, 2004: 133). Οι μαθητές πρέπει να μελετούν σαν ιστορικοί, διότι μαθαίνουν πώς η ιστορία έφτασε σε εμάς, μαθαίνουν ενεργητικά, άρα κατανοούν καλύτερα και η αναζήτηση γνώσεων στις πρωτογενείς πηγές είναι πιο ελκυστική διαδικασία απ' ό,τι όταν τις βρίσκουν ετοιμοπαράδοτες (Fines, 1983: 21).

Ο Noiriel υποστηρίζει πώς στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση δίνεται έμφαση στη μνημονική διάσταση της Ιστορίας. Γι' αυτό το λόγο, η Πολιτεία ασκεί έλεγχο μέσω των προγραμμάτων σπουδών και επιδιώκει να διαπιστώνει την καλή εφαρμογή τους, καθώς η δημιουργία πολιτών επιβαρύνει την ίδια. Όλο αυτό έρχεται σε αντίθεση με τον ανώτατη εκπαίδευση που ισχύει η επιστημονική διάσταση της Ιστορίας. Δεν είναι τυχαίο εκεί που οι καθηγητές είναι και ερευνητές και επεξεργάζονται με αυτόνομο τρόπο την διδασκαλία (Noiriel, 2005: 326). Η σύγχρονη διδακτική προσέγγιση της Ιστορίας επιδιώκει οι μαθητές από παθητικοί δέκτες έτοιμων «αντικειμενικών» ιστορικών γνώσεων να εξελιχθούν σε κριτικοί μελετητές εναλλακτικών κειμένων, που άπτονται της ηλικίας και των ικανοτήτων τους και σε παραγωγούς ιστορικής γνώσης (Νάκου, 2004: 162). Εμπόδιο στην παραπάνω επιδίωξη αποτελεί και η χρήση τους ενός και μόνο σχολικού εγχειριδίου. Η γνώση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως στατική κατάσταση συσσωρευμένης πληροφορίας. Αντίθετα, η ενασχόληση με επιπλέον έντυπες και ηλεκτρονικές πηγές οδηγούν τον μαθητή σε μία ενεργητική διαδικασία κριτικής επεξεργασίας πληροφοριών που επιλέγονται ανάλογα με τα ερωτήματά τους (Νάκου, 2004: 162).

Για να κατανοήσουν οι μαθητές την επιστήμη της Ιστορίας και να αποκτήσουν ιστορική σκέψη χρειάζεται να καλλιεργείται μέσω της Ιστορίας η μεταγνώση. Αυτό σημαίνει πως οι μαθητές πρέπει να αποκτήσουν καλή γνώση του αντικειμένου, να κατανοήσουν σχέσεις, ιδέες και άλλα στοιχεία στο πλαίσιο ενός εννοιολογικού συστήματος και να μπορούν να οργανώνουν τη γνώση ώστε να επιτυγχάνεται αυτόματα η ανάκλησή της και η εφαρμογή της (Lee, 2006: 43). Σε διαφορετική περίπτωση, οι μαθητές θα μαθαίνουν την ιστορία απλά για να ανταποκρίνονται στις αξιολογήσεις του

δασκάλου και έπειτα θα επιστρέφουν στα δικά τους διαμορφωμένα νοητικά σχήματα που ήδη κατέχουν (Lee, 2006: 43). Άρα, η Ιστορία πρέπει να επιδιώκει να αποκτούν οι μαθητές τη δεξιότητα να προσανατολίζονται στο χρόνο ιστορικά, να σκέφτονται για το παρελθόν σε σχέση με το παρόν και το μέλλον (Lee, 2006: 66). Στο τελευταίο συμφωνεί και η Simons, καθώς έχει εκφράσει την άποψη πως η κατανόηση της Ιστορίας μάς βοηθάει να ζούμε και να δρούμε ηθικά στην εποχή μας (Simons, 2004: 34).

Ο Rüsen θεωρεί ότι η ιστορική μάθηση οδηγεί στην ιστορική συνείδηση, για αυτό και η ιστορική αφήγηση είναι για τον Rüsen μία επικοινωνιακή πράξη νοηματοδότησης μέσω της εμπειρίας του χρόνου, σύμφωνα με όσα αναφέρει η Ηλιοπούλου (Ηλιοπούλου, 2006: 74). Η ανθρώπινη ζωή εκτίθεται στην πίεση της εμπειρίας μιας χρονικής μεταβολής, την οποία οι εμπλεκόμενοι θα επεξεργαστούν με τρόπο ώστε να προσανατολίσουν λογικά τη δράση τους και να τεθεί σε κίνηση η ιστορική μνήμη (Ηλιοπούλου, 2006: 75). Η αντίληψη της συνέχειας στο χρόνο μέσω της εμπειρίας χρησιμεύει στη διαμόρφωση της ιστορικής ταυτότητας βάσει της οποίας τα άτομα εντάσσονται στη μεταβολή του χρόνου και πετυχαίνουν μία διαχρονική υποκειμενικότητα (π.χ. ως μέλη ενός έθνους) εκπληρώνοντας στη ζωή τους τη συνέχεια της αντίληψης του ρου του χρόνου (Ηλιοπούλου, 2006: 75-76, 80).

Στο παραπάνω επιδρά και η τοπική ιστορία. Ο Λεοντσίνης θεωρεί πως η τοπική ιστορία ή περιβαλλοντική ιστορία συμβάλλει ώστε ο μαθητής να εκπονεί δημιουργική σχολική ιστορική έρευνα σε τοπικό επίπεδο κι έτσι να κατανοεί καλύτερα τα ιστορικά γεγονότα, να καλλιεργεί την κριτική σκέψη και να εντοπίζει υποκειμενικά στοιχεία στις πηγές και μαρτυρίες (Λεοντσίνης, 1996: 157-158). Στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για την υποχρεωτική εκπαίδευση αναφέρεται πως η μελέτη της Τοπικής Ιστορίας (κοινωνική, πολιτισμική, οικονομική και πολιτική) *«κυρίως δίνει τη δυνατότητα στον μαθητή να αποκτήσει πιο ολοκληρωμένη προσωπική, κοινωνική και εθνική ταυτότητα»* (Π.Ι., 2003: 3942).

Καταλήγουμε πως η σχολική γνώση και οι αλλαγές στους σκοπούς κάθε φορά σχετίζονται με τις αλλαγές στην κοινωνία και τις ανάγκες της. Τα σχολικά εγχειρίδια εκφράζουν αξίες που είναι αποδεκτές και επικρατέστερες στην κοινωνία (Νικολάου,

2009: 78). Ακόμα και μέσα από το βιβλίο Ιστορίας, εκτός από γνώσεις, μεταδίδονται στα παιδιά στάσεις, πρότυπα, μηνύματα, κανόνες συμπεριφοράς που βοηθάνε στην κοινωνικοποίησή τους, ώστε να εξασφαλιστεί η προσαρμογή τους στην κοινωνία ανεξάρτητα από τον κοινωνικό χώρο τον οποίο προέρχονται (Νικολάου, 2009: 96-97).

3.2 Σκοποί και στόχοι του μαθήματος της Ιστορίας σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για την υποχρεωτική εκπαίδευση

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για την υποχρεωτική εκπαίδευση θεσμοθετήθηκε το 2003. Η δομή του Δ.Ε.Π.Π.Σ. σε κάθε διδακτικό αντικείμενο περιλαμβάνει:

- α) «τους γενικούς σκοπούς της διδασκαλίας του γνωστικού αντικειμένου,*
- β) τους άξονες του γνωστικού περιεχομένου,*
- γ) τους γενικούς γνωστικούς στόχους καθώς και τις αξίες, στάσεις και δεξιότητες που καλλιεργούνται με τη διδασκαλία του συγκεκριμένου γνωστικού αντικειμένου και*
- δ) ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης, οι οποίες διαχέονται στο κείμενο των σχολικών βιβλίων και αποτελούν τη βάση για το σχεδιασμό διαθεματικών δραστηριοτήτων στα αντίστοιχα Α.Π.Σ.» (Π.Ι., 2003: 3740).*

Ο γενικός σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας στο Δημοτικό Σχολείο σύμφωνα με Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών είναι *«η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης και της ιστορικής συνείδησης. Η ανάπτυξη ιστορικής σκέψης αφορά την κατανόηση των ιστορικών γεγονότων μέσα από την εξέταση αιτίων και αποτελεσμάτων, ενώ η καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης αφορά την κατανόηση της συμπεριφοράς των ανθρώπων σε συγκεκριμένες καταστάσεις και τη διαμόρφωση αξιών και στάσεων στο παρόν και το μέλλον. Έτσι, με τη διδασκαλία της Ιστορίας ο μαθητής μπορεί να αποκτήσει όχι μόνο την επίγνωση ότι ο σύγχρονος κόσμος αποτελεί συνέχεια του παρελθόντος, αλλά και την αντίληψη ότι ο σύγχρονος ιστορικός ορίζοντας συνδέεται άμεσα με τη ζωή του. Ο σκοπός της ιστορικής σκέψης και της ιστορικής συνείδησης συνδέεται*

έτσι με το γενικότερο σκοπό της εκπαίδευσης που αναφέρεται στην προετοιμασία υπευθύνων πολιτών» (Π.Ι., 2003: 3915).

Για την ΣΤ΄ Τάξη του Δημοτικού Σχολείου οι γενικοί στόχοι (γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες) που ορίζει το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών είναι:

- *«Να κατανοήσουν βασικές ιστορικές έννοιες, που συνδέονται με τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο.*
- *Να εκτιμήσουν την προσφορά της Ευρώπης στον παγκόσμιο πολιτισμό και την αξία της διεθνούς ειρήνης και συνεργασίας.*
- *Να γνωρίσουν τα σημαντικότερα γεγονότα που συνέβησαν στον ελληνικό χώρο από την Αλωση έως την Επανάσταση του '21.*
- *Να εκτιμήσουν την αξία της ειρήνης, της ελευθερίας, της συνεργασίας των λαών, της προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων όλων των ατόμων και να διαμορφώσουν θετική στάση γι' αυτά.*
- *Να γνωρίσουν τα σημαντικότερα γεγονότα (κοινωνικά, στρατιωτικά, οικονομικά, πολιτικά, διπλωματικά, κ.ά.) από τις παραμονές της Επανάστασης του '21, έως τη δολοφονία του Καποδίστρια.*
- *Να εκτιμήσουν τους αγώνες για ελευθερία και εθνική ανεξαρτησία.*
- *Να προσεγγίσουν την έννοια της εθνικής ολοκλήρωσης.*
- *Να εκτιμήσουν τις συνεχείς προσπάθειες για εθνική ανεξαρτησία και κοινωνική δικαιοσύνη.*
- *Να γνωρίσουν τις εξελίξεις και τα σημαντικότερα γεγονότα που συνέβησαν στον ελληνικό χώρο και τον παγκόσμιο χώρο κατά τον 20^ο αιώνα.*
- *Να αναπτύξουν θετική στάση για τη διεθνή ειρήνη, σε συνδυασμό με το σεβασμό στο δημοκρατικό πολίτευμα» (Π.Ι., 2003: 3916-3917).*

Οι ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης που αναγράφονται στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για την ΣΤ΄ Τάξη του Δημοτικού Σχολείου είναι ανά άξονα γνωστικού περιεχομένου:

- *«Η Ευρώπη στα νεότερα χρόνια: πολιτισμός, εξέλιξη, ανάπτυξη, ανακάλυψη, αναγέννηση, μεταρρύθμιση, διαφωτισμός, μεταβολή, επανάσταση.*

- Ο ελληνισμός μετά την Άλωση: χώρος – χρόνος, σκλαβιά, τουρκοκρατία, παροικία, αυτοδιοίκηση, εξέγερση, ειρήνη, ελευθερία, ανθρώπινα δικαιώματα, πολιτισμός.
 - Η Επανάσταση του 1821: χώρος – χρόνος, σύγκρουση, επανάσταση, Ιερός Λόχος, Ιερή Συμμαχία, πολιορκία, έξοδος, εθνοσυνέλευση, φιλελληνισμός, συνθήκη, σύνταγμα.
 - Η Ελλάδα ανεξάρτητο κράτος: χώρος – χρόνος, μεταβολή, σύγκρουση, προσάρτηση, αυτονομία, ανεξαρτησία, ουδέτερη στάση, κίνημα, ανασυγκρότηση, εθνική ολοκλήρωση.
 - Η Ελλάδα στον 20^ο αιώνα: χώρος, χρόνος, αγώνας, πόλεμοι, αλύτρωτος, παγκόσμιος πόλεμος, μεσοπόλεμος, φασισμός, ναζισμός, σοσιαλισμός, κομμουνισμός, Εθνική Αντίσταση, κατοχή, εμφύλιος, δικτατορία, Ευρωπαϊκή Ένωση» (Π.Ι., 2003: 3916-3917).
- Το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών ορίζει τους ειδικότερους στόχους και προτείνει ενδεικτικές δραστηριότητες ανά θεματική ενότητα. Έπειτα προτείνονται διαθεματικά σχέδια εργασίας και τρόποι αξιολόγησης, δίνονται σύντομες οδηγίες για τη χρήση διδακτικού υλικού και την ενασχόληση με την Τοπική Ιστορία και αναγράφονται οι προδιαγραφές των βιβλίων και του λοιπού διδακτικού υλικού (Π.Ι., 2003: 3940-3943).

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών Ιστορίας οι ειδικοί σκοποί στις τέσσερις ανώτερες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου είναι οι μαθητές:

- «Να έρθουν σε επαφή με τους σημαντικότερους ελληνικούς μύθους και ειδικότερα αυτούς που έχουν παγκόσμια απήχηση.
- Να κατανοήσουν βασικές ιστορικές έννοιες ευρύτερης και μερικότερης αναφοράς, να τις συσχετίζουν και να καταλήγουν σε δυννητικές γενικεύσεις.
- Να γνωρίσουν σημαντικά γεγονότα και εξελίξεις της ελληνικής Ιστορίας από την αρχαιότητα ως σήμερα, καθώς και τα στοιχεία της Ιστορίας των άλλων πολιτισμών και λαών και να τα συσχετίζουν.
- Να βιώσουν την αλλαγή που συντελείται στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων σε διάστημα μακρών χρονικών περιόδων.
- Να αναπτύξουν την ικανότητα της κατανόησης του χρόνου και της χρήσης των σχετικών όρων.
- Να εξοικειωθούν με την ορολογία της ιστορικής επιστήμης και να αποκτήσουν το αναγκαίο λεξιλόγιο.

- Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία του γεωγραφικού παράγοντα για τη διαμόρφωση της ιστορικής εξέλιξης ενός τόπου.
- Να ενημερωθούν για τις κοινωνικές, πολιτισμικές, θρησκευτικές και εθνικές διαφοροποιήσεις ως θεμελιώδες δικαίωμα των ανθρώπων σε μια δημοκρατική κοινωνία και ως θετικό παράγοντα της εξέλιξής της.
- Να αποκτήσουν εθνική συνείδηση, αγάπη για τη χώρα τους και διάθεση ειρηνικής συνύπαρξης, συνεργασίας και αλληλοκατανόησης με τους γειτονικούς λαούς.
- Να γνωρίσουν τις ιδέες, τις πεποιθήσεις και τις στάσεις των ανθρώπων στην ιστορική πορεία τους.
- Να θέτουν ερωτήσεις και να δίνουν απαντήσεις σχετικές με τη διδασκόμενη ύλη.
- Να εντοπίζουν, να επιλέγουν και να οργανώνουν απλές ιστορικές πληροφορίες μέσα από μια ποικιλία πηγών, χρησιμοποιώντας την τεχνολογία ή άλλα μέσα για να ανακοινώνουν την ιστορική τους γνώση και άποψη προφορικά ή γραπτά, μέσω διάφορων τεχνικών του περιγραφικού, αναφορικού λόγου.
- Να αξιοποιούν διάφορες ευκαιρίες για την ενασχόλησή τους με την Ιστορία της περιοχής τους και την ένταξή της στον ευρύτερο εθνικό ιστορικό χώρο.
- Να σχηματίζουν προσωπική άποψη και να διαμορφώνουν υπεύθυνη στάση για τα κοινωνικά, τα πολιτιστικά, τα εθνικά, τα ευρωπαϊκά και τα παγκόσμια προβλήματα, στο βαθμό που αυτό είναι δυνατό» (Π.Ι., 2003: 3918-3919).

3.3 Τα κριτήρια αξιολόγησης των σχολικών εγχειριδίων Ιστορίας

Η UNESCO το 1949 οργάνωσε στη Σουηδία ειδικό εργαστήριο, που λειτούργησε στο πλαίσιο του συνεδρίου με τίτλο «Disarming History, International Conference on Combating Stereotypes and Prejudice in History Textbooks of South-East Europe», όπου παρουσιάστηκαν τα κριτήρια επιστημονικής και διδακτικής εγκυρότητας για την αξιολόγηση των σχολικών εγχειριδίων Ιστορίας, προϊόν επεξεργασίας της «Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Διδασκαλία της Ιστορίας» (Euroclio) (Αγγέλη, 2012: 182· Κόκκινος, 2003: 201-203). Σύμφωνα με τα πορίσματα το σχολικό βιβλίο Ιστορίας πρέπει:

- «Να είναι προκλητικό.

- *Να ενθαρρύνει την ανάληψη δημιουργικών πρωτοβουλιών.*
- *Να αντιστοιχεί στον τρέχοντα ιστοριογραφικό και παιδαγωγικό προβληματισμό.*
- *Να περιλαμβάνει πολλές ερμηνευτικές προοπτικές για το παρελθόν.*
- *Να αντιστοιχεί στην ηλικία και τα ενδιαφέροντα του μαθητικού κοινού στο οποίο απευθύνεται.*
- *Να ανταποκρίνεται στο γλωσσικό επίπεδο των μαθητών, αλλά και να τους παρέχει τη δυνατότητα να ενισχύουν τις γλωσσικές και εννοιολογικές τους ικανότητες.*
- *Να καλύπτει όλο το εύρος του αναλυτικού προγράμματος.*
- *Να είναι ελκυστικό φροντίζοντας ώστε η αισθητική του διακόσμηση να μην είναι αυτοσκοπός, αλλά να λειτουργεί ως ιστορικό υλικό.*
- *Να κάνει αναφορές σε άλλες κειμενικές ή εξωκειμενικές πηγές πληροφόρησης.*
- *Να έχει διαθεματικό χαρακτήρα αναζητώντας την ιστορικότητα των φαινομένων του πολιτικού, κοινωνικού, οικονομικού και πολιτισμικού βίου και σε άλλα γνωστικά πεδία που εντάσσονται στο σχολικό πρόγραμμα».*

Η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις προηγούμενες αποφάσεις, τις μελλοντικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών και την ανάγκη ενότητας των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Συμβούλιο της Ευρώπης – Επιτροπή Υπουργών, 2001: 1-2), συνιστά στα κράτη σχετικά με τη διδασκαλία της Ιστορίας σε μία δημοκρατική Ευρώπη, με σεβασμό πάντα στις συνταγματικές τους δομές, στις εθνικές ή τοπικές συνθήκες και στα εκπαιδευτικά συστήματα, να συμπεριλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- *«Εναισθητοποίηση γύρω από το θέμα της ευρωπαϊκής διάστασης, η οποία θα λαμβάνεται υπόψη κατά την προετοιμασία της διδακτέας ύλης, ούτως ώστε να ενσταλαχθεί στους μαθητές η «ευρωπαϊκή συνείδηση» που είναι δεκτική προς τον υπόλοιπο κόσμο.*
- *Καλλιέργεια του κριτικού πνεύματος των σπουδαστών, της ικανότητας προσωπικής σκέψης, της αντικειμενικότητας και της αντίστασης στη χειραγώγησή τους.*
- *Γεγονότα και στιγμές που αποτέλεσαν ορόσημο της ιστορίας της Ευρώπης, η μελέτη της οποίας πραγματοποιείται σε τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, μέσα από ιδιαίτερες σημαντικές περιόδους και περιστατικά.*

- *Μελέτη όχι μόνο της πολιτικής, αλλά και της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και κάθε άλλης διάστασης της ευρωπαϊκής ιστορίας.*
- *Καλλιέργεια της φιλομάθειας και του ερευνητικού πνεύματος, κυρίως με τη χρήση μεθόδων εξεύρεσης κατά τη μελέτη της κληρονομιάς που επιτρέπει την προβολή των διαπολιτισμικών επιρροών.*
- *Εξάλειψη των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων με την προβολή, στη διδακτέα ύλη της ιστορίας, των θετικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ διαφορετικών θρησκειών, χωρών και σχολών σκέψης κατά την ιστορική εξέλιξη της Ευρώπης.*
- *Κριτική μελέτη περιπτώσεων κακής χρήσης της ιστορίας, είτε αυτές προέρχονται από την απόρριψη ιστορικών γεγονότων, τη διαστρέβλωση, την παράλειψη, την άγνοια είτε από το σφετερισμό για ιδεολογικούς σκοπούς.*
- *Μελέτη επίμαχων ζητημάτων η οποία βασίζεται στη θεώρηση των διάφορων γεγονότων, απόψεων και αντιλήψεων, καθώς και στην αναζήτηση της αλήθειας» (Συμβούλιο της Ευρώπης – Επιτροπή Υπουργών, 2001: 7-8).*

Προτεινόμενοι μέθοδοι εκμάθησης της Ιστορίας είναι από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι οι παρακάτω:

- *«Χρήση πηγών.*
- *Προσωπική έρευνα.*
- *Ομαδική έρευνα.*
- *Η διεπιστημονική και πολυεπιστημονική προσέγγιση.*
- *Η διεθνής και διασυνοριακή προσέγγιση» (Συμβούλιο της Ευρώπης – Επιτροπή Υπουργών, 2001: 8-9).*

Κατά τον Λεοντσίνη (1996: 156), ένα καλό εγχειρίδιο ιστορίας έχει επικουρική χρήση. Η ύλη πρέπει να είναι διαμορφωμένη έτσι ώστε ο μαθητής να είναι ενεργό υποκείμενο μάθησης σε εξωτερικό χώρο. Σύμφωνα με τον προαναφερόμενο συγγραφέα, η ιστορία δε μεταφέρεται στη σχολική αίθουσα. Ιδιαίτερα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση η Ιστορία πρέπει να ενισχύεται από την τοπική Ιστορία για να αποκτήσει ο μαθητής εμπειρίες (Λεοντσίνης, 1996: 157).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η σχολική επίδοση και οι σχολικές εργασίες

4.1 Το περιεχόμενο της αξιολόγησης του μαθητή

Πριν αναλυθεί η έννοια της σχολικής επίδοσης, θα γίνει αναφορά σε πτυχές της αξιολόγησης του μαθητή, του οποίου, εν τέλει, η επίδοση αξιολογείται.

Οι σκοποί και οι στόχοι της εκπαιδευτικής αξιολόγησης σχετίζονται με τη διδασκαλία και αποτελούν τη βάση πάνω στην οποία θα κατασκευαστούν οι τεχνικές αξιολόγησης και οι ερωτήσεις ή τα κριτήρια που περιλαμβάνονται σε αυτήν. Η αξιολόγηση, δηλαδή, αποσκοπεί να βελτιώσει τις μαθησιακές διαδικασίες και να διαδραματίσει θετικό ρόλο στη διαπαιδαγώγηση του μαθητή (Δημητρόπουλος, 2001: 35). Αυτό σημαίνει ότι έχει παιδαγωγικό περιεχόμενο. Κατά τον Κωνσταντίνου (2006: 50), *η παιδαγωγική λειτουργία της αξιολόγησης δεν στοχεύει σε ιεραρχική κρίση και βαθμολόγηση του μαθητή, αλλά στην αποτίμηση της διαδικασίας της διδασκαλίας και στην εντόπιση δυσκολιών μάθησης, με απώτερο σκοπό να ληφθούν έγκαιρα και ενδεδειγμένα παιδαγωγικά μέσα προς την κατεύθυνση αυτή*. Σύμφωνα με τον Κασσωτάκη (2013: 91-93), οι παιδαγωγικοί λόγοι της αναγκαιότητας της αξιολόγησης είναι η ενημέρωση του μαθητή ως προς το αποτέλεσμα των προσπαθειών του, η λειτουργία της ως ενισχυτικό κίνητρο για τον μαθητή, η διαμόρφωση της προσωπικής αντίληψης του μαθητή για το επίπεδο των ικανοτήτων του σε διάφορους τομείς, η παρακολούθηση της πορείας του μαθητή και ο έλεγχος της καταλληλότητας των εκπαιδευτικών μεθόδων από τον εκπαιδευτικό, η ενημέρωση των γονέων και κηδεμόνων ως προς την πρόοδο των παιδιών τους, η άντληση στοιχείων για την καταλληλότητα των αναλυτικών προγραμμάτων, των σχολικών εγχειριδίων και μέσων με σκοπό τις διορθωτικές παρεμβάσεις και η λήψη μέτρων από την Πολιτεία για την επίτευξη καλύτερων μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Ο Tyler (1971: 110) υποστηρίζει πως η διαδικασία αξιολόγησης ξεκινά με τους στόχους του εκπαιδευτικού προγράμματος. Για να εντοπιστεί αν οι στόχοι επιτεύχθηκαν, πρέπει να αποδειχτεί ποιου είδους συμπεριφορά του μαθητή αποδεικνύει την κατάκτηση αυτή. *«Για αυτό, ο ορισμός των στόχων είναι σημαντικό βήμα στην αξιολόγηση»* (Tyler,

1971: 111). Το επόμενο βήμα είναι να αναγνωριστεί ποιες καταστάσεις θα δώσουν στον μαθητή την ευκαιρία να εκφράσει τη συμπεριφορά, που υποδηλώνεται από τους εκπαιδευτικούς στόχους. Ο τρόπος για να γίνει αυτό είναι να δοθούν ευκαιρίες στον μαθητή να δείξει τη συμπεριφορά (Tyler, 1971: 111-112). Αυτό όμως δεν είναι εφικτό σε όλες τις περιπτώσεις. Τότε εξετάζουμε τους μαθητές με ειδικά τεστ (Tyler, 1971: 113-114). Έπειτα είναι απαραίτητο να δημιουργηθεί ένα μέσο καταγραφής της συμπεριφοράς του μαθητή στην εξεταστική δοκιμασία (Tyler, 1971: 115). Το επόμενο βήμα είναι η ανάπτυξη ενός αξιολογικού οργάνου για να εκτιμηθεί η καταγεγραμμένη συμπεριφορά. Πρέπει να ελέγχει με ειδικά μέσα η αντικειμενικότητα, η αξιοπιστία και η εγκυρότητα της αξιολόγησης και, τέλος, τα αποτελέσματα να χρησιμοποιηθούν για τη βελτίωση του προγράμματος, κατ' επέκταση της επίδοσης των μαθητών (Tyler, 1971: 115-123).

Η αξιολόγηση πραγματοποιείται με κάποιες τεχνικές. *«Με τον όρο «τεχνικές» αναφερόμαστε στις συγκεκριμένες στρατηγικές ή πρακτικές, ή, αλλιώς, στις εξειδικευμένες μεθόδους αξιολόγησης στην πράξη. Συγκεκριμένα, εννοούμε τα μέσα και τον τρόπο ελέγχου επίτευξης των σχεδιασμένων εκπαιδευτικών και μαθησιακών στόχων ή, διαφορετικά, τη χρήση των μέσων διαμέσου των οποίων συλλέγουμε τις πληροφορίες σχετικά με την εκπαιδευτική διαδικασία και τις επιδόσεις του μαθητή»* (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 216). Ανάλογα με τα χαρακτηριστικά και τη χρήση τους οι τεχνικές αξιολόγησης διακρίνονται στις *παραδοσιακές* και τις *εναλλακτικές* μορφές.

Στις *παραδοσιακές* μορφές συμπεριλαμβάνονται η παρατήρηση, οι γραπτές εξετάσεις, οι προφορικές εξετάσεις, το τεστ, το ερωτηματολόγιο, η συνέντευξη (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 217). Στις *εναλλακτικές* μορφές εντάσσονται οι κλίμακες διαβαθμισμένων κριτηρίων ή ατομικό δελτίο μαθητή – Ρουμπρίκα (rubric), ο φάκελος υλικού ή εργασιών – Πορτφόλιο (Portfolio), η συστηματική παρατήρηση (ψυχομετρικά και κοινωνιομετρικά τεστ), η αυτοαξιολόγηση, η ετεροαξιολόγηση, οι συνθετικές δημιουργικές εργασίες – Πρότζεκτ (Project), το παιδαγωγικό ημερολόγιο (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 248-261).

Οι *εναλλακτικές* μορφές αξιολόγησης ονομάζονται και *αυθεντικές* διότι ο μαθητής αποδεικνύει άμεσα την κατάκτηση των γνώσεων και των δεξιοτήτων και την εφαρμογή αυτών (Καψάλης & Χανιωτάκης, 2015: 59). Η αξιολόγηση αυτής της μορφής

προϋποθέτει να βασίζεται σε σαφή κριτήρια που έχουν γνωστοποιηθεί εκ των προτέρων στους μαθητές, σε κατάλληλη διδασκαλία που να υποστηρίζει και να καλλιεργεί ανώτερες νοητικές λειτουργίες και ικανότητες (όπως η κριτική σκέψη, η λήψη αποφάσεων, η επίλυση προβλήματος κ.ο.κ.) και σε πολλαπλά δείγματα εργασιών των μαθητών (Καψάλης & Χανιωτάκης, 2015: 60-61).

Οι τεχνικές αξιολόγησης σχετίζονται άμεσα με τους στόχους, το περιεχόμενο του διδακτικού αντικειμένου, τη μορφή επικοινωνίας στην τάξη, τα κριτήρια αξιολόγησης. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν συνδυαστικά ή μεμονωμένα ανάλογα με την περίπτωση ώστε να αποφεύγεται η μονομέρεια και να εξασφαλίζεται με εγκυρότητα, αξιοπιστία και αντικειμενικότητα το παιδαγωγικό περιεχόμενο της αξιολόγησης (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 216-218, 224-225).

Επιπρόσθετα, είναι σημαντικό ο μαθητής να συμμετέχει στην διαδικασία της αξιολόγησης, η οποία αποτελεί μέρος της μάθησης. Οι εναλλακτικές τεχνικές αξιολόγησης του επιτρέπουν να θέτει και ο ίδιος στόχους, να παρατηρεί την πρόοδό του ή την πορεία του στη μαθησιακή διαδικασία, να λειτουργεί με κίνητρα, να αντιλαμβάνεται τις υποχρεώσεις και να αναλαμβάνει ευθύνες και πρωτοβουλίες (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 248-249).

Συνεπώς, για να διεξαχθεί η αξιολόγηση με σαφή παιδαγωγική μορφή ο σχεδιασμός της διαδικασίας της αξιολόγησης περιλαμβάνει τα εξής βασικά σημεία:

1. *«Επιλογή των περιεχομένων μάθησης (διδακτικό υλικό).*
2. *Επιλογή της μορφής της αξιολόγησης (γραπτά, προφορικά κ.ο.κ.).*
3. *Επιλογή της μορφής των ασκήσεων (κλειστές, ανοιχτές κ.λπ.).*
4. *Καθορισμός του επιπέδου των απαιτήσεων (ατομικότητα, ιδιαιτερότητες μαθητή κ.ο.κ.).*
5. *Καθορισμός της έκτασης των ερωτήσεων – ασκήσεων.*
6. *Διατύπωση και μορφοποίηση των ερωτήσεων – ασκήσεων (γλωσσικά – νοηματικά καταννητές – όχι γρίφους).*
7. *Διάταξη – σειρά των ερωτήσεων με βάση τον βαθμό δυσκολίας (από τις εύκολες προς τις δύσκολες).*
8. *Οργάνωση της εξεταστικής περίπτωσης, δηλαδή ο εξεταστής να λαμβάνει υπόψη: τη χρονική στιγμή [...] και τη διάρκεια της εξέτασης, τον ατομικό ρυθμό εργασίας του μαθητή, τις*

στιγμές κόπωσης και τη διάρκεια αυτοσυγκέντρωσης· υπολογίζεται [...] ότι στους μαθητές μεγάλων τάξεων η αυτοσυγκέντρωση είναι περίπου 35-45 λεπτά» (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 225).

Κεντρικό εργαλείο σε όλες τις τεχνικές αποτελούν οι ερωτήσεις (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 247). Επομένως, οι αποτελεσματικές ερωτήσεις μπορούν να εξάγουν ανάλογα συμπεράσματα. Μπορούν και να αποδείξουν αν ο μαθητής κατέκτησε τους στόχους και να τον οδηγήσουν προς τη σωστή κατεύθυνση της μάθησης.

Η αξιολόγηση έχει και διάφορες μορφές που σχετίζονται με την έναρξη, τη διάρκεια, την ολοκλήρωση της διαδικασίας για την οποία γίνεται η αξιολόγηση, τη στοχοθεσία, ακόμα και με τη φιλοσοφία του αξιολογητή. Σε σχέση με τον χρόνο διεξαγωγής της αξιολόγησης, διακρίνουμε τις ακόλουθες μορφές:

Η συνεχής αξιολόγηση που περιλαμβάνει συνεχείς δοκιμασίες του μαθητή και επιδιώκεται η συνεχής παρακολούθηση της επίδοσής του καθ' όλη τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας, ώστε να επισημανθούν αντικειμενικότερα οι ιδιαιτερότητές του, οι κλίσεις του, οι αδυναμίες του κ.ο.κ. (Κωνσταντίνου, 2006: 17). Η τελική κρίση είναι αποτέλεσμα αδιάκοπης αξιολογικής διαδικασίας (Κασσωτάκης, 2013: 32).

Η αποσπασματική ή στιγμιαία αξιολόγηση που περιλαμβάνει δοκιμασίες που πραγματοποιούνται αποσπασματικά ή σε τακτά χρονικά διαστήματα, όπως κάθε τρίμηνο, στο τέλος μιας διδακτικής ενότητας ή αφορά προαγωγικές εξετάσεις. Η επίδοση του μαθητή αποτιμάται στο αποσπασματικό αποτέλεσμα μίας ή ελάχιστων εξεταστικών δοκιμασιών (Κωνσταντίνου, 2006: 17). Σκοπός της είναι η τελική αποτίμηση της επίτευξης των στόχων στη διάρκεια μιας προκαθορισμένης χρονικής περιόδου (Κασσωτάκης, 2013: 33).

Η αρχική ή διαγνωστική αξιολόγηση που εφαρμόζεται στην αρχή μίας περιόδου, π.χ. στην αρχή της σχολικής χρονιάς ή στην αρχή του τριμήνου, με σκοπό να προσδιοριστεί το επίπεδο των γνώσεων, των ικανοτήτων, των ενδιαφερόντων ή των προβλημάτων ενός μαθητή προκειμένου να προσαρμοστούν οι διδακτικές δραστηριότητες στο επίπεδο του μαθητή. Τελικός σκοπός της διαγνωστικής αξιολόγησης είναι ο εκπαιδευτικός να οδηγήσει όλους τους μαθητές, ανεξάρτητα από τις προσωπικές τους ιδιαιτερότητες, στην

επίτευξη των επιδιωκόμενων διδακτικών και παιδαγωγικών στόχων (Κωνσταντίνου, 2006: 17-18).

Σε αυτή τη φάση, ο εκπαιδευτικός ενδιαφέρεται για την ετοιμότητα και την κατάταξη του μαθητή (Καψάλης & Χανιωτάκης, 2015: 45-46). Αυτό σημαίνει ότι ελέγχει ποιες προαπαιτούμενες γνώσεις και δεξιότητες κατέχει ο μαθητής, τον κατατάσσει ανάλογα με το επίπεδό του και προχωρά στον σχεδιασμό της διδασκαλίας για την επίτευξη νέων στόχων. Στη διδασκαλία δεν ενδιαφέρουν τον εκπαιδευτικό μόνο οι στόχοι, οι μέθοδοι και η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων, αλλά βασική παράμετρος αποτελεί και το «από πού ξεκινώ», που αναφέρεται σε όσα αναφέρθηκαν στο πλαίσιο της αρχικής – διαγνωστικής αξιολόγησης (Κασσωτάκης, 2013: 35).

Η διαμορφωτική ή σταδιακή που έχει πληροφοριακό χαρακτήρα και αποσκοπεί στον έλεγχο της πορείας των μαθητών ώστε να διαπιστωθεί αν απαιτείται επανασχεδιασμός της διδασκαλίας, αλλαγές στις διδακτικές μεθόδους και λήψη ανατροφοδοτικών μέτρων προκειμένου να επιτευχθούν οι αρχικοί στόχοι (Κωνσταντίνου, 2006: 18). Θεωρείται ο «βηματοδότης» της διδασκαλίας και συνδέεται με τις διαδικασίες μάθησης που στηρίζονται στην κοινωνικοπολιτιστική θεωρία του Vygotsky (Καψάλης & Χανιωτάκης, 2015: 49-50). Στόχος της είναι η βελτίωση της επίδοσης των μαθητών και ο προσδιορισμός του κατά πόσο κάθε μαθητής πέτυχε τους στόχους καθ' όλη τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας. Κατά τη διαμορφωτική αξιολόγηση αφ' ενός ο διδάσκων ανασχεδιάζει ή βελτιώνει τις διδακτικές μεθόδους και τα μέσα που χρησιμοποιεί, αφ' ετέρου οι μαθητές αποκτούν συνείδηση του επιπέδου στο οποίο βρίσκονται και εκείνου στο οποίο καλούνται να φτάσουν (Κασσωτάκης, 2013: 40-41).

Η τελική ή συνολική αξιολόγηση που εκτιμά τη συνολική επίτευξη των διδακτικών και παιδαγωγικών στόχων. Δύναται να εφαρμόζεται και για επιμέρους στόχους και όχι μόνο στο τέλος μίας μακράς περιόδου (Κωνσταντίνου, 2006:18). Πρόθεσή της είναι η αποτύπωση των αποτελεσμάτων και η βαθμολόγηση ώστε να πιστοποιηθεί σε ποιο βαθμό οι μαθητές κατέκτησαν τον προκαθορισμένο στόχο (Καψάλης & Χανιωτάκης, 2015: 51).

Η *μετα-αξιολόγηση* που αποτελεί την αξιολόγηση της αξιολόγησης. Γίνεται συζήτηση για το τι αποκόμισαν οι μαθητές, για τις τεχνικές, τα κριτήρια, τον τρόπο μέτρησης της επίδοσης (Ταρατόρη-Τσακαλίδου, 2015: 69-70).

Η αξιολόγηση όποιας μορφής κι αν είναι, θα πρέπει να διακρίνεται από πληρότητα. Για να έχει πληρότητα θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από εγκυρότητα, αξιοπιστία και αντικειμενικότητα (Κωνσταντίνου, 2006: 54). Εγκυρότητα σημαίνει να αξιολογείται με ακρίβεια ο αρχικά προσδιορισμένος στόχος. Αξιοπιστία σημαίνει όσες φορές κι αν επαναληφθεί η διαδικασία κάτω από τις ίδιες συνθήκες, να δίνει το ίδιο ή περίπου το ίδιο αποτέλεσμα. Με την αντικειμενικότητα διασφαλίζεται ότι δεν επηρεάζεται η διαδικασία από παράγοντες άσχετους προς το αντικείμενο αξιολόγησης (π.χ. ψυχική κατάσταση αξιολογητή, κοινωνική προέλευση μαθητή) (Κωνσταντίνου, 2006: 109-110).

4.2 Η έννοια της επίδοσης στην εκπαιδευτική αξιολόγηση

Λεξιλογικά ο όρος επίδοση είναι ο βαθμός στον οποίο έχεις σημειώσει κανείς επιτυχίες, το σύνολο όσων έχει πραγματοποιήσει σε συγκεκριμένο πεδίο και η ένθερμη ενασχόληση με συγκεκριμένο αντικείμενο (Μπαμπινιώτης, 1998: 653). Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνου (2006: 21), *«η επίδοση ενός ατόμου, ως δραστηριότητα (συντονισμένη προσπάθεια) και ως αποτέλεσμα της δραστηριότητας σε σχέση με συγκεκριμένα κριτήρια, είναι ένα φαινόμενο κοινωνικό, που συναρτάται με την επιδίωξη κάθε ατόμου να «αναγνωριστεί» (νομιμοποιηθεί) στο στενότερο και ευρύτερο περίγυρό του»*. Πιο συγκεκριμένα, για τον μαθητή επίδοση είναι το επίπεδο απόδοσης στα κριτήρια και τους στόχους μάθησης που θέτει το σχολείο, αλλά και το αποτέλεσμα της προσπάθειας και της κινητοποίησης του μαθητή προς τη μάθηση (Δημητρόπουλος, 2001: 9). Ο Αλαχιώτης και η Καρατζιά-Σταυλιώτη (2009: 158) θεωρούν την επίδοση *«προϊόν»* και *«το ορατό αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα σε ικανότητες και δεξιότητες σε βασικές και επιμέρους δεξιότητες. Είναι η αποτελεσματική δράση που αποκαθιστά την ισορροπία ατόμου – παιδαγωγικού περιβάλλοντος και αποκαλύπτει τη νέα δεξιότητα ή/και την έκφανση της βασικής δεξιότητας, η οποία έχει προκύψει από τη μάθηση, αλλά και τον βαθμό αφομοίωσής της»*.

Η επίτευξη μεγάλης επίδοσης ή η βελτίωση της επίδοσης μπορεί να είναι αποτέλεσμα διαδοχικών προσπαθειών, γεγονός που χαρακτηρίζεται ως πρόοδος των εκπαιδευομένων (Κασσωτάκης, 2013: 30). «*Η επάρκειά της κρίνεται με βάση κάποιο κριτήριο, το οποίο στην περίπτωση των μαθητών είναι οι στόχοι που καθορίζονται από τα αντίστοιχα αναλυτικά προγράμματα και την ισχύουσα σε κάθε χώρα εκπαιδευτική νομοθεσία*» (ό.π). Η τάση του ανθρώπου για επίδοση είναι μέσο για πρόοδο και επίτευξη ατομικών και κοινωνικών στόχων και ταυτόχρονα προκαλεί δραστηριοποίηση των δυνατοτήτων που διαθέτει (Αγγέλη, 2012: 206). Παρ' όλα αυτά όμως, η επίδοση του ατόμου δεν είναι καθαρά ατομική υπόθεση, αλλά εμπλέκονται και άλλοι παράγοντες. Οι παρόντες που επηρεάζουν την επίδοση του μαθητή κατηγοριοποιούνται στους εγγενείς και εξωγενείς.

Στους *εγγενείς παράγοντες* συμπεριλαμβάνονται τα ατομικά χαρακτηριστικά του μαθητή (βιολογικά, γνωστικά, ψυχοκινητικά, ενδιαφέρον για τα διδακτικά αντικείμενα, διάθεση για εργασία, κίνητρα). Στους *εξωγενείς παράγοντες* ανήκουν τα οικογενειακά γνωρίσματά του (μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο γονέων, οικογενειακές σχέσεις και προσδοκίες, ο κοινωνικός περίγυρος (συνομήλικοι, πολιτισμικό και οικονομικό επίπεδο περιοχής) και η σχολική πραγματικότητα (σχέση εκπαιδευτικού – μαθητή, τρόπος διδασκαλίας εκπαιδευτικού, κλίμα τάξης, διδακτικά και παιδαγωγικά μέσα, αναλυτικό πρόγραμμα, υλικοτεχνική υποδομή σχολείου, όπως βιβλιοθήκες, εργαστήρια) (Αγγέλη, 2012: 206-207· Κωνσταντίνου, 2006: 23).

Η επίδοση του μαθητή εξαρτάται, λοιπόν, από πολλούς παράγοντες που ο εκπαιδευτικός, ο οποίος ρυθμίζει την επικοινωνία και οργανώνει τη διδασκαλία, θα πρέπει να τους λαμβάνει υπ' όψιν του κατά τον καθορισμό των στόχων και τον σχεδιασμό της διδασκαλίας. Η απαίτηση του σχολείου, ως οργανισμός με κοινωνική, παιδαγωγική και αξιολογική λειτουργία, για επίδοση καθώς και η αξιολόγηση της επίδοσης πρέπει να πάρουν μορφή ώστε να συμβάλλουν:

- στη δημιουργία αυτενεργού, συνειδητής και σκόπιμης μάθησης,
- στην ανάπτυξη ετοιμότητας για καταβολή προσπάθειας και έλεγχο της επιδοσιακής συμπεριφοράς,
- στην ανάπτυξη ενδιαφέροντος, δημιουργικότητας, αυτενέργειας, πρωτοβουλίας, διερευνητικής ικανότητας και χαρά προς τη μάθηση,

- στη διαμόρφωση κοινωνικής ευαισθησίας και αντίληψης,
- στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης για τις ικανότητες που έχει ο μαθητής κ.λπ. (Κωνσταντίνου, 2006: 43-45).

Η σχολική επίδοση οφείλει να είναι προσανατολισμένη στην ατομική διαδικασία μάθησης και γενικά εξέλιξης του μαθητή, να προσδιορίζεται από την κοινωνική διάσταση της μάθησης και να διέπεται από τις αρχές της ενθάρρυνσης και της ενίσχυσης ώστε να έχει παιδαγωγική υπόσταση (Κωνσταντίνου, 2006: 26). Η επίδοση που είναι αυστηρά προσανατολισμένη στο εκπαιδευτικό αποτέλεσμα, ενδιαφέρεται μόνο για ό,τι μπορεί να μετρηθεί, γίνεται αυτοσκοπός και δεν ενδιαφέρεται για τις ατομικές ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή. Στην εκπαίδευση αυτό που προέχει δεν είναι το αποτέλεσμα, αλλά η διαδικασία του πώς ένας μαθητής επιτυγχάνει έναν διδακτικό στόχο.

Μπορούμε να κάνουμε λόγο για τη μάθηση στο σχολείο και τη βελτίωση των μαθησιακών επιδόσεων, οι οποίες δεν είναι υποχρεωτικά μετρήσιμες (Αγγέλη, 2012: 207). Δεξιότητες όπως η συνεργασία, η υπευθυνότητα, η δημιουργικότητα, η αυτενέργεια, η περιβαλλοντική ευαισθησία συχνά αγνοούνται στην αξιολόγηση, διότι δεν έχει προσδιοριστεί τρόπος βαθμολόγησης. Το μάθημα και η αξιολόγηση έχει ταυτιστεί με τα γνωστικά αντικείμενα, όπως η Γλώσσα, τα Μαθηματικά και οι Φυσικές Επιστήμες. Το σχολείο, όμως, μέσω των επίσημων διακηρυγμένων στόχων (αναλυτικά προγράμματα, σχετικές διατάξεις) ενδιαφέρεται να συμβάλει στην ανάπτυξη όλων των γνωστικών, νοητικών, συναισθηματικών και κοινωνικών ικανοτήτων του μαθητή (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 268).

Ο μαθητής πρέπει να αξιολογείται ολιστικά και όχι μόνο από τις απαντήσεις του σε ερωτήσεις των τεστ. Για παράδειγμα, χρησιμοποιώντας την ιεράρχηση του Bloom οι μαθητές ενδέχεται να δώσουν διαφορετικές απαντήσεις στην ίδια ερώτηση ανάλογα με τις πρότερες εμπειρίες τους σε σχέση με το θέμα της ερώτησης (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 305) αλλά και για τους λόγους που αναφέρθηκαν πιο πάνω. Απόρροια αυτού είναι ο εκπαιδευτικός να μην μπορεί να αποτιμήσει την επίδοση του μαθητή.

Ο Κωνσταντίνου (2006: 49) διακρίνει πέντε στάδια στη διαδικασία της αξιολόγησης από παιδαγωγική σκοπιά:

1° Στάδιο: Αρχικά προσδιορίζεται ο κεντρικός διδακτικός και παιδαγωγικός στόχος, αυτό που επιδιώκεται. Καθορίζονται τα κριτήρια, και οι προϋποθέσεις αξιολόγησης.

2° Στάδιο: Επιλέγεται η τεχνική, το εργαλείο με το οποίο θα συλλεχθούν οι πληροφορίες για να εντοπιστεί κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι.

3° Στάδιο: Ερμηνεύονται και αναλύονται οι πληροφορίες σε σχέση με τον διδακτικό στόχο, τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις αξιολόγησης.

4° Στάδιο: Εκφράζεται και αποτυπώνεται το αποτέλεσμα της αξιολόγησης.

5° Στάδιο: Λαμβάνονται ανατροφοδοτικά, ενισχυτικά και διορθωτικά διδακτικά – παιδαγωγικά μέτρα.

Οι παιδαγωγικές διαδικασίες της αξιολόγησης της επίδοσης του μαθητή αποβλέπουν:

- *«στη διάγνωση της ατομικής και συλλογικής προόδου, των ικανοτήτων, ενδιαφερόντων και ιδιαιτεροτήτων του μαθητή,*
- *στη διάγνωση επίτευξης των στόχων μάθησης,*
- *στον εντοπισμό και συνεπώς στην εξάλειψη των ελλείψεων που επισημάνθηκαν στις διαδικασίες μάθησης τόσο των μαθητών όσο και των ίδιων των εκπαιδευτικών,*
- *στο σχεδιασμό των επόμενων σταδίων μάθησης,*
- *στην ενδεδειγμένη κινητοποίηση του μαθητή, με βάση την εντόπιση των ικανοτήτων, των ελλείψεων και των ενδιαφερόντων του, στις διαδικασίες μάθησης και σύμφωνα με την επισήμανση του βαθμού δυσκολίας για τα επόμενα στάδια μάθησης,*
- *στην επίδραση στις διαδικασίες μάθησης, με σκοπό τη βελτίωση των προϋποθέσεων που οδηγούν στην επιτυχία της μάθησης»* (Κωνσταντίνου, 2006: 51-52).

Επομένως, η επιλογή της μορφής με την οποία θα προσδιοριστούν, θα εκφραστούν και θα ανακοινωθούν οι επιδόσεις του μαθητή επιβάλλεται να είναι και πρακτικά εφαρμόσιμη, αλλά πρωτίστως να έχει ενημερωτικό χαρακτήρα και να αποδίδει, κατά το δυνατόν, με σαφήνεια και πληρότητα την ποικιλομορφία και το διαφοροποιημένο είδος τους (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 268). Άλλωστε η σχολική ζωή και η εκπαίδευση συγκροτούνται από παιδαγωγικές αρχές, οι οποίες δεν είναι όλες ποσοτικά μετρήσιμες, αλλά οδηγούν σε παιδαγωγικά αποτελέσματα (Καψάλης & Χανιωτάκης, 2015: 80).

Σύμφωνα με τον Γιοκαρίνη (1995: 134-137) θα πρέπει να αξιολογούνται παράλληλα οι διανοητικές δεξιότητες και της προσκτημένης γνώσης. Οι δεξιότητες είναι δυνατό να αποτελούν ανεξάρτητους στόχους από τους στόχους μάθησης. Γι' αυτό, η αξιολόγηση της επίδοσης θα πρέπει να διαφοροποιείται ως προς τους στόχους. Ο διαχωρισμός αυτός υπαγορεύεται καθώς οι διανοητικές δεξιότητες του μαθητή αποτελούν συνάρτηση αστάθμητων και εξωσχολικών παραγόντων, που δεν μπορούν να ελεγχθούν στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πράξης, πρέπει όμως να συνυπολογίζονται στην εκπαιδευτική αξιολόγηση.

«Η αξιολόγηση στόχων του συναισθηματικού τομέα (στάσεις και αξίες) απαιτεί πάντοτε την παρατήρηση και τον προσδιορισμό συγκεκριμένου δείγματος είδους συμπεριφοράς» (Γιοκαρίνης, 1995: 136-137), καθώς υπάρχει μία ποικιλία αστάθμητων παραγόντων και μεταβλητότητα των θυμικών καταστάσεων που επηρεάζουν την αξιολόγηση. Για παράδειγμα, αν ένας μαθητής για κάποιους λόγους δεν είναι αποδεκτός στην ομάδα την ώρα της συνεργατικής εργασίας, τότε δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί με ευκολία στους στόχους της συνεργατικής δεξιότητας ή ακόμα και σε γνωστικούς για την επίτευξη των οποίων προϋπόθεση είναι η συνεργασία με τα άτομα της ομάδας του.

Κεντρικό άξονα της αξιολόγησης σε διαθεματικές δραστηριότητες αποτελεί *«η προσπάθεια καλλιέργειας ερευνητικού κλίματος, απόκτησης μεταγνωσιακών δεξιοτήτων, ανάπτυξης της δεξιότητας επίλυσης προβλημάτων που συνδέονται άμεσα με καταστάσεις της καθημερινής ζωής και στοχεύουν στον έλεγχο και τη διαχείριση της μάθησης στη σημερινή εποχή της γνώσης και της πολυπλοκότητας»* (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 178).

4.2.1 Η μέτρηση επίδοσης

Οι τύποι μέτρησης της επίδοσης με βάση το είδος σύγκρισης είναι οι εξής:

α) *Απόλυτες μετρήσεις*

Η επίδοση αξιολογείται με βάση κλίμακες τελειότητας (π.χ. 100%).

β) *Μετρήσεις με κανόνες αναφοράς*

Πρόκειται για τις μετρήσεις σε σύγκριση με τις επιδόσεις άλλων μαθητών.

γ) Μετρήσεις με κριτήριο αναφοράς

Η αξιολόγηση γίνεται με κριτήριο εκ των προτέρων καθορισμένο, που θα εκφράζει την ικανότητα των αξιολογούμενων για την πραγματοποίηση συγκεκριμένων επιδόσεων (Γιοκαρίνης, 1995:138-141).

Η μέτρηση με κριτήριο αναφοράς προσφέρεται ιδιαίτερα για το μάθημα της Ιστορίας (αλλά για της Οικονομίας, Κοινωνιολογίας κ.ά.), γιατί είναι εφικτό να αποκτηθεί ευρύτερη άποψη για την επίδοση του μαθητή σε συνάρτηση πάντα με τους στόχους μάθησης, ειδικά κατά τη διαδικασία της διαμορφωτικής αξιολόγησης. Ο μαθητής δεν αισθάνεται ανταγωνισμό ως προς τους υπόλοιπους συμμαθητές του, αλλά επιδιώκει την προσωπική του βελτίωση. Ο τρόπος αυτός, επίσης, βοηθά να αξιολογηθεί και το Αναλυτικό Πρόγραμμα. Σε αυτή τη μέτρηση οι ερωτήσεις έχουν καθοριστικό ρόλο καθώς απαιτείται πλήρης συνάφεια με τα κριτήρια αξιολόγησης που έχουν τεθεί (Γιοκαρίνης, 1995: 141-143).

Στη διαθεματική – βιοπαιδαγωγική μάθηση η αξιολόγηση με ποσοτικοποίηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του ατόμου (πχ. δημιουργική σκέψη, κουλτούρα επικοινωνίας κ.ά.) δεν είναι εφικτή. Αυτό συμβαίνει διότι σε ερωτήματα που επιδέχονται περισσότερες από μία σωστές απαντήσεις ή κριτική προσέγγιση *«μεγαλύτερη σημασία έχει η διαδικασία της σκέψης του μαθητή παρά το αποτέλεσμα της εργασίας καθαυτό»* (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009: 340). Επομένως, η διαδικασία της μέτρησης είναι δύσκολη υπόθεση σε αυτή την περίπτωση.

4.2.2 Η αξιολόγηση της σχολικής επίδοσης σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών

Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών - Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για την υποχρεωτική εκπαίδευση βασικός στόχος της αξιολόγησης του μαθητή είναι η ανατροφοδότηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και ο εντοπισμός των μαθησιακών ελλείψεων, με σκοπό τη βελτίωση της προσφερόμενης σχολικής εκπαίδευσης και τελικά την πρόοδο του μαθητή (Π.Ι., 2003: 3743).

Οι στόχοι διδασκαλίας στην πλειονότητά τους καθορίζονται από τα αναλυτικά προγράμματα, όμως δίνεται η δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να εμπλουτίσει τους στόχους αυτούς με σαφήνεια και περιεκτικότητα για να εξασφαλίσει την επιτυχή αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή (Καψάλης και Χανιωτάκης, 2015: 189).

Σε μία αξιολογική διαδικασία δεν είναι πάντοτε εφικτό να αξιολογηθούν για όλους τους στόχους οι μαθητές. Αυτό σημαίνει ότι *«η αποτελεσματικότητα της αξιολόγησης εξαρτάται από την αποτελεσματικότητα με την οποία το περιεχόμενο και οι στόχοι του μαθήματος έχουν δειγματοληπτικά επιλεγεί»* (Γιοκαρίνης, 1995: 148). Ταυτοχρόνως ο αξιολογητής οφείλει να κάνει χρήση ποικίλων τεχνικών αξιολόγησης, ώστε να διασφαλιστεί η εγκυρότητα και η αξιοπιστία του αποτελέσματος της αξιολόγησης (Γιοκαρίνης, 1995: 148).

Η διαμορφωτική αξιολόγηση είναι η αποτελεσματικότερη για την προώθηση της διαθεματικής μάθησης, καθώς προσαρμόζεται κατά τη διεργασία της μάθησης και οι μαθητές μπορούν να συμμετέχουν σε αυτή. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται η αυτοαξιολόγηση και η ετεροαξιολόγηση (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009: 343). Σύμφωνα και με τον Tyler (1971: 106), δεν είναι αποτελεσματικό οι μαθητές να αξιολογούνται μόνο στο τέλος του εκπαιδευτικού προγράμματος. Αν ο εκπαιδευτικός δεν γνωρίζει από την αρχή την μαθησιακή κατάσταση των μαθητών, δεν μπορεί να εκτιμήσει τις αλλαγές στη μάθηση και τον βαθμό επίτευξης των στόχων.

Στα σύγχρονα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών οι ερωτήσεις αξιολόγησης της επίδοσης του μαθητή, καθώς και άλλες εναλλακτικές μορφές αξιολόγησης της επίτευξης των στόχων, διαμορφώνονται κατά τη διατύπωση των στόχων και του σχεδιασμού της διδασκαλίας (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009: 208). *«Με τον τρόπο αυτό η αξιολόγηση λειτουργεί σε σχέση με τους στόχους, τα περιεχόμενα διδασκαλίας αλλά και τις μεθοδολογικές υποδείξεις, στοχεύοντας στην υποστήριξη της διαδικασίας της μάθησης και της γενικότερης νοητικής και προσωπικής ανάπτυξης των μαθητών»* (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009: 208).

Στο Βιβλίο του Δασκάλου της Ιστορίας ΣΤ' Τάξης του Δημοτικού Σχολείου οι συγγραφείς στις οδηγίες τους για την αξιολόγηση γράφουν τα εξής: *«Η αξιολόγηση αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα κάθε διδακτικής – μαθησιακής προσπάθειας. Ο δάσκαλος*

οφείλει να αξιολογεί την προσπάθεια των μαθητών στους τομείς της κατανόησης αλλά και της απόκτησης γνώσεων. Με το δεύτερο δεν εννοείται η στείρα απομνημόνευση πληροφοριών, αλλά η δημιουργική πρόσκτηση της ιστορικής γνώσης, αυτή που επιτρέπει στον μαθητή να συγκροτήσει μία ιστορική συνείδηση των πραγμάτων, να εντάξει δηλαδή τα ιστορικά γεγονότα ορθά στον χρόνο και τον χώρο. Σημαντική παράμετρο της αξιολόγησης αποτελεί επίσης και η ανταπόκριση των μαθητών στα ερωτήματα και τις εργασίες που υποδεικνύει ο δάσκαλος» (Κολιόπουλος, Μιχαηλίδης, Καλλιανιώτης & Μηνάογλου, 2016: 19).

4.3 Οι μορφές των σχολικών εργασιών

Οι σχολικές εργασίες και οι ασκήσεις αποτελούν κύρια στοιχεία της δομής ενός σχολικού εγχειριδίου (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 239-249). *«Έχουν τη μορφή ερωτήσεων, προβλημάτων, διερευνητικών προσπαθειών, συστηματικής παρατήρησης κλπ.»* (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 247). Ως σχολική εργασία νοούνται οι ασκήσεις, οι ερωτήσεις, τα σχέδια εργασίας, οι συνθετικές εργασίες, οι δραστηριότητες που περιλαμβάνουν τη διαθεματικότητα, τις διδακτικές επισκέψεις κ.ά. (Αγγέλη, 2012: 8). Κατευθύνουν τη διδασκαλία και τη μάθηση προς συγκεκριμένους στόχους, εξασφαλίζουν δυνατότητες να καθοδηγείται συνειδητά και προγραμματισμένα η αυτενεργός δραστηριότητα του μαθητή και εξασφαλίζουν από ορισμένες πλευρές ομοιογένεια των αποτελεσμάτων μάθησης και εκπαίδευσης στα σχολεία (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 247).

Οι προτεινόμενες εργασίες εξαρτώνται και από τη μέθοδο και τη μορφή διδασκαλίας που θα εφαρμοστεί. Ο Καψάλης και η Νημά (2015:98) ορίζουν τη μέθοδο διδασκαλίας *«ως ένα οργανωμένο σύστημα τυπικών και επαναλαμβανόμενων διδακτικών δραστηριοτήτων, τις οποίες χρησιμοποιεί ο εκπαιδευτικός σε διάφορες διδακτικές περιστάσεις, προκειμένου να επιτύχουν οι μαθητές του τους σκοπούς της διδασκαλίας των διαφόρων μαθημάτων, τα οποία περιλαμβάνονται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα»*. Ενώ ως μορφή διδασκαλίας ορίζουν τους ιδιαίτερους τρόπους με τους οποίους ο εκπαιδευτικός φέρνει σε συνάντηση τον μαθητή με τα μορφωτικά αγαθά (Καψάλης & Νημά, 2015:

105). Σύμφωνα με την Πηγιάκη (1999: 109), «μέθοδος διδασκαλίας είναι η «συναίρεση» των διδακτικών δραστηριοτήτων, της πορείας της διδασκαλίας και της οργάνωσης της σχολικής τάξης, ενώ μορφή είναι η σύνθεση που προκύπτει από το είδος των δραστηριοτήτων, τον τρόπο οργάνωσών τους, τον τρόπο μαθήσεως, την έμφαση που δίδεται στο κάθε στοιχείο απ' εκείνα που συγκροτούν τη μάθηση – διδασκαλία». Κατά την Φρυδάκη (2009: 143), «μέθοδος διδασκαλίας είναι ο πιο συστηματικός τρόπος πρόσβασης στο νέο αντικείμενο και εξυπηρέτησης των σκοπών και των στόχων, ενώ μορφή είναι η εικόνα που βλέπει ένας εξωτερικός παρατηρητής με βάση τον τύπο της επικοινωνίας που κυριαρχεί στην τάξη». Παρακάτω αναφέρονται κάποιες μέθοδοι και μορφές διδασκαλίας συνοπτικά, ώστε να γίνει κατανοητό και το πλαίσιο στο οποίο έχουν ρόλο οι εργασίες και οι ερωτήσεις.

Κατά την Πηγιάκη, οι μέθοδοι διδασκαλίας είναι:

A. Μονολογικές μέθοδοι διδασκαλίας – μάθησης:

1. *Η ατομική μελέτη*, η οποία εξαρτάται από τα εσωτερικά κίνητρα του μαθητή και πρέπει να είναι μέρος της διδακτικής δραστηριότητας στην τάξη και στη βιβλιοθήκη του σχολείου. Μπορεί να αφορά αναπαραγωγή γνώσης, καθοδηγούμενη αυτενέργεια και αυτοαξιολόγηση του μαθητή ή να απαιτεί προσωρινή έρευνα με συμπληρωματικά μέσα ανίχνευσης της γνώσης, όπως πηγές, λεξικά, χάρτες κ.ά. (Πηγιάκη, 1999: 111-112).
2. *Η διήγηση*. Απαιτεί παραστατικότητα, άσκηση της ακοής και φαντασία. Είναι αναγκαίο να συμπληρώνεται με υποβολή ερωτήσεων από τη μεριά και του δασκάλου και του μαθητή για ανταλλαγή ιδεών και διευκρινίσεις (Πηγιάκη, 1999: 112-113).
3. *Η εισήγηση – Η διάλεξη*. Γίνεται από τον δάσκαλο σε συγκεκριμένο χρόνο ώστε να έπεται συζήτηση και είναι καλό να υποστηρίζεται με εποπτικά υλικά (Πηγιάκη, 1999: 113).

B. Διαλογικές μέθοδοι διδασκαλίας – μάθησης:

1. Ο *διάλογος* με τη μορφή της μειευτικής και των ερωταποκρίσεων. Στην πρώτη περίπτωση ο εκπαιδευτικός προσπαθεί να εκμαιεύσει τις γνώσεις των μαθητών και με τις κατάλληλες ερωτήσεις να τους οδηγήσει σταδιακά στη νέα γνώση. Στη δεύτερη περίπτωση πρόκειται για τη συχνή μορφή διαλόγου στην τάξη. Απευθύνονται προς τους μαθητές διάφορα είδη ερωτήσεων (μνήμης, κατανόησης, σύγκρισης, αξιολόγησης,

σύνθεσης, σύνοψης, εφαρμογής κ.τ.λ.) με μορφή ανοιχτού ή κλειστού τύπου (Πηγιάκη, 1999: 114-116). Παρακάτω θα αναλυθούν εκτενώς τα είδη και οι μορφές ερωτήσεων.

2. *Συζήτηση (ο ελεύθερος διάλογος, το πάνελ)*. Ο διάλογος απαιτεί ελεύθερη και ισότιμη συμμετοχή των μαθητών και του διδάσκοντα. Στο πάνελ οι μαθητές έχουν ρόλο εισηγητή και παρουσιάζουν μέρη ενός θέματος για το οποίο έχουν από πριν πραγματοποιήσει έρευνα. Την εισήγηση ακολουθεί η κριτική και η έκφραση απόψεων από τους υπόλοιπους συμμετέχοντες. Η μέθοδος αυτή προϋποθέτει ποιότητα διαλόγου και αυτοπειθαρχία εκ μέρους των συμμετεχόντων, πολυφωνία και αλληλοσεβασμό (Πηγιάκη, 1999: 119-120).

3. *Η ιδεοθύελλα*. Οι μαθητές εκφράζουν οτιδήποτε τους έχει κάνει εντύπωση, εντοπίζονται οι όμοιες ιδέες, γίνονται κατηγοριοποιήσεις, αναζητούνται τα ουσιώδη και τα επιμέρους (Πηγιάκη, 1999: 120-121).

Γ. Διερευνητικές μέθοδοι διδασκαλίας – μάθησης:

1. *Η μέθοδος «λύση προβλήματος» - η μέθοδος Project*. Η πρώτη μέθοδος έχει ως έναυσμα μία προβληματική κατάσταση την οποία οι μαθητές καλούνται να επιλύσουν φτιάχνοντας υποθέσεις και δοκιμές συνεργατικά. Το Project είναι ένα σχέδιο έρευνας ή εργασίας. Οι μαθητές επιλέγουν με βάση τα ενδιαφέροντά τους ένα σύνθετο θέμα και αναλύουν τα επιμέρους θέματα από τα οποία απαρτίζεται. Το Project απαιτεί εργασία εκτός τάξης, ενδεχομένως και εκτός σχολικού ωραρίου, διεπιστημονική έρευνα και έχει συγκεκριμένα στάδια υλοποίησης. (Πηγιάκη, 1999: 122-125). Η αξιολόγηση σε αυτή την μέθοδο εμπεριέχεται στα στάδια της και γίνεται καθ' όλη τη διάρκεια της εκτέλεσης ενός σχεδίου εργασίας (Πηγιάκη, 1999: 124). «*Η εισαγωγή (2001 και εξής) του θεσμού των σχεδίων εργασίας (projects) αποτέλεσε, ουσιαστικά, προέκταση της καινοτομίας των συνθετικών δημιουργικών εργασιών. Το ίδιο ισχύει και για την καθιέρωση της ερευνητικής εργασίας ως ανεξάρτητης εκπαιδευτικής δραστηριότητας των μαθητών. Η κύρια διαφορά της καινοτομίας αυτής, σε σύγκριση με την παλαιότερη πρόταση είναι ότι οι ερευνητικές εργασίες έχουν αυτονομία και ο βαθμός τους υπολογίζεται χωριστά κατά την αξιολόγηση των μαθητών, ενώ για τις συνθετικές – δημιουργικές εργασίες προβλεπόταν η πραγματοποίησή τους στο πλαίσιο κάποιου μαθήματος και η συνεκτίμησή τους στην αντίστοιχη επίδοση των μαθητών*» (Κασσωτάκης, 2013: 83). «*Τα σχέδια εργασίας*

(projects) έχουν ως βασικό κοινό σημείο με τις κατ' οίκον εργασίες ότι μπορούν να ανατεθούν για ολοκλήρωση, επέκταση και συμπλήρωσή τους σε χώρο και χρόνο εκτός σχολείου, τόσο σε ατομικό όσο και συλλογικό επίπεδο» (Φύκαρης, 2008: 89).

2. Η προγραμματισμένη διδασκαλία (*Μάθε το μόνος σου, teach yourself*). Ο μαθητής μελετά ειδικά σχεδιασμένα εγχειρίδια και οδηγείται στη μάθηση αυτόνομα σταδιακά. Κάνει ασκήσεις εφαρμογής και αξιολόγησης σε βοηθητικό βιβλίο. Η μέθοδος αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο επικουρικά (Πηγιάκη, 1999: 125-126).

3. Η διδασκαλία με πολυμέσα ηλεκτρονικής τεχνολογίας. Σε αυτή τη μέθοδο η διδασκαλία γίνεται με τη βοήθεια των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας. Χρησιμοποιούνται ηλεκτρονικά οπτικοακουστικά μέσα και είναι απαραίτητη η πρόσβαση στο διαδίκτυο. Το τελευταίο απαιτείται όχι μόνο για τη συλλογή πληροφοριών, η οποία απαιτεί επαρκή καθοδήγηση από τον εκπαιδευτικό, αλλά για την ευκολότερη επίτευξη συνεργασιών μεταξύ σχολείων σε εθνικό, ευρωπαϊκό ή διεθνές επίπεδο (Πηγιάκη, 1999: 126).

4. Η πειραματική – εργαστηριακή μέθοδος, η οποία είναι βιωματική και εφαρμόζεται κυρίως στις φυσικές επιστήμες. Στις ανθρωπιστικές επιστήμες αφορά κυρίως την παρατήρηση συμπεριφοράς (Πηγιάκη, 1999: 127).

5. Οι ομάδες εργασίας των μαθητών. Οι μαθητές κάθε ομάδας αναλαμβάνουν ρόλους και επεξεργάζονται ένα θέμα. Κάθε μέλος εκφράζει την άποψή του για το αντικείμενο συζήτησης. Ακολουθεί η ανταλλαγή των αποτελεσμάτων κάθε ομάδας στην ολομέλεια της τάξης. Οι ομάδες προτείνεται να είναι μεικτές, συνεπώς ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να είναι γνώστης της κοινωνιομετρίας της τάξης (Πηγιάκη, 1999: 127-129).

6. Θεατροκεντρικές μέθοδοι διδασκαλίας – μάθησης. Πρόκειται για τη θεατρική παράσταση και δραματοποίηση (drama). Η θεατρική παράσταση αποτελεί μάθημα αξιών και ιδεών και ενέχει μία ιεροτελεστία για να πραγματοποιηθεί (επιλογή ή συγγραφή έργου, πρόβες, κοστούμια, σκηνικά, σκηνοθεσία, ανάληψη ρόλων, μουσική κ.ο.κ.). Από την άλλη, η δραματοποίηση είναι η αυτοσχέδια μίμηση και παρουσίαση ενός μέρους ή σκηνής ενός κειμένου, μιας συζήτησης κ.τ.λ. Δεν απαιτεί ειδική προετοιμασία, αλλά αυθόρμητη έκφραση συναισθημάτων και ιδεών. Μπορεί να γίνει με βάση ένα συγκεκριμένο λογοτεχνικό κείμενο ή ελεύθερο κείμενο (Πηγιάκη, 1999: 129-131).

7. *Η πράξη μίμησης (simulation) - Το παίξιμο ρόλων.* Οι μέθοδοι αυτές δεν απαιτούν έντονο δραματικό στοιχείο και στοχεύουν στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών. Κάθε ρόλος αναδεικνύει διαφορετικά σημεία ενός θέματος, το οποίο αναλαμβάνουν να παρουσιάσουν οι μαθητές μέσα από ποικίλους ρόλους. Σχετίζεται με το ποιος εμπλέκεται σε μία ιστορία (Πηγιάκη, 1999: 131-133).

8. *Το παιχνίδι.* Είναι μία μέθοδος οικεία στους μαθητές, αφού από πολύ μικρή ηλικία έρχονται σε επαφή με το παιχνίδι γενικά. Στην εκπαίδευση αξιοποιείται για να εμπλέξει όλους τους μαθητές, ακόμα και αυτούς με μαθησιακές δυσκολίες, με ευχάριστο και αποτελεσματικό τρόπο. Το παιχνίδι μπορεί να εμπλουτιστεί με την τεχνολογία, όπως εκπαιδευτικά παιχνίδια στον υπολογιστή (Πηγιάκη, 1999: 133).

9. *Οι ομάδες συνάντησης – Η Συμβουλευτική (Counselling – Tutorials).* Έχουν στόχο την ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητή. Ο δάσκαλος, που έχει τον ρόλο του συμβούλου, με κατάλληλες ερωτήσεις βοηθά τους μαθητές να εκφράσουν τις σκέψεις τους και τα συναισθήματά τους (Πηγιάκη, 1999: 133-135).

10. *Η κριτική διδασκαλία και ο κριτικός στοχασμός (reflection). Η κριτική έρευνα.* Η μέθοδος αυτή ως πρώτο βήμα έχει την κριτική και αυτοκριτική στις δομές της εκπαίδευσης και στα δεδομένα που υπάρχουν. Είναι η μάθηση της νέας γνώσης που προκύπτει από τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς με επαναπροσδιορισμό των ήδη υπάρχοντων γνώσεων με σκοπό τον μετασχηματισμό των δομών (Πηγιάκη, 1999: 135-138).

Οι μορφές διδασκαλίας διακρίνονται σε δασκαλοκεντρικές, μαθητοκεντρικές, μικτές και ομαδοσυνεργατικές (Δημητριάδου, 2016: 108). Λαμβάνοντας υπ' όψιν όλα τα παραπάνω, οι εργασίες μπορεί να είναι ατομικές, ομαδικές, κατά ζεύγη ή σε κύκλο (Αγγέλη, 2012: 194) και μπορεί να πραγματοποιούνται σε σχολικό ή άλλο εκπαιδευτικό περιβάλλον ή ακόμα και κατ' οίκον (Αγγέλη, 2012: 196).

Με τον όρο «κατ' οίκον εργασίες» νοούνται οι εργασίες που ανατίθενται από τον εκπαιδευτικό και πραγματοποιούνται από τους μαθητές εκτός σχολικού προγράμματος με στόχο την αξιοποίηση των γνώσεων, την προετοιμασία, την εξάσκηση και την επέκταση (Φύκαρης, 2008: 21, 99, Χατζηδήμου, 2001:13). Οι μορφές που μπορεί να λάβουν οι κατ' οίκον εργασίες είναι συμπληρωματικές ασκήσεις και θέματα της

διδασκείσας ύλης (Φύκαρης, 2008: 22), καλλιέργειας δημιουργικής και κριτικής σκέψης και ο μαθητής τις επιτελεί είτε σε ατομικό είτε σε ομαδικό επίπεδο. Αποτελούν μέρος της προετοιμασίας των μαθητών σε μικροεπίπεδο, της διεξαγωγής της διδασκαλίας και του ελέγχου της αποτελεσματικότητάς της (Χατζηδήμου, 2001: 13).

Αρχικά οι κατ' οίκον εργασίες είχαν ρόλο να εξασκήσουν τον μαθητή στην απομνημόνευση. Αργότερα, επικεντρώθηκαν στην ανάπτυξη των κινήτρων και των ενδιαφερόντων των μαθητών για τη μάθηση. Θεωρήθηκε όμως ότι συμβάλλουν στην κατάχρηση του ελεύθερου χρόνου του μαθητή, που πρέπει ο ίδιος να επιλέγει πώς θα τον αξιοποιήσει. Από το 1950 και μετά λόγω της έξαρσης της τεχνολογίας και της εξέλιξης των επιστημών κρίθηκε ότι συνέβαλαν στην κατάκτηση περισσότερων γνώσεων. Μία δεκαετία αργότερα επικρατούσε η αντίληψη ότι οι κατ' οίκον εργασίες εξοικειώνουν τον μαθητή με την πίεση που θα δέχεται ως ενήλικας στο εργασιακό περιβάλλον. Αργότερα, με την πρόοδο στον τομέα των επιστημών αγωγής, οι κατ' οίκον εργασίες δίνουν έμφαση σε παιδαγωγικούς στόχους και στην εφαρμογή των διδαχθέντων αντικειμένων με περιορισμό στις απολύτως απαραίτητες (Φύκαρης, 2008: 24-31). Ομοίως, οι κατ' οίκον εργασίες είναι ωφέλιμες όταν διερευνούν ένα θέμα, το οποίο παρουσιάζουν στην τάξη ώστε να εμπλουτιστούν οι γνώσεις όλων (Αθανασίου, 2000: 120). Οι κατ' οίκον εργασίες μπορούν να είναι υποστηρικτικό εργαλείο στη μάθηση με την προϋπόθεση να έχουν συνάφεια με τους διδακτικούς στόχους. Η ανατροφοδότηση που έπεται πρέπει να στοχεύει στη βελτίωση και στον τρόπο της βελτίωσης της επίδοσης των μαθητών (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 319).

Οι συγγραφείς του σχολικού βιβλίου της Ιστορίας της ΣΤ' Τάξης του Δημοτικού Σχολείου στο Βιβλίου του Δασκάλου ανάλογα με τις δυνατότητες, τις ανάγκες και τους περιορισμούς των μαθητών προτείνουν στη μεθοδολογία την αφήγηση, τον διάλογο, τις γραπτές εργασίες των μαθητών, την έρευνα πηγών, τη βιωματική προσέγγιση, τις επισκέψεις σε μουσεία, ιστορικούς τόπους και αρχαιολογικούς χώρους και τη χρήση νέων τεχνολογιών (Κολιόπουλος, Μιχαηλίδης, Καλλιανιώτης & Μηνάογλου, 2016: 14-16).

4.3.1 Το περιεχόμενο των εργασιών στο βιβλίο της Ιστορίας της ΣΤ΄ Τάξης του Δημοτικού Σχολείου

Το εγχειρίδιο της Ιστορίας, όπως όλα τα εγχειρίδια, αποτελείται από δομικά χαρακτηριστικά τα οποία το καθιστούν λειτουργικό και το ξεχωρίζουν από τα υπόλοιπα μη σχολικά βιβλία. Τα κυριότερα στοιχεία της δομής ενός σχολικού βιβλίου είναι:

1. *Η παρουσίαση της ύλης* μέσω: α) κειμένου, β) εικονογράφησης, γ) στοιχείων συνοπτικής παρουσίασης, δ) πηγών, ε) περιγραφών πειραμάτων, στ) επιστημονικών συμβόλων και τύπων.
2. *Μέλη εντύπωσης*, τα οποία κατέχουν ξεχωριστή θέση και διακρίνονται από τα υπόλοιπα τυπογραφικά στοιχεία. Πρόκειται για επιλεγμένα δεδομένα και τμήματα της ύλης που οι μαθητές πρέπει να εντυπώσουν και να μπορούν να ανατρέξουν ανά πάσα στιγμή.
3. *Εργασίες και ασκήσεις*. Έχουν τη μορφή ερωτήσεων, προβλημάτων, διερευνητικών προσπαθειών, συστηματικής παρατήρησης κ.τ.λ. Δύναται να βρίσκονται και σε ξεχωριστό τεύχος εγχειριδίου.
4. *Οδηγίες για τον τρόπο εργασίας*. Οι οδηγίες αυτές στοχεύουν στην αυτονόμηση του μαθητή στο θέμα των εργασιών εντός και εκτός σχολικής ζωής.
5. *Χρηστικές διευκολύνσεις*. Μπορεί να είναι πίνακες περιεχομένου ή γλωσσάρια που αφορούν στοιχεία της δομής του βιβλίου και βοηθούν τον μαθητή να ανευρίσκει πληροφορίες που χρειάζεται (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 239-249).

Θα εστιάσουμε στο θέμα μελέτης που είναι οι ερωτήσεις και οι εργασίες στο διδακτικό αντικείμενο της Ιστορίας της ΣΤ΄ Τάξης Δημοτικού Σχολείου, οι οποίες στη συγκεκριμένη τάξη κατανέμονται με δύο τρόπους. Πρώτον, στο Βιβλίο του Μαθητή έπονται του κυρίως κειμένου και του πρόσθετου υλικού (εικόνες, ιστορικές πηγές κ.τ.λ.). Δεύτερον, αποτελούν συνοδευτικό υλικό συμπεριλαμβανόμενες στο Τετράδιο Εργασιών, το οποίο αποτελεί ξεχωριστό τεύχος. Τρίτον, στον επίσημο ιστότοπο των ψηφιακών βιβλίων, το Βιβλίο του Μαθητή περιέχει πρόσθετο πληροφοριακό υλικό και ερωτήσεις – εργασίες – δραστηριότητες με μορφή εκπαιδευτικών λογισμικών. Αυτός είναι ο λόγος που γίνεται λόγος για διδακτικά πακέτα και όχι απλά για εγχειρίδια. Ο διαχωρισμός

Βιβλίου Μαθητή και Τετραδίου Εργασιών, σύμφωνα με την Κουλουμπαρίτση (2003: 125), έγινε αφ' ενός για να μειωθεί το κόστος της παραγωγής υλικού στο σύνολο και για να έχει ο μαθητής τη δυνατότητα να κρατήσει το Βιβλίο για προσωπική χρήση (οικονομική-πραγματιστική οπτική). Αφ' ετέρου για να λειτουργήσει το Τετράδιο Εργασιών ως πρόσθετο υλικό για να διευκολυνθεί η κατανόηση των κειμένων (παιδαγωγική-διδασκτική οπτική).

Στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών και στις οδηγίες συγγραφής βιβλίων από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο προδιαγράφεται στα κείμενα των βιβλίων να γίνονται οριζόντιες διασυνδέσεις ανάμεσα στα διάφορα μαθήματα, αλλά υπάρχουν και μεθοδολογικές εισηγήσεις σε κάθε επιμέρους μάθημα για εκπόνηση διαθεματικών δραστηριοτήτων και σχεδίων εργασίας, όπως και για εφαρμογή νέων τεχνικών αξιολόγησης (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 258). Οι διαθεματικές εργασίες και δραστηριότητες διαμορφώνουν ως ένα βαθμό την πολύπλευρη εξάσκηση του εγκεφάλου που απαιτεί εμπλουτισμένα παιδαγωγικά περιβάλλοντα (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 90).

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011: 18-19) στο πλαίσιο του Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών Ιστορίας ορίζει:

A) «Δραστηριότητες χωρίς ειδική προετοιμασία των μαθητών

- *Παρατήρηση και «ανάγνωση» ιστορικών χαρτών, χρονολογικών πινάκων και διαγραμμάτων.*
- *Παρατήρηση, «ανάγνωση» και ερμηνεία στατιστικών πινάκων.*
- *Καταγραφή και ταξινόμηση ιστορικών γεγονότων και ενεργειών των ιστορικών προσώπων σύμφωνα με κάποιο κριτήριο (π.χ. χρόνου) και σύνταξη σχετικών πινάκων.*
- *Καταγραφή όρων (ορολογίας) που είναι απαραίτητη για την προσέγγιση ιστορικών προβλημάτων .*
- *Καταγραφή και ταξινόμηση στοιχείων ενός πολιτισμού σύμφωνα με κάποιο κριτήριο (π.χ. οικονομία).*
- *Καταγραφή, ταξινόμηση και σύγκριση στοιχείων διαφορετικών πολιτισμών ή διαφορετικών ιστορικών περιόδων.*
- *Καταγραφή και επιλογή κριτηρίων για την αξιολόγηση ενός ιστορικού γεγονότος.*

- Διατύπωση απόψεων και αξιολογικών κρίσεων για τις πράξεις των δρώντων προσώπων.
 - Διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων για ιστορικά γεγονότα και καταστάσεις.
 - Περιληπτική παρουσίαση γεγονότων και καταστάσεων.
 - Παρατήρηση και «ανάγνωση» εικόνων και έργων τέχνης.
 - Ανάγνωση και σχολιασμός κειμένων-ιστορικών πηγών.
 - Ανάγνωση και σχολιασμός λογοτεχνικών κειμένων.
 - Ανάγνωση και σχολιασμός άρθρων από εφημερίδες και περιοδικά, με θέματα που σχετίζονται προς το διδασκόμενο μάθημα.
 - Διατύπωση κρίσεων για την αξιοπιστία ιστορικών πηγών.
 - Διατύπωση προβλημάτων και αναζήτηση λύσεων.
 - Οργάνωση σχεδίου δράσης για τη διερεύνηση και την επίλυση προβλημάτων.
 - Προσδιορισμός των κριτηρίων ή των προϋποθέσεων που απαιτούνται για την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων.
 - Διατύπωση συμπερασμάτων μετά από την προσπάθεια επίλυσης ιστορικών προβλημάτων.
 - Αναγωγές στη σύγχρονη ιστορική πραγματικότητα.
 - Προσπάθεια ερμηνείας των ιστορικών γεγονότων με αναγωγές σε θεωρίες και αρχές.
- B) Δραστηριότητες με ειδική προετοιμασία*

- Καταγραφή και κατηγοριοποίηση ιστορικών γεγονότων, πράξεων και καταστάσεων μιας ευρείας ιστορικής περιόδου.
- Καταγραφή πληροφοριών από πρόσωπα που έζησαν ένα σύγχρονο ιστορικό γεγονός
- Καταγραφή και παρουσίαση λαογραφικών στοιχείων μιας περιοχής.
- Καταγραφή των ονομασιών διαφόρων περιοχών, οδών, πλατειών κ.τ.λ. σε συνάρτηση με ιστορικά γεγονότα ή εποχές.
- Παρουσίαση ενός σύγχρονου ιστορικού γεγονότος, με βάση τις πληροφορίες της προφορικής ιστορίας.
- Ανάλυση ατομικών ή ομαδικών ρόλων σχετικών με ιστορικά γεγονότα και καταστάσεις, βιωματική προσέγγιση.
- Δραματοποίηση ιστορικών γεγονότων ή καταστάσεων, θεατρικό παιχνίδι .

- *Οργάνωση και πραγματοποίηση θεατρικής παράστασης με ιστορικό περιεχόμενο*
- *Οργάνωση σχεδίου επίσκεψης σε αρχαιολογικούς χώρους ή μουσεία.*
- *Αξιοποίηση μουσειοσκευών για την προετοιμασία επισκέψεων σε μουσεία.*
- *Γραπτή έκθεση ιστορικών γεγονότων υπό τύπον χρονικού.*
- *Ανάπλαση ιστορικών γεγονότων με πρωτότυπο-λογοτεχνικό τρόπο.*
- *Κατασκευή χαρτών, σχεδίων και μοντέλων.*
- *Σύνταξη εφημερίδας ή φανταστικών ιστορικών εγγράφων.*
- *Ιστορική έρευνα σε χώρους ή αρχεία της περιοχής και εκπόνηση σύντομων ιστορικών μελετών.*
- *Οργάνωση εκθέσεων με ιστορικά θέματα».*

Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για την υποχρεωτική εκπαίδευση θα πρέπει να εξοικονομείται διδακτικός χρόνος για την ενασχόληση με την τοπική Ιστορία και την ανακεφαλαίωση των επιμέρους εννοιών με επαναληπτικά μαθήματα που θα γίνονται με τη μορφή ασκήσεων (Π.Ι., 2003: 3940). Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα βάσει των σχετικών οδηγιών (Π.Ι., 2003: 3942) να αξιοποιεί τις ασκήσεις του σχολικού εγχειριδίου, αλλά και να συντάσσει ο ίδιος δημιουργικές ασκήσεις και δραστηριότητες για να προσεγγίζεται καλύτερα ένα ιστορικό γεγονός.

Στο Βιβλίο για τον Μαθητή σε κάθε διδακτική ενότητα υπάρχει ένα σχετικό εισαγωγικό κείμενο και στο τέλος της ενότητας υπάρχουν δύο – τρεις ερωτήσεις που διευκολύνουν τη σύνοψη του περιεχομένου και δίνουν αφορμές για συσχετισμούς, γενικεύσεις, διαθεματικές δραστηριότητες και συνδέσεις με την Τοπική Ιστορία. Συνοδευτικά υπάρχουν κείμενα – παραθέματα από ιστορικές και άλλες πηγές. Στα κείμενα, στα παραθέματα και στις δραστηριότητες θα πρέπει να εξάγονται οι ανθρώπινες αξίες, να παρέχονται πρότυπα υψηλού ήθους, να τονίζεται η προσήλωση στη δημοκρατία και στην ελεύθερη σκέψη και να υπογραμμίζεται η σημασία του υπεύθυνου πολίτη. Έμφαση δίνεται στην καθημερινή ζωή, την τέχνη και τον πολιτισμό (Π.Ι., 2003: 3943).

Στο Τετράδιο Εργασιών θα πρέπει να υπάρχουν «*μαθήματα υπό τη μορφή ασκήσεων και δραστηριοτήτων, όταν ολοκληρώνεται μία ευρύτερη ενότητα. Ενδεικτικές*

δραστηριότητες αποτελούν οι λεξιλογικές ασκήσεις, οι ανακεφαλαιωτικές ασκήσεις (συμπλήρωση κειμένου με σχετικό με την ενότητα λεξιλόγιο), τεστ πολλαπλής επιλογής, τεστ σωστό – λάθος, ακροστιχίδες, σταυρόλεξα, αντιστοιχίσεις, πίνακες διπλής εισόδου, χάρτες, σχεδιαγράμματα, ιστορική γραμμή, υποδείξεις για προφορικές δραστηριότητες και τη σύνταξη σχεδίου εργασίας» (Π.Ι., 2003: 3943).

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε πως στα σχολικά εγχειρίδια περιέχονται εργασίες αξιολόγησης, αλλά μπορεί και ο διδάσκων να αξιολογεί την επίτευξη των στόχων με τη μορφή γραπτών εξετάσεων που θα περιλαμβάνουν ερωτήσεις (ανοιχτού ή κλειστού τύπου), τις οποίες συντάσσει ο ίδιος με βάση το επίπεδο των μαθητών και τους στόχους της διδασκαλίας. Είναι αυτονόητο ότι, εφόσον η ανάπτυξη κριτικής σκέψης αποτελεί βασική επιδίωξη του μαθήματος της Ιστορίας, το μεγαλύτερο μέρος των προφορικών ή γραπτών ερωτήσεων που απευθύνεται στους μαθητές θα πρέπει να στοχεύει στην κινητοποίηση της κρίσης, της φαντασίας και της επινοητικότητας των μαθητών και όχι της μνήμης τους. Ερωτήσεις που επιδέχονται μονολεκτικές απαντήσεις είναι προφανές ότι δεν εξυπηρετούν αυτό το βασικό στόχο (Π.Ι., 2011: 20· Π.Ι., 2003: 3941).

Στο Βιβλίο του Δασκάλου της Ιστορίας ΣΤ' Τάξης του Δημοτικού Σχολείου οι συγγραφείς τονίζουν πως *«στο τέλος κάθε ενότητας δίδονται ορισμένες ερωτήσεις, οι οποίες στοχεύουν στην κατανόηση και εμπέδωση της διδαχθείσας ύλης. Βεβαίως, οι ερωτήσεις αυτές είναι μόνο ενδεικτικές. Από την πλευρά του ο δάσκαλος μπορεί να υποβάλει δικές του ερωτήσεις, βασισμένες και στο τυχόν επιπλέον υποστηρικτικό υλικό που θα παρουσιάσει στους μαθητές ή τον διάλογο που θα αναπτυχθεί στην τάξη»* (Κολιόπουλος, Μιχαηλίδης, Καλλιανιώτης & Μηνάογλου, 2016: 19).

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο στο πλαίσιο του Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών Ιστορίας προτείνει η διαμορφωτική αξιολόγηση να έχει διερευνητικό χαρακτήρα, ώστε οι μαθητές να έχουν την ευκαιρία να προσεγγίζουν την ιστορική πραγματικότητα με βάση τις εμπειρίες τους, τις νοητικές τους δομές και τις αντιλήψεις τους. Αυτό σημαίνει ότι η μαθησιακή διαδικασία πρέπει να ενθαρρύνεται μάλλον, παρά να ελέγχεται, για να μπορέσει ο μαθητής να οδηγηθεί σε μια ενεργητική διαδικασία διερεύνησης των ιστορικών γεγονότων (Π.Ι., 2011: 19-20).

4.4 Η ερώτηση στις σχολικές εργασίες

Ο όρος «ερώτηση» στην παρούσα εργασία διατυπώνεται με την ευρεία έννοια και αφορά και τις εργασίες που δεν έχουν διατυπωθεί άμεσα με την κλασική μορφή των ερωτήσεων. Στις σχολικές εργασίες κυρίαρχο ρόλο παίζει η ερώτηση. Η ερώτηση είναι το ερέθισμα που εγείρει στον μαθητή απορίες, υποκινεί τη διερευνητική τάση και κινητοποιεί τον γνωστικό και ψυχοσυναισθηματικό κόσμο του (Αγγέλη, 2013:130). *«Είναι αποδεκτό ότι οι ερωτήσεις είναι προτάσεις ερεθίσματα, οι οποίες αποσκοπούν σε μία απάντηση γύρω από ένα θέμα ή πρόβλημα»* (Αθανασίου, 2000: 138). Η ερώτηση ανήκει στις διαλογικές μορφές μάθησης και διατηρεί πολυσήμαντο ρόλο στη διδακτική πράξη. Άλλωστε διακεκριμένοι παιδαγωγοί έκαναν λόγο για την παιδαγωγική της ερώτησης που ενισχύει την παιδαγωγική της περιέργειας στη μάθηση (Papert, 2000).

Όπως αναφέρει ο Θεοφιλίδης, το είδος και το πλήθος των ερωτήσεων εξαρτώνται από το θέμα, την ηλικία και τις ικανότητες των μαθητών, αλλά και από την πείρα και τη δεξιότητα του εκπαιδευτικού να υποβάλλει ερωτήσεις. Η ποιότητα της διδασκαλίας σχετίζεται με την υποβολή κατάλληλων ερωτήσεων. *«Οι ερωτήσεις συνδέονται με νοητικές και εκφραστικές διαδικασίες, επέχουν θέση ερεθισμάτων, τα οποία διαφοροποιούν διάφορες νοητικές λειτουργίες και ενθαρρύνουν την έκφραση των μαθητών»* (Θεοφιλίδης, 1998: 7-8). *«Για αυτό βαρύνουσα σημασία στη διαθεματική παιδαγωγική αποκτούν τα ερωτήματα που τίθενται»* (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009: 152) άμεσα ή έμμεσα με τις διαθεματικές έννοιες, λόγου χάριν «σύστημα», «μεταβολή», «αλληλεπίδραση» κ.ά. (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009: 167). Η χρήση της ερώτησης κατέχει σπουδαίο ρόλο στις βασικές παραμέτρους της αποτελεσματικής μάθησης που είναι: α) η παρώθηση των μαθητών να αποκτήσουν ερευνητικό πνεύμα προς τη γνώση, β) η υποστήριξη αυτού του πνεύματος και γ) η ενίσχυση της τάσης του για ερωτήσεις με τη διδακτική προσέγγιση της σωκρατικής «μαιευτικής» (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009: 242).

Οι καλές ερωτήσεις συμβάλλουν από τη μία στην εξασφάλιση της ικανοποίησης του συναισθηματικού κόσμου του μαθητή, από την άλλη βοηθούν να επιτελείται εργασία ανάλογα με τις ικανότητες και τα ενδιαφέροντά του (Θεοφιλίδης, 1988: 13). Ο

συναισθηματικός κόσμος σχετίζεται με τις αξίες και τις στάσεις του ατόμου σύμφωνα, με τις οποίες ο μαθητής θα χαρακτηρίσει πρόσωπα και καταστάσεις ή θα προβάλλει τον εαυτό του (Θεοφιλίδης, 1988: 13). Πρόκειται αλλιώς για «παραγωγικές» ερωτήσεις που δημιουργούν περιέργεια, αμφιβολία, νέες γνώσεις καθώς οι διανοητικές λειτουργίες βρίσκονται σε εγρήγορση για να παραχθούν νέα νοήματα, νέες ιδέες και συνθέσεις (Μπιρμπίλη, 2015: 13-14). Μία παιδαγωγικά καλή ερώτηση επιτρέπει εναλλακτικές απαντήσεις, συμβάλλει στην αποσαφήνιση και διαμόρφωση ενός προβλήματος και μπορεί να εφαρμόζεται σε πολλά είδη λειτουργιών (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 346).

Η ερώτηση αφ' ενός σχετίζεται άμεσα με την αναζήτηση, την παραγωγή και την πρόσκτηση της γνώσης και αφ' ετέρου επέχει θέση ερεθισμάτων και κινήτρων και συνεπώς συνδέεται με νοητικές και γλωσσικές διαδικασίες που αφορούν τον μαθητή, όπως την ικανότητα ανάλυσης, σύνθεσης, δημιουργικής σκέψης, έκφρασης απόψεων κ.τ.λ. (Κωνσταντίνου & Μίχος, 1997: 208). Ο δέκτης της ερώτησης εσωτερικεύει την απορηματική κατάσταση και την απογλωσσοποιεί. Στη συνέχεια ανατρέχει στον γνωστικό του υπόβαθρο και αναζητά την απάντηση ανάμεσα στο σύνολο των νοημάτων. Μένει το μήνυμα να γλωσσοποιηθεί προκειμένου να εκφραστεί. Όλη η διαδικασία της ερωταπόκρισης αποτελεί σπουδαιότατη ψυχική λειτουργία για τον μαθητή (Βαϊνάς, 1998: 34, 39).

Ο ρόλος των ερωτήσεων είναι καθοριστικός, καθώς *«διατηρούν την προσοχή και το ενδιαφέρον των μαθητών κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, κινητοποιούν την περιέργεια των μαθητών για μάθηση, εξασφαλίζουν τη μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια και πληρότητα στις απαντήσεις τους, αποκτούν οι μαθητές την ικανότητα να απαντούν και να ρωτούν, δηλαδή ασκούνται ως ακροατές και ομιλητές, οδηγούν τους μαθητές να εξάγουν συμπεράσματα ή και να συνοψίζουν τα κυριότερα σημεία μιας συζήτησης, διευρύνουν την ποσότητα και την ποιότητα των γνώσεων των μαθητών, αναπτύσσουν αιτιολογικές ικανότητες στους μαθητές και εντοπίζουν ικανότητες και αδυναμίες των μαθητών στον γλωσσικό χειρισμό»* (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 213). Άλλοι ρόλοι των ερωτήσεων είναι να ελεγχθούν τις προϋπάρχουσες γνώσεις των μαθητών, αλλά και τον βαθμός κατάκτησης των νέων γνώσεων, να διαγνωστούν οι δυσκολίες, να εμβαθύνουν οι

μαθητές τις γνώσεις τους, να αναπτύξουν τη φαντασία τους, να προαχθεί η επίλυση προβλήματος, να προαχθεί το ομαδοσυνεργατικό πνεύμα για την απάντηση, να εκφράσουν οι μαθητές ενδιαφέρον για τη μάθηση, να συγκεντρωθούν σε μία συγκεκριμένη εργασία και να ενθαρρυνθούν να αναπτύξουν τις δεξιότητες σκέψης (Brown & Wragg, 1993: 3-5).

Οι ερωτήσεις καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και ο σκοπός τους είναι να αξιολογηθεί ο μαθητής, να εντοπιστεί σε ποιον τομέα υπάρχουν δυσκολίες, να κεντρισθεί το ενδιαφέρον του μαθητή, να προσανατολιστεί η συζήτηση, να διευκολυνθεί η επικοινωνία στην τάξη με τη συμμετοχή όλων των μαθητών, να ενισχυθούν οι μαθητές στη μελέτη και να βοηθηθούν στην οργάνωση της σκέψης τους με σωστή έκφραση και τεκμηρίωση του λόγου τους (Αθανασίου, 2000: 141). Παράλληλα, οι ερωτήσεις καθιστούν τους μαθητές, εκτός από δέκτες, πομπούς ερωτήσεων. Αυτό σημαίνει πως οι μαθητές ασκούν και το ρόλο του ομιλητή, διότι θα κάνουν ερωτήσεις για διευκρινίσεις, επεξηγήσεις, απορίες, συμπληρώσεις κ.ά. (Αθανασίου, 2000: 142). Μέσω των ερωτήσεων καλλιεργούνται ικανότητες μνημονικές, οργανωτικές, αιτιολογικές, συγκριτικές, συμπερασματικές, αξιολογικές (Αθανασίου, 2000: 143-144).

Σύμφωνα με την Μπιρμπίλη, πρώτον, οι ερωτήσεις οδηγούν σε ανώτερα επίπεδα μάθησης. Ο μαθητής έρχεται σε επαφή με πράγματα που δεν γνωρίζει ή διαφέρουν από αυτά που γνωρίζει. Συνεπώς, ο μαθητής επιδιώκει να φέρει μία γνωστική ισορροπία, να επαναξιολογήσει καταστάσεις και να οργανώσει κάποιο σχέδιο για να βρει απαντήσεις (Μπιρμπίλη, 2015: 25-26). Δεύτερον, βοηθούν στον αναστοχασμό των εμπειριών. Οι εμπειρίες οδηγούν στη μάθηση με την συνειδητή επεξεργασία προηγούμενων και νέων εμπειριών. Ο μαθητής πρέπει να ενθαρρύνεται να στοχάζεται αυτά που βλέπει ή ακούει (Μπιρμπίλη, 2015: 26). Τρίτον, προκαλούν τον θαυμασμό για αυτά που οι μαθητές βλέπουν γύρω τους. Αυξάνεται η περιέργεια και λειτουργεί ως κίνητρο για μάθηση (Μπιρμπίλη, 2015: 29).

Με βάση τα κείμενα που υπάρχουν στο σχολικό εγχειρίδιο, οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν σε ερωτήσεις. Για να απαντήσουν οι μαθητές στις ερωτήσεις, που είναι είτε απλές είτε σύνθετες, θα πρέπει να έχουν κατανοήσει το κείμενο. *«Η κατανόηση κειμένου (understanding) είναι το αποτέλεσμα μίας νοητικής διεργασίας, δηλαδή μιας διαδικασίας*

που ονομάζεται νοηματική προσπέλαση του κειμένου (*reading comprehension*)» (Κουλουμπαρίτση, 2003: 38). Ο μαθητής κατανοεί ένα κείμενο έχοντας ήδη οργανωμένα νοητικά σχήματα συσχετιζόμενων πληροφοριών στα οποία προσθέτει νέα και επιπλέον μπορεί να αποδώσει μία περίληψη του κειμένου. Αυτό που θα κατανοηθεί και θα καταχωρηθεί στη μακρόχρονη μνήμη σχετίζεται με την ποσότητα και την ποιότητα του νοητικού σχήματος των συναφών νοημάτων. Το τι μπορεί να εφαρμόσει ο μαθητής από αυτά που κατανόησε καθορίζεται από τη σεναριακή αναπαράσταση του περικειμένου, δηλαδή την αναπαράσταση της κατάστασης που περιγράφει το κείμενο (Κουλουμπαρίτση, 2003: 38-42).

Και στην πράξη, ο μαθητής της ΣΤ΄ Τάξης του Δημοτικού Σχολείου θα πρέπει πρώτα να κατανοήσει τα κείμενα του Βιβλίου του Μαθητή της Ιστορίας, που περιέχουν τη νέα γνώση, κι έπειτα θα μπορέσει να απαντήσει στις ερωτήσεις που υπάρχουν στο τέλος του Βιβλίου του Μαθητή ή σε αυτές που περιέχονται στο Τετράδιο Εργασιών. Στο μάθημα της Ιστορίας, όμως, εκτός από το κείμενο, οι εικόνες, οι χάρτες, οι πηγές αποτελούν αφορμές για τη δημιουργία ερωτήσεων για την εξέλιξη της διδασκαλίας και την επίτευξη των διδακτικών στόχων. Οι μαθητές κατανοούν συγκεκριμένα θέματα όχι ως κατακερματισμένες γνώσεις, αλλά ως μέρος ενός όλου. «*Η επιλογή μιας διαθεματικής δραστηριότητας ή η εκτύλιξη μιας συζήτησης κατά τη διδασκαλία με συστηματοποιημένες προεκτάσεις σε άλλα θέματα (μαθήματα) και διασυνδέσεις διευκολύνεται από την αξιοποίηση των θεμελιωδών διεπιστημονικών/διαθεματικών εννοιών*» (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 166).

Σύμφωνα με τον McKenzie (1997) οι πιο σημαντικές ερωτήσεις για να κινητοποιηθεί η σκέψη των μαθητών είναι «γιατί», «πώς» και «ποιο». Πιο αναλυτικά:

1. Γιατί; *Γιατί τα πράγματα συμβαίνουν με τον τρόπο που συμβαίνουν;*

Αυτή η ερώτηση απαιτεί ανάλυση της αιτίας, του αποτελέσματος και των σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών. Αυτό οδηγεί στην επίλυση προβλημάτων (στο πώς) ή στη λήψη αποφάσεων (στο ποιο είναι το καλύτερο). Οι ερωτήσεις του *γιατί* είναι το βασικό εργαλείο για την εποικοδομητική μάθηση.

2. Πώς; *Πώς μπορούν τα πράγματα να γίνουν καλύτερα;*

Πρόκειται για τη βάση της ερώτησης επίλυσης προβλήματος και της σύνθεσης. Είναι η αγαπημένη ερώτηση των εφευρετών, των τεχνολόγων, των μεταρρυθμιστών.

3. Ποιο; Ποιο να διαλέξω;

Το ερώτημα αυτό απαιτεί προσεκτική λήψη αποφάσεων με αιτιολόγηση βασισμένη σε κριτήρια και αποδεικτικά στοιχεία. Επίσης, πρόκειται για καθοριστικό ερώτημα που η απάντησή του επηρεάζει ακόμα και την πορεία μας ως προσωπικότητα (McKenzie, 1997).

4.5 Η ερώτηση ως μέσο αξιολόγησης

Η ερώτηση έχει σημαντικό ρόλο και στην αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή. Αποτελεί βασικό στοιχείο στις τεχνικές αξιολόγησης και κατέχει σημαντικό ρόλο κατά την πορεία της αξιολόγησης. Οι ερωτήσεις λειτουργούν πληροφοριακά και ανατροφοδοτικά για τον εκπαιδευτικό, τον μαθητή και τις διαδικασίες μάθησης, συνεισφέροντας στην αντιμετώπιση μαθησιακών ζητημάτων (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 213).

Οι ερωτήσεις που υποβάλλει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές έχουν τους εξής σκοπούς: «α) τη δημιουργία και τη διατήρηση ευνοϊκού παιδαγωγικού περιβάλλοντος μέσα στην τάξη, β) την κατανόηση, εμπέδωση και αναζήτηση της γνώσης από τον μαθητή, γ) την ανάπτυξη και ενίσχυση των ανώτερων πνευματικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων του μαθητή και δ) την αξιολόγηση επίτευξης των διδακτικών και παιδαγωγικών στόχων και επιδόσεων κάθε μαθητή ξεχωριστά αλλά και συνολικά όλων όσων συμμετέχουν στη μαθησιακή διαδικασία» (Κωνσταντίνου, 2006: 67). Στην αξιολόγηση οι παιδαγωγικοί σκοποί μας ενδιαφέρουν άμεσα, διότι καθορίζουν ποια είναι η συμπεριφορά της οποίας την εκδήλωση πρέπει να ελέγξουμε (Δημητρόπουλος, 2001: 35).

Κατά τον Θεοφιλίδη (1988: 15), ο εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί τις ερωτήσεις για να ελέγξει την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας του και να εντοπίσει τους λόγους επιτυχίας ή μη, να γνωρίσει την πορεία σκέψης των μαθητών, το πόσο κατανοούν ένα θέμα ή τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, να αναπτύξει ωφέλιμη επικοινωνία με την τάξη, να διαπιστώσει το επίπεδο των μαθητών ή της τάξης και να γνωρίσει καλύτερα

κάποιους μαθητές. Η ερώτηση με την πολυδιάστατη δυναμική της, την ευελιξία και την προσαρμοστικότητα προσφέρεται αναντίρρητα στην αξιολόγηση στάσεων, αξιών και γενικά στόχων του συναισθηματικού τομέα του μαθητή, ο οποίος επηρεάζεται από εξωτερικούς και εσωτερικούς παράγοντες κατά τη διαδικασία της μάθησης (Γιοκαρίνης, 1995: 137).

Η ερώτηση, ως κυρίαρχο συστατικό της εκπαιδευτικής και αξιολογικής διαδικασίας, επιβάλλεται να είναι προσανατολισμένη στην προώθηση και την ενίσχυση των μαθησιακών και γενικά των παιδαγωγικών διαδικασιών, με απώτερο στόχο να διευκολυνθεί ο μαθητής σε γνωστικό, νοητικό και συναισθηματικό επίπεδο (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 247). Με αυτόν τον τρόπο η χρήση της ερώτησης στην αξιολόγηση του βαθμού επίτευξης των στόχων και της επίδοσης του μαθητή αποκτά ανατροφοδοτική και βελτιωτική λειτουργία (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 347).

Επομένως, είναι σημαντικό οι ερωτήσεις που απευθύνονται στον μαθητή να έχουν ποιότητα. Η ποιότητα εξαρτάται από τη δημιουργικότητα αυτού που τις υποβάλλει, από τη λεκτική και νοηματική συγκρότηση της ερώτησης. Ερωτήσεις στις οποίες περιέχονται συντακτικά λάθη, δύσκολες ή άγνωστες λέξεις για τον μαθητή, περιττές φράσεις, δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα του μαθητή ή ο μαθητής δεν αντιλαμβάνεται το σκοπό τους θεωρούνται πώς δεν ανταποκρίνονται στο ρόλο τους (Γιοκαρίνης, 1995: 21· Θεοφιλίδης, 1988: 41-42).

Γιατί πρέπει να υποβάλλουμε ερωτήσεις στις φάσεις της διδασκαλίας; Ο Γιοκαρίνης (1995: 23) υποστηρίζει πως «οι περισσότερο αποδεκτοί στόχοι είναι για να ενθαρρύνονται οι μαθητές να εκφράσουν και να διατυπώσουν το περιεχόμενο των γνώσεών τους, να αποκαλύπτουν τι σκέφτονται και αισθάνονται, να ενισχύεται το ενδιαφέρον τους και να αναπτύσσεται η γνωστική τους περιέργεια, να ενθαρρύνεται η διάθεση επίλυσης προβλημάτων με το λογισμό και τη διερεύνηση, να βοηθηθούν να μαθαίνουν ο ένας από τις εμπειρίες του άλλου και να αξιολογείται έτσι η συμμετοχή του καθενός στη μάθηση, να εντοπίζονται οι γνωσιολογικές ελλείψεις, να ελέγχεται η επίδοση και να διαπιστώνεται το επίπεδο σκέψης και να εξασφαλίζεται η συμμετοχή του μαθητή στη διαδικασία της μάθησης».

Ο Γιοκαρίνης (1995: 155-161) αναφέρει, επίσης, τρία βασικά χαρακτηριστικά των ερωτήσεων αξιολόγησης:

1. *Εγκυρότητα*, δηλαδή το κατά πόσο μετρά η ερώτηση αυτό του οποίου τη μέτρηση επιδιώκει. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι ο διδακτικός στόχος να είναι διαυγής, σαφής και να περιλαμβάνει το στοιχείο της αντιληπτικότητας. Το τελευταίο σημαίνει πως αξιολογείται και η ανάπτυξη σκέψης, στάσεων, συναισθημάτων, αξιών και δεξιοτήτων του μαθητή. Σημαντικό είναι να συνεκτιμάται και ο βαθμός επιτυχίας της υλοποίησης των διδακτικών στόχων.

2. *Αξιοπιστία*, που σημαίνει η αξιολόγηση να παράγει τα ίδια αποτελέσματα όταν επαναλαμβάνεται με τους ίδιους όρους κάτω από τις ίδιες συνθήκες. Η ενδεχόμενη μικρή απόκλιση θεωρείται αναμενόμενη και φυσιολογική, καθώς εξετάζονται έμψυχα όντα και οι αστάθμητοι παράγοντες επιδρούν πάντα. Για τη διασφάλιση της αξιοπιστίας απαιτείται:

- σαφής προσδιορισμός του μετρούμενου διδακτικού στόχου,
- ποικιλία ερωτήσεων που να καλύπτουν όλες τις διαστάσεις του στόχου (γνώση, αντίληψη, συναισθήματα, δεξιότητες) που τον εκφράζουν,
- κλιμάκωση της δυσκολίας των ερωτήσεων,
- σαφήνεια του ζητούμενου,
- ομοιομορφία γλωσσικής διατύπωσης,
- ανάλογη πίστωση χρόνου προς το βαθμό δυσκολίας και το αντιληπτικό επίπεδο των συγκεκριμένων μαθητών και
- χρησιμοποίηση της ίδια αξιολογικής διαδικασίας στους ίδιους μαθητές σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα.

3. *Αντικειμενικότητα*, δηλαδή απουσία υποκειμενικής κρίσης. Αυτό όμως δεν είναι δυνατό να συμβεί σε απόλυτο βαθμό. Καθώς καμία μέθοδος αξιολόγησης δεν εξασφαλίζει την αντικειμενικότητα του κατασκευαστή ή του διορθωτή των ερωτήσεων. Παραδείγματος χάριν, τα τεστ χρησιμοποιούν αντικειμενικές ερωτήσεις (σωστό-λάθος ή πολλαπλής επιλογής), αλλά ενέχουν υποκειμενισμό όταν καθιστούν σε κάθε περίπτωση μία μόνο απάντηση σωστή ή όταν η ερώτηση αφορά γνώμες ή θεωρίες για τις οποίες δεν υπάρχει απόλυτη συμφωνία.

Στα σχολικά εγχειρίδια περιέχονται και ερωτήσεις αξιολόγησης της επίδοσης του μαθητή, οι οποίες αξιοποιούνται στο πλαίσιο της συνεχούς διαμορφωτικής αξιολόγησης και συμβάλλουν στην εξοικείωση του μαθητή με διάφορες μορφές ερωτήσεων και διαδικασίες αξιολόγησης. Ωστόσο, είναι παιδαγωγικά ορθό ο εκπαιδευτικός να μην αρκείται σε αυτές τις ερωτήσεις, εφ' όσον δεν επαρκούν για την αξιολόγηση της επίτευξης των στόχων του (Κασσωτάκης, 2013: 295). Όπως αναφέρει η Πηγιάκη (1999: 118), *«οι διδακτικές ερωτήσεις είναι η καρδιά της παιδείας και η ποιότητα των ερωτήσεων είναι βασική μέριμνα του εκπαιδευτικού, όπως η ποιότητα της διδακτικής γλώσσας που χρησιμοποιεί»*.

4.6 Ταξινομίες ερωτήσεων

Η ερώτηση συμβάλλει στην ανάπτυξη της ικανότητας του μαθητή να σκέπτεται. Κατ' επέκταση έχουμε, λόγου χάριν, τη συγκλίνουσα, αποκλίνουσα, κριτική, δημιουργική, αντανάκλαστική σκέψη που διαμορφώνεται με την καθοριστική παρουσία ερωτήσεων αντίστοιχου χαρακτήρα (Γιοκαρίνης, 1995: 58-59). Οι ερωτήσεις αυτές για να είναι λειτουργικές θα πρέπει να κατηγοριοποιούνται με βάση συγκεκριμένους σκοπούς και να χαρακτηρίζονται από ποιότητα.

Η ποιότητα των ερωτήσεων κρίνεται, πρώτον, από την τεχνική επάρκεια του εκπαιδευτικού που τις θέτει και δεύτερον, από το βαθμό ευελιξίας και δημιουργικότητας που διαθέτει. Για την ποιοτική βελτίωση των ερωτήσεων χρησιμοποιούνται διάφορες ταξινομίες, οι οποίες διαβαθμίζουν τις ερωτήσεις ώστε να καλλιεργούν ένα πολυμερές φάσμα νοητικών λειτουργιών του μαθητή. Η ταξινόμηση συνίσταται με κάποιο κριτήριο. Το κριτήριο που χρησιμοποιείται σε αυτή την περίπτωση είναι η αναμενόμενη ανταπόκριση των μαθητών σε μία ερώτηση και όχι η μορφή της ερώτησης (Θεοφιλίδης, 1988: 17).

Η πιο απλή ταξινόμηση των ερωτήσεων με **βάση τις νοητικές λειτουργίες που δραστηριοποιούν** είναι σε (Αγγέλη, 2012:230· Θεοφιλίδης, 1988:17):

- Ερωτήσεις που βασίζονται σε χαμηλές νοητικές λειτουργίες.

Οι ερωτήσεις αυτής της κατηγορίας στηρίζονται στις νοητικές λειτουργίες της ανάμνησης, της κατανόησης βασικών εννοιών, της εξήγησης φαινομένων.

- Ερωτήσεις που βασίζονται σε *ανώτερες νοητικές λειτουργίες*.

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν η αναλυτική και συνθετική σκέψη, η αξιολογική κρίση· ονομάζονται και ερωτήσεις με συγκλίνουσα ή αποκλίνουσα σκέψη ανάλογα με τον βαθμό διαβάθμισης. Με τον όρο διαβάθμιση εννοούμε να την προοδευτική μετακίνηση από τις απλές στις πιο σύνθετες ερωτήσεις.

Με βάση τον τύπο της απάντησης που προκαλεί η ερώτηση, οι Amidon και Hunter (1967) τις διέκριναν σε κλειστές και ανοιχτές (Αγγέλη, 2012: 230· Θεοφιλίδης, 1988: 19· Κασσωτάκης, 2013: 252-275· Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου 2017: 207-208):

- *Κλειστές*

Οι κλειστές ερωτήσεις επιδέχονται μονολεκτική ή πολύ σύντομη απάντηση η οποία είναι προβλεπόμενη. Δραστηριοποιούν τη νοητική λειτουργία της μνήμης, συνεπώς ωθούν τον μαθητή να ανακαλέσει πληροφορίες, που παρουσιάστηκαν σε προηγούμενα στάδια. Εισάγονται συνήθως με ερωτηματικές αντωνυμίες και ερωτηματικά ή ποσοτικά επιρρήματα. Μπορεί να είναι πολλαπλής επιλογής, διαζευκτικής απάντησης, αντιστοίχισης ή σύζευξης, διάταξης, συμπλήρωσης.

- *Ανοιχτές*

Οι ανοιχτές ερωτήσεις ζητούν από τους μαθητές να εκφράσουν τη γνώμη τους ή τα συναισθήματά τους σχετικά με κάποιο θέμα κεντρίζοντας τη σκέψη τους και απαντώντας με συνεχή λόγο. Απαιτούν την υποβολή της προσωπικής άποψης, τη διατύπωση υποθέσεων και επιχειρημάτων, επομένως η απάντηση είναι εκτεταμένη και δεν μπορεί να προβλεφθεί. Οι ερωτήσεις αυτές ξεκινούν με φράσεις όπως «γιατί, σχολιάστε, ποια είναι η γνώμη σας, συγκρίνετε, χαρακτηρίστε, κ.τ.λ.». Μερικές φορές οι ανοιχτές ερωτήσεις έπονται ενός εισαγωγικού πλαισίου αναφοράς που λειτουργεί ως αφόρμηση για τη διατύπωσή τους. Τέτοια πλαίσια είναι τα κείμενα, οι εικόνες, τα διαγράμματα, πίνακες με διάφορα στοιχεία κ.τ.λ..

Στο **Πανεπιστήμιο Stanford** (1963) των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής αναπτύχθηκε μία άλλη ταξινομία ερωτήσεων που περιλαμβάνει τις ακόλουθες τέσσερις

κατηγορίες (Αγγέλη, 2012: 230-231· Θεοφιλίδης, 1988: 22-27· Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου 2017: 207):

- *Πραγματολογικές – περιγραφικές ερωτήσεις*

Οι απαντήσεις αυτών των ερωτήσεων βασίζονται στη δραστηριοποίηση της μνήμης και των αισθήσεων καθώς ανακαλούνται γεγονότα ή ιδέες που διδάχτηκαν. Εισάγονται με ερωτηματικές αντωνυμίες και ερωτηματικά ή ποσοτικά επιρρήματα. Οι περιγραφικές είναι πιο σύνθετες από τις πραγματολογικές γιατί ανακαλούνται γεγονότα που πρέπει να οργανωθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται λογική αλληλουχία με εκτενέστερη απάντηση εκ μέρους των μαθητών. Παραδείγματα χαρακτηριστικών φράσεων των περιγραφικών ερωτήσεων είναι «πώς κατασκευάζεται., πώς γίνεται, περιγράψτε τον τρόπο, κ.τ.λ.»).

- *Διερευνητικές ερωτήσεις*

Βασικός σκοπός αυτών των ερωτήσεων είναι η υποβοήθηση συζητήσεων. Μέσω αυτών των ερωτήσεων ο μαθητής επανεξετάζει την απάντησή του ή την επεκτείνει. Ανάλογα με την περίπτωση αυτό μπορεί να γίνει με ζήτηση περαιτέρω εξηγήσεων («τι εννοείς, μπορείς να εξηγήσεις»), προβληματισμό του μαθητή («τι θα υποστήριζε κάποιος με διαφορετική γνώμη, ποια δεδομένα υποστηρίζουν αυτό που αναφέρεις, μόνο αυτό υπάρχει»), επαναφορά της ερώτησης για να γίνει συσχετισμός με κάτι άλλο («αν είναι σωστό τότε, πώς σχετίζεται με την απάντηση άλλου συμμαθητή» και ανάμειξη άλλου μαθητή («ποιος έχει κάτι να προσθέσει, συμφωνείτε ή διαφωνείτε»)).

- *Ερωτήσεις που καλλιεργούν την κρίση*

Οι ερωτήσεις κρίσης απαιτούν αφηρημένη σκέψη από τον μαθητή, ο οποίος πρέπει να συσχετίσει γεγονότα και ιδέες, να συγκρίνει, να αντιπαραθέσει για να καταλήξει σε συμπεράσματα, να αντιληφθεί αιτίες και αποτελέσματα. Ο μαθητής δημιουργεί την απάντηση, δεν την ανακαλεί απλά από τη μνήμη. Οι ερωτήσεις αυτές εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς κάθε φορά και μπορούν να πάρουν τις ακόλουθες έξι μορφές:

- *Ερωτήσεις που σχετίζονται με την αξιολόγηση.* Ο μαθητής κρίνει διάφορα γεγονότα και ιδέες και προβαίνει σε εκλογή («ποια από τις δύο μορφές είναι καλύτερη, ποια πόλη θα προτιμηθεί για..., κ.τ.λ.»).

- *Ερωτήσεις που σχετίζονται με την εξαγωγή συμπερασμάτων.* Η σκέψη του μαθητή προχωρά με παραγωγικό ή επαγωγικό συλλογισμό («γιατί γίνεται κάτι σε σύγκριση με κάτι άλλο, μετά από το πείραμα σε τι συμπέρασμα καταλήγεται, κ.τ.λ.»).
- *Ερωτήσεις που σχετίζονται με σύγκριση.* Ο μαθητής καλείται να εντοπίσει ομοιότητες και διαφορές, να συσχετίσει και να επιλέξει τα κριτήρια με τα οποία θα προβεί στη σύγκριση και στη συσχέτιση («ποιες είναι οι ομοιότητες και οι διαφορές, συγκρίνετε, αντιπαραβάλλετε, κ.τ.λ.»).
- *Ερωτήσεις που σχετίζονται με εφαρμογή εννοιών ή αρχών.* Μέσω αυτών των ερωτήσεων ζητείται από τον μαθητή να εφαρμόσει γνώσεις σε διαφορετικό πλαίσιο από αυτό που τις διδάχθηκε («σκεφθείτε, επινοήστε ένα δικό σας παράδειγμα που να..., κ.τ.λ.»).
- *Ερωτήσεις που σχετίζονται με λύση προβλήματος.* Οι ερωτήσεις αυτές ζητούν από τον μαθητή να χρησιμοποιήσει τις προϋπάρχουσες γνώσεις για να λύσει ένα πρόβλημα που για τον ίδιο είναι νέο. Η απάντηση απαιτεί κατανόηση του προβλήματος, ικανότητα να διακρίνει ο μαθητής σχέσεις ανάμεσα στο πρόβλημα και στις γνώσεις του και δημιουργικότητα («μελετήστε και αποφασίστε, προσπαθήστε να μαντέψετε, κ.τ.λ.»).
- *Ερωτήσεις που σχετίζονται με αιτίες και αποτελέσματα.* Ο μαθητής προτρέπεται να επισημάνει ουσιώδεις σχέσεις μεταξύ προσώπων, γεγονότων, καταστάσεων κ.ο.κ. ή να εντοπίσει τη σύνδεση μεταξύ δύο στοιχείων («τι θα συμβεί αν, κ.τ.λ.»).

- *Ερωτήσεις με αποκλίνουσα σκέψη*

Πρόκειται για ερωτήσεις που καλλιεργούν τη δημιουργικότητα του μαθητή και επιδέχονται πάνω από μία σωστές απαντήσεις. Ζητούν από τον μαθητή να αξιοποιήσει γνωστές έννοιες κατά ένα προσωπικό τρόπο και να καταλήξει σε ολοκληρωμένη και πρωτότυπη απάντηση («σε ποια σημεία θα διέφερε η ιστορία αν, ποιες αλλαγές θα κάνατε, τι εργασίες μπορείτε να κάνετε βάση κάποιων δεδομένων, κ.τ.λ.»)

Μια άλλη κατηγορία ερωτήσεων που βασίζεται στο μοντέλο νοητικών λειτουργιών του **Guilford** (1959). Η ταξινόμια αυτή διακρίνει τέσσερις κατηγορίες ερωτήσεων (Αγγέλη, 2012: 232· Θεοφιλίδης, 1988: 31-32· Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου 2017: 207):

- *Γνωσιολογικές ερωτήσεις ή ερωτήσεις μνήμης*

Οι ερωτήσεις αυτής της κατηγορίας ενεργοποιούν τη νοητική λειτουργία της μνήμης, αφού αναφέρονται σε ανάκληση διδαχθέντων πληροφοριών και γνώσεων («τι θυμάστε, αναφέρετε, κ.τ.λ.»).

- *Ερωτήσεις με συγκλίνουσα σκέψη*

Για να απαντήσει ο μαθητής σε τέτοιου είδους ερωτήσεις συγκεντρώνει διάφορα στοιχεία, τα συνεξετάζει, ανακαλύπτει σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ τους χρησιμοποιώντας τη λογική ώστε να καταλήξει σε απάντηση («τι είναι εκείνο που κάνει τόσο σημαντική, εξετάστε τρεις χάρτες και αποφασίστε που πρέπει να δημιουργηθούν..., κ.τ.λ.»).

- *Ερωτήσεις με αποκλίνουσα σκέψη*

Οι ερωτήσεις αυτές αποτελούν αφορμή ώστε οι μαθητές να υποβάλλουν τις προσωπικές τους απόψεις, ο καθένας με τη δική του σφραγίδα. Είναι ανοιχτού τύπου και απαιτούν δημιουργικότητα και φαντασία («πόσο διαφορετική θα ήταν η βροχή αν..., πώς θα αντιδρούσατε εσείς αν ήσασταν..., τι νομίζετε θα συμβεί αν..., κ.τ.λ.»).

- *Ερωτήσεις που στηρίζονται σε αξιολογική κρίση*

Ο σκοπός αυτών των ερωτήσεων είναι να ωθήσουν τον μαθητή να σκεφθεί ορθολογικά. Ο μαθητής διαπιστώνει τις εναλλακτικές απαντήσεις, τις αξιολογεί με κριτήρια που αποφασίζει ο ίδιος ή που του δίνονται και καταλήγει στην καλύτερη απάντηση ή τρόπο δράσης («πού προτιμάς να..., ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος να..., κ.τ.λ.»)

Η ταξινόμια των **Gallagher και Aschner** (1963) βασίζεται στο νοητικό μοντέλο λειτουργιών του Guilford και κατηγοριοποιεί τις ερωτήσεις σύμφωνα με το είδος της σκέψης που ενεργοποιούν ως εξής (Μπιρμπίλη, 2015: 83-86):

- *Ερωτήσεις ρουτίνας.* Αφορούν διαδικαστικά θέματα ή την οργάνωση συζήτησης. Για παράδειγμα «μπορείτε να φέρετε υλικά», «ποιος θέλει να ρωτήσει».

- *Ερωτήσεις μνήμης.* Αυτές οι ερωτήσεις ενεργοποιούν τις νοητικές λειτουργίες της αναγνώρισης, της απομνημόνευσης και της ανάκλησης.

- *Ερωτήσεις συγκλίνουσας σκέψης.* Οι ερωτήσεις αυτής της ταξινόμιας ενεργοποιούν την ανάλυση και την συσχέτιση πληροφοριών που έχουν διατηρηθεί στη μνήμη και

οδηγούν σε αναμενόμενες απαντήσεις. Αφορά, παραδείγματος χάριν, συγγραφή περίληψης ή περιγραφή σειράς βημάτων μιας διαδικασίας.

- *Ερωτήσεις αποκλίνουσας σκέψης.* Πρόκειται για ερωτήσεις ανοιχτού τύπου που απαιτούν φαντασία, κρίση, δημιουργικότητα. Η απάντηση μπορεί να προϋποθέτει διατύπωση υποθέσεων, πρόβλεψη, πείραμα. Αντιστοιχούν στις ερωτήσεις ανάλυσης και σύνθεσης του Bloom.

- *Ερωτήσεις που ενθαρρύνουν την αξιολογική κρίση.* Με αυτές τις ερωτήσεις ζητείται από τους μαθητές να κριθεί η χρησιμότητα ή καταλληλότητα πληροφοριών, καταστάσεων ή αποφάσεων, η έκφραση προσωπικής άποψης και επιλογής ή η κατάληξη σε συμπεράσματα.

Μία διαφορετική ταξινομία ερωτήσεων που σχετίζεται με τους διδακτικούς στόχους που αναφέρονται στον γνωσιολογικό τομέα προέρχεται από τον **Bloom** και τους συνεργάτες του (1956). Η ταξινομία αυτή περιέχει έξι βασικές κατηγορίες βρισκόμενες σε ιεραρχική σχέση μεταξύ τους. Κάθε επίπεδο προϋποθέτει πως επετεύχθη εργασία σε όλα τα προηγούμενα, καθώς κάθε επίπεδο απευθύνεται σε διαφορετική νοητική λειτουργία. Κάθε νοητική λειτουργία έχει γνώρισμα την προοδευτική μετακίνηση από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο και από το απλό στο σύνθετο. Τοιουτοτρόπως επιτυγχάνεται η διαβάθμιση στόχων και ακολούθως και των ερωτήσεων (Αγγέλη, 2013: 133-134· Θεοφιλίδης, 1988: 32-33· Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου 2017: 206). Οι ερωτήσεις σύμφωνα με την ταξινομία του Bloom διακρίνονται στις εξής κατηγορίες (Αγγέλη, 2012: 232-233· Γιοκαρίνης, 1995: 44-45, 213-235· Θεοφιλίδης, 1988: 32-36· Κασσωτάκης, 2013: 192-211· Κουλουμπαρίτη, 2003: 132-133· Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 206-207):

- *Ερωτήσεις που εμπίπτουν στο επίπεδο ΓΝΩΣΗ*

Σε αυτό το επίπεδο ανήκουν ερωτήσεις που ενεργοποιούν τη λειτουργία της μνήμης (αναφορά σε πρόσωπα, γεγονότα, καταστάσεις, χρονολογίες, ορολογίες, ταξινομήσεις, αρχές, θεωρίες, κριτήρια, θεωριών, δομών κ.τ.λ.) και να μπορούν να συγκριθούν με τις πραγματολογικές και τις περιγραφικές της ταξινομίας του Πανεπιστημίου Stanford. Ζητείται από τον μαθητή να περιγράψει, να αναγνωρίσει, να αναπαράγει, να επιλέξει, να κατονομάσει κ.ο.κ. («ποιες είναι οι ιδιότητες, ποια είναι τα κυριότερα πρόσωπα, βάλτε

σε κύκλο, τι σημαίνει, πού βρίσκεται, πώς συμβολίζεται, πώς απεικονίζεται, σε ποιο είδος ανήκει, ποια είναι τα κριτήρια, πώς γίνεται..., ποια είναι η θεωρία..., κ.τ.λ.»).

- *Ερωτήσεις που εμπίπτουν στο επίπεδο ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ*

Με τις ερωτήσεις αυτού του επιπέδου ο μαθητής αποδεικνύει ότι γνωρίζει έννοιες, μπορεί να επεξηγήσει, να συνοψίσει, να μεταφέρει μία πληροφορία σε πιο κατανοητή μορφή, να μετατρέψει ένα αφηρημένο θέμα σε κάτι συγκεκριμένο, να γενικεύσει φαινόμενα και ιδέες κάνοντας χρήση δική τους φρασεολογίας ή υιοθετώντας σύμβολα ή ακόμα και επινοώντας σχεδιαγράμματα χωρίς να μεταβάλλεται το νόημα. Υποκατηγορία αυτού του επιπέδου αποτελούν οι ερωτήσεις που αναφέρονται στην προέκταση, στο αν, δηλαδή, ο μαθητής είναι ικανός να προχωρήσει πέραν από τα δεδομένα και τις πληροφορίες που διαθέτει με ορθό τρόπο («δείξτε με, εξηγήστε με δικά σας λόγια, ερμηνεύστε, δώστε ένα παράδειγμα που να φανερώνει..., αναφέρετε τα κύρια συμπεράσματα που προκύπτουν από... αν ανακαλυφθεί πώς θα επηρεάσει..., με βάση όσα γνωρίζετε ποιες προβλέψεις μπορείτε να κάνετε για την εξέλιξη... κ.τ.λ.»).

- *Ερωτήσεις που εμπίπτουν στο επίπεδο ΕΦΑΡΜΟΓΗ*

Μέσω αυτών των ερωτήσεων ο μαθητής έρχεται αντιμέτωπος με μία νέα κατάσταση ή πρόβλημα, όμως για να ανταποκριθεί ο μαθητής σε αυτά πρέπει να επιστρατεύσει ορθά προϋπάρχουσες γνώσεις χωρίς να του γίνει υπόδειξη πώς να τις χρησιμοποιήσει («τοποθετήστε στο κείμενο..., κατασκευάστε με τα ακόλουθα υλικά, μετατρέψτε ... ώστε να γίνουν..., συσχετίστε, αξιοποιήστε, τροποποιήστε, σκεφτείτε μία άλλη αιτία που να εξηγεί γιατί..., χρησιμοποιήστε τις αρχές της μεσογειακής διαίτας για την οργάνωση του κυλικείου σας, κ.τ.λ.»).

- *Ερωτήσεις που εμπίπτουν στο επίπεδο ΑΝΑΛΥΣΗ*

Σε αυτό το επίπεδο ο μαθητής καλείται να αναλύσει μία κατάσταση, να επισημάνει τα μέρη που την απαρτίζουν, τα στοιχεία που τη συνθέτουν, όπως επίσης και τις σχέσεις μεταξύ αυτών των μερών ή στοιχείων («βρες την κεντρική ιδέα, επαλήθευσε την υπόθεση με βάση κάποια δεδομένα, διέκρινε, διαφοροποίησε, τι πληροφορίες δίνει..., να αναλυθεί το λόγο..., ποια η φιλοσοφική, πολιτική θέση στο κείμενο και να καταγραφούν τα στοιχεία που την απαρτίζουν κ.τ.λ.»). Σε αυτές τις ερωτήσεις την απάντηση επηρεάζει

η προσωπικότητα του μαθητή, το επίπεδο αντιληπτικότητάς του και ο βαθμός κατοχής της προϋπάρχουσας προαπαιτούμενης γνώσης.

- *Ερωτήσεις που εμπίπτουν στο επίπεδο ΣΥΝΘΕΣΗ*

Ο μαθητής που απαντά σε αυτές τις ερωτήσεις χρησιμοποιεί τη δημιουργικότητά του για να παράγει κάτι νέο ή να ανακαλύψει κάτι. Για να το υλοποιήσει αυτό χρησιμοποιεί γνωστές έννοιες και γενικεύσεις, συσχετίζει διάφορα στοιχεία ή ιδέες και ανασυνθέτει διάφορα μέρη («φανταστείτε ότι είστε ανταποκριτής και αναφέρετε, ετοίμασε ένα κατάλληλο πρόγραμμα για μία περίπτωση, βρείτε διάφορα υλικά και εκθέστε τα με τρόπο να παρουσιάζετε..., δημιουργήστε ένα δικό σας αριθμητικό σύστημα, πώς μπορούμε να βελτιώσουμε ..., κατατάξτε, συνδυάστε, αναθεωρήστε, κ.τ.λ.»). Η σύνθεση προϋποθέτει την ύπαρξη εργαστηρίων και ποικίλων υλικών, καθώς δεν περιορίζεται σε γραπτά κείμενα.

- *Ερωτήσεις που εμπίπτουν στο επίπεδο ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ*

Με τις ερωτήσεις αυτές ζητείται από τον μαθητή να υποβάλλει τις απόψεις του για την αξία κάποιας μεθόδου, ιδέας ή αντικειμένου, να προβεί σε συγκρίσεις, συμπεράσματα, διερμηνείες, επιδοκιμασίες ή αποδοκιμασίες, κριτικές περιγραφές κ.α. Οι απαντήσεις αυτές γίνονται με βάση κριτήρια που προσδιορίζονται από τον μαθητή (εσωτερικά) ή του δίνονται έτοιμα (εξωτερικά). Παραδείγματα αξιολογικών ερωτήσεων αποτελούν τα ακόλουθα: «ποια πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα δημιουργούνται», «ποια είναι τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία», «τι γνώμη έχετε για...», «Υποστηρίζετε τι είναι προτιμότερο...», «Μέχρι ποιο σημείο πείθει το άρθρο για ...» «Ποια είναι τα αποτελέσματα και η σημασία ... για τον σύγχρονο άνθρωπο», «Σε ποια έργα αξιολογείται αποτελεσματικότερα ...», «αξιολογήστε την περίληψη με κριτήριο την ανάδειξη των σημαντικότερων πληροφοριών», «να κρίνετε αν οι πράξεις των ηρώων είναι συμβατές με το ήθος τους», «αναλύστε τη σημασία ορισμένων γεγονότων στην πορεία του ελληνισμού». «προσδιορίστε τις επιπτώσεις που είχε στην ανθρωπότητα...ορισμένη θεωρία» κ.ο.κ.

Οι **Brown και Wragg** (1993: 11-13) χωρίζουν τις ερωτήσεις σε τρεις ευρείς τύπους ανάλογα με το περιεχόμενο:

A) *Εννοιολογικές (conceptual questions)*. Αυτές οι ερωτήσεις απαιτούν ως απάντηση ιδέες, ορισμούς και αιτιολογήσεις με παράλληλη χρήση της λογικής σκέψης.

B) *Εμπειρικές (empirical questions)*. Οι απαντήσεις των εμπειρικών ερωτήσεων βασίζονται σε γεγονότα και ευρήματα που έχουν αποκτηθεί με την εμπειρία. Η παρατήρηση, η ανάκληση γνώσεων ή το πείραμα χρησιμοποιούνται για να δοθούν απαντήσεις και να εξηγηθούν συνδέσεις ανάμεσα σε δεδομένα και παρατηρήσεις.

Γ) *Αξιακές (value questions)*. Αυτές οι ερωτήσεις σχετίζονται με θέματα αξιών, ηθικής, περιβαλλοντικών ζητημάτων, κοινωνικών ανησυχιών και εμφανίζονται σε πολλά διδακτικά αντικείμενα.

Οι Brown και Wragg (1993: 11) επισημαίνουν, όμως, πως κάποιες ερωτήσεις μπορεί να επικαλύπτονται η μία από την άλλη ή να περιέχουν στοιχεία και των τριών κατηγοριών. Ανάλογα με το εύρος και τη συχνότητα των ερωτήσεων οι Brown και Wragg (1993: 13-15) τις ταξινομούν σε:

A) Στενή και ευρεία διάσταση (*narrow and broad dimension*) ανάλογα με το αν δέχονται σύντομο ή εκτενή αντίστοιχα τύπο απάντησης. Αλλιώς αποκαλούνται κλειστού ή ανοιχτού τύπου ερωτήσεις ή και συγκλίνουσες ή αποκλίνουσες ερωτήσεις.

B) Διάσταση παρατήρησης, ανάκλησης, σκέψης (*observation/recall/thought dimension*). Οι ερωτήσεις ανάκλησης ελέγχουν την προϋπάρχουσα γνώση, ενώ οι υπόλοιπες δημιουργούν νέες γνώσεις στον διδασκόμενο.

Γ) Διάσταση σύγχυσης και ευκρίνειας (*confused/clear dimension*). Οι ευκρινείς ερωτήσεις συνήθως είναι σύντομες, ευθείς και με σαφώς διατυπωμένη απάντηση στο κείμενο του μαθήματος, ενώ οι συγκεκριμένες ερωτήσεις είναι δυσδιάκριτες στο κείμενο.

Δ) Διάσταση ενθάρρυνσης και απειλής (*encouraging/threatening dimension*). Η διάσταση αυτή αφορά ερωτήσεις που ενθαρρύνουν ή παρεμποδίζουν την ανταπόκριση των μαθητών.

Ο **Βαϊνάς** (1995: 45-63) προτείνει την κατηγοριοποίηση των ερωτήσεων ως προς:

1. «τον πομπό (*Η ερώτηση του διδάσκοντος – Η ερώτηση του μαθητή*)
2. την εκφραστική μορφή (*προφορική – γραπτή*)
3. τον δέκτη (*ατομική – ομαδική*)
4. το εύρος της αναφοράς (*γενική – ειδική*)

5. τη δυσκολία (απλές – μέτριες – δύσκολες)
6. τη νοητική λειτουργία που διεγείρουν (γνώση – κατανόηση – εφαρμογή – ανάλυση – σύνθεση – αξιολόγηση)
7. τον κλειστό ή ανοιχτό χαρακτήρα (ερωτήσεις που επιδέχονται αντίστοιχα μία και συγκεκριμένη απάντηση ή περισσότερες απαντήσεις που αντανακλούν και την προσωπικότητα του μαθητή)
8. την χρησιμοποίηση της ερωτηματικής λέξης (θα δηλωθεί έτσι το είδος της εργασίας που θα κάνει ο μαθητής για να απαντήσει. Παιδαγωγικές ερωτήσεις θεωρούνται ως επί το πλείστον αυτές που καλλιεργούν ανώτερες νοητικές λειτουργίες, όπως οι ερωτήσεις αποκλίνουσας νόησης)
9. τον βαθμό της προκαλούμενης αυτενέργειας (βαθύτερη ερευνητική σκέψη ή γνήσιες διδακτικές - απαντήσεις προερχόμενες από την πείρα και τις γνώσεις)
10. την ποιότητα του ζητούμενου (ερωτήσεις περιγραφικές - διευκρινιστικές - συμπερασματικές – σύγκρισης – εφαρμογής - παρατήρησης – απόδειξης - διερεύνησης και εξέτασης - έμφασης)
11. τον επιδιωκόμενο σκοπό (να παρακινήσουν – να ενθαρρύνουν – να διαγνώσουν ενδιαφέροντα και ικανότητες – να αξιολογήσουν – να δημιουργήσουν απορίες – να δώσουν ερεθίσματα – κ.ο.κ.)
12. τη φάση της διδασκαλίας (ερωτήσεις δημιουργίας κινήτρων – προβληματισμού - επεξεργασίας – σύνοψης – επανάληψης – εμπέδωσης - αξιολόγησης κ.τ.λ.)».

Στο Βιβλίο Μαθητή της Ιστορίας της ΣΤ΄ Τάξης Δημοτικού Σχολείου οι ερωτήσεις – δραστηριότητες – εργασίες βρίσκονται στο τέλος της διδακτικής ενότητας μετά το κυρίως κείμενο, τις εικόνες και τις πηγές. Αυτό σημαίνει πως «η ερώτηση είναι το πιο απλό, άμεσο και δυναμικό εργαλείο για την επεξεργασία των πληροφοριών του κειμένου από τον αναγνώστη» (Κουλουμπαρίτση, 2003: 123-124).

Η **Κουλουμπαρίτση** (2003: 125) στο πλαίσιο έρευνάς της προτείνει ταξινομίες ερωτήσεων ως προς την κατανόηση κειμένων διότι «οι διάφορες και διαφορετικές ερωτήσεις που περιέχουν τα διδακτικά πακέτα στην ουσία αποτελούν εναλλακτικούς τρόπους ελέγχου διάφορων και διαφορετικών επιπέδων κατανόησης κειμένου». Αυτές είναι:

A) Με βάση τις παραδοχές για την κατανόηση κειμένου (έλεγχος κατανόησης από νοητικά σχήματα, κατανόηση ως αναπαράσταση κειμένου, περιληπτική ανακεφαλαίωση:

- *Ερωτήσεις που επιζητούν τον εντοπισμό και την οργάνωση της πληροφορίας.* Αξιολογείται η αναλυτική σκέψη του μαθητή για να εντοπίσει και να οργανώσει δεδομένα με εργαλεία, όπως πίνακες, καταλόγους, κλείδες ταξινόμησης σκέψεων, συγκρίσεων κ.τ.λ.

- *Ερωτήσεις που οδηγούν στη δημιουργική ανασύσταση.* Με τις ερωτήσεις αυτές ο μαθητής οδηγείται στο να κατανοήσει το κείμενο βαθύτερα με δημιουργικές και πρωτότυπες εργασίες. Ο μαθητής αναδιηγείται το κείμενο ή ασχολείται με βασικές πληροφορίες με δραματοποίηση, εικαστικά, επιχειρηματολογικό λόγο, δημιουργική γραφή κ.ά. Επίσης, δύναται να χρησιμοποιηθεί και η αναλογική σκέψη, για παράδειγμα να αντιστοιχίσει παρόμοιες εργασίες διαφορετικών αντικειμένων.

- *Σύνθεση των πληροφοριών του κειμένου.* Πρόκειται για σύνθεση πληροφοριών ενός κειμένου όπως επιτυγχάνεται με την περίληψη, ανακεφαλαίωση, διατύπωση κεντρικής ιδέας.

- *Ερωτήσεις που ακολουθούν την κειμενοκεντρική προσέγγιση κατανόησης και παραγωγής κειμένων.* Οι ερωτήσεις αυτές ενισχύουν τη μεταγλωσσική και μεταγνωστική θεώρηση της αναγνωστικής διαδικασίας καθώς ωθούν τον μαθητή να εντοπίσει κρίσιμες πληροφορίες είτε σε συγκεκριμένη παράγραφο, είτε να αναγνωρίσει το είδος του κειμένου, είτε να δημιουργήσει πίνακες.

- *Ερωτήσεις που αναπτύσσουν τη μεταγνώση και την αυτορρύθμιση.* Δίνεται έμφαση στη διαδικασία για την κατάκτηση της κατανόησης, στην παρακολούθηση και στον έλεγχο αυτής. Π.χ.: «τι θα συμβούλευες να κάνει ένας συμμαθητής σου που δεν καταλαβαίνει μία λέξη του κειμένου»).

- *Ερωτήσεις που επιζητούν ομαδική εργασία, η οποία στηρίζει την κατανόηση και τη μάθηση.* Αναφέρονται σε ερωτήσεις που η απάντηση δίνεται με τη συμβολή όλων των μελών μίας ομάδας προκειμένου να κατανοήσουν όλοι το περιεχόμενο του κειμένου.

- *Αυθεντικές μαθητικές ερωτήσεις.* Οι ερωτήσεις αυτές διατυπώνονται από τους μαθητές με φυσικό τρόπο και δείχνουν το ενδιαφέρον τους για το αντικείμενο, την κατανόηση και την κριτική τους σκέψη (Κουλουμπαρίτση, 2003: 39-40).

B) Με βάση το περιεχόμενο και τη διαδικασία.

- *Ερωτήσεις περιεχομένου που ελέγχουν το νόημα που οικοδομούν οι μαθητές από το κείμενο.*
- *Ερωτήσεις διαδικασίας, οι οποίες εστιάζουν στις στρατηγικές που επιστρατεύουν οι μαθητές, προκειμένου να καταλήξουν στο νόημα, ή επιζητούν εφαρμογές στην τάξη.*

Τέτοιες ερωτήσεις βοηθούν στην αναγνώριση της δομής του κειμένου και των στοιχείων του με σκοπό να εντοπίσει ο μαθητής σημαντικές πληροφορίες («Ποιο πρόβλημα είχε ο ..., ποια η λύση, πώς το έλυσε, κ.τ.λ.») (Κουλουμπαρίτση, 2003: 128-132).

Σε έρευνα που πραγματοποίησε η Κουλουμπαρίτση για το διδακτικό πακέτο της Μελέτης Περιβάλλοντος στο κριτήριο παιδαγωγική και διδακτική καταλληλότητα στην κατηγορία «Δραστηριότητες – εργασίες – ερωτήσεις στο βιβλίο του μαθητή περιλαμβάνονταν τα εξής ερωτήματα:

1. *«Συμβάλλουν στην προώθηση των στόχων διδασκαλίας και μάθησης του κεφαλαίου.*
2. *Έχουν σαφείς και κατατοπιστικές οδηγίες.*
3. *Βοηθούν στην εμπέδωση της νέας γνώσης.*
4. *Είναι ποικίλης μορφής (π.χ. συμπλήρωση κενού, ανάπτυξη σύντομου κειμένου, διατύπωση άποψης, κτλ.).*
5. *Είναι διαβαθμισμένης δυσκολίας.*
6. *Υποστηρίζουν τον συνδυασμό συνεργατικής, εταιρικής (ανά δύο) και ατομικής εργασίας των μαθητών,*
7. *Παρακινούν τους μαθητές να αναζητήσουν πηγές πληροφόρησης εκτός σχολικού βιβλίου.*
8. *Ενθαρρύνουν τη δράση εκτός σχολικού χώρου.*
9. *Προωθούν την ενεργό συμμετοχή όλων των μαθητών.*
10. *Ανταποκρίνονται στην ηλικία των μαθητών.*
11. *Ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα των μαθητών (Κουλουμπαρίτση, 2015: 308-309).*

Ενώ για τα περιεχόμενα του τετραδίου εργασιών (ασκήσεις, ερωτήσεις, δραστηριότητες, εργασίες, φύλλα αξιολόγησης) τα ερωτήματα ήταν:

1. *Συμβάλλουν στην προώθηση των στόχων διδασκαλίας και μάθησης του αντίστοιχου βιβλίου μαθητή.*

2. Είναι συμβατά με το βιβλίο του μαθητή.
3. Έχουν σαφείς και κατατοπιστικές οδηγίες.
4. Βοηθούν στην εμπέδωση της νέας γνώσης.
- 5α. Αξιολογούν τις γνώσεις που απέκτησαν οι μαθητές.
- 5β. Αξιολογούν τις ικανότητες που απέκτησαν οι μαθητές (τι μπορούν να κάνουν με όσα έμαθαν).
6. Είναι ποικίλης μορφής (π.χ. συμπλήρωσης κενού, ανάπτυξης σύντομου κειμένου, διατύπωση άποψης, κ.τ.λ.).
7. Είναι διαβαθμισμένης δυσκολίας.
8. Υποστηρίζουν τον συνδυασμό συνεργατικής, εταιρικής (ανά δύο) και ατομικής εργασίας των μαθητών.
9. Βοηθούν στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών.
10. Βοηθούν στην ανάπτυξη της δημιουργικής σκέψης των μαθητών.
11. Προάγουν τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης.
12. Προσφέρονται για να επιλέξει ο εκπαιδευτικός αυτές που είναι πιο κατάλληλες για τους μαθητές τους.
13. Καθοδηγούν τους μαθητές να αναζητήσουν και να ταξινομήσουν πληροφορίες.
14. Ενθαρρύνουν τον μαθητή να μαθαίνει μόνος του.
15. Προωθούν την αυτο-αξιολόγηση.
16. Καθοδηγούν τους μαθητές στη διερευνητική μάθηση.
17. Προωθούν την ενεργό συμμετοχή όλων των μαθητών.
18. Ανταποκρίνονται στην ηλικία των μαθητών.
19. Ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα των μαθητών.
20. Μπορούν να πραγματοποιηθούν στον προβλεπόμενο διδακτικό χρόνο.
21. Προσφέρονται για σιωπηρές εργασίες στην τάξη.
22. Προσφέρονται για εργασία στο σπίτι» (Κουλουμπαρίτση, 2015: 311-312).

Γ) Ταξινομίες Ερωτήσεων

- **Bloom και συνεργάτες.** Η ταξινόμια αυτή αναλύθηκε παραπάνω.

- **Smith and Barrett (1979)**. Η συγκεκριμένη ταξινόμια σχεδιάστηκε αποκλειστικά για τις ανάγκες της κατανόησης των κειμένων, ιδιαίτερα των λογοτεχνικών, και περιλαμβάνει τέσσερις κατηγορίες:

1. *Αυτολεξεί αναγνώριση ή ανάκληση της πληροφορίας (Literal recognition or recall)*

Αφορά εντοπισμό ιδεών, γεγονότων, χαρακτηριστικών που διατυπώνονται ρητά και με σαφήνεια στο κείμενο.

2. *Συμπέρασμα (Inference)*

Άπτεται της ικανότητας των μαθητών να συσχετίζουν το κείμενο με το γνωστικό κεκτημένο και τη φαντασία τους. Οι ερωτήσεις αυτές ενθαρρύνουν τους μαθητές να διατυπώνουν υποθέσεις, να προβλέπουν την έκβαση της ιστορίας, να διακρίνουν τα αίτια από τα αποτελέσματα και τα χαρακτηριστικά των προσωπικοτήτων σε μία ιστορία.

3. *Αξιολόγηση (Evaluation)*

Πρόκειται για ερωτήσεις στις οποίες ο μαθητής απαντά με βάση κάποιο εσωτερικό ή εξωτερικό κριτήριο. Παραδείγματος χάριν να διακρίνει τη διαφορά ανάμεσα σε ένα ιστορικό γεγονός από μία αξιολογική κρίση.

4. *Αισθητική ανάλυση (Appreciation)*

Οι ερωτήσεις αυτής της κατηγορίας ταυτίζουν τον μαθητή με ένα πρόσωπο που αναφέρεται στο κείμενο και τον καλούν να εκφράσει σκέψεις για αυτό, ακόμα και να αποδώσει με καλλιτεχνικό τρόπο τα συναισθήματά του.

- **Pearson και Johnson (1978)**. Σύμφωνα με την ταξινόμια Pearson και Johnson «το νόημα του κειμένου προκύπτει από τη συνάντηση και τη συσχέτιση των πληροφοριών που εμπεριέχονται στο κείμενο με τις γενικές και ειδικές γνώσεις του αναγνώστη, που είναι οργανωμένες σε νοητικά σχήματα» (Κουλουμπαρίτση, 2003: 135). «Η ταξινόμια Pearson και Johnson καθιέρωσε μία νέα προσέγγιση στη μελέτη και διδασκαλία των πληροφοριακών σχολικών κειμένων, η οποία ονομάζεται «Σχέση Ερώτησης – Απάντησης». Αυτή η προσέγγιση διευκολύνει τους σχεδιαστές των σχολικών βιβλίων, τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές να είναι ενήμεροι για το κριτήριο αξιολόγησης της προσπάθειας του μαθητή σχετικά με το είδος της πληροφορίας που αναζητείται (Κουλουμπαρίτση, 2003: 136). Η ταξινόμια αυτή περιλαμβάνει τρεις κατηγορίες:

1. *Ερωτήσεις και απαντήσεις ρητά διατυπωμένες στο κείμενο (textually explicit)*

Η διατύπωση της ερώτησης και της απάντησης βρίσκονται μέσα στο κείμενο.

2. *Η ερώτηση απευθύνεται σε υπαινικτικά διατυπωμένη πληροφορία του κειμένου (text implicit)*

Ο αναγνώστης πρέπει να ανατρέξει σε διάφορα σημεία του κειμένου και να συσχετίσει πληροφορίες για να απαντήσει.

3. *Συσχέτιση της πληροφορίας του κειμένου με τα νοητικά σχήματα του αναγνώστη (scriptally implicit)*

Η ερώτηση σχετίζεται με τη θεματική του κειμένου, όμως η απάντηση εναπόκειται στις εμπειρίες και στις γνώσεις του αναγνώστη (Κουλουμπαρίτη, 2003: 132-135).

Στην ταξινόμια Pearson και Johnson στηρίχθηκε η **Taffy Raphael (1986)** και διαμόρφωσε δύο διακριτές κατηγορίες «Σχέση Ερώτησης – Απάντησης» με δύο υποκατηγορίες η κάθε μία:

α) *κειμενοκεντρικές «Σχέση Ερώτησης – Απάντησης», που διακρίνονται σε «Ακριβώς Εκεί» (οι ρητά διατυπωμένες) και σε «Σκέψου και Ψάξε» (οι υπαινικτικά διατυπωμένες)*

β) *γνωσιοκεντρικές «Σχέση Ερώτησης – Απάντησης», που διακρίνονται σε «Εσύ και ο συγγραφέας» (η απάντηση δεν υπάρχει στο κείμενο, αλλά για να καταλάβει κάποιος τι ζητάει πρέπει να έχει διαβάσει το κείμενο) και σε «Μόνος σου» (μπορεί κάποιος να απαντήσει, χωρίς καμία αναφορά στο κείμενο. Ζητείται η άποψη, η εμπειρία ή οι γνώσεις που μπορεί να έχει ο μαθητής για το θέμα) (Κουλουμπαρίτη, 2003: 136).*

Σύμφωνα με την Κουλουμπαρίτη (2003: 139) οι δυνατότητες της προσέγγισης «Σχέση Ερώτησης – Απάντησης» είναι απαραίτητες στους σχεδιαστές ερωτήσεων και στις αναλύσεις ερωτήσεων διδακτικών κειμένων. Η «Σχέση Ερώτησης – Απάντησης» αποτελεί εργαλείο στρατηγικής μάθησης για την αναζήτηση πληροφορίας που είναι απαραίτητη για την κατανόηση κειμένου καθώς δίνει έμφαση στη μεταγνώση και στην αυτορρύθμιση κατά τη νοηματική προσπέλαση των κειμένων.

Ο **Γιοκαρίνης (1995: 146-147)** προτείνει τρεις κατηγορίες εξεταστικών δοκιμασιών:

α) *τις αντικειμενικές ερωτήσεις*

Οι αντικειμενικές ερωτήσεις έχουν περιορισμένη απάντηση ή αναγκαστική επιλογή. Η βαθμολόγηση είναι γρήγορη, αντικειμενική και έχει υψηλή αξιοπιστία.

β) *τις ερωτήσεις σύντομης απάντησης*

Ο αξιολογούμενος δίνει ο ίδιος την απάντηση και δεν την επιλέγει μεταξύ πιθανών απαντήσεων. Ωστόσο η απάντηση που θα δώσει ο μαθητής είναι αναμενόμενη ως ένα βαθμό, καθώς συνήθως δεν προσφέρονται περιθώρια ελεύθερης ερμηνείας σε αυτή την κατηγορία. Η βαθμολόγηση απαιτεί λίγο χρόνο, παρουσιάζει μέτριο βαθμό αξιοπιστίας και η αντικειμενικότητα του αξιολογητή είναι σχετικά εξασφαλισμένη.

γ) τις ερωτήσεις δοκιμακού τύπου

Οι ερωτήσεις αυτές επιτρέπουν στον αξιολογούμενο να απαντήσει ελεύθερα και εκτεταμένα. Η βαθμολόγηση είναι χρονοβόρα, δεν μπορεί αν χαρακτηριστεί απόλυτα αξιόπιστη, καθώς ο βαθμολογητής μπορεί να παρεκκλίνει και να μην αξιολογήσει αντικειμενικά.

Για να μπορέσει ο εκπαιδευτικός να αξιοποιήσει αποτελεσματικά την ερώτηση, κρίνεται αναγκαία η γνώση των ειδών των ερωτήσεων και η ανάλογη ταξινόμησή τους. Στην εκπαιδευτική πράξη χρησιμοποιούνται είδη ερωτήσεων, τα οποία συγκροτούν τα τεστ αλλά και διάφορες εργασίες στα σχολικά εγχειρίδια.

Σύμφωνα με τους **X. Κωνσταντίνου και I. Κωνσταντίνου** (2017: 243), οι ερωτήσεις σε ένα τεστ εξαρτώνται από το αντικείμενο, τις ιδιαιτερότητες του μαθητή (γνωστικές, νοητικές, συναισθηματικές, κοινωνικοπολιτισμικές), τις ικανότητες και εμπειρίες του κατασκευαστή και τους ευρύτερους και ειδικότερους σκοπούς που επιδιώκονται. Παρ' όλα αυτά ως συχνές ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου θεωρούν τις (X. Κωνσταντίνου & I. Κωνσταντίνου, 2017: 243-246):

- *Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής ή επιλογής της ορθής ή της λανθασμένης απάντησης*
Προσφέρονται εναλλακτικές απαντήσεις και ο αξιολογούμενος καλείται να επιλέξει μία. Οι ερωτήσεις αξιολογούν γνωστικές λειτουργίες που σχετίζονται με την κατανόηση και την ερμηνεία ή και την εφαρμογή γνώσεων σε μεγάλης έκτασης ύλης.
- *Ερωτήσεις σύζευξης ή συσχέτισης*
Ο αξιολογούμενος συσχετίζει το περιεχόμενο εννοιών ή προτάσεων που βρίσκονται σε ομάδες. Μπορούν να εμπλουτιστούν με εικόνες, χάρτες, σχεδιαγράμματα, στατιστικούς πίνακες κι άλλα εποπτικά μέσα. Προτείνονται για την αξιολόγηση ονομάτων, όρων, χρονολογιών, γεγονότων κ.λπ.
- *Ερωτήσεις διαζευκτικής απάντησης ή ερώτησης του τύπου «σωστό – λάθος»*

Με αυτές τις ερωτήσεις αξιολογούνται γνώσεις ως προς τις έννοιες, χρονολογίες, ορισμούς κ.α. και μπορούν να συνοδεύονται με εποπτικά μέσα διδασκαλίας (όπως χάρτες).

- *Ερωτήσεις συμπλήρωσης*

Ζητείται από τον μαθητή να συμπληρώσει σύντομες φράσεις ή λέξεις σε ένα κείμενο. Αξιολογούνται απλές γνώσεις που αφορούν γεγονότα, αξιώματα, λεξιλόγιο κ.ο.κ.

- *Ερωτήσεις σύντομης απάντησης*

Οι ερωτήσεις αυτού του είδους ανήκουν στην κατηγορία των ανοικτών ερωτήσεων και δίνουν την δυνατότητα να έχει ο εκπαιδευτικός πληρέστερη άποψη για τις γνώσεις και τις ικανότητες του μαθητή. Μπορεί να περιλαμβάνουν αναφορά σε κύρια σημεία ενός θέματος, σε ορισμένα γεγονότα ή σε κάποιες πτυχές ενός ζητήματος.

- *Ερωτήσεις διάταξης ή ιεράρχησης*

Με βάση κάποιο κριτήριο (π.χ. χρόνος) ο μαθητής κατατάσσει τα στοιχεία που του δίνονται. Ονομάζονται και ερωτήσεις κλιμάκωσης.

- *Ερμηνευτικές ερωτήσεις*

Ο αξιολογούμενος απαντά σε ερωτήσεις που αφορούν ένα κείμενο.

- *Ερωτήσεις ελεύθερης ανάπτυξης – απάντησης*

Με τις ερωτήσεις ελεύθερης ανάπτυξης ενός θέματος αξιολογούνται ανώτερες νοητικές ικανότητες του μαθητή. Αποτελούν τον πιο παραδοσιακό τύπο αξιολόγησης σε γραπτές εξετάσεις με μειονέκτημα την υποκειμενικότητα του αξιολογητή (Αλαχιώτης & Καρατζιά–Σταυλιώτη, 2009: 349-353· Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 242-247).

Άλλα είδη ερωτήσεων αποτελούν οι:

- *Ερωτήσεις πρόκληση συνειρμών*

Ένα παράδειγμα αυτής της κατηγορίας είναι η τοποθέτηση εικόνων στη σωστή σειρά και η περιγραφή ιστορίας με λογική και φαντασία.

- *Ερωτήσεις διόρθωσης*

Ο μαθητής αναμένεται να εντοπίσει λάθη ή ελλείψεις σε κείμενο ή προτάσεις και να προβεί στις απαραίτητες διορθώσεις ή αντικαταστάσεις (Καψάλης & Χανιωτάκης, 2015: 134-135).

- *Ερωτήσεις επινόησης*

Με τέτοιου είδους ερωτήσεις ο μαθητής επινοεί την απάντησή του που βασίζεται σε γνωστά στοιχεία.

- *Ερωτήσεις προσανατολιστικές*

Πρόκειται για ερωτήσεις που περιέχουν στοιχεία προΐδεασμού της ζητούμενης απόκρισης.

- *Καθοδηγητικές ερωτήσεις*

Η καθοδηγητική ερώτηση περιέχει υπαινιγμό για το περιεχόμενο της αναμενόμενης απόκρισης ή μία δήλωση και στη συνέχεια ο ερωτώμενος καλείται να συμφωνήσει, να την αποδεχθεί ή το αντίθετο.

- *Εμπειρικές ερωτήσεις*

Ο ερωτώμενος απαντά αυτές τις ερωτήσεις με βάση την εμπειρία του και τις αισθήσεις του.

- *Αναλυτικές ερωτήσεις*

Οι αναλυτικές ερωτήσεις απαιτούν απάντηση που να περιέχει λεπτομέρειες για τα μέρη της πληροφορίας, της έννοιας, της ιδέας και τα συστατικά τους μέρη και απαιτεί κατάδειξη των αιτιών και των αποτελεσμάτων τους.

- *Επικεντρωτικές ερωτήσεις*

Οι επικεντρωτικές ερωτήσεις αποτελούν δείκτες πορείας της διδασκαλίας, καθώς επιδιώκουν να παρουσιάσουν το θέμα της διδασκαλίας κάθε φορά ή να επαναφέρουν το θέμα σε περίπτωση αποπροσανατολισμού. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν και ως μεταβατικές για το πέρασμα στη νέα διδακτική ενότητα.

- *Θεμελιώδεις ερωτήσεις*

Οι ερωτήσεις αυτού του είδους αποτελούν έναυσμα και βάση για υποβολή συνθετότερων ερωτήσεων. Μέσω αυτών των ερωτήσεων συγκεντρώνονται περισσότερα στοιχεία για το θέμα διδασκαλίας.

- *Προεκτατικές ερωτήσεις*

Οι ερωτήσεις αυτές χρησιμοποιούνται για τη διευκρίνιση ή την επεξεργασία δηλώσεων που έχουν γίνει, όταν διαπιστώνονται δυσκολίες στην κατανόηση ή επιδιώκεται η σαφήνεια και η πληρότητα κάποιων σημείων ενός θέματος.

- *Αναβαθμικές ερωτήσεις*

Οι ερωτήσεις αυτές λειτουργούν ως μέσο προόδου του μαθητή σε υψηλότερο επίπεδο σκέψης (Γιοκαρίνης, 1995: 64-89).

Ο εκπαιδευτικός γνωρίζοντας τους τύπους των ερωτήσεων και τους σκοπούς που υπηρετούν μπορεί να δημιουργήσει κριτήρια αξιολόγησης των μαθητών με βάση τις απαντήσεις τους και να προβεί σε ακριβέστερη διάγνωση της επίδοσης του μαθητή, του αναλυτικού προγράμματος, όπως επίσης και της αποτελεσματικότητας των δικών του επιλογών στη διάρκεια της διδακτικής πράξης (Γιοκαρίνης, 1995: 118).

Οι ταξινομίες, λοιπόν, κατηγοριοποιούν τις ερωτήσεις και συμβάλλουν στην ποιότητα της διδασκαλίας, όμως αυτό δεν είναι αρκετό για να καταστεί μία ερώτηση επιτυχημένη. Ο τρόπος με τον οποίο οι ερωτήσεις θα υποβληθούν στους μαθητές διαδραματίζει εξίσου σημαντικό ρόλο.

Η **Taba (1966)** ανέπτυξε μία στρατηγική στην υποβολή ερωτήσεων με βάση την κλιμάκωση. Την εφάρμοσε κυρίως σε κοινωνικά θέματα αλλά και η εφαρμογή της σε άλλα θέματα του Αναλυτικού Προγράμματος δεν δημιουργεί ιδιαίτερα ζητήματα. Η διαβάθμιση των ερωτήσεων που προτείνει η Taba έχει την ακόλουθη μορφή:

A) *«Προσληπτικό στάδιο*

1. Ανακαλώ πληροφορίες. 2. Εσωτερικεύω και ταξινομώ τις πληροφορίες και ανακαλύπτω σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ τους (διαφοροποιώ). 3. Διασυνδέω τις διάφορες πληροφορίες και ανακαλύπτω σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ τους (διεργάζομαι λογικά τα όσα γνωρίζω).

B) *Στάδιο προβληματισμού*

Εφαρμόζω τα όσα γνωρίζω στη λύση σχετικών προβλημάτων.

Γ) *Δημιουργικό στάδιο*

Κάνω πρωτότυπες σκέψεις και επιχειρώ να λύσω ένα πρόβλημα.

Δ) *Αξιολογικό στάδιο*

Εκφέρω κρίσεις και απόψεις για το πρόβλημα που μελετάται» (Θεοφιλίδης, 1988: 43-44).

Ο **Giffin (1974)** εισηγείται την τεχνική διατύπωσης ερωτήσεων «διερεύνησης-εμβάθυνσης» ώστε οι ερωτήσεις να προχωρούν βαθύτερα, να δίνουν νόημα στην

εκπαιδευτική πράξη και να καλλιεργούν υψηλότερα επίπεδα σκέψης (Θεοφιλίδης, 1988: 45-51):

1. *«Αφήγηση και ανάκληση - Συσχέτιση*
2. *Σύνοψη και ομαδοποίηση*
3. *Αιτιολόγηση*
4. *Κατηγοριοποίηση*
5. *Ορθοέπεια στην κατηγοριοποίηση*
6. *Ολική ταξινόμηση*
7. *Συγκεντρωτική ερώτηση*
8. *Ανώτερες νοητικές λειτουργίες*
9. *Εξατομίκευση της ερώτησης*
10. *Γενίκευση / συμπέρασμα / περίληψη*

Οι πρώτες δέκα ερωτήσεις είναι ερμηνευτικές, οι επόμενες τρεις δραστηριοποιούν περισσότερο τις ανώτερες νοητικές λειτουργίες των μαθητών.

11. *Ερώτηση με αποκλίνουσα σκέψη*
12. *Ερώτηση ανύψωσης*
13. *Επιβεβαίωση*

Καθ' όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας είναι σημαντική η

14. *ενθάρρυνση των μαθητών ώστε να δίνουν ολοκληρωμένες απαντήσεις και η*
15. *υποβολή ερώτησης προς ολόκληρη την τάξη και παροχή αναγκαίου χρόνου για να σκεφθούν οι μαθητές».*

Η διασπορά των ερωτήσεων με κριτήριο τον βαθμό δυσκολίας ανταποκρίνεται στην παιδαγωγική αναγκαιότητα για εξασφάλιση μεγαλύτερης συμμετοχής στη διδασκαλία (Γιοκαρίνης, 1995: 57).

Σε περίπτωση που οι ερωτήσεις των σχολικών εγχειριδίων σχετίζονται αυστηρά με τη διδαχθείσα ύλη, αλλά ο εκπαιδευτικός προτίθεται να ενθαρρύνει τους μαθητές να διατυπώνουν γενίκευση, να την ελέγχουν, να παροτρύνονται να σκέφτονται πιθανές σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα σε μία ποικιλία του εμπειρικού τους κόσμου, να ταξινομούν ή να επισημαίνουν σημεία διασυνδέσεων, να προβληματίζονται για σημασία τυχόν σχέσεων, με άλλα λόγια να σκέφτονται (Γιοκαρίνης, 1995: 109), τότε χρησιμοποιεί

δική του στρατηγική. Ακόμα και οι ρητορικές ερωτήσεις του εκπαιδευτικού προσεγγίζουν μαθησιακούς στόχους και δημιουργούν παιδαγωγική επικοινωνία ανάμεσα σε εκπαιδευτικό και μαθητή (Κωνσταντίνου, 2005: 51-52). Μία κλιμάκωση ερωτήσεων που βοηθά, σύμφωνα με τον Γιοκαρίνη (1995: 109-110), στη διαδικασία εφαρμογής των γενικεύσεων είναι η ακόλουθη:

α) *«Ερωτήσεις που οδηγούν σε συμπεράσματα βασισμένα σε εφαρμογές της ιδέας που προηγουμένως διατύπωσαν για το τι είναι δυνατό να συμβεί κάτω όμως από νέες συγκεκριμένες συνθήκες.*

β) *Ερωτήσεις που εξηγούν γιατί νομίζουν ότι θα συμβεί αυτό ή εκείνο – πάντα με βάση κάποια μαρτυρία ή λογική αιτία.*

γ) *Ερωτήσεις που επισημαίνουν ποιες συνθήκες ή δεδομένα πρέπει να υπάρχουν για το συμπέρασμα που παρουσιάζεται».*

Στο τέλος του μαθήματος ο εκπαιδευτικός, σύμφωνα με τον Θεοφιλίδη, μπορεί να προβαίνει σε αξιολόγηση των ερωτήσεων προκειμένου να εξακριβώνεται η καταλληλότητά τους. Η αξιολόγηση μπορεί να γίνει με τις παρακάτω ερωτήσεις που καλείται να τις απαντήσει ο εκπαιδευτικός:

- *Πόσο πέτυχε τον στόχο της κάθε ερώτησης;*
- *Γιατί απέτυχε μία ερώτηση;*
- *Γιατί πήρα αυτήν την απροσδόκητη απάντηση σε αυτή την ερώτηση;*
- *Γιατί αναγκάστηκα να εγκαταλείψω ή να τροποποιήσω αυτή την ερώτηση;*
- *Τι αλλαγές πρέπει να κάνω σε αυτή την ερώτηση, αν υπήρχε περίπτωση να την επαναλάβω σε μία άλλη τάξη που έχει τα ίδια περίπου δεδομένα με τη δική μου;* (Θεοφιλίδης, 1988: 40).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η μεθοδολογία της έρευνας

5.1 Το αντικείμενο και οι στόχοι της έρευνας

Η έρευνα στα σχολικά εγχειρίδια δεν γίνεται ισομερώς σε όλες τις κατηγορίες και τα κριτήρια αξιολόγησης που τα αφορούν. Συνήθως ερευνάται ως προς τα ιδεολογικά ή εξωτερικά χαρακτηριστικά και λιγότερο ως προς το διδακτικό και παιδαγωγικό περιεχόμενο (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 330-331). Το βιβλίο Ιστορίας της ΣΤ΄ Τάξης «Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου» των Κολιόπουλου, Μιχαηλίδη, Καλλιανιώτη και Μηνάογλου εισήχθη στη διδασκαλία το διδακτικό έτος 2013-2014 και δεν έχει ερευνηθεί επαρκώς ως προς όλα τα κριτήρια, τα οποία αναφέρθηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας (Ζαγκότας, 2016: 95). Το παρόν πόνημα επικεντρώνεται στον παιδαγωγικό ρόλο του σχολικού εγχειριδίου ως μέσο μάθησης και συγκεκριμένα στο δομικό στοιχείο «εργασίες και ασκήσεις» (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 247).

Οι εργασίες στο βιβλίο της Ιστορίας της ΣΤ΄ Τάξης του Δημοτικού Σχολείου, συνήθως, έχουν τη μορφή ερωτημάτων ή ερευνητικής προσπάθειας. Έπονται του βασικού κειμένου στο έντυπο Βιβλίο του Μαθητή, ενώ στο ηλεκτρονικό βιβλίο βρίσκονται σε διάφορα σημεία, είτε στο κείμενο είτε στο γλωσσάρι, είτε στις πηγές, σε ειδικούς συνδέσμους που παραπέμπουν σε δραστηριότητες. Στο Τετράδιο Εργασιών υπάρχουν ερωτήσεις ανά ενότητα και όχι ανά μάθημα. Δεν κατανέμονται αριθμητικά με κάποιο κριτήριο σε κανένα από τα τρία είδη βιβλίου. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να κάνει επιλογή στη χρήση ερωτήσεων, αλλά μπορεί να κατασκευάσει και δικές του ερωτήσεις, που να ανταποκρίνονται στους στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος, όπως αναφέρθηκε στο θεωρητικό μέρος αυτής της εργασίας.

Το βιβλίο Ιστορίας της ΣΤ΄ Τάξης του Δημοτικού απευθύνεται σε μαθητές έντεκα με δώδεκα χρονών. Στη συγκεκριμένη ηλικία, βάσει της θεωρίας της γνωστικής ανάπτυξης του Piaget, οι μαθητές αναμένεται να μπορούν να διερευνούν λογικές λύσεις, να κατανοούν αφηρημένες έννοιες, να ανακαλούν πληροφορίες για την επίλυση

προβλημάτων, να κάνουν αναλογίες και μεταφορές, να συνδυάζουν, να ξεχωρίζουν, να κατατάσσουν και να μετασχηματίζουν αντικείμενα και πράξεις στο νου τους, να νιώθουν την ενσυναίσθηση και να σκέφτονται διαφορετικά σενάρια (M. Cole & S. Cole, 2002: 352· Craig & Baucum, 2007: 98). Με βάση τη θεωρία κοινωνικού εποικοδομισμού του Vygotsky, ο μαθητής μπορεί να κινηθεί σε καταστάσεις μάθησης ανώτερες από των ήδη εκφρασμένων ικανοτήτων. Αυτό επιτυγχάνεται με τη συμβολή κατάλληλου κοινωνικού πλαισίου, ενός περιβάλλοντος κατάλληλα οργανωμένου με την εποπτεία ενηλίκου. Δηλαδή με την κατάλληλη καθοδήγηση από τον εκπαιδευτικό, το κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό και με διαφορετικούς τρόπους μάθησης. Σύμφωνα, με τη βιβλιογραφία, οι καθοδηγητικές ερωτήσεις και υποδείξεις διευκολύνουν την επίλυση προβλημάτων (M. Cole & S. Cole, 2002:167· Craig & Baucum, 2007: 101· Κουλουμπαρίτση, 2015: 42).

Με βάση τις παραπάνω θεωρίες και με όσα ορίζει το Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Ιστορίας (Π.Ι., 2011: 18-19) – τα οποία αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο 4.3.1 της παρούσας εργασίας – αναμένεται οι ερωτήσεις στο σχολικό εγχειρίδιο της Ιστορίας ΣΤ΄ Τάξης Δημοτικού Σχολείου από σκοπιά παιδαγωγικού περιεχομένου να ανταποκρίνονται σε διαφορετικά επίπεδα ικανοτήτων των μαθητών, να απευθύνονται σε ανώτερες νοητικές λειτουργίες, να είναι ανοιχτού τύπου, αποκλίνουσας σκέψης, ανάλυσης, σύνθεσης, αξιολόγησης, να κεντρίζουν τη φαντασία, να καλλιεργούν το ερευνητικό και δημιουργικό πνεύμα των μαθητών, καθώς και την κρίση του, να είναι εμπειρικές και αξιακές και να προωθούν τη διαθεματικότητα. Ακόμη, αναμένεται οι ερωτήσεις που σχετίζονται με την κατανόηση των κειμένων είτε του βασικού, είτε των πηγών, να μην είναι μνήμης, αλλά πιο σύνθετες.

Επιπρόσθετα από σκοπιά παιδαγωγικού περιεχομένου, ερευνάται αν οι εργασίες είναι ομαδοσυνεργατικού χαρακτήρα, αν αξιοποιούν τις σκέψεις και τις γνώσεις των μαθητών για τη δημιουργία πρωτότυπων εργασιών, αν προωθούνται διαφοροποιημένα πλαίσια και περιβάλλοντα της μάθησης και αν καλλιεργούνται μεταγνωστικές δεξιότητες.

Αντικείμενο, λοιπόν, της παρούσας έρευνας είναι οι εργασίες στο σχολικό εγχειρίδιο της Ιστορίας ΣΤ΄ Τάξης Δημοτικού Σχολείου. Εξετάζεται το παιδαγωγικό περιεχόμενο των εργασιών στο έντυπο και ηλεκτρονικό Βιβλίο Μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών.

Το ψηφιακό βιβλίο βρίσκεται στην ιστοσελίδα «Ψηφιακό Σχολείο» (<https://dschool.edu.gr/>) στην καρτέλα «Διαδραστικά Σχολικά Βιβλία». Να αποσαφηνιστεί ότι η παρούσα έρευνα δεν έχει σκοπό να αξιολογήσει το σχολικό εγχειρίδιο. Περιορίζεται μόνο στο να αναδείξει το παιδαγωγικό περιεχόμενο των εργασιών και να επισημάνει ότι οι ερωτήσεις στην εκπαιδευτική διαδικασία έχουν σημαντικό ρόλο. Συνεπώς, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να δίδει ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα. Το τελευταίο τονίζει και την αναγκαιότητα της έρευνας.

5.2 Οι μέθοδοι έρευνας των σχολικών εγχειριδίων

Οι θεωρητικές παραδόσεις και τα μεθοδολογικά εργαλεία στην έρευνα σχολικού βιβλίου όπως περιγράφει ο Μπονίδης είναι:

A) «Ερμηνευτική (ποιοτική) έρευνα

Ερείσματα: Ερμηνευτική, Φαινομενολογία, Εθνομεθοδολογία, Συμβολική Διάδραση, Ερμηνευτική Παιδαγωγική.

Τεχνικές συλλογής: Ποιοτική συνέντευξη (μη δομημένη, συζήτηση), ομάδες συζήτησης/εστίασης, συμμετοχική παρατήρηση.

Μέθοδοι ανάλυσης: Φαινομενολογική και Ερμηνευτική Μέθοδος, Ποιοτική Ανάλυση Περιεχομένου.

B) Εμπειρική (ποσοτική) έρευνα

Ερείσματα: Θετικισμός, Κριτικός Ορθολογισμός. Εμπειρική Παιδαγωγική.

Τεχνικές συλλογής: Πείραμα, ερωτηματολόγιο (κλειστό), τα «ειδικά εργαλεία για την έρευνα των βιβλίων» (δομημένη), παρατήρηση (με δομημένο όργανο).

Μέθοδοι ανάλυσης: Στατιστικές αναλύσεις, Ποσοτική Ανάλυση Περιεχομένου

Γ) Κριτική (ποσοτική ή και κυρίως ποιοτική) έρευνα

Ερείσματα: Κριτική θεωρία Σχολής της Φρανκφούρτης

Τεχνικές συλλογής: Ερωτηματολόγιο, συνέντευξη, ομάδες συζήτησης/εστίασης, παρατήρηση.

Μέθοδοι ανάλυσης: Ιδεοκρατική Ανάλυση, Κριτική Ανάλυση Περιεχομένου

Δ) Μετακριτική (ποιοτική) έρευνα

Ερείσματα: Μεταμοντερνισμός – Μεταδομισμός, Σχετικισμός, Κοινωνικός Κονστρουξιονισμός, Θεωρία του Λόγου. «Αποδομιστική» Παιδαγωγική Μέθοδος Ανάλυσης.

Ανάλυση λόγου «Κριτική της Παιδαγωγικής – Παιδαγωγική ως κριτική»

Μέθοδοι ανάλυσης: Κριτική Ανάλυση Λόγου, Κοινωνική Σημειωτική» (Μπονίδης, 2015: 121).

Η ανάλυση περιεχομένου και η παρατήρηση είναι από τις πιο διαδεδομένες μεθόδους έρευνας της κοινωνικής πραγματικότητας (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 318). Τρεις μεγάλες περιοχές έρευνας των σχολικών εγχειριδίων είναι η διαδικασία και η παραγωγή, η φαινομενολογία του προϊόντος και η επίδραση των σχολικών εγχειριδίων. Στον τομέα της φαινομενολογίας η έρευνα γίνεται με διάφορες παραλλαγές της ανάλυσης περιεχομένου. Από το Πανεπιστήμιο Bielefeld της Γερμανίας προτάθηκαν επιμέρους κατηγορίες ανάλυσης που προέκυψαν από τις διαστάσεις: θεωρία της επιστήμης, μορφή, ειδική επιστήμη, Ειδική Διδακτική, Παιδαγωγική. Τη συγκεκριμένη εργασία αφορά η διάσταση Ειδική Επιστήμη και η κατηγορία συμμόρφωση προς τα αναλυτικά προγράμματα και η ιδιαίτερα η Παιδαγωγική με τις κατηγορίες διδακτικές λειτουργίες και κατανόηση κειμένων. Στον τομέα της επίδρασης των σχολικών εγχειριδίων η έρευνα σχετίζεται με την επίδραση που ασκεί στον μαθητή και συγκεκριμένα αν η παρουσίαση ενός θέματος στο σχολικό εγχειρίδιο άπτεται του επιπέδου της αντίληψης των μαθητών, αν δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές να ασχοληθούν με αυτά που παρουσιάζονται και αν είναι εφικτό οι μαθητές να βοηθηθούν να ασχοληθούν ενεργά με την κατάκτηση της γνώσης (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 326-329).

5.2.1 Η ανάλυση περιεχομένου ως τεχνική έρευνας

Η ανάλυση περιεχομένου θεωρείται από τις πιο αξιόλογες ερευνητικές τεχνικές στις ανθρωπιστικές επιστήμες (Αθανασίου, 2007:332)· ποσοτική και ποιοτική, αποτελεί προς το παρόν τη βασική μέθοδο έρευνας του περιεχομένου των σχολικών εγχειριδίων (Μπονίδης, 2004: 7). Ο Berelson το 1952 όρισε τον τρόπο της έρευνας ενώ από το 1960 και έπειτα οι ερευνητές με τη βοήθεια της τεχνολογίας επαναπροσδιόρισαν κάποια

κριτήρια. Από το 1970 και μετά άρχισε να χρησιμοποιείται η ποσοτική ανάλυση στο πλαίσιο της εμπειρικής παιδαγωγικής και της θετικιστικής εκπαιδευτικής έρευνας (Μπονίδης, 2004: 42).

Πιο συγκεκριμένα, «η ανάλυση περιεχομένου στηρίζεται στην άποψη ότι τα κρυφά ή και φανερά μηνύματα τα οποία περιέχονται σε ένα κείμενο ή γενικά σε ένα μέσο επικοινωνίας διαπερνούν την συνείδηση του δέκτη όχι μεμονωμένα αλλά κυρίως με την συσσωρευτική επίδρασή τους. Στόχος της μεθόδου αυτής είναι λοιπόν μια κατά το δυνατόν αντικειμενική, δηλαδή διυποκειμενική, περιγραφή της σημασίας ενός μηνύματος μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της διαδικασίας της επικοινωνίας» (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 318).

Αντικείμενο της ανάλυσης περιεχομένου αποτελεί το γλωσσικό και μη γλωσσικό υλικό των βιβλίων. Ένα σχολικό εγχειρίδιο δύναται να αναλυθεί μόνο ως προς μερικά χαρακτηριστικά ή περιεχόμενα ή λειτουργίες και ποτέ ως σύνολο. Για αυτό η έρευνα είναι πάντα μερική και αφορά ορισμένες πτυχές του ερευνητικού αντικειμένου. Η αξιολόγηση των διδακτικών εγχειριδίων δεν μπορεί να είναι απομονωμένη από το κοινωνικό πλαίσιο το οποίο ασκεί επιρροή στη συγγραφή τους (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 319-323).

Η ανάλυση περιεχομένου έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- α) Αντικειμενικότητα. Η εφαρμογή της επιτρέπει διαφάνεια και δυνατότητα διυποκειμενικής επανάλυσης της διαδικασίας.
- β) Συστηματικότητα. Η καλή κατεύθυνση της προετοιμασίας και η αναλυτική περιγραφή του τρόπου εργασίας του ερευνητή οδηγούν στην διατύπωση ελέγξιμων υποθέσεων, στην επιλογή του κατάλληλου προς ανάλυση υλικού, στην εφαρμογή της κατάλληλης μεθόδου και διαδικασίας κωδικοποίησης, στον καθορισμό ενός συστήματος κατηγοριών, στον έλεγχο κριτηρίων ποιότητας κλπ.
- γ) Καθοδήγηση από τη θεωρία. Η έρευνα προϋποθέτει επεξεργασία των θεωρητικών βάσεων για να γίνει μία ανάλυση.
- δ) Ποσοτικοποίηση. Η έρευνα αποκτά βάση για την εφαρμογή στατικών μεθόδων ανάλυσης των δεδομένων. Η ποσοτικοποίηση αφορά ποσοτικές και ποιοτικές εφαρμογές (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 319).

Έπειτα από κριτική που ασκήθηκε στην ποσοτική προσέγγιση της ανάλυσης περιεχομένου αναζητήθηκαν ποιοτικές μέθοδοι. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι: η ερμηνευτική ανάλυση, η γλωσσολογική ανάλυση, η διαπολιτισμική ανάλυση και η ανάλυση λόγου (discourse analysis) κατά την οποία δομείται το περιεχόμενο του σχολικού εγχειριδίου με σκοπό να εντοπιστεί η σημασία που αποδίδει ο συγγραφέας σε πληροφορίες, ομάδες, γεγονότα κ.ά.π. (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 321).

Οι φάσεις για την ποσοτική ανάλυση περιεχομένου είναι: Θεωρία – Υποθέσεις – Διατύπωση εμπειρικών δεικτών για τους θεωρητικούς όρους – Δείγμα – Συλλογή – Αξιοποίηση – Έλεγχος (Μπονίδης, 2004: 49).

Η πορεία της ανάλυσης περιεχομένου είναι:

Ερευνητικό Ενδιαφέρον

Φάση σχεδιασμού

α. Θέση, διατύπωση του προβλήματος.

β. Σχεδιασμός της έρευνας, διατύπωση υποθέσεων, επιλογή του ερευνώμενου υλικού

Ο ερευνητής με βάση τη θεωρία οριοθετεί το ζήτημα που τον ενδιαφέρει και διατυπώνει ερωτήματα και επιδιώκει να παρουσιάσει πτυχές που δεν έχουν διερευνηθεί ή χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης.

2. Φάση ανάπτυξης

α. Προσδιορισμός κατηγοριών, καθορισμός του είδους και της δομής των δεδομένων.

β. Λειτουργικός προσδιορισμός κατηγοριών, διατύπωση κανόνων κωδικοποίησης, καθορισμός μονάδων κωδικοποίησης.

Οι κατηγορίες που θα σχηματιστούν είναι η ουσία της έρευνας και της ανάλυσης. Καθορίζονται βάσει της θεωρίας ή συνάγονται από τη μελέτη του ερευνώμενου υλικού και τις υποθέσεις που εξήχθησαν από αυτό.

3. Δοκιμαστική φάση

α. Δοκιμαστική κωδικοποίηση, λειτουργικότητα του συστήματος κατηγοριών και ορισμός των (υπο-)κατηγοριών, επιλογή μονάδων καταγραφής, εκπαίδευση κωδικογράφων, οι οποίοι δεν κρίνουν αλλά ταξινομούν βάσει των κατηγοριών και των οδηγιών που έχουν λάβει. Με τον ακριβή ορισμό των κριτηρίων της κωδικογράφησης

και την ενημέρωση των κωδικογράφων σχετικά με τους σκοπούς της έρευνας και στην εφαρμογή των κριτηρίων η έρευνα αποκτά αξιοπιστία.

β. Καταγραφή των δεδομένων, εξέταση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας.

Κωδικογράφηση σημαίνει η μετατροπή των ποιοτικών στοιχείων σε ποσοτικά, ενώ κωδικοποίηση είναι η πρόβλεψη των δυνατών κατηγοριών απάντησης κατά το σχηματισμό του οργάνου μέτρησης. Σε αυτή τη φάση αποδελτιώνονται οι αναφορές του δείγματος, επιλέγονται οι μονάδες ανάλυσης και ορίζονται τα κριτήρια κωδικογράφησης.

4. Φάση εκτέλεσης

α. Κωδικογράφηση.

β. Καταγραφή των δεδομένων, κατάλληλες στατιστικές αναλύσεις.

5. Φάση αξιολόγησης

α. Επεξεργασία των δεδομένων, ερμηνεία και συζήτηση των ποσοτικών δεδομένων βάσει των υποθέσεων της έρευνας.

β. Αξιολόγηση (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 324-326· Μπονίδης, 2004: 49-60· Φύλιας, 1966: 217-219).

5.2.2 Ο σχεδιασμός της έρευνας

Η συγκεκριμένη έρευνα εμπίπτει στην κατηγορία διερεύνησης του βιβλίου ως παιδαγωγικό μέσο (paedagogicum) (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008: 334). Τα δεδομένα της έρευνας είναι:

1. Οι ενενήντα οκτώ (98) εργασίες του Βιβλίου Μαθητή της Ιστορίας ΣΤ΄ Τάξης Δημοτικού Σχολείου, οι οποίες προσφέρονται στους μαθητές κυρίως ως ερωτήσεις, ως ασκήσεις και ως δραστηριότητες.

2. οι ογδόντα δύο (82) εργασίες του Τετραδίου Εργασιών της Ιστορίας ΣΤ΄ Τάξης Δημοτικού Σχολείου, οι οποίες προσφέρονται στους μαθητές κυρίως ως ερωτήσεις, ως ασκήσεις και ως δραστηριότητες.

3. οι εκατόν δεκαεπτά (117) εργασίες του ψηφιακού Βιβλίου Μαθητή της Ιστορίας ΣΤ΄ Τάξης Δημοτικού Σχολείου, οι οποίες προσφέρονται στους μαθητές κυρίως ως ερωτήσεις, ως ασκήσεις και ως δραστηριότητες. Από το ψηφιακό βιβλίο δεν

συνυπολογίστηκαν οι πανομοιότυπες εργασίες διαφορετικών κεφαλαίων και αυτές που προέτρεπαν τους μαθητές μόνο να μελετήσουν υλικό, να περιηγηθούν σε ιστοσελίδες μουσείων, ιδρυμάτων κ.ο.κ. χωρίς να τίθεται συγκεκριμένο σκοπός και ερώτηση επί αυτού ή να παρατηρήσουν απλά πίνακες και εικόνες. Ο λόγος που συνέβη αυτό είναι ότι εκ των πραγμάτων οι πανομοιότυπες ερωτήσεις δεν εξυπηρετούν κάποιον σκοπό της έρευνας και δεν έχει νόημα να διερευνούν. Η απλή περιήγηση ή παρατήρηση πρόκειται απλώς για κάποια εντολή.

Επομένως, χρησιμοποιήθηκε πρώτα η ποσοτική ανάλυση του περιεχομένου. Σε λογιστικό φύλλο του excel με ειδικούς πίνακες συγκεντρώθηκαν οι ερωτήσεις ανά ταξινόμια και υποκατηγορία για να γίνει η μετατροπή ποιοτικού υλικού σε μετρήσιμες μονάδες (Μπονίδης, 2004:53). Οι κατηγορίες ερωτήσεων που χρησιμοποιήθηκαν είναι:

1. Με βάση τις νοητικές λειτουργίες που δραστηριοποιούν:

- α) Ερωτήσεις που βασίζονται σε χαμηλές νοητικές λειτουργίες
- β) Ερωτήσεις που βασίζονται σε ανώτερες νοητικές λειτουργίες

2. Με βάση τον τύπο της απάντησης που προκαλεί η ερώτηση (Amidon και Hunter):

- α) Κλειστές
- β) Ανοιχτές

3. Πανεπιστήμιο Stanford:

- α) Πραγματολογικές – περιγραφικές ερωτήσεις
- β) Διερευνητικές ερωτήσεις
- γ) Ερωτήσεις που καλλιεργούν την κρίση
- δ) Ερωτήσεις με αποκλίνουσα σκέψη

4. Ταξινόμια ερωτήσεων Bloom και συνεργατών:

- α) Ερωτήσεις που εμπίπτουν στο επίπεδο ΓΝΩΣΗ
- β) Ερωτήσεις που εμπίπτουν στο επίπεδο ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ
- γ) Ερωτήσεις που εμπίπτουν στο επίπεδο ΕΦΑΡΜΟΓΗ
- δ) Ερωτήσεις που εμπίπτουν στο επίπεδο ΑΝΑΛΥΣΗ
- ε) Ερωτήσεις που εμπίπτουν στο επίπεδο ΣΥΝΘΕΣΗ
- στ) Ερωτήσεις που εμπίπτουν στο επίπεδο ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

5. Η κατηγορία Brown και Wragg:

- α) Εννοιολογικές (conceptual questions)
- β) Εμπειρικές (empirical questions)
- γ) Αξιακές (value questions)

6. Ταξινομίες που χρησιμοποίησε η Κουλουμπαρίτση ως προς την κατανόηση κειμένων:

A) Με βάση τις παραδοχές για την κατανόηση κειμένου

- Ερωτήσεις που επιζητούν τον εντοπισμό και την οργάνωση της πληροφορίας
- Ερωτήσεις που οδηγούν στη δημιουργική ανασύσταση
- Σύνθεση των πληροφοριών του κειμένου
- Ερωτήσεις που ακολουθούν την κειμενοκεντρική προσέγγιση κατανόησης και παραγωγής κειμένων
- Ερωτήσεις που αναπτύσσουν τη μεταγνώση και την αυτορρύθμιση
- Ερωτήσεις που επιζητούν ομαδική εργασία, η οποία στηρίζει την κατανόηση και τη μάθηση
- Αυθεντικές μαθητικές ερωτήσεις

B) Με βάση το περιεχόμενο και τη διαδικασία

- Ερωτήσεις περιεχομένου που ελέγχουν το νόημα που οικοδομούν οι μαθητές από το κείμενο
- Ερωτήσεις διαδικασίας, οι οποίες εστιάζουν στις στρατηγικές που επιστρατεύουν οι μαθητές, προκειμένου να καταλήξουν στο νόημα, ή επιζητούν εφαρμογές στην τάξη.

7. Διαθεματικότητα.

Χρησιμοποιήθηκε σε ερωτήσεις με διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις.

Αφού ορίστηκαν οι κατηγορίες, ακολούθησε η δοκιμαστική φάση για να διαπιστωθεί η λειτουργικότητα των κατηγοριών και έγινε η ενημέρωση των κωδικογράφων για το αντικείμενο, τον σκοπό της έρευνας, το παιδαγωγικό περιεχόμενο των ερωτήσεων και τον τρόπο συμπλήρωσης των δελτίων. Στην επόμενη φάση έγινε η κωδικογράφηση με ταξινόμηση και όχι κρίση των δεδομένων.

Κάθε ερώτηση ταξινομούνταν σε μία υποκατηγορία των επτά (7) κατηγοριών. Οι κατηγορίες για την κατανόηση κειμένου χρησιμοποιήθηκαν μόνο στις ερωτήσεις που απαιτείται ενασχόληση με κάποιο κείμενο. Τέτοια κείμενα είναι το βασικό κείμενο του

Βιβλίου Μαθητή, οι πηγές σε μορφή κειμένου και στα τρία είδη βιβλίων και τα κείμενα στα οποία παραπέμπονται οι μαθητές μέσω υπερσυνδέσμων, κυρίως στο ψηφιακό βιβλίο. Επίσης, η κατηγορία Διαθεματικότητα επιλέγονταν όταν η ερώτηση παρουσίαζε διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις.

Στη συνέχεια συλλέχθηκαν τα δεδομένα και έγινε η επεξεργασία των δεδομένων στο υπολογιστικό φύλλο. Έπειτα, χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική ανάλυση του περιεχομένου και η ερμηνευτική μέθοδος με εξαγωγή συγκριμένων σκέψεων, συγκεφαλαίωση, εξήγηση και δόμηση, η οποία αποβλέπει στην ανάδειξη συγκεκριμένων πτυχών του υλικού και αξιολόγηση βάση συγκεκριμένων κριτηρίων, όπως ορίζεται και στη σχετική βιβλιογραφία (Μπονίδης, 2004:99).

5.2.3 Η δοκιμαστική έρευνα

Η δοκιμαστική έρευνα έγινε σε εβδομήντα (70) ερωτήσεις (ποσοστό 23,56% επί του συνόλου) που επιλέχθηκαν από το σύνολο των διακοσίων ενενήντα επτά (297) ερωτήσεων που αναλύθηκαν από την ερευνήτρια. Αρχικά, οι ερωτήσεις για τη δοκιμαστική έρευνα επιλέχθηκαν τυχαία. Αφού εξετάστηκαν, αφαιρέθηκαν αυτές που ήταν πανομοιότυπες ή ίδιου τύπου και παρουσιάζονταν πολλές φορές και αντικαταστάθηκαν με τις πιο σύνθετες ερωτήσεις ώστε να έχει αντιπροσωπευτικότητα το δείγμα. Από το Βιβλίο του Μαθητή εξετάστηκαν πιλοτικά οι δεκαπέντε (15) από τις ενενήντα οκτώ (98) ερωτήσεις, από το Τετράδιο Εργασιών οι δεκαέξι (16) από τις ογδόντα δύο (82) ερωτήσεις και από το ψηφιακό βιβλίο οι σαράντα εννέα (49) από τις εκατόν δεκαεπτά (117) ερωτήσεις.

Για να υπάρξει αξιοπιστία στη μέθοδο ο βαθμός συμφωνίας του ερευνητή και των κωδικογράφων είναι επιθυμητό να είναι ανώτερος του 0,80 (Krippendorf όπ. αναφ. στο Αγγέλη, 2012: 301-302). Ο βαθμός συμφωνίας στην κατηγοριοποίηση των ερωτήσεων μεταξύ ερευνήτριας και κωδικογράφων ορίστηκε σύμφωνα με τον τύπο (Μπονίδης, 2004: 59): $V3 = 3M / N_e + N_1 + N_2$.

Όπου M = αριθμός δελτίων στην ταξινόμηση των οποίων συμφωνούν οι κωδικογράφοι (ερευνήτρια και οι δύο κωδικογράφοι), όπου N_e = συνολικός αριθμός των

δελτίων που ταξινομήσε η ερευνήτρια και N_1, N_2 = συνολικός αριθμός των δελτίων που ταξινομήσαν οι κωδικογράφοι. Ο τύπος εφαρμόστηκε για κάθε κατηγορία σε κάθε βιβλίο. Η εξήγηση των συμβολισμών στους πίνακες είναι ως εξής:

E: Ερευνήτρια

K1: Κωδικογράφος 1: Ελένη Πιστιόλη, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, PhD Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

K2: Κωδικογράφος 2: Ευανθία Ναλπαντίδου, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, MEd Πανεπιστημίου Λευκωσίας

Βαθμός συμφωνίας στην ταξινόμια «Με βάση τις νοητικές λειτουργίες που δραστηριοποιούν»

Διδακτικό εγχειρίδιο	Αριθμός ερωτήσεων	Συμφωνία E – K1 – K2	Συνολικός βαθμός συμφωνίας
Βιβλίο του Μαθητή	15	15	1
Τετράδιο Εργασιών	16	16	1
Ψηφιακό Βιβλίο	39	34	0,87
Σύνολο	70	65	0,956

Βαθμός συμφωνίας στην ταξινόμια των Amidon και Hunter

Διδακτικό εγχειρίδιο	Αριθμός ερωτήσεων	Συμφωνία E – K1 – K2	Συνολικός βαθμός συμφωνίας
Βιβλίο του Μαθητή	15	15	1
Τετράδιο Εργασιών	16	16	1
Ψηφιακό Βιβλίο	39	36	0,9
Σύνολο	70	67	0,96

Βαθμός συμφωνίας στην ταξινόμια του Πανεπιστημίου Stanford

Διδακτικό εγχειρίδιο	Αριθμός ερωτήσεων	Συμφωνία E – K1 – K2	Συνολικός βαθμός συμφωνίας
Βιβλίο του Μαθητή	15	15	1
Τετράδιο Εργασιών	16	16	1
Ψηφιακό Βιβλίο	39	28	0,7
Σύνολο	70	59	0,9

Βαθμός συμφωνίας στην ταξινόμια του Bloom και των συνεργατών του

Διδακτικό εγχειρίδιο	Αριθμός ερωτήσεων	Συμφωνία E – K1 – K2	Συνολικός βαθμός συμφωνίας
Βιβλίο του Μαθητή	15	13	0,86
Τετράδιο Εργασιών	16	14	0,875
Ψηφιακό Βιβλίο	39	28	0,717
Σύνολο	70	55	0,817

Βαθμός συμφωνίας στην ταξινόμια Brown και Wragg

Διδακτικό εγχειρίδιο	Αριθμός ερωτήσεων	Συμφωνία E – K1 – K2	Συνολικός βαθμός συμφωνίας
Βιβλίο του Μαθητή	15	15	1
Τετράδιο Εργασιών	16	14	0,87
Ψηφιακό Βιβλίο	39	28	0,717
Σύνολο	70	57	0,86

Βαθμός συμφωνίας στην ταξινόμια «Με βάση τις παραδοχές για την κατανόηση κειμένου»

Διδακτικό εγχειρίδιο	Αριθμός ερωτήσεων	Συμφωνία E – K1 – K2	Συνολικός βαθμός συμφωνίας
Βιβλίο του Μαθητή	15	15	1
Τετράδιο Εργασιών	16	16	1
Ψηφιακό Βιβλίο	39	37	0,94
Σύνολο	70	68	0,98

Βαθμός συμφωνίας στην ταξινόμια «Με βάση το περιεχόμενο και τη διαδικασία»

Διδακτικό εγχειρίδιο	Αριθμός ερωτήσεων	Συμφωνία E – K1 – K2	Συνολικός βαθμός συμφωνίας
Βιβλίο του Μαθητή	15	15	1
Τετράδιο Εργασιών	16	16	1
Ψηφιακό Βιβλίο	39	39	1
Σύνολο	70	70	1

Βαθμός συμφωνίας στην ταξινόμια «Διαθεματικότητα: περιεχόμενο ή προεκτάσεις»

Διδακτικό εγχειρίδιο	Αριθμός ερωτήσεων	Συμφωνία E – K1 – K2	Συνολικός βαθμός συμφωνίας
Βιβλίο του Μαθητή	15	15	1
Τετράδιο Εργασιών	16	14	0,87
Ψηφιακό Βιβλίο	39	30	0,769
Σύνολο	70	66	0,879

Ο βαθμός συμφωνίας σε κάθε κατηγορία είναι μεγαλύτερος του 0,8 και πρόκειται για τιμές που διασφαλίζουν την αξιοπιστία. Οι αποκλίσεις παρουσιάστηκαν κυρίως στην ταξινόμια του Bloom και των συνεργατών του και σε κάποιες ταξινομίες στο ψηφιακό βιβλίο. Αυτό συνέβη διότι η διατύπωση ή ο μη εμφανής σκοπός κάποιων ερωτήσεων δεν κατέστησαν ευδιάκριτο το σε ποια κατηγορία ανήκουν ακριβώς. Επιπλέον, στο ψηφιακό βιβλίο κάποια ερωτήματα ήταν σύνθετα, γεγονός που πολλές φορές δημιούργησε διλήμματα για την κατάταξή τους. Η κωδικογράφηση της δοκιμαστικής έρευνας παρατίθεται στο Παράρτημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Παρουσίαση των ευρημάτων

6.1 Ερωτήσεις στο Βιβλίο του Μαθητή

Στο Βιβλίο του Μαθητή υπάρχουν συνολικά ενενήντα οκτώ (98) ερωτήσεις, οι οποίες βρίσκονται στο τέλος της διδακτικής ενότητας και για να απαντηθούν θα πρέπει ο μαθητής να επεξεργαστεί είτε το κείμενο είτε τις πηγές είτε κάνει συνδυασμό αυτών.

6.1.1 Ερωτήσεις με βάση τις νοητικές λειτουργίες

Στην ταξινόμια «Με βάση τις νοητικές λειτουργίες που δραστηριοποιούν» και συγκεκριμένα στην υποκατηγορία «Χαμηλές νοητικές λειτουργίες» ανήκουν πενήντα εννέα (59) ερωτήσεις, ενώ οι υπόλοιπες τριάντα εννέα (39) ανήκουν στην υποκατηγορία «Ανώτερες νοητικές λειτουργίες».

Γράφημα 1

Βιβλίο του Μαθητή - Ταξινόμια ερωτήσεων με βάση με τις νοητικές λειτουργίες

Πίνακας 1

Βιβλίο του Μαθητή - Ταξινομία ερωτήσεων με βάση με τις νοητικές λειτουργίες

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Χαμηλές νοητικές λειτουργίες	Ανώτερες νοητικές λειτουργίες
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	59	39
1	Ποιοι καλλιτεχνικοί και επιστημονικοί τομείς αναπτύχθηκαν κυρίως την περίοδο της Αναγέννησης;	1	
2	Με βάση την Πηγή 2, τι επικαλείται ο Μαρτίνος Λούθηρος για να στηρίξει την απόφαση του να αμφισβητήσει το αλάθητο του Πάπα;		1
3	Ποιες ήταν οι σπουδαιότερες γεωγραφικές ανακαλύψεις των Ευρωπαίων κατά τον 15ο και τον 16ο αιώνα;	1	
4	Με βάση την Πηγή 2, πώς ορίζει ο Μοντεσκιέ το περιεχόμενο της πολιτικής αρετής;	1	
5	Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στην Αμερικανική και την Γαλλική Επανάσταση;	1	
6	Ποια θεωρούνται τα σημαντικότερα ανθρώπινα δικαιώματα με βάση τα κείμενα των δυο πηγών; Τι πιστεύουμε σήμερα;		1
7	Ποια ήταν τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι Έλληνες την περίοδο της ξένης κυριαρχίας;	1	
8	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι η ελπίδα που εκφράζουν οι υπόδουλοι Έλληνες;	1	
9	Ποιες ήταν οι διακρίσεις σε βάρος των υπόδουλων Ελλήνων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία;	1	
10	Ποια τύχη περίμενε τους υπόδουλους Έλληνες σε περίπτωση που δεν υπάκουαν στις διαταγές των Οθωμανών Τούρκων με βάση την Πηγή 2;	1	
11	Ποια ήταν η θέση και ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά την Τουρκοκρατία;	1	
12	Με βάση την Πηγή 2, πώς εκλέγονταν οι δημογέροντες και ποιες αρμοδιότητες είχαν;	1	
13	Σε τι διέφεραν οι κλέφτες από τους αρματολούς;	1	
14	Με βάση την Πηγή 2, πώς αντιμετώπιζαν κατά την Τουρκοκρατία οι Έλληνες αγρότες τους κλέφτες;	1	
15	Ποιοι υπήρξαν οι λόγοι της μεγάλης ανάπτυξης που γνώρισε η ελληνική ναυτιλία κατά τον 18ο αιώνα;	1	
16	Ποια ήταν τα πιο συνηθισμένα επαγγέλματα των Ελλήνων κατά την Τουρκοκρατία με βάση τα κείμενα των δυο πηγών και τις εικόνες;	1	
17	Ποιες ήταν οι περίοδοι της μετανάστευσης των Ελλήνων στο εξωτερικό;	1	
18	Με βάση την Πηγή 1, ποιο θεωρούν ως το μεγαλύτερο πρόβλημα της κοινότητάς τους οι Έλληνες του Urago;	1	
19	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;		1
20	Να σχολιάσετε τις απόψεις του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.		1
21	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή;	1	

	και ποια του Ρήγα;		
22	Ποιες αξίες κυριαρχούν στα κείμενα του Ρήγα Βελεστινλή με βάση τις δύο πρώτες πηγές;		1
23	Για ποιους λόγους απέτυχαν όλα τα επαναστατικά κινήματα πριν την Επανάσταση του 1821;	1	
24	Οι ξένες δυνάμεις βοήθησαν ουσιαστικά τους Έλληνες την περίοδο της Τουρκοκρατίας με βάση τα κείμενα των πηγών;	1	
25	Για ποιους λόγους οι Σουλιώτες ήταν γνωστοί ως ικανότατοι πολεμιστές;	1	
26	Ποιο ήταν το υπέρτατο αγαθό για τους Σουλιώτες με βάση τα κείμενα των πηγών;	1	
27	Με ποιους τρόπους έδρασε η Φιλική Εταιρεία και ποιοι ήταν οι στόχοι της;	1	
28	Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.		1
29	Τι ήταν ο Ιερός Λόχος και ποια η τύχη του;	1	
30	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.		1
31	Ποιοι ήταν οι πρωταγωνιστές στην έναρξη της επανάστασης στην Πελοπόννησο;	1	
32	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια ήταν η κατάσταση που επικρατούσε στους υπόδουλους Έλληνες παραμονές της Επανάστασης;		1
33	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.	1	
34	Με βάση την Πηγή 1, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Οδυσσεύς Ανδρούτσος στην προσπάθειά του να εμψυχώσει τους κατοίκους του Γαλαξιδίου;		1
35	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;	1	
36	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιούνται προκειμένου να πεισθούν οι Έλληνες να επαναστατήσουν εναντίον των Τούρκων;		1
37	Τι γνωρίζετε για τη μάχη στο Πέτα;	1	
38	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;	1	
39	Για ποιους λόγους ήταν σημαντική η άλωση της Τριπολιτσάς από τους Έλληνες;	1	
40	Με βάση την Πηγή 2, γιατί ο κόσμος έλεγε τρελούς τους Έλληνες επαναστάτες;		1
41	Τι ήταν τα πυρπολικά και ποιος ο ρόλος τους στις ναυτικές επιχειρήσεις;	1	
42	Ποιες ήταν οι κυριότερες ναυτικές επιχειρήσεις, στις οποίες πήρε μέρος ο Κανάρης;	1	
43	Ποιος ήταν ο σκοπός της στρατιάς του Δράμαλη;	1	
44	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Κολοκοτρώνης για να εμψυχώσει τους		1

	άνδρες του στα Δερβενάκια;		
45	Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η αξία της θυσίας του Μάρκου Μπότσαρη;		1
46	Ποια ήταν τα αποτελέσματα της μάχης στο Μανιάκι;	1	
47	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποιο ήταν το ηθικό των Ελλήνων αγωνιστών που πολέμησαν τον Ιμπραήμ στο Μανιάκι;	1	
48	Ποιο ήταν το σχέδιο των πολιορκημένων Μεσολογγιτών κατά την έξοδο τους από την πόλη και τι έγινε τελικά;	1	
49	Με βάση την Πηγή 1, ποιες ήταν οι συνθήκες διαβίωσης των πολιορκημένων στο Μεσολόγγι;	1	
50	Ποιο ήταν το σχέδιο του Καραϊσκάκη για να νικήσει τον Κιουταχί;	1	
51	Ποια είναι τα συναισθήματα που κυρίευσαν τους Έλληνες μόλις πληροφορήθηκαν τον θάνατο του Καραϊσκάκη; Στην απάντηση θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.		1
52	Ποια ήταν η προσφορά των Φιλελλήνων στην ελληνική Επανάσταση;	1	
53	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;	1	
54	Από πότε άρχισε να αλλάζει η στάση των Μεγάλων Δυνάμεων απέναντι στους Έλληνες και για ποιους λόγους;	1	
55	Τι εννοεί ο Μακρυγιάννης με τη φράση «Είμαστε στο εμείς»; (Πηγή 2)	1	
56	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές αποφάσεις των τριών Εθνοσυνελεύσεων;	1	
57	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η ατμόσφαιρα που επικρατούσε κατά την Α' Εθνοσυνέλευση;	1	
58	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές ενέργειες του Καποδίστρια την εποχή που ήταν κυβερνήτης της Ελλάδας;	1	
59	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν η κατάσταση της γεωργίας την εποχή του Καποδίστρια;	1	
60	Ποιες ήταν οι περιοχές που συμπεριλαμβάνονταν στο πρώτο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος; Θα σας βοηθήσει και ο χάρτης.	1	
61	Ποιος ήταν ο χαρακτήρας της ελληνικής Επανάστασης σύμφωνα με τον Κολοκοτρώνη; (Πηγή 1)	1	
62	Για ποιους λόγους πραγματοποιήθηκε η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 και ποιο ήταν το αποτέλεσμα της;	1	
63	Ποιο ήταν το περιεχόμενο της «Μεγάλης Ιδέας»; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 3.		1
64	Πώς χαρακτηρίζετε την πολιτική του Τρικούπη και γιατί;		1
65	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν τα προσδοκώμενα οφέλη από τη διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου;		1
66	Τι γνωρίζετε για το ολοκαύτωμα στο Αρκάδι το 1866 και την επανάσταση στο Λιτόχωρο το 1878;	1	
67	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, ποιες ομάδες Ελλήνων συμμετείχαν στις επαναστατικές ενέργειες στις αλύτρωτες περιοχές;		1
68	Ποιες νομίζετε πως υπήρξαν οι σημαντικότερες εξελίξεις για το ελληνικό κράτος στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα;		1
69	Με βάση την Πηγή 3, σε ποιους αφιερώνονται οι		1

	συγκεκριμένοι στίχοι του Παλαμά και γιατί;		
70	Σε τι νομίζετε πως αποσκοπούσε η πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19ο αιώνα;		1
71	Με βάση την Πηγή 2, για ποιους λόγους παρουσιάζονται Έλληνες του Πόντου να επιθυμούν να αποχωρήσουν από την πατρίδα τους		1
72	Τι γνωρίζετε για τις συνθήκες του Αγίου Στεφάνου και του Βερολίνου;	1	
73	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;		1
74	Τι είναι ο Μακεδονικός Αγώνας και ανάμεσα σε ποιους έγινε;	1	
75	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.		1
76	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;	1	
77	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;	1	
78	Ποια υπήρξαν τα αποτελέσματα των Βαλκανικών Πολέμων για την Ελλάδα;		1
79	Με βάση τα κείμενα των πηγών, με ποια συναισθήματα δέχτηκαν οι Έλληνες τις επιτυχίες των Βαλκανικών Πολέμων;		1
80	Ποια οφέλη αποκόμισε η Ελλάδα από τη συμμετοχή της στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο; Ποιες από τις περιοχές που απελευθερώθηκαν τότε ανήκουν σήμερα στην Ελλάδα;		1
81	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, εναντίον ποιων και σε ποια γεωγραφική περιοχή κυρίως πολέμησε ο ελληνικός στρατός κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο;		1
82	Ποια ήταν τα προβλήματα που δημιούργησε η προέλαση του ελληνικού στρατού στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας;	1	
83	Με βάση τις πηγές και το εικονογραφικό υλικό προσπαθήστε να περιγράψετε τα συναισθήματα των Ελλήνων της Μικράς Ασίας τόσο το 1919, όταν αποβιβάστηκε εκεί ο ελληνικός στρατός, όσο και το 1922, κατά την Καταστροφή.		1
84	Ποιες υπήρξαν για την Ελλάδα και τον ελληνισμό γενικότερα οι συνέπειες της Μικρασιατικής Καταστροφής;		1
85	Με βάση το εικονογραφικό υλικό, περιγράψτε τη μετακίνηση και την αρχική εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα.		1
86	Η νίκη των Ελλήνων απέναντι στους Ιταλούς αποτέλεσε ένα μικρό θαύμα. Ποιοι λόγοι οδήγησαν σε αυτό;		1
87	Αναζητήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας και άλλες περιπτώσεις από την ελληνική ιστορία, όπου οι Έλληνες νίκησαν ισχυρότερους αντιπάλους.	1	
88	Με βάση την Πηγή 2 και το εικονογραφικό υλικό, ποια αισθήματα κυριαρχούσαν ανάμεσα στους Έλληνες κατά		1

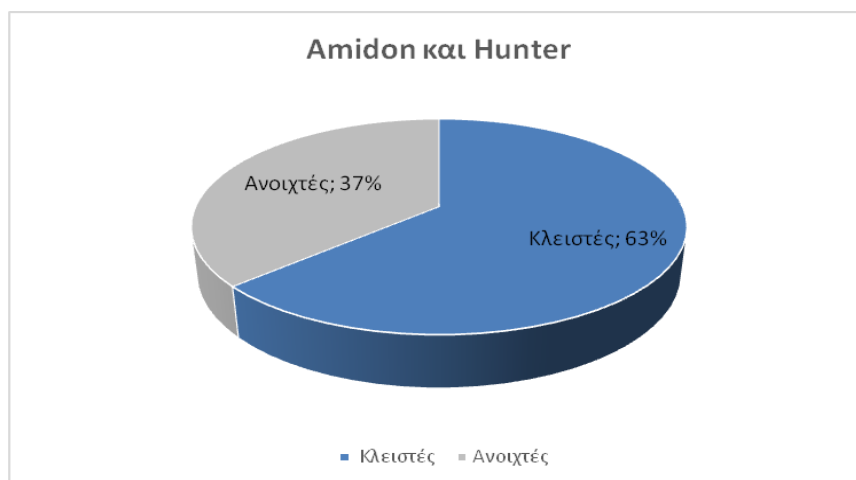
	τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο του 1940-41;		
89	Για ποιους λόγους ήταν απαραίτητη η κατάκτηση της Ελλάδας προτού οι Γερμανοί προχωρήσουν προς τη Σοβιετική Ένωση;	1	
90	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που περιέχονται στην Πηγή 1.		1
91	Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων στη διάρκεια της Κατοχής;		1
92	Ποια έκταση έλαβε η Εθνική Αντίσταση κατά των κατακτητών στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου;		1
93	Ποια ήταν τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχόλησαν την Ελλάδα την περίοδο μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου;		1
94	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η άποψη του Γιώργου Σεφέρη για τη δικτατορία;		1
95	Ποιοι ήταν οι λόγοι που διευκόλυναν την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974;	1	
96	Ποια είναι η θέση του Ο.Η.Ε. απέναντι στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.	1	
97	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;	1	
98	Ποιο ήταν το όραμα του Κωνσταντίνου Καραμανλή για την Ελλάδα; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.		1

6.1.2 Ταξινόμια ερωτήσεων των Amidon και Hunter

Στην ταξινόμια των Amidon και Hunter οι εξήντα δύο (62) ερωτήσεις ανήκουν στην κατηγορία «Κλειστές» και οι τριάντα έξι (36) στην κατηγορία «Ανοιχτές».

Γράφημα 2

Βιβλίο του Μαθητή – Ταξινόμια ερωτήσεων των Amidon και Hunter

Πίνακας 2

Βιβλίο του Μαθητή – Ταξινομία ερωτήσεων των Amidon και Hunter

Amidon και Hunter			
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Κλειστές	Ανοιχτές
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ		62	36
1	Ποιοι καλλιτεχνικοί και επιστημονικοί τομείς αναπτύχθηκαν κυρίως την περίοδο της Αναγέννησης;	1	
2	Με βάση την Πηγή 2, τι επικαλείται ο Μαρτίνος Λούθηρος για να στηρίξει την απόφαση του να αμφισβητήσει το αλάθητο του Πάπα;	1	
3	Ποιες ήταν οι σπουδαιότερες γεωγραφικές ανακαλύψεις των Ευρωπαίων κατά τον 15ο και τον 16ο αιώνα;	1	
4	Με βάση την Πηγή 2, πώς ορίζει ο Μοντεσκιέ το περιεχόμενο της πολιτικής αρετής;	1	
5	Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στην Αμερικανική και την Γαλλική Επανάσταση;	1	
6	Ποια θεωρούνται τα σημαντικότερα ανθρώπινα δικαιώματα με βάση τα κείμενα των δυο πηγών; Τι πιστεύουμε σήμερα;		1
7	Ποια ήταν τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι Έλληνες την περίοδο της ξένης κυριαρχίας;	1	
8	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι η ελπίδα που εκφράζουν οι υπόδουλοι Έλληνες;	1	
9	Ποιες ήταν οι διακρίσεις σε βάρος των υπόδουλων Ελλήνων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία;	1	
10	Ποια τύχη περίμενε τους υπόδουλους Έλληνες σε περίπτωση που δεν υπάκουαν στις διαταγές των Οθωμανών Τούρκων με βάση την Πηγή 2;	1	
11	Ποια ήταν η θέση και ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά την Τουρκοκρατία;	1	
12	Με βάση την Πηγή 2, πώς εκλέγονταν οι δημογέροντες και ποιες αρμοδιότητες είχαν;	1	
13	Σε τι διέφεραν οι κλέφτες από τους αρματολούς;	1	
14	Με βάση την Πηγή 2, πώς αντιμετώπιζαν κατά την Τουρκοκρατία οι Έλληνες αγρότες τους κλέφτες;	1	
15	Ποιοι υπήρξαν οι λόγοι της μεγάλης ανάπτυξης που γνώρισε η ελληνική ναυτιλία κατά τον 18ο αιώνα;	1	
16	Ποια ήταν τα πιο συνηθισμένα επαγγέλματα των Ελλήνων κατά την Τουρκοκρατία με βάση τα κείμενα των δυο πηγών και τις εικόνες;		1
17	Ποιες ήταν οι περίοδοι της μετανάστευσης των Ελλήνων στο εξωτερικό;	1	
18	Με βάση την Πηγή 1, ποιο θεωρούν ως το μεγαλύτερο πρόβλημα της κοινότητάς τους οι Έλληνες του Urago;	1	
19	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;		1
20	Να σχολιάσετε τις απόψεις του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.		1
21	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή;	1	

	και ποια του Ρήγα;		
22	Ποιες αξίες κυριαρχούν στα κείμενα του Ρήγα Βελεστινλή με βάση τις δύο πρώτες πηγές;		1
23	Για ποιους λόγους απέτυχαν όλα τα επαναστατικά κινήματα πριν την Επανάσταση του 1821;	1	
24	Οι ξένες δυνάμεις βοήθησαν ουσιαστικά τους Έλληνες την περίοδο της Τουρκοκρατίας με βάση τα κείμενα των πηγών;		1
25	Για ποιους λόγους οι Σουλιώτες ήταν γνωστοί ως ικανότατοι πολεμιστές;	1	
26	Ποιο ήταν το υπέρτατο αγαθό για τους Σουλιώτες με βάση τα κείμενα των πηγών;	1	
27	Με ποιους τρόπους έδρασε η Φιλική Εταιρεία και ποιοι ήταν οι στόχοι της;	1	
28	Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.		1
29	Τι ήταν ο Ιερός Λόχος και ποια η τύχη του;	1	
30	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.		1
31	Ποιοι ήταν οι πρωταγωνιστές στην έναρξη της επανάστασης στην Πελοπόννησο;	1	
32	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια ήταν η κατάσταση που επικρατούσε στους υπόδουλους Έλληνες παραμονές της Επανάστασης;		1
33	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.	1	
34	Με βάση την Πηγή 1, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Οδυσσέας Ανδρούτσος στην προσπάθειά του να εμψυχώσει τους κατοίκους του Γαλαξιδίου;		1
35	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;	1	
36	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιούνται προκειμένου να πεισθούν οι Έλληνες να επαναστατήσουν εναντίον των Τούρκων;		1
37	Τι γνωρίζετε για τη μάχη στο Πέτα;	1	
38	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;	1	
39	Για ποιους λόγους ήταν σημαντική η άλωση της Τριπολιτσας από τους Έλληνες;	1	
40	Με βάση την Πηγή 2, γιατί ο κόσμος έλεγε τρελούς τους Έλληνες επαναστάτες;		1
41	Τι ήταν τα πυρπολικά και ποιος ο ρόλος τους στις ναυτικές επιχειρήσεις;	1	
42	Ποιες ήταν οι κυριότερες ναυτικές επιχειρήσεις, στις οποίες πήρε μέρος ο Κανάρης;	1	
43	Ποιος ήταν ο σκοπός της στρατιάς του Δράμαλη;	1	
44	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Κολοκοτρώνης για να εμψυχώσει τους		1

	άνδρες του στα Δερβενάκια;		
45	Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η αξία της θυσίας του Μάρκου Μπότσαρη;		1
46	Ποια ήταν τα αποτελέσματα της μάχης στο Μανιάκι;	1	
47	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποιο ήταν το ηθικό των Ελλήνων αγωνιστών που πολέμησαν τον Ιμπραήμ στο Μανιάκι;	1	
48	Ποιο ήταν το σχέδιο των πολιορκημένων Μεσολογγιτών κατά την έξοδο τους από την πόλη και τι έγινε τελικά;	1	
49	Με βάση την Πηγή 1, ποιες ήταν οι συνθήκες διαβίωσης των πολιορκημένων στο Μεσολόγγι;	1	
50	Ποιο ήταν το σχέδιο του Καραϊσκάκη για να νικήσει τον Κιουταχί;	1	
51	Ποια είναι τα συναισθήματα που κυρίευαν τους Έλληνες μόλις πληροφορήθηκαν τον θάνατο του Καραϊσκάκη; Στην απάντηση θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.		1
52	Ποια ήταν η προσφορά των Φιλελλήνων στην ελληνική Επανάσταση;	1	
53	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;		1
54	Από πότε άρχισε να αλλάζει η στάση των Μεγάλων Δυνάμεων απέναντι στους Έλληνες και για ποιους λόγους;	1	
55	Τι εννοεί ο Μακρυγιάννης με τη φράση «Είμαστε στο εμείς»; (Πηγή 2)		1
56	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές αποφάσεις των τριών Εθνοσυνελεύσεων;	1	
57	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η ατμόσφαιρα που επικρατούσε κατά την Α' Εθνοσυνέλευση;	1	
58	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές ενέργειες του Καποδίστρια την εποχή που ήταν κυβερνήτης της Ελλάδας;	1	
59	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν η κατάσταση της γεωργίας την εποχή του Καποδίστρια;	1	
60	Ποιες ήταν οι περιοχές που συμπεριλαμβάνονταν στο πρώτο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος; Θα σας βοηθήσει και ο χάρτης.	1	
61	Ποιος ήταν ο χαρακτήρας της ελληνικής Επανάστασης σύμφωνα με τον Κολοκοτρώνη; (Πηγή 1)	1	
62	Για ποιους λόγους πραγματοποιήθηκε η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 και ποιο ήταν το αποτέλεσμα της;	1	
63	Ποιο ήταν το περιεχόμενο της «Μεγάλης Ιδέας»; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 3.	1	
64	Πώς χαρακτηρίζετε την πολιτική του Τρικούπη και γιατί;		1
65	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν τα προσδοκώμενα οφέλη από τη διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου;	1	
66	Τι γνωρίζετε για το ολοκαύτωμα στο Αρκάδι το 1866 και την επανάσταση στο Λιτόχωρο το 1878;	1	
67	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, ποιες ομάδες Ελλήνων συμμετείχαν στις επαναστατικές ενέργειες στις αλύτρωτες περιοχές;		1
68	Ποιες νομίζετε πως υπήρξαν οι σημαντικότερες εξελίξεις για το ελληνικό κράτος στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα;		1
69	Με βάση την Πηγή 3, σε ποιους αφιερώνονται οι		1

	συγκεκριμένοι στίχοι του Παλαμά και γιατί;		
70	Σε τι νομίζετε πως αποσκοπούσε η πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19ο αιώνα;		1
71	Με βάση την Πηγή 2, για ποιους λόγους παρουσιάζονται Έλληνες του Πόντου να επιθυμούν να αποχωρήσουν από την πατρίδα τους	1	
72	Τι γνωρίζετε για τις συνθήκες του Αγίου Στεφάνου και του Βερολίνου;	1	
73	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;		1
74	Τι είναι ο Μακεδονικός Αγώνας και ανάμεσα σε ποιους έγινε;	1	
75	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.		1
76	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;	1	
77	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;	1	
78	Ποια υπήρξαν τα αποτελέσματα των Βαλκανικών Πολέμων για την Ελλάδα;		1
79	Με βάση τα κείμενα των πηγών, με ποια συναισθήματα δέχτηκαν οι Έλληνες τις επιτυχίες των Βαλκανικών Πολέμων;		1
80	Ποια οφέλη αποκόμισε η Ελλάδα από τη συμμετοχή της στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο; Ποιες από τις περιοχές που απελευθερώθηκαν τότε ανήκουν σήμερα στην Ελλάδα;		1
81	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, εναντίον ποιων και σε ποια γεωγραφική περιοχή κυρίως πολέμησε ο ελληνικός στρατός κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο;	1	
82	Ποια ήταν τα προβλήματα που δημιούργησε η προέλαση του ελληνικού στρατού στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας;	1	
83	Με βάση τις πηγές και το εικονογραφικό υλικό προσπαθήστε να περιγράψετε τα συναισθήματα των Ελλήνων της Μικράς Ασίας τόσο το 1919, όταν αποβιβάστηκε εκεί ο ελληνικός στρατός, όσο και το 1922, κατά την Καταστροφή.		1
84	Ποιες υπήρξαν για την Ελλάδα και τον ελληνισμό γενικότερα οι συνέπειες της Μικρασιατικής Καταστροφής;		1
85	Με βάση το εικονογραφικό υλικό, περιγράψτε τη μετακίνηση και την αρχική εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα.		1
86	Η νίκη των Ελλήνων απέναντι στους Ιταλούς αποτέλεσε ένα μικρό θαύμα. Ποιοι λόγοι οδήγησαν σε αυτό;		1
87	Αναζητήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας και άλλες περιπτώσεις από την ελληνική ιστορία, όπου οι Έλληνες νίκησαν ισχυρότερους αντιπάλους.	1	
88	Με βάση την Πηγή 2 και το εικονογραφικό υλικό, ποια αισθήματα κυριαρχούσαν ανάμεσα στους Έλληνες κατά		1

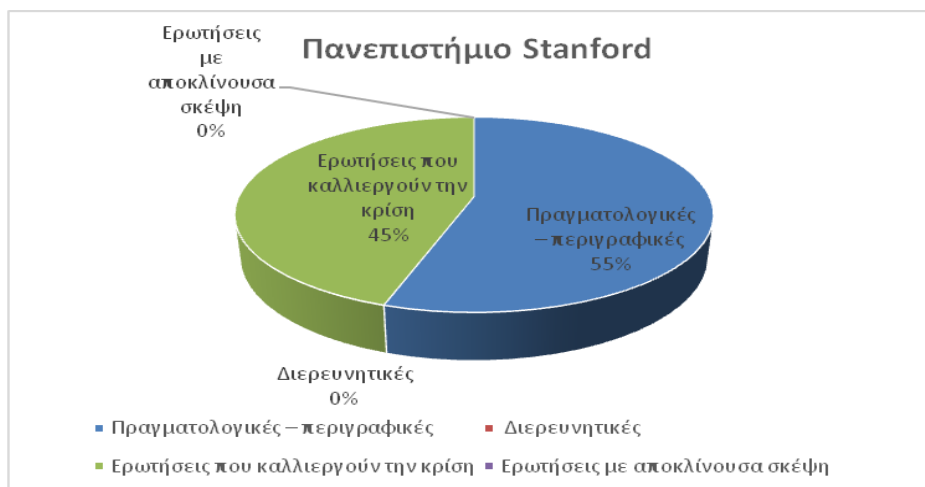
	τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο του 1940-41;		
89	Για ποιους λόγους ήταν απαραίτητη η κατάκτηση της Ελλάδας προτού οι Γερμανοί προχωρήσουν προς τη Σοβιετική Ένωση;	1	
90	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που περιέχονται στην Πηγή 1.		1
91	Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων στη διάρκεια της Κατοχής;		1
92	Ποια έκταση έλαβε η Εθνική Αντίσταση κατά των κατακτητών στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου;		1
93	Ποια ήταν τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχόλησαν την Ελλάδα την περίοδο μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου;		1
94	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η άποψη του Γιώργου Σεφέρη για τη δικτατορία;	1	
95	Ποιοι ήταν οι λόγοι που διευκόλυναν την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974;	1	
96	Ποια είναι η θέση του Ο.Η.Ε. απέναντι στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.	1	
97	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;	1	
98	Ποιο ήταν το όραμα του Κωνσταντίνου Καραμανλή για την Ελλάδα; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.	1	

6.1.3 Ταξινόμια ερωτήσεων του Πανεπιστημίου Stanford

Στην ταξινόμια του Πανεπιστημίου Stanford στην κατηγορία «Πραγματολογικές-Περιγραφικές» ανήκουν πενήντα τέσσερις ερωτήσεις (54), στη κατηγορία «Διερευνητικές» δεν ανήκει καμία ερώτηση (0), στην κατηγορία «Ερωτήσεις που καλλιεργούν την κρίση» ανήκουν σαράντα τέσσερις (44) ερωτήσεις και, τέλος, στην κατηγορία «Αποκλίνουσα σκέψη» δεν ανήκει καμία (0) ερώτηση.

Γράφημα 3

Βιβλίο του Μαθητή – Ταξινόμια ερωτήσεων του Πανεπιστημίου Stanford

Πίνακας 3

Βιβλίο του Μαθητή – Ταξινόμια ερωτήσεων του Πανεπιστημίου Stanford

Πανεπιστήμιο Stanford					
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Πραγματολογικές – περιγραφικές	Διερευνητικές	Ερωτήσεις που καλλιεργούν την κρίση	Ερωτήσεις με αποκλίνουσα σκέψη
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	54	0	44	0
1	Ποιοι καλλιτεχνικοί και επιστημονικοί τομείς αναπτύχθηκαν κυρίως την περίοδο της Αναγέννησης;	1			
2	Με βάση την Πηγή 2, τι επικαλείται ο Μαρτίνος Λούθηρος για να στηρίξει την απόφαση του να αμφισβητήσει το αλάθητο του Πάπα;	1			
3	Ποιες ήταν οι σπουδαιότερες γεωγραφικές ανακαλύψεις των Ευρωπαίων κατά τον 15ο και τον 16ο αιώνα;	1			
4	Με βάση την Πηγή 2, πώς ορίζει ο Μοντεσκιέ το περιεχόμενο της πολιτικής αρετής;	1			
5	Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στην Αμερικανική και την Γαλλική Επανάσταση;			1	
6	Ποια θεωρούνται τα σημαντικότερα ανθρώπινα δικαιώματα με βάση τα			1	

	κείμενα των δυο πηγών; Τι πιστεύουμε σήμερα;				
7	Ποια ήταν τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι Έλληνες την περίοδο της ξένης κυριαρχίας;	1			
8	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι η ελπίδα που εκφράζουν οι υπόδουλοι Έλληνες;	1			
9	Ποιες ήταν οι διακρίσεις σε βάρος των υπόδουλων Ελλήνων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία;	1			
10	Ποια τύχη περίμενε τους υπόδουλους Έλληνες σε περίπτωση που δεν υπάκουαν στις διαταγές των Οθωμανών Τούρκων με βάση την Πηγή 2;	1			
11	Ποια ήταν η θέση και ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά την Τουρκοκρατία;	1			
12	Με βάση την Πηγή 2, πώς εκλέγονταν οι δημογέροντες και ποιες αρμοδιότητες είχαν;	1			
13	Σε τι διέφεραν οι κλέφτες από τους αρματολούς;	1			
14	Με βάση την Πηγή 2, πώς αντιμετώπιζαν κατά την Τουρκοκρατία οι Έλληνες αγρότες τους κλέφτες;	1			
15	Ποιοι υπήρξαν οι λόγοι της μεγάλης ανάπτυξης που γνώρισε η ελληνική ναυτιλία κατά τον 18ο αιώνα;	1			
16	Ποια ήταν τα πιο συνηθισμένα επαγγέλματα των Ελλήνων κατά την Τουρκοκρατία με βάση τα κείμενα των δυο πηγών και τις εικόνες;				1
17	Ποιες ήταν οι περίοδοι της μετανάστευσης των Ελλήνων στο εξωτερικό;	1			
18	Με βάση την Πηγή 1, ποιο θεωρούν ως το μεγαλύτερο πρόβλημα της κοινότητάς τους οι Έλληνες του Umago;				1
19	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;				1
20	Να σχολιάσετε τις απόψεις του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.				1
21	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή και ποια του Ρήγα;	1			
22	Ποιες αξίες κυριαρχούν στα κείμενα του Ρήγα Βελεστινλή με βάση τις δύο πρώτες πηγές;				1
23	Για ποιους λόγους απέτυχαν όλα τα επαναστατικά κινήματα πριν την Επανάσταση του 1821;	1			1

24	Οι ξένες δυνάμεις βοήθησαν ουσιαστικά τους Έλληνες την περίοδο της Τουρκοκρατίας με βάση τα κείμενα των πηγών;	1			
25	Για ποιους λόγους οι Σουλιώτες ήταν γνωστοί ως ικανότατοι πολεμιστές;	1			
26	Ποιο ήταν το υπέρτατο αγαθό για τους Σουλιώτες με βάση τα κείμενα των πηγών;	1			
27	Με ποιους τρόπους έδρασε η Φιλική Εταιρεία και ποιοι ήταν οι στόχοι της;	1			
28	Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.				1
29	Τι ήταν ο Ιερός Λόχος και ποια η τύχη του;	1			
30	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.				1
31	Ποιοι ήταν οι πρωταγωνιστές στην έναρξη της επανάστασης στην Πελοπόννησο;	1			
32	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια ήταν η κατάσταση που επικρατούσε στους υπόδουλους Έλληνες παραμονές της Επανάστασης;				
33	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.	1			
34	Με βάση την Πηγή 1, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Οδυσσέας Ανδρούτσος στην προσπάθειά του να εμπνεύσει τους κατοίκους του Γαλαξιδίου;				1
35	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;	1			
36	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιούνται προκειμένου να πεισθούν οι Έλληνες να επαναστατήσουν εναντίον των Τούρκων;				1
37	Τι γνωρίζετε για τη μάχη στο Πέτα;	1			
38	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;				1
39	Για ποιους λόγους ήταν σημαντική η άλωση της Τριπολιτσάς από τους Έλληνες;	1			
40	Με βάση την Πηγή 2, γιατί ο κόσμος έλεγε τρελούς τους Έλληνες				1

	επαναστάτες;				
41	Τι ήταν τα πυρπολικά και ποιος ο ρόλος τους στις ναυτικές επιχειρήσεις;	1			
42	Ποιες ήταν οι κυριότερες ναυτικές επιχειρήσεις, στις οποίες πήρε μέρος ο Κανάρης;			1	
43	Ποιος ήταν ο σκοπός της στρατιάς του Δράμαλη;	1			
44	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Κολοκοτρώνης για να εμψυχώσει τους άνδρες του στα Δερβενάκια;			1	
45	Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η αξία της θυσίας του Μάρκου Μπότσαρη;			1	
46	Ποια ήταν τα αποτελέσματα της μάχης στο Μανιάκι;	1			
47	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποιο ήταν το ηθικό των Ελλήνων αγωνιστών που πολέμησαν τον Ιμπραήμ στο Μανιάκι;	1			
48	Ποιο ήταν το σχέδιο των πολιορκημένων Μεσολογγιτών κατά την έξοδο τους από την πόλη και τι έγινε τελικά;	1			
49	Με βάση την Πηγή 1, ποιες ήταν οι συνθήκες διαβίωσης των πολιορκημένων στο Μεσολόγγι;	1			
50	Ποιο ήταν το σχέδιο του Καραϊσκάκη για να νικήσει τον Κιουταχί;	1			
51	Ποια είναι τα συναισθήματα που κυριεύσαν τους Έλληνες μόλις πληροφορήθηκαν τον θάνατο του Καραϊσκάκη; Στην απάντηση θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.			1	
52	Ποια ήταν η προσφορά των Φιλελλήνων στην ελληνική Επανάσταση;	1			
53	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;			1	
54	Από πότε άρχισε να αλλάζει η στάση των Μεγάλων Δυνάμεων απέναντι στους Έλληνες και για ποιους λόγους;	1			
55	Τι εννοεί ο Μακρυγιάννης με τη φράση «Είμαστε στο εμείς»; (Πηγή 2)			1	
56	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές αποφάσεις των τριών Εθνοσυνελεύσεων;	1			
57	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η ατμόσφαιρα που επικρατούσε κατά την Α' Εθνοσυνέλευση;	1			
58	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές ενέργειες του Καποδίστρια την εποχή που ήταν κυβερνήτης της Ελλάδας;	1			
59	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν η κατάσταση της γεωργίας την εποχή του			1	

	Καποδίστρια;				
60	Ποιες ήταν οι περιοχές που συμπεριλαμβάνονταν στο πρώτο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος; Θα σας βοηθήσει και ο χάρτης.	1			
61	Ποιος ήταν ο χαρακτήρας της ελληνικής Επανάστασης σύμφωνα με τον Κολοκοτρώνη; (Πηγή 1)	1			
62	Για ποιους λόγους πραγματοποιήθηκε η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 και ποιο ήταν το αποτέλεσμα της;	1			
63	Ποιο ήταν το περιεχόμενο της «Μεγάλης Ιδέας»; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 3.			1	
64	Πώς χαρακτηρίζετε την πολιτική του Τρικούπη και γιατί;				
65	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν τα προσδοκώμενα οφέλη από τη διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου;			1	
66	Τι γνωρίζετε για το ολοκαύτωμα στο Αρκάδι το 1866 και την επανάσταση στο Λιτόχωρο το 1878;	1			
67	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, ποιες ομάδες Ελλήνων συμμετείχαν στις επαναστατικές ενέργειες στις αλύτρωτες περιοχές;			1	
68	Ποιες νομίζετε πως υπήρξαν οι σημαντικότερες εξελίξεις για το ελληνικό κράτος στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα;			1	
69	Με βάση την Πηγή 3, σε ποιους αφιερώνονται οι συγκεκριμένοι στίχοι του Παλαμά και γιατί;			1	
70	Σε τι νομίζετε πως αποσκοπούσε η πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19ο αιώνα;			1	
71	Με βάση την Πηγή 2, για ποιους λόγους παρουσιάζονται Έλληνες του Πόντου να επιθυμούν να αποχωρήσουν από την πατρίδα τους			1	
72	Τι γνωρίζετε για τις συνθήκες του Αγίου Στεφάνου και του Βερολίνου;	1			
73	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;			1	
74	Τι είναι ο Μακεδονικός Αγώνας και ανάμεσα σε ποιους έγινε;	1			
75	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα			1	

	προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.				
76	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;	1			
77	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;	1			
78	Ποια υπήρξαν τα αποτελέσματα των Βαλκανικών Πολέμων για την Ελλάδα;	1		1	
79	Με βάση τα κείμενα των πηγών, με ποια συναισθήματα δέχτηκαν οι Έλληνες τις επιτυχίες των Βαλκανικών Πολέμων;			1	
80	Ποια οφέλη αποκόμισε η Ελλάδα από τη συμμετοχή της στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο; Ποιες από τις περιοχές που απελευθερώθηκαν τότε ανήκουν σήμερα στην Ελλάδα;			1	
81	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, εναντίον ποιων και σε ποια γεωγραφική περιοχή κυρίως πολέμησε ο ελληνικός στρατός κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο;			1	
82	Ποια ήταν τα προβλήματα που δημιούργησε η προέλαση του ελληνικού στρατού στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας;	1			
83	Με βάση τις πηγές και το εικονογραφικό υλικό προσπαθήστε να περιγράψετε τα συναισθήματα των Ελλήνων της Μικράς Ασίας τόσο το 1919, όταν αποβιβάστηκε εκεί ο ελληνικός στρατός, όσο και το 1922, κατά την Καταστροφή.			1	
84	Ποιες υπήρξαν για την Ελλάδα και τον ελληνισμό γενικότερα οι συνέπειες της Μικρασιατικής Καταστροφής;			1	
85	Με βάση το εικονογραφικό υλικό, περιγράψτε τη μετακίνηση και την αρχική εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα.			1	
86	Η νίκη των Ελλήνων απέναντι στους Ιταλούς αποτέλεσε ένα μικρό θαύμα. Ποιοι λόγοι οδήγησαν σε αυτό;			1	
87	Αναζητήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας και άλλες περιπτώσεις από την ελληνική ιστορία, όπου οι Έλληνες νίκησαν ισχυρότερους αντιπάλους.	1			
88	Με βάση την Πηγή 2 και το εικονογραφικό υλικό, ποια αισθήματα κυριαρχούσαν ανάμεσα στους Έλληνες κατά τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο του 1940-41;			1	
89	Για ποιους λόγους ήταν απαραίτητη η	1			

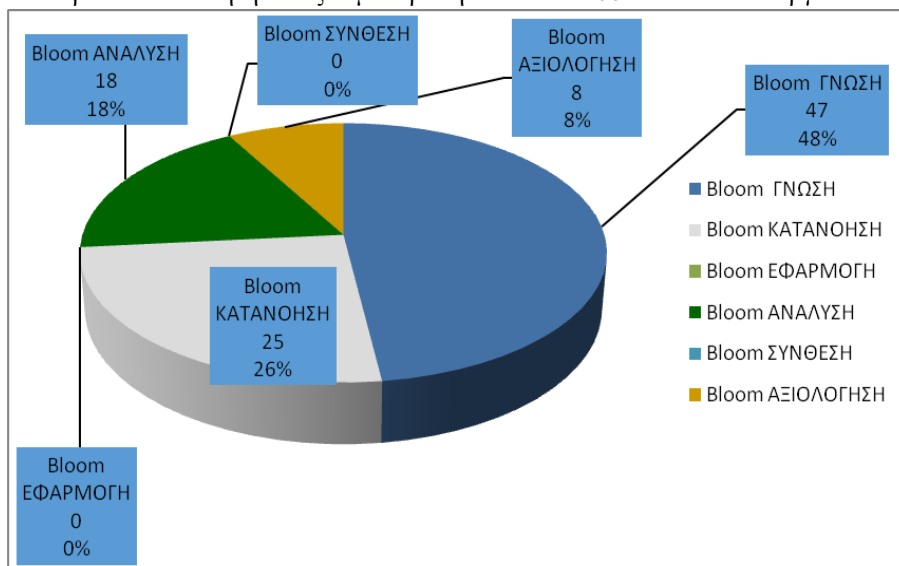
	κατάκτηση της Ελλάδας προτού οι Γερμανοί προχωρήσουν προς τη Σοβιετική Ένωση;				
90	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που περιέχονται στην Πηγή 1.			1	
91	Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων στη διάρκεια της Κατοχής;			1	
92	Ποια έκταση έλαβε η Εθνική Αντίσταση κατά των κατακτητών στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου;			1	
93	Ποια ήταν τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχόλησαν την Ελλάδα την περίοδο μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου;			1	
94	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η άποψη του Γιώργου Σεφέρη για τη δικτατορία;			1	
95	Ποιοι ήταν οι λόγοι που διευκόλυναν την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974;	1			
96	Ποια είναι η θέση του Ο.Η.Ε. απέναντι στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.	1			
97	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;	1			
98	Ποιο ήταν το όραμα του Κωνσταντίνου Καραμανλή για την Ελλάδα; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.	1			

6.1.4 Ταξινόμια ερωτήσεων του Bloom και των συνεργατών

Στην ταξινόμια του Bloom και των συνεργατών σαράντα επτά (47) ερωτήσεις ανήκουν στην κατηγορία «Γνώση», είκοσι πέντε (25) στην κατηγορία «Κατανόηση», καμία (0) στην κατηγορία «Εφαρμογή», δεκαοκτώ (18) στην κατηγορία «Ανάλυση», καμία (0) στην κατηγορία «Σύνθεση» και οκτώ (8) στην κατηγορία «Αξιολόγηση».

Γράφημα 4

Βιβλίο του Μαθητή - Ταξινόμια ερωτήσεων του Bloom και των συνεργατών

Πίνακας 4

Βιβλίο του Μαθητή - Ταξινόμια ερωτήσεων του Bloom και των συνεργατών

Bloom							
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΓΝΩ-ΣΗ	ΚΑ-ΤΑΝΟ-ΗΣΗ	ΕΦΑΡ-ΜΟΓΗ	ΑΝΑ-ΛΥΣΗ	ΣΥΝ-ΘΕΣΗ	ΑΞΙΟ-ΛΟΓΗ-ΣΗ
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	47	25	0	18	0	8
1	Ποιοι καλλιτεχνικοί και επιστημονικοί τομείς αναπτύχθηκαν κυρίως την περίοδο της Αναγέννησης;	1					
2	Με βάση την Πηγή 2, τι επικαλείται ο Μαρτίνος Λούθηρος για να στηρίξει την απόφασή του να αμφισβητήσει το αλάθητο του Πάπα;		1				
3	Ποιες ήταν οι σπουδαιότερες γεωγραφικές ανακαλύψεις των Ευρωπαίων κατά τον 15ο και τον 16ο αιώνα;	1					
4	Με βάση την Πηγή 2, πώς ορίζει ο Μοντεσκιέ το περιεχόμενο της πολιτικής αρετής;		1				
5	Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στην Αμερικανική και την Γαλλική Επανάσταση;				1		

6	Ποια θεωρούνται τα σημαντικότερα ανθρώπινα δικαιώματα με βάση τα κείμενα των δυο πηγών; Τι πιστεύουμε σήμερα;		1				1
7	Ποια ήταν τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι Έλληνες την περίοδο της ξένης κυριαρχίας;	1					
8	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι η ελπίδα που εκφράζουν οι υπόδουλοι Έλληνες;		1				
9	Ποιες ήταν οι διακρίσεις σε βάρος των υπόδουλων Ελλήνων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία;	1					
10	Ποια τύχη περίμενε τους υπόδουλους Έλληνες σε περίπτωση που δεν υπάκουαν στις διαταγές των Οθωμανών Τούρκων με βάση την Πηγή 2;	1					
11	Ποια ήταν η θέση και ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά την Τουρκοκρατία;	1					
12	Με βάση την Πηγή 2, πώς εκλέγονταν οι δημογέροντες και ποιες αρμοδιότητες είχαν;	1					
13	Σε τι διέφεραν οι κλέφτες από τους αρματολούς;		1				
14	Με βάση την Πηγή 2, πώς αντιμετώπιζαν κατά την Τουρκοκρατία οι Έλληνες αγρότες τους κλέφτες;		1				
15	Ποιοι υπήρξαν οι λόγοι της μεγάλης ανάπτυξης που γνώρισε η ελληνική ναυτιλία κατά τον 18ο αιώνα;	1					
16	Ποια ήταν τα πιο συνηθισμένα επαγγέλματα των Ελλήνων κατά την Τουρκοκρατία με βάση τα κείμενα των δυο πηγών και τις εικόνες;		1				
17	Ποιες ήταν οι περίοδοι της μετανάστευσης των Ελλήνων στο εξωτερικό;	1					
18	Με βάση την Πηγή 1, ποιο θεωρούν ως το μεγαλύτερο πρόβλημα της κοινότητάς τους οι Έλληνες του Umago;	1					
19	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;					1	
20	Να σχολιάσετε τις απόψεις					1	

	του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.						
21	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή και ποια του Ρήγα;	1					
22	Ποιες αξίες κυριαρχούν στα κείμενα του Ρήγα Βελεστινλή με βάση τις δύο πρώτες πηγές;				1		
23	Για ποιους λόγους απέτυχαν όλα τα επαναστατικά κινήματα πριν την Επανάσταση του 1821;	1					
24	Οι ξένες δυνάμεις βοήθησαν ουσιαστικά τους Έλληνες την περίοδο της Τουρκοκρατίας με βάση τα κείμενα των πηγών;	1					
25	Για ποιους λόγους οι Σουλιώτες ήταν γνωστοί ως ικανότατοι πολεμιστές;	1					
26	Ποιο ήταν το υπέρτατο αγαθό για τους Σουλιώτες με βάση τα κείμενα των πηγών;	1					
27	Με ποιους τρόπους έδρασε η Φιλική Εταιρεία και ποιοι ήταν οι στόχοι της;	1					
28	Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.				1		
29	Τι ήταν ο Ιερός Λόγος και ποια η τύχη του;	1					
30	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.			1			
31	Ποιοι ήταν οι πρωταγωνιστές στην έναρξη της επανάστασης στην Πελοπόννησο;	1					
32	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια ήταν η κατάσταση που επικρατούσε στους υπόδουλους Έλληνες παραμονές της Επανάστασης;				1		
33	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα	1					

	της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.						
34	Με βάση την Πηγή 1, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Οδυσσεύς Ανδρούτσος στην προσπάθειά του να εμπυχώσει τους κατοίκους του Γαλαξιδίου;				1		
35	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;	1					
36	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα προκειμένου να πεισθούν οι Έλληνες να επαναστατήσουν εναντίον των Τούρκων;				1		
37	Τι γνωρίζετε για τη μάχη στο Πέτα;	1					
38	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;		1				
39	Για ποιους λόγους ήταν σημαντική η άλωση της Τριπολιτσάς από τους Έλληνες;	1					
40	Με βάση την Πηγή 2, γιατί ο κόσμος έλεγε τρελούς τους Έλληνες επαναστάτες;				1		
41	Τι ήταν τα πυρπολικά και ποιος ο ρόλος τους στις ναυτικές επιχειρήσεις;	1					
42	Ποιες ήταν οι κυριότερες ναυτικές επιχειρήσεις, στις οποίες πήρε μέρος ο Κανάρης;	1					
43	Ποιος ήταν ο σκοπός της στρατιάς του Δράμαλη;	1					
44	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Κολοκοτρώνης για να εμπυχώσει τους άνδρες του στα Δερβενάκια;				1		
45	Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η αξία της θυσίας του Μάρκου Μπότσαρη;						1
46	Ποια ήταν τα αποτελέσματα της μάχης στο Μανιάκι;	1					
47	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποιο ήταν το ηθικό των Ελλήνων αγωνιστών που πολέμησαν τον Ιμπραήμ στο Μανιάκι;		1				
48	Ποιο ήταν το σχέδιο των	1					

	πολιορκημένων Μεσολογγιτών κατά την έξοδο τους από την πόλη και τι έγινε τελικά;						
49	Με βάση την Πηγή 1, ποιες ήταν οι συνθήκες διαβίωσης των πολιορκημένων στο Μεσολόγγι;	1					
50	Ποιο ήταν το σχέδιο του Καραϊσκάκη για να νικήσει τον Κιουταχί;	1					
51	Ποια είναι τα συναισθήματα που κυρίευσαν τους Έλληνες μόλις πληροφορήθηκαν τον θάνατο του Καραϊσκάκη; Στην απάντηση θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.		1				
52	Ποια ήταν η προσφορά των Φιλελλήνων στην ελληνική Επανάσταση;	1					
53	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;		1				
54	Από πότε άρχισε να αλλάζει η στάση των Μεγάλων Δυνάμεων απέναντι στους Έλληνες και για ποιους λόγους;	1					
55	Τι εννοεί ο Μακρυγιάννης με τη φράση «Είμαστε στο εμείς»; (Πηγή 2)		1				
56	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές αποφάσεις των τριών Εθνοσυνελεύσεων;	1					
57	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η ατμόσφαιρα που επικρατούσε κατά την Α' Εθνοσυνέλευση;		1				
58	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές ενέργειες του Καποδίστρια την εποχή που ήταν κυβερνήτης της Ελλάδας;	1					
59	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν η κατάσταση της γεωργίας την εποχή του Καποδίστρια;		1				
60	Ποιες ήταν οι περιοχές που συμπεριλαμβάνονταν στο πρώτο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος; Θα σας βοηθήσει και ο χάρτης.	1					
61	Ποιος ήταν ο χαρακτήρας της ελληνικής Επανάστασης;		1				

	σύμφωνα με τον Κολοκοτρώνη; (Πηγή 1)						
62	Για ποιους λόγους πραγματοποιήθηκε η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 και ποιο ήταν το αποτέλεσμα της;	1					
63	Ποιο ήταν το περιεχόμενο της «Μεγάλης Ιδέας»; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 3.				1		
64	Πώς χαρακτηρίζετε την πολιτική του Τρικούπη και γιατί;						1
65	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν τα προσδοκώμενα οφέλη από τη διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου;						1
66	Τι γνωρίζετε για το ολοκαύτωμα στο Αρκάδι το 1866 και την επανάσταση στο Λιτόχωρο το 1878;	1					
67	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, ποιες ομάδες Ελλήνων συμμετείχαν στις επαναστατικές ενέργειες στις αλύτρωτες περιοχές;			1			
68	Ποιες νομίζετε πως υπήρξαν οι σημαντικότερες εξελίξεις για το ελληνικό κράτος στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα;						1
69	Με βάση την Πηγή 3, σε ποιους αφιερώνονται οι συγκεκριμένοι στίχοι του Παλαμά και γιατί;				1		
70	Σε τι νομίζετε πως αποσκοπούσε η πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19ο αιώνα;			1			
71	Με βάση την Πηγή 2, για ποιους λόγους παρουσιάζονται Έλληνες του Πόντου να επιθυμούν να αποχωρήσουν από την πατρίδα τους				1		
72	Τι γνωρίζετε για τις συνθήκες του Αγίου Στεφάνου και του Βερολίνου;	1					
73	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος;				1		

	Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;						
74	Τι είναι ο Μακεδονικός Αγώνας και ανάμεσα σε ποιους έγινε;	1					
75	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.						1
76	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;	1					
77	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;	1					
78	Ποια υπήρξαν τα αποτελέσματα των Βαλκανικών Πολέμων για την Ελλάδα;		1				
79	Με βάση τα κείμενα των πηγών, με ποια συναισθήματα δέχτηκαν οι Έλληνες τις επιτυχίες των Βαλκανικών Πολέμων;		1				
80	Ποια οφέλη αποκόμισε η Ελλάδα από τη συμμετοχή της στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο; Ποιες από τις περιοχές που απελευθερώθηκαν τότε ανήκουν σήμερα στην Ελλάδα;				1		
81	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, εναντίον ποιων και σε ποια γεωγραφική περιοχή κυρίως πολέμησε ο ελληνικός στρατός κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο;		1				
82	Ποια ήταν τα προβλήματα που δημιούργησε η προέλαση του ελληνικού στρατού στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας;	1					
83	Με βάση τις πηγές και το εικονογραφικό υλικό προσπαθήστε να περιγράψετε τα συναισθήματα των Ελλήνων της Μικράς Ασίας τόσο το 1919, όταν αποβιβάστηκε εκεί ο				1		

	ελληνικός στρατός, όσο και το 1922, κατά την Καταστροφή.						
84	Ποιες υπήρξαν για την Ελλάδα και τον ελληνισμό γενικότερα οι συνέπειες της Μικρασιατικής Καταστροφής;						1
85	Με βάση το εικονογραφικό υλικό, περιγράψτε τη μετακίνηση και την αρχική εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα.	1					
86	Η νίκη των Ελλήνων απέναντι στους Ιταλούς αποτέλεσε ένα μικρό θαύμα. Ποιοι λόγοι οδήγησαν σε αυτό;		1				
87	Αναζητήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας και άλλες περιπτώσεις από την ελληνική ιστορία, όπου οι Έλληνες νίκησαν ισχυρότερους αντιπάλους.	1					
88	Με βάση την Πηγή 2 και το εικονογραφικό υλικό, ποια αισθήματα κυριαρχούσαν ανάμεσα στους Έλληνες κατά τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο του 1940-41;		1				
89	Για ποιους λόγους ήταν απαραίτητη η κατάκτηση της Ελλάδας προτού οι Γερμανοί προχωρήσουν προς τη Σοβιετική Ένωση;	1					
90	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που περιέχονται στην Πηγή 1.				1		
91	Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων στη διάρκεια της Κατοχής;		1				
92	Ποια έκταση έλαβε η Εθνική Αντίσταση κατά των κατακτητών στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου;		1				
93	Ποια ήταν τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχόλησαν την Ελλάδα την περίοδο μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου;						1
94	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η άποψη του Γιώργου Σεφέρη για τη δικτατορία;				1		
95	Ποιοι ήταν οι λόγοι που διευκόλυναν την τουρκική	1					

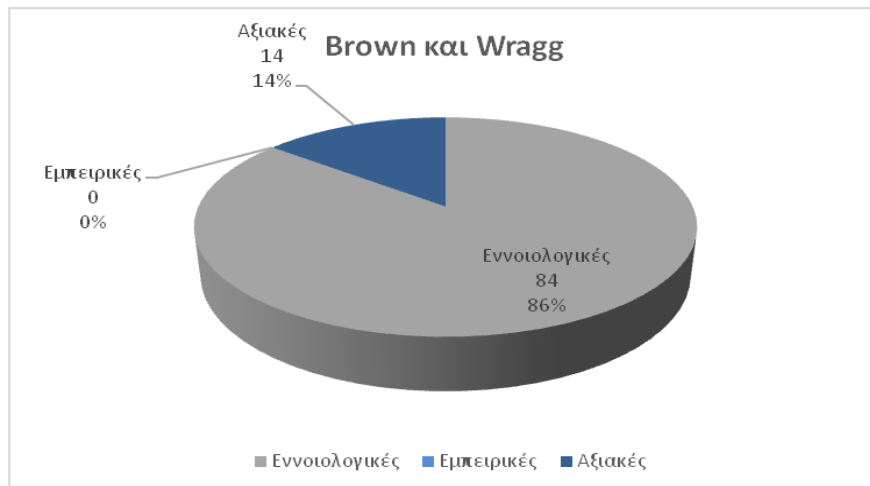
	εισβολή στην Κύπρο το 1974;						
96	Ποια είναι η θέση του Ο.Η.Ε. απέναντι στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.	1					
97	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;		1				
98	Ποιο ήταν το όραμα του Κωνσταντίνου Καραμανλή για την Ελλάδα; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.	1					

6.1.5 Ταξινόμια ερωτήσεων των Brown και Wragg

Στην ταξινόμια των Brown και Wragg ογδόντα τέσσερις (84) ερωτήσεις εμπίπτουν στην κατηγορία «Εννοιολογικές», καμία (0) ερώτηση δεν αντιστοιχεί στην κατηγορία «Εμπειρικές» και δεκατέσσερις (14) ερωτήσεις εμπίπτουν στην κατηγορία «Αξιακές».

Γράφημα 5

Βιβλίο του Μαθητή - Ταξινόμια ερωτήσεων των Brown και Wragg

Πίνακας 5

Βιβλίο του Μαθητή - Ταξινομία ερωτήσεων των Brown και Wragg

Brown και Wragg				
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Εννοιολογικές	Εμπειρικές	Αξιακές
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	84	0	14
1	Ποιοι καλλιτεχνικοί και επιστημονικοί τομείς αναπτύχθηκαν κυρίως την περίοδο της Αναγέννησης;	1		
2	Με βάση την Πηγή 2, τι επικαλείται ο Μαρτίνος Λούθηρος για να στηρίξει την απόφαση του να αμφισβητήσει το αλάθητο του Πάπα;			1
3	Ποιες ήταν οι σπουδαιότερες γεωγραφικές ανακαλύψεις των Ευρωπαίων κατά τον 15ο και τον 16ο αιώνα;	1		
4	Με βάση την Πηγή 2, πώς ορίζει ο Μοντεσκιέ το περιεχόμενο της πολιτικής αρετής;			1
5	Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στην Αμερικανική και την Γαλλική Επανάσταση;	1		
6	Ποια θεωρούνται τα σημαντικότερα ανθρώπινα δικαιώματα με βάση τα κείμενα των δυο πηγών; Τι πιστεύουμε σήμερα;			1
7	Ποια ήταν τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι Έλληνες την περίοδο της ξένης κυριαρχίας;	1		
8	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι η ελπίδα που εκφράζουν οι υπόδουλοι Έλληνες;	1		
9	Ποιες ήταν οι διακρίσεις σε βάρος των υπόδουλων Ελλήνων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία;	1		
10	Ποια τύχη περίμενε τους υπόδουλους Έλληνες σε περίπτωση που δεν υπάκουαν στις διαταγές των Οθωμανών Τούρκων με βάση την Πηγή 2;	1		
11	Ποια ήταν η θέση και ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά την Τουρκοκρατία;	1		
12	Με βάση την Πηγή 2, πώς εκλέγονταν οι δημογέροντες και ποιες αρμοδιότητες είχαν;	1		
13	Σε τι διέφεραν οι κλέφτες από τους αρματολούς;	1		
14	Με βάση την Πηγή 2, πώς αντιμετώπιζαν κατά την Τουρκοκρατία οι Έλληνες αγρότες τους κλέφτες;	1		
15	Ποιοι υπήρξαν οι λόγοι της μεγάλης ανάπτυξης που γνώρισε η ελληνική ναυτιλία κατά τον 18ο αιώνα;	1		
16	Ποια ήταν τα πιο συνηθισμένα επαγγέλματα	1		

	των Ελλήνων κατά την Τουρκοκρατία με βάση τα κείμενα των δυο πηγών και τις εικόνες;			
17	Ποιες ήταν οι περίοδοι της μετανάστευσης των Ελλήνων στο εξωτερικό;	1		
18	Με βάση την Πηγή 1, ποιο θεωρούν ως το μεγαλύτερο πρόβλημα της κοινότητάς τους οι Έλληνες του Urago;	1		
19	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;	1		
20	Να σχολιάσετε τις απόψεις του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.			1
21	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή και ποια του Ρήγα;	1		
22	Ποιες αξίες κυριαρχούν στα κείμενα του Ρήγα Βελεστινλή με βάση τις δύο πρώτες πηγές;			1
23	Για ποιους λόγους απέτυχαν όλα τα επαναστατικά κινήματα πριν την Επανάσταση του 1821;	1		
24	Οι ξένες δυνάμεις βοήθησαν ουσιαστικά τους Έλληνες την περίοδο της Τουρκοκρατίας με βάση τα κείμενα των πηγών;	1		
25	Για ποιους λόγους οι Σουλιώτες ήταν γνωστοί ως ικανότατοι πολεμιστές;	1		
26	Ποιο ήταν το υπέρτατο αγαθό για τους Σουλιώτες με βάση τα κείμενα των πηγών;			1
27	Με ποιους τρόπους έδρασε η Φιλική Εταιρεία και ποιοι ήταν οι στόχοι της;	1		
28	Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασιζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.			1
29	Τι ήταν ο Ιερός Λόχος και ποια η τύχη του;	1		
30	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.	1		
31	Ποιοι ήταν οι πρωταγωνιστές στην έναρξη της επανάστασης στην Πελοπόννησο;	1		
32	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια ήταν η κατάσταση που επικρατούσε στους υπόδουλους Έλληνες παραμονές της Επανάστασης;	1		
33	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.	1		
34	Με βάση την Πηγή 1, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Οδυσσέας Ανδρούτσος στην	1		

	προσπάθειά του να εμψυχώσει τους κατοίκους του Γαλαξιδίου;			
35	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;	1		
36	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιούνται προκειμένου να πεισθούν οι Έλληνες να επαναστατήσουν εναντίον των Τούρκων;	1		
37	Τι γνωρίζετε για τη μάχη στο Πέτα;	1		
38	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;			1
39	Για ποιους λόγους ήταν σημαντική η άλωση της Τριπολιτσας από τους Έλληνες;	1		
40	Με βάση την Πηγή 2, γιατί ο κόσμος έλεγε τρελούς τους Έλληνες επαναστάτες;	1		
41	Τι ήταν τα πυρπολικά και ποιος ο ρόλος τους στις ναυτικές επιχειρήσεις;	1		
42	Ποιες ήταν οι κυριότερες ναυτικές επιχειρήσεις, στις οποίες πήρε μέρος ο Κανάρης;	1		
43	Ποιος ήταν ο σκοπός της στρατιάς του Δράμαλη;	1		
44	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Κολοκοτρώνης για να εμψυχώσει τους άνδρες του στα Δερβενάκια;	1		
45	Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η αξία της θυσίας του Μάρκου Μπότσαρη;			1
46	Ποια ήταν τα αποτελέσματα της μάχης στο Μανιάκι;	1		
47	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποιο ήταν το ηθικό των Ελλήνων αγωνιστών που πολέμησαν τον Ιμπραήμ στο Μανιάκι;	1		
48	Ποιο ήταν το σχέδιο των πολιορκημένων Μεσολογγιτών κατά την έξοδο τους από την πόλη και τι έγινε τελικά;	1		
49	Με βάση την Πηγή 1, ποιες ήταν οι συνθήκες διαβίωσης των πολιορκημένων στο Μεσολόγγι;	1		
50	Ποιο ήταν το σχέδιο του Καραϊσκάκη για να νικήσει τον Κιουταχί;	1		
51	Ποια είναι τα συναισθήματα που κυρίευσαν τους Έλληνες μόλις πληροφορήθηκαν τον θάνατο του Καραϊσκάκη; Στην απάντηση θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.	1		
52	Ποια ήταν η προσφορά των Φιλελλήνων στην ελληνική Επανάσταση;	1		
53	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;	1		
54	Από πότε άρχισε να αλλάζει η στάση των Μεγάλων Δυνάμεων απέναντι στους Έλληνες και για ποιους λόγους;	1		

55	Τι εννοεί ο Μακρυγιάννης με τη φράση «Είμαστε στο εμείς»; (Πηγή 2)	1		
56	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές αποφάσεις των τριών Εθνοσυνελεύσεων;	1		
57	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η ατμόσφαιρα που επικρατούσε κατά την Α' Εθνοσυνέλευση;	1		
58	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές ενέργειες του Καποδίστρια την εποχή που ήταν κυβερνήτης της Ελλάδας;	1		
59	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν η κατάσταση της γεωργίας την εποχή του Καποδίστρια;	1		
60	Ποιες ήταν οι περιοχές που συμπεριλαμβάνονταν στο πρώτο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος; Θα σας βοηθήσει και ο χάρτης.	1		
61	Ποιος ήταν ο χαρακτήρας της ελληνικής Επανάστασης σύμφωνα με τον Κολοκοτρώνη; (Πηγή 1)	1		
62	Για ποιους λόγους πραγματοποιήθηκε η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 και ποιο ήταν το αποτέλεσμα της;	1		
63	Ποιο ήταν το περιεχόμενο της «Μεγάλης Ιδέας»; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 3.			1
64	Πώς χαρακτηρίζετε την πολιτική του Τρικούπη και γιατί;	1		
65	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν τα προσδοκώμενα οφέλη από τη διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου;	1		
66	Τι γνωρίζετε για το ολοκαύτωμα στο Αρκάδι το 1866 και την επανάσταση στο Λιτόχωρο το 1878;	1		
67	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, ποιες ομάδες Ελλήνων συμμετείχαν στις επαναστατικές ενέργειες στις αλύτρωτες περιοχές;	1		
68	Ποιες νομίζετε πως υπήρξαν οι σημαντικότερες εξελίξεις για το ελληνικό κράτος στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα;	1		
69	Με βάση την Πηγή 3, σε ποιους αφιερώνονται οι συγκεκριμένοι στίχοι του Παλαμά και γιατί;	1		
70	Σε τι νομίζετε πως αποσκοπούσε η πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19ο αιώνα;	1		
71	Με βάση την Πηγή 2, για ποιους λόγους παρουσιάζονται Έλληνες του Πόντου να επιθυμούν να αποχωρήσουν από την πατρίδα τους	1		
72	Τι γνωρίζετε για τις συνθήκες του Αγίου Στεφάνου και του Βερολίνου;	1		

73	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;	1		
74	Τι είναι ο Μακεδονικός Αγώνας και ανάμεσα σε ποιους έγινε;	1		
75	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.			1
76	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;	1		
77	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;			1
78	Ποια υπήρξαν τα αποτελέσματα των Βαλκανικών Πολέμων για την Ελλάδα;	1		
79	Με βάση τα κείμενα των πηγών, με ποια συναισθήματα δέχτηκαν οι Έλληνες τις επιτυχίες των Βαλκανικών Πολέμων;	1		
80	Ποια οφέλη αποκόμισε η Ελλάδα από τη συμμετοχή της στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο; Ποιες από τις περιοχές που απελευθερώθηκαν τότε ανήκουν σήμερα στην Ελλάδα;	1		
81	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, εναντίον ποιων και σε ποια γεωγραφική περιοχή κυρίως πολέμησε ο ελληνικός στρατός κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο;	1		
82	Ποια ήταν τα προβλήματα που δημιούργησε η προέλαση του ελληνικού στρατού στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας;	1		
83	Με βάση τις πηγές και το εικονογραφικό υλικό προσπαθήστε να περιγράψετε τα συναισθήματα των Ελλήνων της Μικράς Ασίας τόσο το 1919, όταν αποβιβάστηκε εκεί ο ελληνικός στρατός, όσο και το 1922, κατά την Καταστροφή.	1		
84	Ποιες υπήρξαν για την Ελλάδα και τον ελληνισμό γενικότερα οι συνέπειες της Μικρασιατικής Καταστροφής;	1		
85	Με βάση το εικονογραφικό υλικό, περιγράψτε τη μετακίνηση και την αρχική εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα.	1		
86	Η νίκη των Ελλήνων απέναντι στους Ιταλούς αποτέλεσε ένα μικρό θαύμα. Ποιοι λόγοι οδήγησαν σε αυτό;	1		
87	Αναζητήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας και άλλες περιπτώσεις από την ελληνική ιστορία, όπου οι Έλληνες νίκησαν ισχυρότερους αντιπάλους.	1		

88	Με βάση την Πηγή 2 και το εικονογραφικό υλικό, ποια αισθήματα κυριαρχούσαν ανάμεσα στους Έλληνες κατά τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο του 1940-41;	1		
89	Για ποιους λόγους ήταν απαραίτητη η κατάκτηση της Ελλάδας προτού οι Γερμανοί προχωρήσουν προς τη Σοβιετική Ένωση;	1		
90	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που περιέχονται στην Πηγή 1.			1
91	Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων στη διάρκεια της Κατοχής;	1		
92	Ποια έκταση έλαβε η Εθνική Αντίσταση κατά των κατακτητών στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου;	1		
93	Ποια ήταν τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχόλησαν την Ελλάδα την περίοδο μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου;	1		
94	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η άποψη του Γιώργου Σεφέρη για τη δικτατορία;	1		
95	Ποιοι ήταν οι λόγοι που διευκόλυναν την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974;	1		
96	Ποια είναι η θέση του Ο.Η.Ε. απέναντι στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.	1		
97	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;	1		
98	Ποιο ήταν το όραμα του Κωνσταντίνου Καραμανλή για την Ελλάδα; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.			1

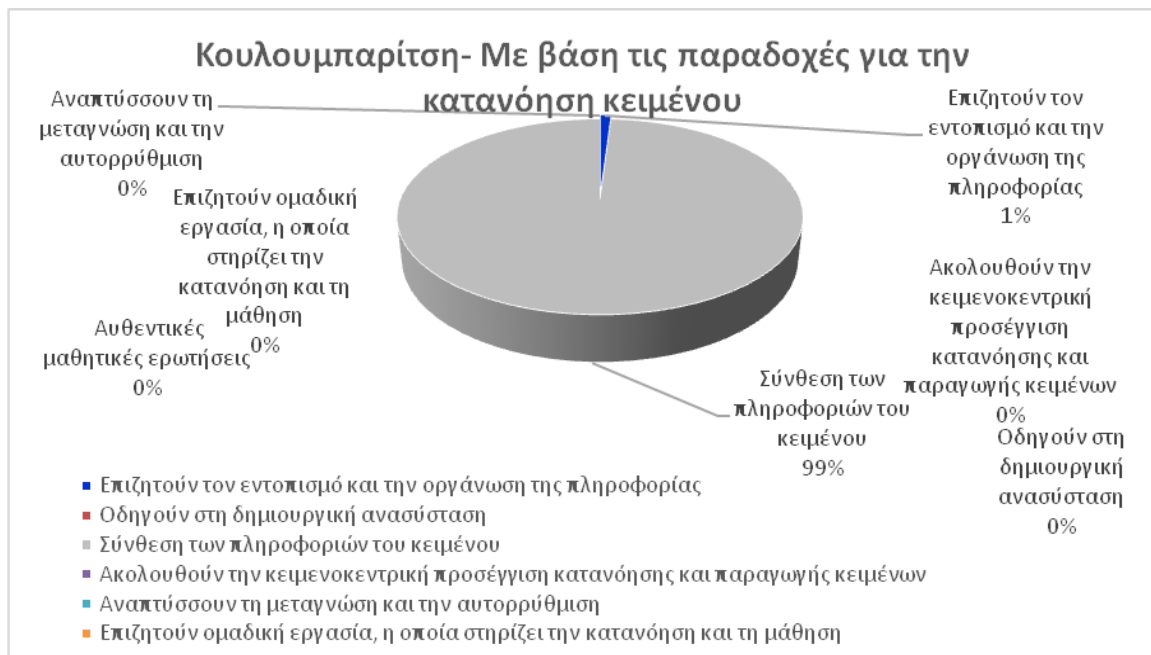
6.1.6 Ταξινομίες ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου σύμφωνα με την Κουλουμπαρίτση

Στις ταξινομίες ως προς την κατανόηση κειμένων που χρησιμοποίησε η Κουλουμπαρίτση και στην κατηγορία «Με βάση τις παραδοχές για την κατανόηση κειμένου» τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν πως στην υποκατηγορία «Ερωτήσεις που επιζητούν τον εντοπισμό και την οργάνωση της πληροφορίας» ανήκει μία (1) ερώτηση, στην υποκατηγορία «Ερωτήσεις που οδηγούν στη δημιουργική ανασύσταση» δεν εμπίπτει καμία (0) ερώτηση, στην υποκατηγορία «Σύνθεση των πληροφοριών του κειμένου» εμπίπτουν ενενήντα επτά (97) ερωτήσεις, στην υποκατηγορία «Ερωτήσεις που ακολουθούν την κειμενοκεντρική προσέγγιση κατανόησης και παραγωγής κειμένων» δεν ανήκει καμία (0) ερώτηση, όπως μηδέν (0) είναι ο αριθμός των ερωτήσεων στις

υποκατηγορίες «Ερωτήσεις που αναπτύσσουν τη μεταγνώση και την αυτορρύθμιση», «Ερωτήσεις που επιζητούν ομαδική εργασία, η οποία στηρίζει την κατανόηση και τη μάθηση» και «Αυθεντικές μαθητικές ερωτήσεις». Στην κατηγορία «Με βάση το περιεχόμενο και τη διαδικασία» όλες οι ερωτήσεις (98) ανήκουν στην υποκατηγορία «Ερωτήσεις περιεχομένου που ελέγχουν το νόημα που οικοδομούν οι μαθητές από το κείμενο», οπότε στην υποκατηγορία «Ερωτήσεις διαδικασίας, οι οποίες εστιάζουν στις στρατηγικές που επιστρατεύουν οι μαθητές, προκειμένου να καταλήξουν στο νόημα, ή επιζητούν εφαρμογές στην τάξη» ο αριθμός των ερωτήσεων είναι μηδενικός (0).

Γράφημα 6.1

Βιβλίο του Μαθητή - Ταξινομία ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου με βάση τις παραδοχές της Κουλουμπαρίτση

Πίνακας 6.1

Βιβλίο του Μαθητή - Ταξινομία ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου με βάση τις παραδοχές της Κουλουμπαρίτση

		Με βάση τις παραδοχές για την κατανόηση κειμένου						
		Κουλουμπαρίτση						
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Επιζητούν τον εντοπισμό και την οργάνωση της πληροφορίας	Οδηγούν στη δημιουργική ανασύσταση	Σύνθεση των πληροφοριών του κειμένου	Ακολουθούν την κειμενοκεντρική προσέγγιση κατανόησης και παραγωγής κειμένων	Αναπτύσσονται τη μεταγνώση και την αυτορρύθμιση	Επιζητούν ομαδική ή εργασιακή, η οποία στηρίζει την κατανόηση και τη μάθηση	Αυθεντικές μαθητικές ερωτήσεις
		1	0	97	0	0	0	0
1	Ποιοι καλλιτεχνικοί και επιστημονικοί τομείς αναπτύχθηκαν κυρίως την περίοδο της Αναγέννησης;			1				
2	Με βάση την Πηγή 2, τι επικαλείται ο Μαρτίνος Λούθηρος για να στηρίξει την απόφασή του να αμφισβητήσει το αλάθητο του Πάπα;			1				
3	Ποιες ήταν οι σπουδαιότερες γεωγραφικές ανακαλύψεις των Ευρωπαίων κατά τον 15ο και τον 16ο αιώνα;			1				
4	Με βάση την Πηγή 2, πώς ορίζει ο Μοντεσκιέ το περιεχόμενο της πολιτικής αρετής;			1				
5	Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στην Αμερικανική και την Γαλλική Επανάσταση;			1				
6	Ποια θεωρούνται τα σημαντικότερα ανθρώπινα δικαιώματα με βάση τα κείμενα των δυο πηγών; Τι πιστεύουμε σήμερα;			1				
7	Ποια ήταν τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι Έλληνες την περίοδο της ξένης κυριαρχίας;			1				
8	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι η ελπίδα που εκφράζουν οι			1				

	υπόδουλοι Έλληνες;							
9	Ποιες ήταν οι διακρίσεις σε βάρος των υπόδουλων Ελλήνων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία;			1				
10	Ποια τύχη περίμενε τους υπόδουλους Έλληνες σε περίπτωση που δεν υπάκουαν στις διαταγές των Οθωμανών Τούρκων με βάση την Πηγή 2;			1				
11	Ποια ήταν η θέση και ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά την Τουρκοκρατία;			1				
12	Με βάση την Πηγή 2, πώς εκλέγονταν οι δημογέροντες και ποιες αρμοδιότητες είχαν;			1				
13	Σε τι διέφεραν οι κλέφτες από τους αρματολούς;			1				
14	Με βάση την Πηγή 2, πώς αντιμετώπιζαν κατά την Τουρκοκρατία οι Έλληνες αγρότες τους κλέφτες;			1				
15	Ποιοι υπήρξαν οι λόγοι της μεγάλης ανάπτυξης που γνώρισε η ελληνική ναυτιλία κατά τον 18ο αιώνα;			1				
16	Ποια ήταν τα πιο συνηθισμένα επαγγέλματα των Ελλήνων κατά την Τουρκοκρατία με βάση τα κείμενα των δυο πηγών και τις εικόνες;			1				
17	Ποιες ήταν οι περίοδοι της μετανάστευσης των Ελλήνων στο εξωτερικό;			1				
18	Με βάση την Πηγή 1, ποιο θεωρούν ως το μεγαλύτερο πρόβλημα της κοινότητάς τους οι Έλληνες του Umago;			1				
19	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;			1				
20	Να σχολιάσετε τις απόψεις του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.			1				
21	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή και ποια του Ρήγα;			1				
22	Ποιες αξίες κυριαρχούν στα κείμενα του Ρήγα Βελεστινλή με βάση τις δύο πρώτες πηγές;			1				
23	Για ποιους λόγους απέτυχαν όλα τα επαναστατικά κινήματα			1				

	πριν την Επανάσταση του 1821;							
24	Οι ξένες δυνάμεις βοήθησαν ουσιαστικά τους Έλληνες την περίοδο της Τουρκοκρατίας με βάση τα κείμενα των πηγών;			1				
25	Για ποιους λόγους οι Σουλιώτες ήταν γνωστοί ως ικανότατοι πολεμιστές;			1				
26	Ποιο ήταν το υπέρτατο αγαθό για τους Σουλιώτες με βάση τα κείμενα των πηγών;			1				
27	Με ποιους τρόπους έδρασε η Φιλική Εταιρεία και ποιοι ήταν οι στόχοι της;			1				
28	Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.			1				
29	Τι ήταν ο Ιερός Λόχος και ποια η τύχη του;			1				
30	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.			1				
31	Ποιοι ήταν οι πρωταγωνιστές στην έναρξη της επανάστασης στην Πελοπόννησο;			1				
32	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια ήταν η κατάσταση που επικρατούσε στους υπόδουλους Έλληνες παραμονές της Επανάστασης;			1				
33	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.	1						
34	Με βάση την Πηγή 1, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Οδυσσέας Ανδρούτσος στην προσπάθειά του να εμπνεύσει τους κατοίκους του Γαλαξιδίου;			1				
35	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;			1				
36	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιούνται προκειμένου να πεισθούν οι Έλληνες να			1				

	επαναστατήσουν εναντίον των Τούρκων;							
37	Τι γνωρίζετε για τη μάχη στο Πέτα;			1				
38	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;			1				
39	Για ποιους λόγους ήταν σημαντική η άλωση της Τριπολιτσας από τους Έλληνες;			1				
40	Με βάση την Πηγή 2, γιατί ο κόσμος έλεγε τρελούς τους Έλληνες επαναστάτες;			1				
41	Τι ήταν τα πυρπολικά και ποιος ο ρόλος τους στις ναυτικές επιχειρήσεις;			1				
42	Ποιες ήταν οι κυριότερες ναυτικές επιχειρήσεις, στις οποίες πήρε μέρος ο Κανάρης;			1				
43	Ποιος ήταν ο σκοπός της στρατιάς του Δράμαλη;			1				
44	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Κολοκοτρώνης για να εμπνυχώσει τους άνδρες του στα Δερβενάκια;			1				
45	Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η αξία της θυσίας του Μάρκου Μπότσαρη;			1				
46	Ποια ήταν τα αποτελέσματα της μάχης στο Μανιάκι;			1				
47	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποιο ήταν το ηθικό των Ελλήνων αγωνιστών που πολέμησαν τον Ιμπραήμ στο Μανιάκι;			1				
48	Ποιο ήταν το σχέδιο των πολιορκημένων Μεσολογγιτών κατά την έξοδο τους από την πόλη και τι έγινε τελικά;			1				
49	Με βάση την Πηγή 1, ποιες ήταν οι συνθήκες διαβίωσης των πολιορκημένων στο Μεσολόγγι;			1				
50	Ποιο ήταν το σχέδιο του Καραϊσκάκη για να νικήσει τον Κιουταχί;			1				
51	Ποια είναι τα συναισθήματα που κυριεύσαν τους Έλληνες μόλις πληροφορήθηκαν τον θάνατο του Καραϊσκάκη; Στην απάντηση θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.			1				

52	Ποια ήταν η προσφορά των Φιλελλήνων στην ελληνική Επανάσταση;			1				
53	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;			1				
54	Από πότε άρχισε να αλλάζει η στάση των Μεγάλων Δυνάμεων απέναντι στους Έλληνες και για ποιους λόγους;			1				
55	Τι εννοεί ο Μακρυγιάννης με τη φράση «Είμαστε στο εμείς»; (Πηγή 2)			1				
56	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές αποφάσεις των τριών Εθνοσυνελεύσεων;			1				
57	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η ατμόσφαιρα που επικρατούσε κατά την Α' Εθνοσυνέλευση;			1				
58	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές ενέργειες του Καποδίστρια την εποχή που ήταν κυβερνήτης της Ελλάδας;			1				
59	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν η κατάσταση της γεωργίας την εποχή του Καποδίστρια;			1				
60	Ποιες ήταν οι περιοχές που συμπεριλαμβάνονταν στο πρώτο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος; Θα σας βοηθήσει και ο χάρτης.			1				
61	Ποιος ήταν ο χαρακτήρας της ελληνικής Επανάστασης σύμφωνα με τον Κολοκοτρώνη; (Πηγή 1)			1				
62	Για ποιους λόγους πραγματοποιήθηκε η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 και ποιο ήταν το αποτέλεσμα της;			1				
63	Ποιο ήταν το περιεχόμενο της «Μεγάλης Ιδέας»; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 3.			1				
64	Πώς χαρακτηρίζετε την πολιτική του Τρικούπη και γιατί;			1				
65	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν τα προσδοκώμενα οφέλη από τη διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου;			1				
66	Τι γνωρίζετε για το ολοκαύτωμα στο Αρκάδι το 1866 και την επανάσταση στο			1				

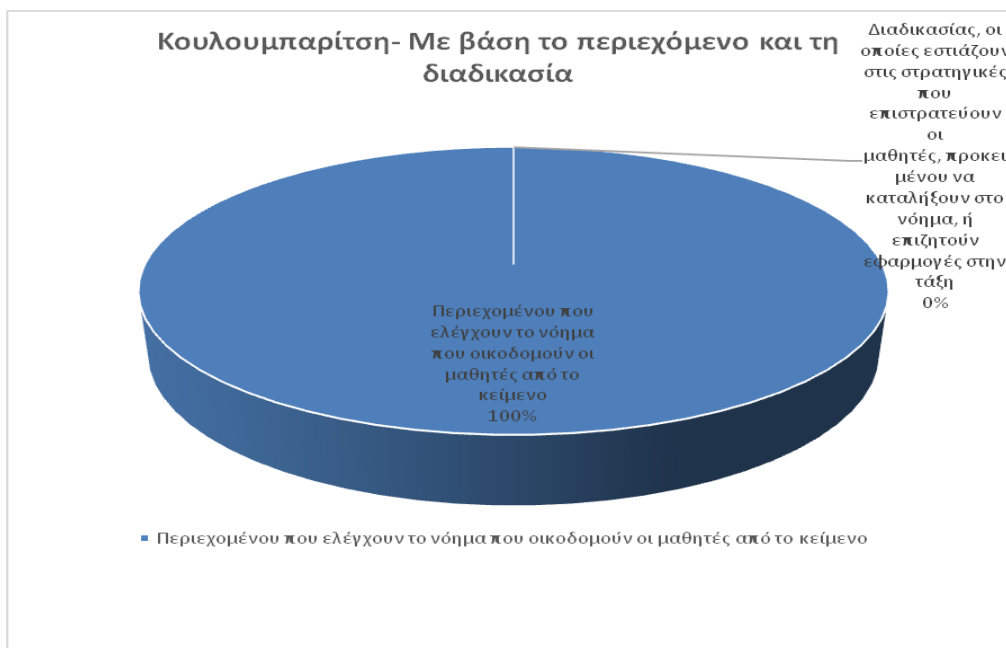
	Λιτόχωρο το 1878;							
67	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, ποιες ομάδες Ελλήνων συμμετείχαν στις επαναστατικές ενέργειες στις αλύτρωτες περιοχές;			1				
68	Ποιες νομίζετε πως υπήρξαν οι σημαντικότερες εξελίξεις για το ελληνικό κράτος στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα;			1				
69	Με βάση την Πηγή 3, σε ποιους αφιερώνονται οι συγκεκριμένοι στίχοι του Παλαμά και γιατί;			1				
70	Σε τι νομίζετε πως αποσκοπούσε η πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19ο αιώνα;			1				
71	Με βάση την Πηγή 2, για ποιους λόγους παρουσιάζονται Έλληνες του Πόντου να επιθυμούν να αποχωρήσουν από την πατρίδα τους			1				
72	Τι γνωρίζετε για τις συνθήκες του Αγίου Στεφάνου και του Βερολίνου;			1				
73	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;			1				
74	Τι είναι ο Μακεδονικός Αγώνας και ανάμεσα σε ποιους έγινε;			1				
75	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.			1				
76	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;			1				
77	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;			1				
78	Ποια υπήρξαν τα αποτελέσματα των Βαλκανικών Πολέμων για την Ελλάδα;			1				

79	Με βάση τα κείμενα των πηγών, με ποια συναισθήματα δέχτηκαν οι Έλληνες τις επιτυχίες των Βαλκανικών Πολέμων;			1				
80	Ποια οφέλη αποκόμισε η Ελλάδα από τη συμμετοχή της στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο; Ποιες από τις περιοχές που απελευθερώθηκαν τότε ανήκουν σήμερα στην Ελλάδα;			1				
81	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, εναντίον ποιων και σε ποια γεωγραφική περιοχή κυρίως πολέμησε ο ελληνικός στρατός κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο;			1				
82	Ποια ήταν τα προβλήματα που δημιούργησε η προέλαση του ελληνικού στρατού στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας;			1				
83	Με βάση τις πηγές και το εικονογραφικό υλικό προσπαθήστε να περιγράψετε τα συναισθήματα των Ελλήνων της Μικράς Ασίας τόσο το 1919, όταν αποβιβάστηκε εκεί ο ελληνικός στρατός, όσο και το 1922, κατά την Καταστροφή.			1				
84	Ποιες υπήρξαν για την Ελλάδα και τον ελληνισμό γενικότερα οι συνέπειες της Μικρασιατικής Καταστροφής;			1				
85	Με βάση το εικονογραφικό υλικό, περιγράψτε τη μετακίνηση και την αρχική εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα.			1				
86	Η νίκη των Ελλήνων απέναντι στους Ιταλούς αποτέλεσε ένα μικρό θαύμα. Ποιοι λόγοι οδήγησαν σε αυτό;			1				
87	Αναζητήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας και άλλες περιπτώσεις από την ελληνική ιστορία, όπου οι Έλληνες νίκησαν ισχυρότερους αντιπάλους.			1				
88	Με βάση την Πηγή 2 και το εικονογραφικό υλικό, ποια αισθήματα κυριαρχούσαν ανάμεσα στους Έλληνες κατά τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο του 1940-41;			1				

89	Για ποιους λόγους ήταν απαραίτητη η κατάκτηση της Ελλάδας προτού οι Γερμανοί προχωρήσουν προς τη Σοβιετική Ένωση;			1				
90	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που περιέχονται στην Πηγή 1.			1				
91	Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων στη διάρκεια της Κατοχής;			1				
92	Ποια έκταση έλαβε η Εθνική Αντίσταση κατά των κατακτητών στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου;			1				
93	Ποια ήταν τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχόλησαν την Ελλάδα την περίοδο μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου;			1				
94	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η άποψη του Γιώργου Σεφέρη για τη δικτατορία;			1				
95	Ποιοι ήταν οι λόγοι που διευκόλυναν την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974;			1				
96	Ποια είναι η θέση του Ο.Η.Ε. απέναντι στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.			1				
97	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;			1				
98	Ποιο ήταν το όραμα του Κωνσταντίνου Καραμανλή για την Ελλάδα; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.			1				

Γράφημα 6.2

Βιβλίο του Μαθητή - Ταξινομία ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου με το περιεχόμενο και τη διαδικασία της Κουλουμπαρίτση

Πίνακας 6.2

Βιβλίο του Μαθητή - Ταξινομία ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου με το περιεχόμενο και τη διαδικασία της Κουλουμπαρίτση

		Με βάση το περιεχόμενο και τη διαδικασία	
Κουλουμπαρίτση			
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Περιεχομένου που ελέγχουν το νόημα που οικοδομούν οι μαθητές από το κείμενο	Διαδικασίας, οι οποίες εστιάζουν στις στρατηγικές που επιστρατεύουν οι μαθητές, προκειμένου να καταλήξουν στο νόημα, ή επιζητούν εφαρμογές στην τάξη
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	98	0
1	Ποιοι καλλιτεχνικοί και επιστημονικοί τομείς αναπτύχθηκαν κυρίως την περίοδο της Αναγέννησης;	1	
2	Με βάση την Πηγή 2, τι επικαλείται ο Μαρτίνος	1	

	Λούθηρος για να στηρίξει την απόφαση του να αμφισβητήσει το αλάθητο του Πάπα;		
3	Ποιες ήταν οι σπουδαιότερες γεωγραφικές ανακαλύψεις των Ευρωπαίων κατά τον 15ο και τον 16ο αιώνα;	1	
4	Με βάση την Πηγή 2, πώς ορίζει ο Μοντεσκιέ το περιεχόμενο της πολιτικής αρετής;	1	
5	Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στην Αμερικανική και την Γαλλική Επανάσταση;	1	
6	Ποια θεωρούνται τα σημαντικότερα ανθρώπινα δικαιώματα με βάση τα κείμενα των δυο πηγών; Τι πιστεύουμε σήμερα;	1	
7	Ποια ήταν τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι Έλληνες την περίοδο της ξένης κυριαρχίας;	1	
8	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι η ελπίδα που εκφράζουν οι υπόδουλοι Έλληνες;	1	
9	Ποιες ήταν οι διακρίσεις σε βάρος των υπόδουλων Ελλήνων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία;	1	
10	Ποια τύχη περίμενε τους υπόδουλους Έλληνες σε περίπτωση που δεν υπάκουαν στις διαταγές των Οθωμανών Τούρκων με βάση την Πηγή 2;	1	
11	Ποια ήταν η θέση και ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά την Τουρκοκρατία;	1	
12	Με βάση την Πηγή 2, πώς εκλέγονταν οι δημογέροντες και ποιες αρμοδιότητες είχαν;	1	
13	Σε τι διέφεραν οι κλέφτες από τους αρματολούς;	1	
14	Με βάση την Πηγή 2, πώς αντιμετώπιζαν κατά την Τουρκοκρατία οι Έλληνες αγρότες τους κλέφτες;	1	
15	Ποιοι υπήρξαν οι λόγοι της μεγάλης ανάπτυξης που γνώρισε η ελληνική ναυτιλία κατά τον 18ο αιώνα;	1	
16	Ποια ήταν τα πιο συνηθισμένα επαγγέλματα των Ελλήνων κατά την Τουρκοκρατία με βάση τα κείμενα των δυο πηγών και τις εικόνες;	1	
17	Ποιες ήταν οι περίοδοι της μετανάστευσης των Ελλήνων στο εξωτερικό;	1	
18	Με βάση την Πηγή 1, ποιο θεωρούν ως το μεγαλύτερο πρόβλημα της κοινότητάς τους οι Έλληνες του Umago;	1	
19	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;	1	
20	Να σχολιάσετε τις απόψεις του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.	1	
21	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή και ποια του Ρήγα;	1	
22	Ποιες αξίες κυριαρχούν στα κείμενα του Ρήγα Βελεστινλή με βάση τις δύο πρώτες πηγές;	1	
23	Για ποιους λόγους απέτυχαν όλα τα επαναστατικά κινήματα πριν την Επανάσταση του 1821;	1	
24	Οι ξένες δυνάμεις βοήθησαν ουσιαστικά τους Έλληνες την περίοδο της Τουρκοκρατίας με βάση τα κείμενα των πηγών;	1	
25	Για ποιους λόγους οι Σουλιώτες ήταν γνωστοί ως	1	

	ικανότατοι πολεμιστές;		
26	Ποιο ήταν το υπέρτατο αγαθό για τους Σουλιώτες με βάση τα κείμενα των πηγών;	1	
27	Με ποιους τρόπους έδρασε η Φιλική Εταιρεία και ποιοι ήταν οι στόχοι της;	1	
28	Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.	1	
29	Τι ήταν ο Ιερός Λόχος και ποια η τύχη του;	1	
30	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.	1	
31	Ποιοι ήταν οι πρωταγωνιστές στην έναρξη της επανάστασης στην Πελοπόννησο;	1	
32	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια ήταν η κατάσταση που επικρατούσε στους υπόδουλους Έλληνες παραμονές της Επανάστασης;	1	
33	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.	1	
34	Με βάση την Πηγή 1, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Οδυσσέας Ανδρούτσος στην προσπάθειά του να εμψυχώσει τους κατοίκους του Γαλαξιδίου;	1	
35	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;	1	
36	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιούνται προκειμένου να πεισθούν οι Έλληνες να επαναστατήσουν εναντίον των Τούρκων;	1	
37	Τι γνωρίζετε για τη μάχη στο Πέτα;	1	
38	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;	1	
39	Για ποιους λόγους ήταν σημαντική η άλωση της Τριπολιτσας από τους Έλληνες;	1	
40	Με βάση την Πηγή 2, γιατί ο κόσμος έλεγε τρελούς τους Έλληνες επαναστάτες;	1	
41	Τι ήταν τα πυρπολικά και ποιος ο ρόλος τους στις ναυτικές επιχειρήσεις;	1	
42	Ποιες ήταν οι κυριότερες ναυτικές επιχειρήσεις, στις οποίες πήρε μέρος ο Κανάρης;	1	
43	Ποιος ήταν ο σκοπός της στρατιάς του Δράμαλη;	1	
44	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Κολοκοτρώνης για να εμψυχώσει τους άνδρες του στα Δερβενάκια;	1	
45	Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η αξία της θυσίας του Μάρκου Μπότσαρη;	1	
46	Ποια ήταν τα αποτελέσματα της μάχης στο Μανιάκι;	1	
47	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποιο ήταν το ηθικό των Ελλήνων αγωνιστών που πολέμησαν τον Ιμπραήμ στο Μανιάκι;	1	

48	Ποιο ήταν το σχέδιο των πολιορκημένων Μεσολογγιτών κατά την έξοδο τους από την πόλη και τι έγινε τελικά;	1	
49	Με βάση την Πηγή 1, ποιες ήταν οι συνθήκες διαβίωσης των πολιορκημένων στο Μεσολόγγι;	1	
50	Ποιο ήταν το σχέδιο του Καραϊσκάκη για να νικήσει τον Κιουταχή;	1	
51	Ποια είναι τα συναισθήματα που κυριεύσαν τους Έλληνες μόλις πληροφορήθηκαν τον θάνατο του Καραϊσκάκη; Στην απάντηση θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.	1	
52	Ποια ήταν η προσφορά των Φιλελλήνων στην ελληνική Επανάσταση;	1	
53	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;	1	
54	Από πότε άρχισε να αλλάζει η στάση των Μεγάλων Δυνάμεων απέναντι στους Έλληνες και για ποιους λόγους;	1	
55	Τι εννοεί ο Μακρυγιάννης με τη φράση «Είμαστε στο εμείς»; (Πηγή 2)	1	
56	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές αποφάσεις των τριών Εθνοσυνελεύσεων;	1	
57	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η ατμόσφαιρα που επικρατούσε κατά την Α' Εθνοσυνέλευση;	1	
58	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές ενέργειες του Καποδίστρια την εποχή που ήταν κυβερνήτης της Ελλάδας;	1	
59	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν η κατάσταση της γεωργίας την εποχή του Καποδίστρια;	1	
60	Ποιες ήταν οι περιοχές που συμπεριλαμβάνονταν στο πρώτο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος; Θα σας βοηθήσει και ο χάρτης.	1	
61	Ποιος ήταν ο χαρακτήρας της ελληνικής Επανάστασης σύμφωνα με τον Κολοκοτρώνη; (Πηγή 1)	1	
62	Για ποιους λόγους πραγματοποιήθηκε η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 και ποιο ήταν το αποτέλεσμα της;	1	
63	Ποιο ήταν το περιεχόμενο της «Μεγάλης Ιδέας»; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 3.	1	
64	Πώς χαρακτηρίζετε την πολιτική του Τρικούπη και γιατί;	1	
65	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν τα προσδοκώμενα οφέλη από τη διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου;	1	
66	Τι γνωρίζετε για το ολοκαύτωμα στο Αρκάδι το 1866 και την επανάσταση στο Λιτόχωρο το 1878;	1	
67	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, ποιες ομάδες Ελλήνων συμμετείχαν στις επαναστατικές ενέργειες στις αλύτρωτες περιοχές;	1	
68	Ποιες νομίζετε πως υπήρξαν οι σημαντικότερες εξελίξεις για το ελληνικό κράτος στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα;	1	

69	Με βάση την Πηγή 3, σε ποιους αφιερώνονται οι συγκεκριμένοι στίχοι του Παλαμά και γιατί;	1	
70	Σε τι νομίζετε πως αποσκοπούσε η πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19ο αιώνα;	1	
71	Με βάση την Πηγή 2, για ποιους λόγους παρουσιάζονται Έλληνες του Πόντου να επιθυμούν να αποχωρήσουν από την πατρίδα τους;	1	
72	Τι γνωρίζετε για τις συνθήκες του Αγίου Στεφάνου και του Βερολίνου;	1	
73	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;	1	
74	Τι είναι ο Μακεδονικός Αγώνας και ανάμεσα σε ποιους έγινε;	1	
75	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.	1	
76	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;	1	
77	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;	1	
78	Ποια υπήρξαν τα αποτελέσματα των Βαλκανικών Πολέμων για την Ελλάδα;	1	
79	Με βάση τα κείμενα των πηγών, με ποια συναισθήματα δέχτηκαν οι Έλληνες τις επιτυχίες των Βαλκανικών Πολέμων;	1	
80	Ποια οφέλη αποκόμισε η Ελλάδα από τη συμμετοχή της στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο; Ποιες από τις περιοχές που απελευθερώθηκαν τότε ανήκουν σήμερα στην Ελλάδα;	1	
81	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, εναντίον ποιων και σε ποια γεωγραφική περιοχή κυρίως πολέμησε ο ελληνικός στρατός κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο;	1	
82	Ποια ήταν τα προβλήματα που δημιούργησε η προέλαση του ελληνικού στρατού στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας;	1	
83	Με βάση τις πηγές και το εικονογραφικό υλικό προσπαθήστε να περιγράψετε τα συναισθήματα των Ελλήνων της Μικράς Ασίας τόσο το 1919, όταν αποβιβάστηκε εκεί ο ελληνικός στρατός, όσο και το 1922, κατά την Καταστροφή.	1	
84	Ποιες υπήρξαν για την Ελλάδα και τον ελληνισμό γενικότερα οι συνέπειες της Μικρασιατικής Καταστροφής;	1	
85	Με βάση το εικονογραφικό υλικό, περιγράψτε τη μετακίνηση και την αρχική εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα.	1	
86	Η νίκη των Ελλήνων απέναντι στους Ιταλούς αποτέλεσε ένα μικρό θαύμα. Ποιοι λόγοι οδήγησαν σε αυτό;	1	

87	Αναζητήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας και άλλες περιπτώσεις από την ελληνική ιστορία, όπου οι Έλληνες νίκησαν ισχυρότερους αντιπάλους.	1	
88	Με βάση την Πηγή 2 και το εικονογραφικό υλικό, ποια αισθήματα κυριαρχούσαν ανάμεσα στους Έλληνες κατά τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο του 1940-41;	1	
89	Για ποιους λόγους ήταν απαραίτητη η κατάκτηση της Ελλάδας προτού οι Γερμανοί προχωρήσουν προς τη Σοβιετική Ένωση;	1	
90	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που περιέχονται στην Πηγή 1.	1	
91	Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων στη διάρκεια της Κατοχής;	1	
92	Ποια έκταση έλαβε η Εθνική Αντίσταση κατά των κατακτητών στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου;	1	
93	Ποια ήταν τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχόλησαν την Ελλάδα την περίοδο μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου;	1	
94	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η άποψη του Γιώργου Σεφέρη για τη δικτατορία;	1	
95	Ποιοι ήταν οι λόγοι που διευκόλυναν την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974;	1	
96	Ποια είναι η θέση του Ο.Η.Ε. απέναντι στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.	1	
97	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;	1	
98	Ποιο ήταν το όραμα του Κωνσταντίνου Καραμανλή για την Ελλάδα; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.	1	

6.1.7 Ερωτήσεις με διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις

Στην κατηγορία Διαθεματικότητα εμπίπτουν τριάντα μία (31) ερωτήσεις. Αυτό σημαίνει ότι όλες οι υπόλοιπες εξήντα επτά (67) δεν εμφανίζουν διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις.

Γράφημα 7

Βιβλίο του Μαθητή – Ερωτήσεις με διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις

Πίνακας 7

Βιβλίο του Μαθητή – Ερωτήσεις με διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Διαθεματικότητα
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	31
1	Ποιοι καλλιτεχνικοί και επιστημονικοί τομείς αναπτύχθηκαν κυρίως την περίοδο της Αναγέννησης;	1
2	Με βάση την Πηγή 2, τι επικαλείται ο Μαρτίνος Λούθηρος για να στηρίξει την απόφασή του να αμφισβητήσει το αλάθητο του Πάπα;	1
3	Ποιες ήταν οι σπουδαιότερες γεωγραφικές ανακαλύψεις των Ευρωπαίων κατά τον 15ο και τον 16ο αιώνα;	1
4	Με βάση την Πηγή 2, πώς ορίζει ο Μοντεσκιέ το περιεχόμενο της πολιτικής αρετής;	1
5	Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στην Αμερικανική και την Γαλλική Επανάσταση;	1
6	Ποια θεωρούνται τα σημαντικότερα ανθρώπινα δικαιώματα με βάση τα κείμενα των δυο πηγών; Τι πιστεύουμε σήμερα;	1
7	Ποια ήταν τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι Έλληνες την περίοδο της ξένης κυριαρχίας;	
8	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι η ελπίδα που εκφράζουν οι υπόδουλοι Έλληνες;	
9	Ποιες ήταν οι διακρίσεις σε βάρος των υπόδουλων Ελλήνων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία;	
10	Ποια τύχη περίμενε τους υπόδουλους Έλληνες σε περίπτωση που δεν υπάκουαν στις διαταγές των Οθωμανών Τούρκων με βάση την Πηγή 2;	

11	Ποια ήταν η θέση και ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά την Τουρκοκρατία;	1
12	Με βάση την Πηγή 2, πώς εκλέγονταν οι δημογέροντες και ποιες αρμοδιότητες είχαν;	
13	Σε τι διέφεραν οι κλέφτες από τους αρματολούς;	
14	Με βάση την Πηγή 2, πώς αντιμετώπιζαν κατά την Τουρκοκρατία οι Έλληνες αγρότες τους κλέφτες;	
15	Ποιοι υπήρξαν οι λόγοι της μεγάλης ανάπτυξης που γνώρισε η ελληνική ναυτιλία κατά τον 18ο αιώνα;	
16	Ποια ήταν τα πιο συνηθισμένα επαγγέλματα των Ελλήνων κατά την Τουρκοκρατία με βάση τα κείμενα των δυο πηγών και τις εικόνες;	
17	Ποιες ήταν οι περίοδοι της μετανάστευσης των Ελλήνων στο εξωτερικό;	
18	Με βάση την Πηγή 1, ποιο θεωρούν ως το μεγαλύτερο πρόβλημα της κοινότητάς τους οι Έλληνες του Umago;	
19	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;	
20	Να σχολιάσετε τις απόψεις του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.	1
21	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή και ποια του Ρήγα;	
22	Ποιες αξίες κυριαρχούν στα κείμενα του Ρήγα Βελεστινλή με βάση τις δύο πρώτες πηγές;	
23	Για ποιους λόγους απέτυχαν όλα τα επαναστατικά κινήματα πριν την Επανάσταση του 1821;	
24	Οι ξένες δυνάμεις βοήθησαν ουσιαστικά τους Έλληνες την περίοδο της Τουρκοκρατίας με βάση τα κείμενα των πηγών;	
25	Για ποιους λόγους οι Σουλιώτες ήταν γνωστοί ως ικανότατοι πολεμιστές;	
26	Ποιο ήταν το υπέρτατο αγαθό για τους Σουλιώτες με βάση τα κείμενα των πηγών;	
27	Με ποιους τρόπους έδρασε η Φιλική Εταιρεία και ποιοι ήταν οι στόχοι της;	
28	Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.	
29	Τι ήταν ο Ιερός Λόχος και ποια η τύχη του;	
30	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.	
31	Ποιοι ήταν οι πρωταγωνιστές στην έναρξη της επανάστασης στην Πελοπόννησο;	
32	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια ήταν η κατάσταση που επικρατούσε στους υπόδουλους Έλληνες παραμονές της Επανάστασης;	
33	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.	1
34	Με βάση την Πηγή 1, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Οδυσσέας Ανδρούτσος στην προσπάθειά του να εμπυχώσει τους κατοίκους του Γαλαξιδίου;	
35	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;	

36	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιούνται προκειμένου να πεισθούν οι Έλληνες να επαναστατήσουν εναντίον των Τούρκων;	
37	Τι γνωρίζετε για τη μάχη στο Πέτα;	1
38	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;	
39	Για ποιους λόγους ήταν σημαντική η άλωση της Τριπολιτσας από τους Έλληνες;	
40	Με βάση την Πηγή 2, γιατί ο κόσμος έλεγε τρελούς τους Έλληνες επαναστάτες;	
41	Τι ήταν τα πυρπολικά και ποιος ο ρόλος τους στις ναυτικές επιχειρήσεις;	
42	Ποιες ήταν οι κυριότερες ναυτικές επιχειρήσεις, στις οποίες πήρε μέρος ο Κανάρης;	
43	Ποιος ήταν ο σκοπός της στρατιάς του Δράμαλη;	
44	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Κολοκοτρώνης για να εμπυχώσει τους άνδρες του στα Δερβενάκια;	
45	Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η αξία της θυσίας του Μάρκου Μπότσαρη;	
46	Ποια ήταν τα αποτελέσματα της μάχης στο Μανιάκι;	
47	Με βάση τα κείμενα των πηγών, ποιο ήταν το ηθικό των Ελλήνων αγωνιστών που πολέμησαν τον Ιμπραήμ στο Μανιάκι;	
48	Ποιο ήταν το σχέδιο των πολιορκημένων Μεσολογγιτών κατά την έξοδο τους από την πόλη και τι έγινε τελικά;	
49	Με βάση την Πηγή 1, ποιες ήταν οι συνθήκες διαβίωσης των πολιορκημένων στο Μεσολόγγι;	
50	Ποιο ήταν το σχέδιο του Καραϊσκάκη για να νικήσει τον Κιουταχί;	
51	Ποια είναι τα συναισθήματα που κυρίευσαν τους Έλληνες μόλις πληροφορήθηκαν τον θάνατο του Καραϊσκάκη; Στην απάντηση θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.	
52	Ποια ήταν η προσφορά των Φιλελλήνων στην ελληνική Επανάσταση;	1
53	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;	1
54	Από πότε άρχισε να αλλάζει η στάση των Μεγάλων Δυνάμεων απέναντι στους Έλληνες και για ποιους λόγους;	
55	Τι εννοεί ο Μακρυγιάννης με τη φράση «Είμαστε στο εμείς»; (Πηγή 2)	
56	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές αποφάσεις των τριών Εθνοσυνελεύσεων;	
57	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η ατμόσφαιρα που επικρατούσε κατά την Α' Εθνοσυνέλευση;	
58	Ποιες ήταν οι πιο σημαντικές ενέργειες του Καποδίστρια την εποχή που ήταν κυβερνήτης της Ελλάδας;	
59	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν η κατάσταση της γεωργίας την εποχή του Καποδίστρια;	
60	Ποιες ήταν οι περιοχές που συμπεριλαμβάνονταν στο πρώτο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος; Θα σας βοηθήσει και ο χάρτης.	1
61	Ποιος ήταν ο χαρακτήρας της ελληνικής Επανάστασης σύμφωνα με τον Κολοκοτρώνη; (Πηγή 1)	
62	Για ποιους λόγους πραγματοποιήθηκε η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 και ποιο ήταν το αποτέλεσμα της;	

63	Ποιο ήταν το περιεχόμενο της «Μεγάλης Ιδέας»; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 3.	
64	Πώς χαρακτηρίζετε την πολιτική του Τρικούπη και γιατί;	
65	Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν τα προσδοκώμενα οφέλη από τη διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου;	1
66	Τι γνωρίζετε για το ολοκαύτωμα στο Αρκάδι το 1866 και την επανάσταση στο Λιτόχωρο το 1878;	1
67	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, ποιες ομάδες Ελλήνων συμμετείχαν στις επαναστατικές ενέργειες στις αλύτρωτες περιοχές;	1
68	Ποιες νομίζετε πως υπήρξαν οι σημαντικότερες εξελίξεις για το ελληνικό κράτος στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα;	
69	Με βάση την Πηγή 3, σε ποιους αφιερώνονται οι συγκεκριμένοι στίχοι του Παλαμά και γιατί;	1
70	Σε τι νομίζετε πως αποσκοπούσε η πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19ο αιώνα;	1
71	Με βάση την Πηγή 2, για ποιους λόγους παρουσιάζονται Έλληνες του Πόντου να επιθυμούν να αποχωρήσουν από την πατρίδα τους	
72	Τι γνωρίζετε για τις συνθήκες του Αγίου Στεφάνου και του Βερολίνου;	1
73	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;	1
74	Τι είναι ο Μακεδονικός Αγώνας και ανάμεσα σε ποιους έγινε;	
75	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.	
76	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;	
77	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;	1
78	Ποια υπήρξαν τα αποτελέσματα των Βαλκανικών Πολέμων για την Ελλάδα;	
79	Με βάση τα κείμενα των πηγών, με ποια συναισθήματα δέχτηκαν οι Έλληνες τις επιτυχίες των Βαλκανικών Πολέμων;	
80	Ποια οφέλη αποκόμισε η Ελλάδα από τη συμμετοχή της στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο; Ποιες από τις περιοχές που απελευθερώθηκαν τότε ανήκουν σήμερα στην Ελλάδα;	
81	Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, εναντίον ποιων και σε ποια γεωγραφική περιοχή κυρίως πολέμησε ο ελληνικός στρατός κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο;	
82	Ποια ήταν τα προβλήματα που δημιούργησε η προέλαση του ελληνικού στρατού στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας;	
83	Με βάση τις πηγές και το εικονογραφικό υλικό προσπαθήστε να περιγράψετε τα συναισθήματα των Ελλήνων της Μικράς Ασίας τόσο το 1919, όταν αποβιβάστηκε εκεί ο ελληνικός στρατός, όσο και το 1922, κατά την Καταστροφή.	1
84	Ποιες υπήρξαν για την Ελλάδα και τον ελληνισμό γενικότερα οι συνέπειες της Μικρασιατικής Καταστροφής;	
85	Με βάση το εικονογραφικό υλικό, περιγράψτε τη μετακίνηση και την αρχική εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα.	1
86	Η νίκη των Ελλήνων απέναντι στους Ιταλούς αποτέλεσε ένα μικρό θαύμα. Ποιοι λόγοι οδήγησαν σε αυτό;	

87	Αναζητήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας και άλλες περιπτώσεις από την ελληνική ιστορία, όπου οι Έλληνες νίκησαν ισχυρότερους αντιπάλους.	
88	Με βάση την Πηγή 2 και το εικονογραφικό υλικό, ποια αισθήματα κυριαρχούσαν ανάμεσα στους Έλληνες κατά τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο του 1940-41;	1
89	Για ποιους λόγους ήταν απαραίτητη η κατάκτηση της Ελλάδας προτού οι Γερμανοί προχωρήσουν προς τη Σοβιετική Ένωση;	
90	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που περιέχονται στην Πηγή 1.	1
91	Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής των Ελλήνων στη διάρκεια της Κατοχής;	
92	Ποια έκταση έλαβε η Εθνική Αντίσταση κατά των κατακτητών στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου;	1
93	Ποια ήταν τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχόλησαν την Ελλάδα την περίοδο μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου;	1
94	Με βάση την Πηγή 1, ποια ήταν η άποψη του Γιώργου Σεφέρη για τη δικτατορία;	1
95	Ποιοι ήταν οι λόγοι που διευκόλυναν την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974;	
96	Ποια είναι η θέση του Ο.Η.Ε. απέναντι στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.	1
97	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;	1
98	Ποιο ήταν το όραμα του Κωνσταντίνου Καραμανλή για την Ελλάδα; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 1.	1

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτήσεων αξιοποιούν την ιστορική αφήγηση για να αναπαραχθούν γνώσεις, να εντοπιστούν ρητά διατυπωμένες πληροφορίες ή να κατανοήσει ο μαθητής καλύτερα τα γεγονότα. Παρατίθεται υλικό από πηγές (παραθέματα), εικόνες και χάρτες. Οι μαθητές επεξεργάζονται το κείμενο ή «διαβάζουν» την εικόνα και απαντούν σε ερωτήσεις. Δεν υπάρχουν εργασίες διερευνητικές τύπου project, ούτε προτείνεται κάποια άλλη βιωματική δραστηριότητα εντός (π.χ. δραματοποίηση) ή εκτός τάξης (επίσκεψη σε τόπο ιστορικού ενδιαφέροντος) τάξης. Επίσης, η κρίση τους περιορίζεται στην σύνθεση πληροφοριών διαφορετικών κειμένων, που σημαίνει ότι αναζητούν πληροφορίες σε διαφορετικά σημεία του βιβλίου, πριν απαντήσουν ολοκληρωμένα. Ερωτήσεις που απαιτούν εμπειρία, έρευνα εκτός τάξης και δημιουργικότητα δεν υπάρχουν, όπως αποδεικνύεται από τα ποσοστά στην ταξινόμια των Brown και Wragg, καθώς και της Κουλουμπαρίση.

Η Διαθεματικότητα περιορίζεται στην Τέχνη, στα Θρησκευτικά, στη Γεωγραφία και στην Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, που ούτως ή άλλως οι θεματολογίες των

προαναφερθέντων διδακτικών αντικειμένων εμπεριέχονται στα γεγονότα. Επιπρόσθετα, οι μαθητές ασχολούνται με ζητήματα αξιών σε μικρό ποσοστό, ενώ επικεντρώνονται περισσότερο σε εννοιολογικά.

6.2 Ερωτήσεις στο Τετράδιο Εργασιών

Το Τετράδιο του Μαθητή περιέχει στο σύνολο ογδόντα δύο (82) ερωτήσεις, οι οποίες είναι κατανεμημένες ανά ενότητα και όχι ανά μάθημα.

6.2.1 Ταξινόμια ερωτήσεων με βάση τις νοητικές λειτουργίες

Στην ταξινόμια «Με βάση τις νοητικές λειτουργίες που δραστηριοποιούν» και συγκεκριμένα στην υποκατηγορία «Χαμηλές νοητικές λειτουργίες» ανήκουν πενήντα τέσσερις (54) ερωτήσεις, ενώ οι υπόλοιπες είκοσι οκτώ (28) ανήκουν στην υποκατηγορία «Ανώτερες νοητικές λειτουργίες».

Γράφημα 8

Τετράδιο Εργασιών – Ταξινόμια ερωτήσεων σχετικά με τις νοητικές λειτουργίες

Πίνακας 8

Τετράδιο Εργασιών –Ταξινόμια ερωτήσεων σχετικά με τις νοητικές λειτουργίες

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Χαμηλές νοητικές λειτουργίες	Ανώτερες νοητικές λειτουργίες
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	54	28
1	Χωριστείτε σε ομάδες και σημειώστε όσα ονόματα, γεγονότα και έννοιες θυμάστε από τη Βυζαντινή Ιστορία που διδαχθήκατε πέρυσι δίνοντας έμφαση στους τομείς της νομοθεσίας, της τέχνης, των κατακτήσεων, των εσωτερικών συγκρούσεων, της πνευματικής παραγωγής και των εξωτερικών εχθρών.	1	
2	Συμπληρώστε στον χάρτη που ακολουθεί τις εξής πόλεις: Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη, Σμύρνη, Αθήνα και Ηράκλειο (Χάνδακας). Κατόπιν σημειώστε και τις εξής χώρες: Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Οθωμανική Αυτοκρατορία.	1	
3	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	1	
4	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ευρωπαϊκής ιστορίας που λείπουν.	1	
5	Χωριστείτε σε ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τους εξής λογίους, επιστήμονες και καλλιτέχνες με βάση την εποχή που έζησαν: Μποτισέλι, Ρουσσώ, Λοκ, Λεονάρντο Ντα Βίντσι, Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ή Ελ Γκρέκο (Ο Έλληνας), Μιχαήλ Άγγελος, Νεύτων, Μπαχ, Ραφαήλ, Φίλιππος Μπρουνελέσκι, Έρασμος, Μότσαρτ, Ουίλιαμ Σαίξπηρ, Μιχαήλ Θερβάντες, Κοπέρνικος, Μοντεσκιέ, Γαλιλαίος.	1	
6	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.		1
3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .	1	
8	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Γαλλική Επανάσταση, Θρησκευτική Μεταρρύθμιση, Αμερικανική Επανάσταση, Ανακάλυψη Αμερικής.	1	
9	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο	1	
10	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.	1	
11	Ένα από τα σπουδαιότερα εργαλεία για την ανάπτυξη της ναυσιπλοΐας υπήρξε η μαγνητική πυξίδα. Αφού μελετήσετε τα βιβλία Φυσικής (σ. 69-97) και της Γεωγραφίας (σ. 15), προσπαθήστε να περιγράψετε τη λειτουργία της μαγνητικής πυξίδας.		1

12	Παρατηρήστε στη σελίδα 10 του βιβλίου σας την έκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και με τη βοήθεια ενός σύγχρονου πολιτικού χάρτη σημειώστε ποια σημερινή κράτη περιλάμβανε αυτή.	1	
13	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».		1
14	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.	1	
15	Τοποθετήστε τους όρους στη στήλη που ταιριάζουν: Πατριάρχης, καθολικοί, μουσουλμάνοι, Σουλτάνος, ορθόδοξοι, τουρκικά, ιταλικά, ελληνικά, λιοντάρι Αγίου Μάρκου, Αγία Σοφία, Μέκκα.	1	
16	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1	
17	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.	1	
18	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.	1	
19	Συζητήστε στην τάξη για τους τρόπους καλλιέργειας και τη χρησιμότητα των βασικών αγροτικών καλλιεργειών επί Τουρκοκρατίας (σιτάρι, βαμβάκι, λάδι, κρασί). Αφού συγκεντρώσετε πληροφορίες από εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο (ιστοσελίδα http://www.fhw.gr), εντοπίστε τους λόγους για τους οποίους καθεμία ήταν -και εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να είναι- απαραίτητη.		1
20	Τοποθετήστε τις πόλεις στη στήλη που ταιριάζουν: Θεσσαλονίκη, Ύδρα, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Χίος, Κοζάνη.	1	
21	Συμπληρώστε στο χάρτη τα εξής τοπωνύμια: Κοζάνη, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Βόλος, Κεφαλληνία, Μάνη, Σμύρνη.	1	
22	Υπογραμμίστε με κόκκινο χρώμα τις παροικίες, όπου κατά την προεπαναστατική περίοδο εγκαταστάθηκαν κυρίως Μακεδόνες πρόσφυγες και με πράσινο εκείνες, όπου εγκαταστάθηκαν Πόντιοι. Κατόπιν μπορείτε να ανατρέξετε στον χάρτη του βιβλίου της Γεωγραφίας (σ. 99) και να εντοπίσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας σε ποιες χώρες βρίσκονται αυτές οι περιοχές σήμερα.	1	
23	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, διαβάστε τους παρακάτω στίχους από τον Ερωτόκριτο και αναζητήστε πληροφορίες για το έργο και τον δημιουργό του σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.greek_language.gr και http://anemi.lib.uoc.gr .		1
24	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.	1	
25	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://vod.sch.gr και http://pi_schools.gr , πληροφορίες για τον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό.		1
26	Τοποθετήστε τις ιδιότητες στη στήλη που ταιριάζουν: γεννήθηκε στη Σμύρνη, έζησε στη Βλαχία, σπούδασε ιατρική, τύπωσε την προσωπογραφία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, εξέδωσε έργα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, φονεύθηκε από τους Τούρκους.	1	
27	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.	1	

28	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ww.imma.edu.gr και http://www.scrib.com , πληροφορίες για τους Ρωσοτουρκικούς Πολέμους και συζητήστε στη τάξη τη σημασία τους για τους Έλληνες.		1
29	Συμπληρώστε στο χάρτη με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις εξής περιοχές και τοπωνύμια: Σφακιά, Μάνη, Σούλι, Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Χαλκιδική.	1	
30	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, Επανάσταση 1821, εκτέλεση Ρήγα, παραχώρηση προνομίων στο Πατριαρχείο.	1	
31	Παρατηρήστε την εικόνα 6 στη σελίδα 47 του βιβλίου σας και σημειώστε τις αγροτικές εργασίες που παρουσιάζονται. Κατόπιν συζητήστε στην τάξη ποιες από αυτές γίνονται σήμερα με τον ίδιο τρόπο και ποιες με διαφορετικό (π.χ. χρήση μηχανημάτων).		1
32	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1	
33	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, συζητήστε για την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας και αναζητήστε πληροφορίες για τους ιδρυτές της σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και http://www.parliament.gr/1821 .		1
34	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία της εξέγερσης στη Μολδοβλαχία και τους πρωταγωνιστές της.	1	
35	Χρωματίστε με κόκκινο τη Μολδοβλαχία, με κίτρινο την Πελοπόννησο και με μπλε τη Στερεά Ελλάδα.	1	
36	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Παλαιών Πατρών Γερμανός, Αλέξανδρος Υψηλάντης, Αθανάσιος Διάκος, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.	1	
37	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ανδρέας Μιαούλης, Ιωάννης Μακρυγιάννης, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Κωνσταντίνος Κανάρης, Δημήτριος Παπανικολής, Ιωάννης Γκούρας.	1	
38	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α΄ με τις μάχες της στήλης Β΄.	1	
39	Η Αλαμάνα, όπου πολέμησε ο Αθανάσιος Διάκος, βρίσκεται κοντά στις Θερμοπύλες, όπου βρήκε θάνατο κατά την αρχαιότητα ο Λεωνίδας, πολεμώντας τους Πέρσες. Αφού ανατρέξετε στο βιβλίο Ιστορίας της Δ΄ Δημοτικού, αναζητήστε πληροφορίες σχετικά με τη μάχη των Θερμοπυλών σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες: http://users.sch.gr/ipap/ , http://www.thermopiles.gr . Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στις δύο μάχες;		1
40	Διαβάστε τις πολεμικές επιχειρήσεις, που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της Επανάστασης στη στεριά και στη θάλασσα και συζητήστε για τα σημεία που θεωρείτε πως υπερερούσαν περισσότερο οι Έλληνες.		1
41	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: μάχη στο χάνι της Γραβιάς, άλωση της Τριπολιτσάς, μάχη της Αλαμάνας, ναυμαχία του Γέροντα, μάχη στα Δερβενάκια, μάχη στο Βαλτέτσι.	1	
42	Αφού συζητήσετε στην τάξη για τη συμβολή των γυναικών στην Επανάσταση του 1821, αναζητήστε πληροφορίες για τη Μαντώ Μαυρογένους ή τη Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα σε εγκυκλοπαίδειες		1

	και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες http://www.parliament.gr/1821/ , http://www.bouboulinamuseum-spetses.gr/fmain_menuA_1.htm .		
43	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο την Αίγυπτο, απ' όπου προερχόταν ο Ιμπραήμ Πασάς και σχηματίστε με βέλη την πορεία που ακολούθησε.	1	
44	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.makriyannis.com.gr και http://argolikivivliothiki.gr πληροφορίες για τον Μακρυγιάννη.		1
45	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας να εξηγήσετε τον τίτλο του έργου του Δ. Σολωμού «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» σε σχέση με τη δεύτερη πολιορκία των κατοίκων του Μεσολογγίου, στους οποίους αναφέρεται.		1
46	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, πληροφορίες για τον Γεώργιο Καραϊσκάκη. Κατόπιν προσπαθήστε να βρείτε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τρόπους με τους οποίους το ελληνικό κράτος έχει τιμήσει τον συγκεκριμένο αγωνιστή.		1
47	Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα, σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.		1
48	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α' με τα κόμματα της στήλης Β'.	1	
49	Αντιστοιχίστε τις Εθνοσυνελεύσεις της στήλης Α' με τους τόπους διεξαγωγής τους της στήλης Β'.	1	
50	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://argolikivivliothiki.gr και http://kapodistrias.info πληροφορίες για τον Ιωάννη Καποδίστρια.		1
51	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τις πρωτοβουλίες του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδας και τη σημασία τους στην οργάνωση της χώρας.	1	
52	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της Επανάστασης	1	
53	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.		1
54	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ec-patr.org και http://www.imis.gr/patriarxeio/html/istoria/hm πληροφορίες σχετικά με την ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και τη σημασία του για τον ελληνισμό.		1
55	Χωριστείτε σε δύο ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τα εξής ιστορικά γεγονότα στη στήλη που ταιριάζουν: Σύνταγμα 1844, Σύνταγμα 1864, ενσωμάτωση Επτανήσων, ενσωμάτωση Θεσσαλίας, επανάσταση 3ης Σεπτεμβρίου 1843, ίδρυση Πανεπιστημίου Αθηνών, πτώχευση 1893.	1	
56	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1	
57	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.	1	
58	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1	
59	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.snhell.gr , http://www.kavafis.gr , http://www.e-alexandria.gr και http://users.uoa.gr/~nektar/arts , πληροφορίες για τους εξής		1

	λογοτέχνες του 19ου αιώνα: Κωστή Παλαμά, Κωνσταντίνο Καβάφη, Γεώργιο Βιζυηνό και Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη.		
60	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να εξηγήσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τη φράση του Γιάννη Ψυχάρη: «Ένα έθνος, για να γίνει έθνος, θέλει δύο πράγματα' να μεγαλώσουν τα σύνορά του και να κάμει φιλολογία δική του».		1
61	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α' με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β'.	1	
62	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.	1	
63	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».	1	
64	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 20ου αιώνα που λείπουν.	1	
65	Αντιστοιχίστε τα πρόσωπα της στήλης Α' με τις ιδιότητες της στήλης Β'.	1	
66	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισσο της Κρήτης.		1
67	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα www.venizelos-foundation.gr πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση του Ελευθέριου Βενιζέλου.		1
68	Να συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1	
69	Τοποθετήστε τις εξής χώρες στη συμμαχία που ανήκαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο: Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία, Τουρκία, Αυστροουγγαρία, Γερμανία, Σερβία, Μαυροβούνιο, ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία.	1	
70	Σημειώστε πάνω στον χάρτη τις περιοχές που ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος με τη Συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου / 10 Αυγούστου 1920).	1	
71	Τοποθετήστε τους εξής όρους στη στήλη που ταιριάζουν: ουδετερότητα, Σύμμαχοι, Γερμανοί, Φιλελεύθεροι, Επιτροπή Εθνικής Άμυνας.	1	
72	Λαμβάνοντας υπόψη σας τον «Εθνικό Διχασμό», με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε ποιες είναι οι συνέπειες της έλλειψης εθνικής ομοψυχίας και των εσωτερικών συγκρούσεων σε κρίσιμες περιόδους.		1
73	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο χρώμα την περιοχή της Σμύρνης που παραχωρήθηκε στη διοίκηση του ελληνικού στρατού το 1919 και με κίτρινο την περιοχή, όπου επεκτάθηκε.	1	
74	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του Μεσοπολέμου που λείπουν.	1	
75	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.		1
76	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: ΌΧΙ, έναρξη Β' Παγκοσμίου Πολέμου, προέλαση ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο, торπιλισμός «Έλλης».	1	
77	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	1	
78	Αναζητήστε στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες		1

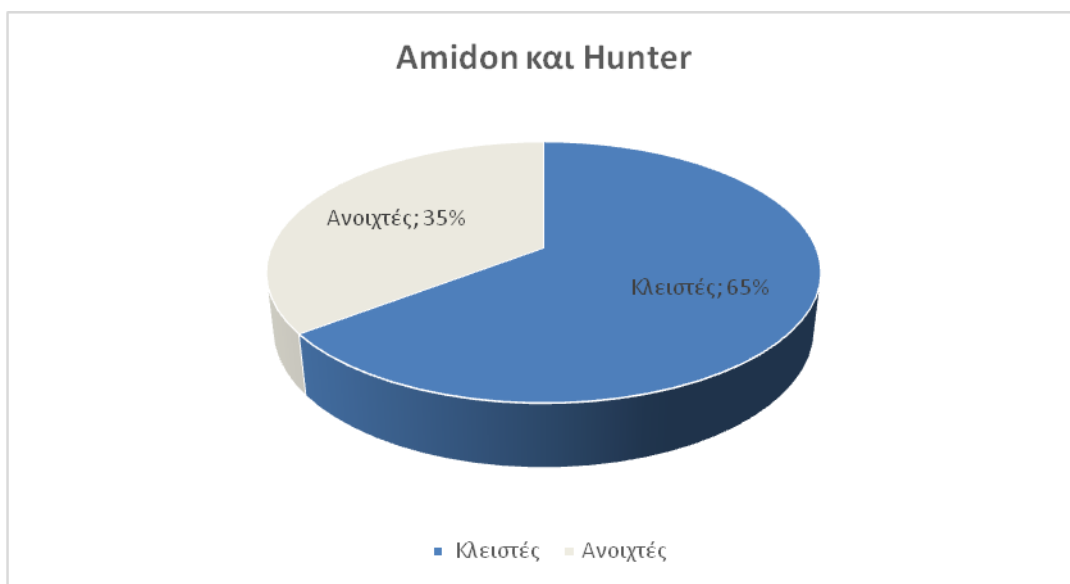
	http://www.ime.gr/chronos και http://www.greekholocausts.gr πληροφορίες για την τριπλή Κατοχή της Ελλάδας (γερμανική, ιταλική και βουλγαρική) κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.		
79	Ένα από τα πιο γνωστά τραγούδια την περίοδο του 1940 ήταν το «Βάζει ο Ντούτσε τη στολή του». Αφού το μελετήσετε, συγκρίνετε το με το «Η τελευταία Π.Α. εκατονταετία», που περιλαμβάνεται στο βιβλίο <i>η Γλώσσα μου</i> (σ. 39, τόμ. Α'). Κατόπιν σημειώστε ποιες ομοιότητες διαπιστώνετε ανάμεσά τους.		1
80	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε τις ομοιότητες ανάμεσα στην Επανάσταση του 1821 και την Εθνική Αντίσταση κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	1	
81	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του δευτέρου μισού του 20ού αιώνα που λείπουν.	1	
82	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.library.ucy.ac.cy/digital_library/greek/simae/eoka_gr.htm , http://myweb.cytanet.com.cy/iaae5559/greek_main.htm ,... πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση της Ε.Ο.Κ.Α.		1

6.2.2 Ταξινόμια ερωτήσεων των Amidon και Hunter

Στην ταξινόμια των Amidon και Hunter οι πενήντα τρεις (53) ερωτήσεις ανήκουν στην κατηγορία «Κλειστές» και οι είκοσι εννέα (29) στην κατηγορία «Ανοιχτές».

Γράφημα 9

Τετράδιο Εργασιών – Ταξινόμια ερωτήσεων των Amidon και Hunter

Πίνακας 9

Τετράδιο Εργασιών –Ταξινόμια ερωτήσεων των Amidon και Hunter

Amidon και Hunter			
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Κλειστές	Ανοιχτές
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	53	29
1	Χωριστείτε σε ομάδες και σημειώστε όσα ονόματα, γεγονότα και έννοιες θυμάστε από τη Βυζαντινή Ιστορία που διδαχθήκατε πέρυσι δίνοντας έμφαση στους τομείς της νομοθεσίας, της τέχνης, των κατακτήσεων, των εσωτερικών συγκρούσεων, της πνευματικής παραγωγής και των εξωτερικών εχθρών.		1
2	Συμπληρώστε στον χάρτη που ακολουθεί τις εξής πόλεις: Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη, Σμύρνη, Αθήνα και Ηράκλειο (Χάνδακας). Κατόπιν σημειώστε και τις εξής χώρες: Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Οθωμανική Αυτοκρατορία.	1	
3	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	1	
4	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ευρωπαϊκής ιστορίας που λείπουν.	1	
5	Χωριστείτε σε ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τους εξής λογίους, επιστήμονες και καλλιτέχνες με βάση την εποχή που έζησαν: Μποτιτσέλι, Ρουσσώ, Λοκ, Λεονάρντο Ντα Βίντσι, Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ή Ελ Γκρέκο (Ο Έλληνας), Μιχαήλ Άγγελος, Νεύτων, Μπαχ, Ραφαήλ, Φίλιππος Μπρουνελέσκι, Έρασμος, Μότσαρτ, Ουίλιαμ Σαίξπηρ, Μιχαήλ Θερβάντες, Κοπέρνικος, Μοντεσκιέ, Γαλιλαίος.	1	
6	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.		1
3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .	1	
8	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Γαλλική Επανάσταση, Θρησκευτική Μεταρρύθμιση, Αμερικανική Επανάσταση, Ανακάλυψη Αμερικής.	1	1
9	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο	1	
10	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.	1	
11	Ένα από τα σπουδαιότερα εργαλεία για την ανάπτυξη της ναυσιπλοΐας υπήρξε η μαγνητική πυξίδα. Αφού μελετήσετε τα βιβλία Φυσικής (σσ. 69-97) και της Γεωγραφίας (σ. 15), προσπαθήστε να περιγράψετε τη λειτουργία της μαγνητικής πυξίδας.		1
12	Παρατηρήστε στη σελίδα 10 του βιβλίου σας την έκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και με τη βοήθεια ενός σύγχρονου πολιτικού χάρτη σημειώστε ποια σημερινή κράτη περιλάμβανε αυτή.	1	
13	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα,		1

	κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».		
14	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.	1	
15	Τοποθετήστε τους όρους στη στήλη που ταιριάζουν: Πατριάρχης, καθολικοί, μουσουλμάνοι, Σουλτάνος, ορθόδοξοι, τουρκικά, ιταλικά, ελληνικά, λιοντάρι Αγίου Μάρκου, Αγία Σοφία, Μέκκα.	1	
16	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1	
17	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.	1	
18	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.	1	
19	Συζητήστε στην τάξη για τους τρόπους καλλιέργειας και τη χρησιμότητα των βασικών αγροτικών καλλιεργειών επί Τουρκοκρατίας (σιτάρι, βαμβάκι, λάδι, κρασί). Αφού συγκεντρώσετε πληροφορίες από εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο (ιστοσελίδα http://www.fhw.gr), εντοπίστε τους λόγους για τους οποίους καθεμία ήταν -και εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να είναι- απαραίτητη.		1
20	Τοποθετήστε τις πόλεις στη στήλη που ταιριάζουν: Θεσσαλονίκη, Ύδρα, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Χίος, Κοζάνη.	1	
21	Συμπληρώστε στο χάρτη τα εξής τοπωνύμια: Κοζάνη, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Βόλος, Κεφαλληνία, Μάνη, Σμύρνη.	1	
22	Υπογραμμίστε με κόκκινο χρώμα τις παροικίες, όπου κατά την προεπαναστατική περίοδο εγκαταστάθηκαν κυρίως Μακεδόνες πρόσφυγες και με πράσινο εκείνες, όπου εγκαταστάθηκαν Πόντιοι. Κατόπιν μπορείτε να ανατρέξετε στον χάρτη του βιβλίου της Γεωγραφίας (σ. 99) και να εντοπίσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας σε ποιες χώρες βρίσκονται αυτές οι περιοχές σήμερα.	1	
23	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, διαβάστε τους παρακάτω στίχους από τον Ερωτόκριτο και αναζητήστε πληροφορίες για το έργο και τον δημιουργό του σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.greek-language.gr και http://anemi.lib.uoc.gr .		1
24	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.	1	
25	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://vod.sch.gr και http://pi_schools.gr , πληροφορίες για τον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό.		1
26	Τοποθετήστε τις ιδιότητες στη στήλη που ταιριάζουν: γεννήθηκε στη Σμύρνη, έζησε στη Βλαχία, σπούδασε ιατρική, τύπωσε την προσωπογραφία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, εξέδωσε έργα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, φονεύθηκε από τους Τούρκους.	1	
27	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.	1	
28	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ww.imma.edu.gr και http://www.scrib.com , πληροφορίες για τους Ρωσοτουρκικούς Πολέμους και συζητήστε στη τάξη τη σημασία τους για τους Έλληνες.		1
29	Συμπληρώστε στο χάρτη με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις εξής περιοχές και τοπωνύμια: Σφακιά, Μάνη, Σούλι, Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Χαλκιδική.	1	
30	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο:		

	Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, Επανάσταση 1821, εκτέλεση Ρήγα, παραχώρηση προνομίων στο Πατριαρχείο.		
31	Παρατηρήστε την εικόνα 6 στη σελίδα 47 του βιβλίου σας και σημειώστε τις αγροτικές εργασίες που παρουσιάζονται. Κατόπιν συζητήστε στην τάξη ποιες από αυτές γίνονται σήμερα με τον ίδιο τρόπο και ποιες με διαφορετικό (π.χ. χρήση μηχανημάτων).		1
32	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1	
33	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, συζητήστε για την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας και αναζητήστε πληροφορίες για τους ιδρυτές της σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και http://www.parliament.gr/1821 .		1
34	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία της εξέγερσης στη Μολδοβλαχία και τους πρωταγωνιστές της.	1	
35	Χρωματίστε με κόκκινο τη Μολδοβλαχία, με κίτρινο την Πελοπόννησο και με μπλε τη Στερεά Ελλάδα.	1	
36	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Παλαιών Πατρών Γερμανός, Αλέξανδρος Υψηλάντης, Αθανάσιος Διάκος, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, Οδυσσεάς Ανδρούτσος, Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.	1	
37	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ανδρέας Μιαούλης, Ιωάννης Μακρυγιάννης, Οδυσσεάς Ανδρούτσος, Κωνσταντίνος Κανάρης, Δημήτριος Παπανικολής, Ιωάννης Γκούρας.	1	
38	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α' με τις μάχες της στήλης Β'.	1	
39	Η Αλαμάνα, όπου πολέμησε ο Αθανάσιος Διάκος, βρίσκεται κοντά στις Θερμοπύλες, όπου βρήκε θάνατο κατά την αρχαιότητα ο Λεωνίδα, πολεμώντας τους Πέρσες. Αφού ανατρέξετε στο βιβλίο Ιστορίας της Δ' Δημοτικού, αναζητήστε πληροφορίες σχετικά με τη μάχη των Θερμοπυλών σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες: http://users.sch.gr/ipap/ , http://www.thermopiles.gr . Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στις δύο μάχες;		1
40	Διαβάστε τις πολεμικές επιχειρήσεις, που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της Επανάστασης στη στεριά και στη θάλασσα και συζητήστε για τα σημεία που θεωρείτε πως υπερερούσαν περισσότερο οι Έλληνες.		1
41	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: μάχη στο χάνι της Γραβιάς, άλωση της Τριπολιτσάς, μάχη της Αλαμάνας, ναυμαχία του Γέροντα, μάχη στα Δερβενάκια, μάχη στο Βαλτέτσι.	1	
42	Αφού συζητήσετε στην τάξη για τη συμβολή των γυναικών στην Επανάσταση του 1821, αναζητήστε πληροφορίες για τη Μαντώ Μαυρογένους ή τη Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες http://www.parliament.gr/1821/ , http://www.bouboulinamuseum-spetses.gr/fmain_menuA_1.htm .		1
43	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο την Αίγυπτο, απ' όπου προερχόταν ο Ιμπραήμ Πασάς και σχηματίστε με βέλη την πορεία που ακολούθησε.	1	
44	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.makriyannis.com.gr και http://argolikivivliothiki.gr πληροφορίες για τον Μακρυγιάννη.		1
45	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας να εξηγήσετε τον τίτλο του έργου του Δ. Σολωμού «Ελεύθεροι		1

	Πολιορκημένοι» σε σχέση με τη δεύτερη πολιορκία των κατοίκων του Μεσολογγίου, στους οποίους αναφέρεται.		
46	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, πληροφορίες για τον Γεώργιο Καραϊσκάκη. Κατόπιν προσπαθήστε να βρείτε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τρόπους με τους οποίους το ελληνικό κράτος έχει τιμήσει τον συγκεκριμένο αγωνιστή.		1
47	Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα, σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.		1
48	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α' με τα κόμματα της στήλης Β'.	1	
49	Αντιστοιχίστε τις Εθνοσυνελεύσεις της στήλης Α' με τους τόπους διεξαγωγής τους της στήλης Β'.	1	
50	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://argolikivivliothiki.gr και http://karodistriasis.info πληροφορίες για τον Ιωάννη Καποδίστρια.		1
51	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τις πρωτοβουλίες του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδας και τη σημασία τους στην οργάνωση της χώρας.	1	
52	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της Επανάστασης	1	
53	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.	1	
54	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ec-patr.org και http://www.imis.gr/patriarxio/html/istoria/htm πληροφορίες σχετικά με την ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και τη σημασία του για τον ελληνισμό.		1
55	Χωριστείτε σε δύο ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τα εξής ιστορικά γεγονότα στη στήλη που ταιριάζουν: Σύνταγμα 1844, Σύνταγμα 1864, ενσωμάτωση Επτανήσων, ενσωμάτωση Θεσσαλίας, επανάσταση 3ης Σεπτεμβρίου 1843, ίδρυση Πανεπιστημίου Αθηνών, πτώχευση 1893.	1	
56	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1	
57	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.	1	
58	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1	
59	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.snhell.gr , http://www.kavafis.gr , http://www.e-alexandria.gr και http://users.uoa.gr/~nektar/arts , πληροφορίες για τους εξής λογοτέχνες του 19ου αιώνα: Κωστή Παλαμά, Κωνσταντίνο Καβάφη, Γεώργιο Βιζυηνό και Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη.		1
60	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να εξηγήσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τη φράση του Γιάννη Ψυχάρη: «Ένα έθνος, για να γίνει έθνος, θέλει δύο πράγματα' να μεγαλώσουνε τα σύνορά του και να κάμει φιλολογία δική του».		1
61	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α' με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β'.	1	
62	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.	1	
63	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».	1	

64	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 20ου αιώνα που λείπουν.	1	
65	Αντιστοιχίστε τα πρόσωπα της στήλης Α' με τις ιδιότητες της στήλης Β'.	1	
66	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισο της Κρήτης.		1
67	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα www.venizelos-foundation.gr πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση του Ελευθέριου Βενιζέλου.		1
68	Να συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1	
69	Τοποθετήστε τις εξής χώρες στη συμμαχία που ανήκαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο: Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία, Τουρκία, Αυστροουγγαρία, Γερμανία, Σερβία, Μαυροβούνιο, ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία.	1	
70	Σημειώστε πάνω στον χάρτη τις περιοχές που ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος με τη Συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου / 10 Αυγούστου 1920).	1	
71	Τοποθετήστε τους εξής όρους στη στήλη που ταιριάζουν: ουδετερότητα, Σύμμαχοι, Γερμανοί, Φιλελεύθεροι, Επιτροπή Εθνικής Αμυνας.	1	
72	Λαμβάνοντας υπόψη σας τον «Εθνικό Διχασμό», με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε ποιες είναι οι συνέπειες της έλλειψης εθνικής ομοψυχίας και των εσωτερικών συγκρούσεων σε κρίσιμες περιόδους.		1
73	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο χρώμα την περιοχή της Σμύρνης που παραχωρήθηκε στη διοίκηση του ελληνικού στρατού το 1919 και με κίτρινο την περιοχή, όπου επεκτάθηκε.	1	
74	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του Μεσοπολέμου που λείπουν.	1	
75	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.		1
76	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: ΌΧΙ, έναρξη Β' Παγκοσμίου Πολέμου, προέλαση ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο, τορπιλισμός «Ελλης».	1	
77	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	1	
78	Αναζητήστε στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και http://www.greekholocausts.gr πληροφορίες για την τριπλή Κατοχή της Ελλάδας (γερμανική, ιταλική και βουλγαρική) κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.		1
79	Ένα από τα πιο γνωστά τραγούδια την περίοδο του 1940 ήταν το «Βάζει ο Ντούτσε τη στολή του». Αφού το μελετήσετε, συγκρίνετε το με το «Η τελευταία Π.Α. εκατονταετία», που περιλαμβάνεται στο βιβλίο <i>η Γλώσσα μου</i> (σ. 39, τόμ. Α'). Κατόπιν σημειώστε ποιες ομοιότητες διαπιστώνετε ανάμεσά τους.		1
80	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε τις ομοιότητες ανάμεσα στην Επανάσταση του 1821 και την Εθνική Αντίσταση κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.		1
81	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του δευτέρου μισού του 20ού αιώνα που λείπουν.	1	
82	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες	1	

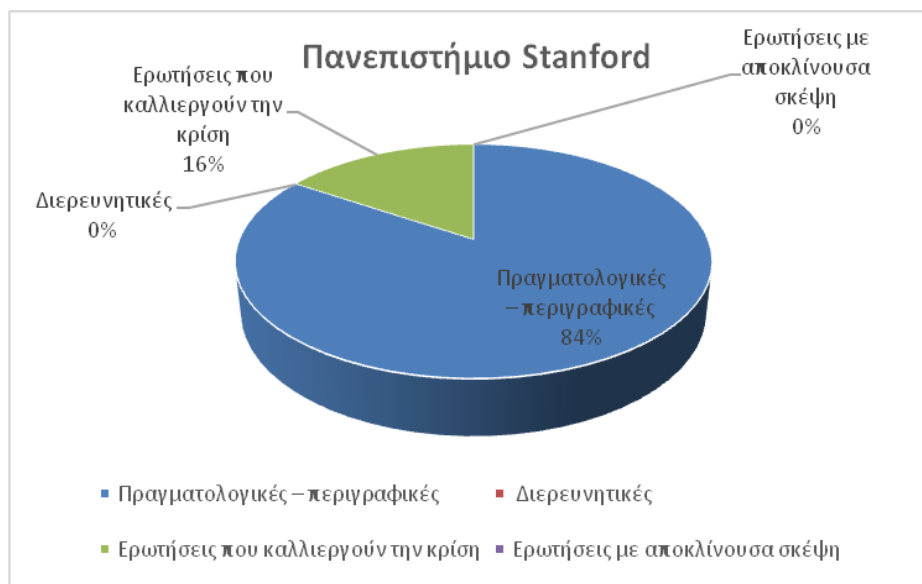
http://www.library.ucy.ac.cy/digital_library/greek/simae/eoka_gr.htm , http://myweb.cytanet.com.cy/iaae5559/greek_main.htm ,... πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση της Ε.Ο.Κ.Α.		
--	--	--

6.2.3 Ταξινόμια ερωτήσεων του Πανεπιστημίου Stanford

Στην ταξινόμια του Πανεπιστημίου Stanford στην κατηγορία «Πραγματολογικές-Περιγραφικές εντοπίζονται εξήντα εννέα (69) ερωτήσεις, καμία (0) στην κατηγορία «Διερευνητικές», δεκατρείς (13) ερωτήσεις στην κατηγορία «Ερωτήσεις που καλλιεργούν την κρίση» και καμία (0) στην κατηγορία «Αποκλίνουσα σκέψη».

Γράφημα 10

Τετράδιο Εργασιών – Ταξινόμια ερωτήσεων των Amidon και Hunter

Πίνακας 10

Τετράδιο Εργασιών –Ταξινομία ερωτήσεων του Πανεπιστημίου Stanford

Πανεπιστήμιο Stanford					
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Πραγματολογικές περιγραφικές	Διερευνητικές	Ερωτήσεις που καλλιεργούν την κρίση	Ερωτήσεις με αποκλίνουσες σκέψεις
	Αθροίσματα	69	0	13	0
1	Χωριστείτε σε ομάδες και σημειώστε όσα ονόματα, γεγονότα και έννοιες θυμάστε από τη Βυζαντινή Ιστορία που διδαχθήκατε πέρυσι δίνοντας έμφαση στους τομείς της νομοθεσίας, της τέχνης, των κατακτήσεων, των εσωτερικών συγκρούσεων, της πνευματικής παραγωγής και των εξωτερικών εχθρών.	1			
2	Συμπληρώστε στον χάρτη που ακολουθεί τις εξής πόλεις: Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη, Σμύρνη, Αθήνα και Ηράκλειο (Χάνδακας). Κατόπιν σημειώστε και τις εξής χώρες: Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Οθωμανική Αυτοκρατορία.	1			
3	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	1			
4	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ευρωπαϊκής ιστορίας που λείπουν.	1			
5	Χωριστείτε σε ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τους εξής λογίους, επιστήμονες και καλλιτέχνες με βάση την εποχή που έζησαν: Μποτιτσέλι, Ρουσσώ, Λοκ, Λεονάρντο Ντα Βίντσι, Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ή Ελ Γκρέκο (Ο Έλληνας), Μιχαήλ Άγγελος, Νεύτων, Μπαχ, Ραφαήλ, Φίλιππος Μπρουνελέσκι, Έρασμος, Μότσαρτ, Ουίλιαμ Σαίξπηρ, Μιχαήλ Θερβάντες, Κοπέρνικος, Μοντεσκιέ, Γαλιλαίος.	1			
6	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.			1	
3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαιδείες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .	1			
8	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Γαλλική Επανάσταση, Θρησκευτική Μεταρρύθμιση, Αμερικανική Επανάσταση, Ανακάλυψη Αμερικής.	1			
9	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο	1			

10	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.	1			
11	Ένα από τα σπουδαιότερα εργαλεία για την ανάπτυξη της ναυσιπλοΐας υπήρξε η μαγνητική πυξίδα. Αφού μελετήσετε τα βιβλία Φυσικής (σσ. 69-97) και της Γεωγραφίας (σ. 15), προσπαθήστε να περιγράψετε τη λειτουργία της μαγνητικής πυξίδας.	1			
12	Παρατηρήστε στη σελίδα 10 του βιβλίου σας την έκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και με τη βοήθεια ενός σύγχρονου πολιτικού χάρτη σημειώστε ποια σημερινή κράτη περιλάμβανε αυτή.	1			
13	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».			1	
14	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β' .	1			
15	Τοποθετήστε τους όρους στη στήλη που ταιριάζουν: Πατριάρχης, καθολικοί, μουσουλμάνοι, Σουλτάνος, ορθόδοξοι, τουρκικά, ιταλικά, ελληνικά, λιοντάρι Αγίου Μάρκου, Αγία Σοφία, Μέκκα.	1			
16	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1			
17	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β' .	1			
18	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.	1			
19	Συζητήστε στην τάξη για τους τρόπους καλλιέργειας και τη χρησιμότητα των βασικών αγροτικών καλλιεργειών επί Τουρκοκρατίας (σιτάρι, βαμβάκι, λάδι, κρασί). Αφού συγκεντρώσετε πληροφορίες από εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο (ιστοσελίδα http://www.fhw.gr), εντοπίστε τους λόγους για τους οποίους καθεμία ήταν -και εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να είναι- απαραίτητη.			1	
20	Τοποθετήστε τις πόλεις στη στήλη που ταιριάζουν: Θεσσαλονίκη, Ύδρα, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Χίος, Κοζάνη.	1			
21	Συμπληρώστε στο χάρτη τα εξής τοπωνύμια: Κοζάνη, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Βόλος, Κεφαλληνία, Μάνη, Σμύρνη.	1			
22	Υπογραμμίστε με κόκκινο χρώμα τις παροικίες, όπου κατά την προεπαναστατική περίοδο	1			

	εγκαταστάθηκαν κυρίως Μακεδόνες πρόσφυγες και με πράσινο εκείνες, όπου εγκαταστάθηκαν Πόντιοι. Κατόπιν μπορείτε να ανατρέξετε στον χάρτη του βιβλίου της Γεωγραφίας (σ. 99) και να εντοπίσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας σε ποιες χώρες βρίσκονται αυτές οι περιοχές σήμερα.				
23	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, διαβάστε τους παρακάτω στίχους από τον Ερωτόκριτο και αναζητήστε πληροφορίες για το έργο και τον δημιουργό του σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.greek_language.gr και http://anemi.lib.uoc.gr .	1			
24	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.	1			
25	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://vod.sch.gr και http://pi_schools.gr , πληροφορίες για τον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό.	1			
26	Τοποθετήστε τις ιδιότητες στη στήλη που ταιριάζουν: γεννήθηκε στη Σμύρνη, έζησε στη Βλαχία, σπούδασε ιατρική, τύπωσε την προσωπογραφία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, εξέδωσε έργα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, φονεύθηκε από τους Τούρκους.	1			
27	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.	1			
28	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ww.imma.edu.gr και http://www.scrib.com , πληροφορίες για τους Ρωσοτουρκικούς Πολέμους και συζητήστε στη τάξη τη σημασία τους για τους Έλληνες.	1			
29	Συμπληρώστε στο χάρτη με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις εξής περιοχές και τοπωνύμια: Σφακιά, Μάνη, Σούλι, Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Χαλκιδική.	1			
30	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, Επανάσταση 1821, εκτέλεση Ρήγα, παραχώρηση προνομίων στο Πατριαρχείο.	1			
31	Παρατηρήστε την εικόνα 6 στη σελίδα 47 του βιβλίου σας και σημειώστε τις αγροτικές εργασίες που παρουσιάζονται. Κατόπιν συζητήστε στην τάξη ποιες από αυτές γίνονται σήμερα με τον ίδιο τρόπο και ποιες με διαφορετικό (π.χ. χρήση μηχανημάτων).	1			
32	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1			
33	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, συζητήστε για την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας και αναζητήστε πληροφορίες για τους ιδρυτές της σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις	1			

	ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και http://www.parliament.gr/1821 .				
34	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία της εξέγερσης στη Μολδοβλαχία και τους πρωταγωνιστές της.	1			
35	Χρωματίστε με κόκκινο τη Μολδοβλαχία, με κίτρινο την Πελοπόννησο και με μπλε τη Στερεά Ελλάδα.	1			
36	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Παλαιών Πατρών Γερμανός, Αλέξανδρος Υψηλάντης, Αθανάσιος Διάκος, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.	1			
37	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ανδρέας Μιαούλης, Ιωάννης Μακρυγιάννης, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Κωνσταντίνος Κανάρης, Δημήτριος Παπανικολής, Ιωάννης Γκούρας.	1			
38	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α' με τις μάχες της στήλης Β'.	1			
39	Η Αλαμάνα, όπου πολέμησε ο Αθανάσιος Διάκος, βρίσκεται κοντά στις Θερμοπύλες, όπου βρήκε θάνατο κατά την αρχαιότητα ο Λεωνίδα, πολεμώντας τους Πέρσες. Αφού ανατρέξετε στο βιβλίο Ιστορίας της Δ' Δημοτικού, αναζητήστε πληροφορίες σχετικά με τη μάχη των Θερμοπυλών σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες: http://users.sch.gr/ipap/ , http://www.thermopiles.gr . Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στις δύο μάχες;			1	
40	Διαβάστε τις πολεμικές επιχειρήσεις, που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της Επανάστασης στη στεριά και στη θάλασσα και συζητήστε για τα σημεία που θεωρείτε πως υπερερούσαν περισσότερο οι Έλληνες.			1	
41	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: μάχη στο χάνι της Γραβιάς, άλωση της Τριπολιτσάς, μάχη της Αλαμάνας, ναυμαχία του Γέροντα, μάχη στα Δερβενάκια, μάχη στο Βαλτέτσι.	1			
42	Αφού συζητήσετε στην τάξη για τη συμβολή των γυναικών στην Επανάσταση του 1821, αναζητήστε πληροφορίες για τη Μαντώ Μαυρογένους ή τη Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες http://www.parliament.gr/1821/ , http://www.bouboulinamuseum-spetses.gr/fmain_menuA_1.htm .	1			
43	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο την Αίγυπτο, απ' όπου προερχόταν ο Ιμπραήμ Πασάς και σχηματίστε με βέλη την πορεία που	1			

	ακολούθησε.				
44	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.makriyannis.com.gr και http://argolikivivliothiki.gr πληροφορίες για τον Μακρυγιάννη.	1			
45	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας να εξηγήσετε τον τίτλο του έργου του Δ. Σολωμού «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» σε σχέση με τη δεύτερη πολιορκία των κατοίκων του Μεσολογγίου, στους οποίους αναφέρεται.			1	
46	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, πληροφορίες για τον Γεώργιο Καραϊσκάκη. Κατόπιν προσπαθήστε να βρείτε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τρόπους με τους οποίους το ελληνικό κράτος έχει τιμήσει τον συγκεκριμένο αγωνιστή.	1			
47	Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα, σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.			1	
48	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α΄ με τα κόμματα της στήλης Β΄.	1			
49	Αντιστοιχίστε τις Εθνοσυνελεύσεις της στήλης Α΄ με τους τόπους διεξαγωγής τους της στήλης Β΄.	1			
50	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://argolikivivliothiki.gr και http://karodistriasis.info πληροφορίες για τον Ιωάννη Καποδίστρια.	1			
51	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τις πρωτοβουλίες του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδας και τη σημασία τους στην οργάνωση της χώρας.	1			
52	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της Επανάστασης	1			
53	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.	1			
54	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ec-patr.org και http://www.imis.gr/patriarxeio/html/istoria/htm πληροφορίες σχετικά με την ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και τη σημασία του για τον ελληνισμό.	1			
55	Χωριστείτε σε δύο ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τα εξής ιστορικά γεγονότα στη στήλη που ταιριάζουν: Σύνταγμα 1844, Σύνταγμα 1864, ενσωμάτωση Επτανήσων,	1			

	ενσωμάτωση Θεσσαλίας, επανάσταση 3ης Σεπτεμβρίου 1843, ίδρυση Πανεπιστημίου Αθηνών, πτώχευση 1893.				
56	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1			
57	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.	1			
58	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1			
59	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.snhell.gr , http://www.kavafis.gr , http://www.e-alexandria.gr και http://users.uoa.gr/~nektar/arts , πληροφορίες για τους εξής λογοτέχνες του 19ου αιώνα: Κωστή Παλαμά, Κωνσταντίνο Καβάφη, Γεώργιο Βιζυινό και Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη.	1			
60	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να εξηγήσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τη φράση του Γιάννη Ψυχάρη: «Ένα έθνος, για να γίνει έθνος, θέλει δύο πράγματα' να μεγαλώσουνε τα σύνορά του και να κάμει φιλολογία δική του».				1
61	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α' με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β'.	1			
62	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.	1			
63	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».	1			
64	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 20ου αιώνα που λείπουν.	1			
65	Αντιστοιχίστε τα πρόσωπα της στήλης Α' με τις ιδιότητες της στήλης Β'.	1			
66	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισο της Κρήτης.				1
67	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα www.venizelos-foundation.gr πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση του Ελευθέριου Βενιζέλου.	1			
68	Να συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1			
69	Τοποθετήστε τις εξής χώρες στη συμμαχία που ανήκαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο: Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία, Τουρκία, Αυστροουγγαρία, Γερμανία, Σερβία, Μαυροβούνιο, ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία.	1			
70	Σημειώστε πάνω στον χάρτη τις περιοχές που ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος με τη	1			

	Συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου / 10 Αυγούστου 1920).				
71	Τοποθετήστε τους εξής όρους στη στήλη που ταιριάζουν: ουδετερότητα, Σύμμαχοι, Γερμανοί, Φιλελεύθεροι, Επιτροπή Εθνικής Άμυνας.	1			
72	Λαμβάνοντας υπόψη σας τον «Εθνικό Διχασμό», με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε ποιες είναι οι συνέπειες της έλλειψης εθνικής ομοψυχίας και των εσωτερικών συγκρούσεων σε κρίσιμες περιόδους.			1	
73	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο χρώμα την περιοχή της Σμύρνης που παραχωρήθηκε στη διοίκηση του ελληνικού στρατού το 1919 και με κίτρινο την περιοχή, όπου επεκτάθηκε.	1			
74	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του Μεσοπολέμου που λείπουν.	1			
75	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.			1	
76	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: ΟΧΙ, έναρξη Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, προέλαση ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο, τορπιλισμός «Ελλης».	1			
77	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	1			
78	Αναζητήστε στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και http://www.greekholocausts.gr πληροφορίες για την τριπλή Κατοχή της Ελλάδας (γερμανική, ιταλική και βουλγαρική) κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	1			
79	Ένα από τα πιο γνωστά τραγούδια την περίοδο του 1940 ήταν το «Βάζει ο Ντούτσε τη στολή του». Αφού το μελετήσετε, συγκρίνετε το με το «Η τελευταία Π.Α. εκατονταετία», που περιλαμβάνεται στο βιβλίο <i>η Γλώσσα μου</i> (σ. 39, τόμ. Α΄). Κατόπιν σημειώστε ποιες ομοιότητες διαπιστώνετε ανάμεσά τους.			1	
80	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε τις ομοιότητες ανάμεσα στην Επανάσταση του 1821 και την Εθνική Αντίσταση κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.			1	
81	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του δευτέρου μισού του 20ού αιώνα που λείπουν.	1			
82	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.library.ucy.ac.cy/digital_library/greek/simae/eoka_gr.htm , http://myweb.cytanet.com.cy/iaae5559/greek_main.ht	1			

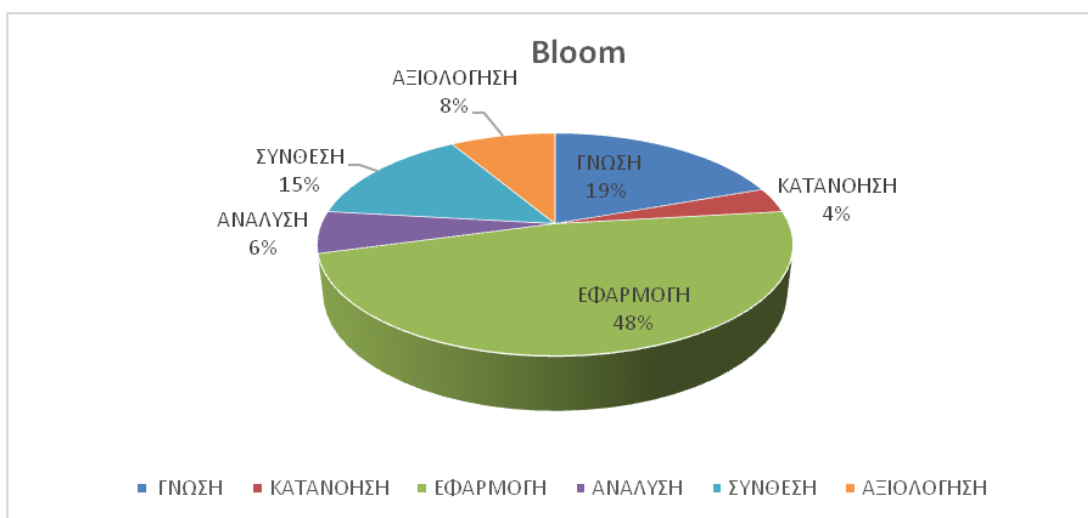
	m,... πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση της Ε.Ο.Κ.Α.			
--	---	--	--	--

6.2.4 Ταξινόμια ερωτήσεων του Bloom και των συνεργατών

Με βάση την ταξινόμια του Bloom και των συνεργατών του τα ευρήματα δείχνουν δεκαέξι (16) ερωτήσεις να εντάσσονται στην κατηγορία «Γνώση», τρεις (3) στην κατηγορία «Κατανόηση», τριάντα εννέα (39) στην κατηγορία «Εφαρμογή», πέντε (5) στην κατηγορία «Ανάλυση», δώδεκα (12) στην κατηγορία «Σύνθεση» και επτά (7) στην κατηγορία «Αξιολόγηση».

Γράφημα 11

Τετράδιο Εργασιών –Ταξινόμια του Bloom και των συνεργατών του

Πίνακας 1

Πίνακας 11

Τετράδιο Εργασιών –Ταξινόμια του Bloom και των συνεργατών του

		Bloom					
ΕΡΩΤΗΣΗ		ΓΝΩΣΗ	ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ	ΕΦΑΡΜΟΓΗ	ΑΝΑΛΥΣΗ	ΣΥΝΘΕΣΗ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
Αθροίσματα		16	3	39	5	12	7
1	Χωριστείτε σε ομάδες και σημειώστε όσα ονόματα, γεγονότα και έννοιες θυμάστε από τη Βυζαντινή Ιστορία που διδαχθήκατε πέρυσι δίνοντας έμφαση					1	

	στους τομείς της νομοθεσίας, της τέχνης, των κατακτήσεων, των εσωτερικών συγκρούσεων, της πνευματικής παραγωγής και των εξωτερικών εχθρών.						
2	Συμπληρώστε στον χάρτη που ακολουθεί τις εξής πόλεις: Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη, Σμόρνη, Αθήνα και Ηράκλειο (Χάνδακας). Κατόπιν σημειώστε και τις εξής χώρες: Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Οθωμανική Αυτοκρατορία.	1					
3	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	1					
4	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ευρωπαϊκής ιστορίας που λείπουν.	1					
5	Χωριστείτε σε ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τους εξής λογίους, επιστήμονες και καλλιτέχνες με βάση την εποχή που έζησαν: Μποτιτσέλι, Ρουσσώ, Λοκ, Λεονάρντο Ντα Βίντσι, Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ή Ελ Γκρέκο (Ο Έλληνας), Μιχαήλ Άγγελος, Νεύτων, Μπαχ, Ραφαήλ, Φίλιππος Μπρουνελέσκι, Έρασμος, Μότσαρτ, Ουίλιαμ Σαίξπηρ, Μιχαήλ Θερβάντες, Κοπέρνικος, Μοντεσκιέ, Γαλιλαίος.					1	
6	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.				1		
3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .	1					
8	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Γαλλική Επανάσταση, Θρησκευτική Μεταρρύθμιση, Αμερικανική Επανάσταση, Ανακάλυψη Αμερικής.	1					
9	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο				1		
10	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και	1					

	Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.						
11	Ένα από τα σπουδαιότερα εργαλεία για την ανάπτυξη της ναυσιπλοΐας υπήρξε η μαγνητική πυξίδα. Αφού μελετήσετε τα βιβλία Φυσικής (σσ. 69-97) και της Γεωγραφίας (σ. 15), προσπαθήστε να περιγράψετε τη λειτουργία της μαγνητικής πυξίδας.			1			
12	Παρατηρήστε στη σελίδα 10 του βιβλίου σας την έκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και με τη βοήθεια ενός σύγχρονου πολιτικού χάρτη σημειώστε ποια σημερινή κράτη περιλάμβανε αυτή.	1					
13	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».				1		
14	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.			1			
15	Τοποθετήστε τους όρους στη στήλη που ταιριάζουν: Πατριάρχης, καθολικοί, μουσουλμάνοι, Σουλτάνος, ορθόδοξοι, τουρκικά, ιταλικά, ελληνικά, λιοντάρι Αγίου Μάρκου, Αγία Σοφία, Μέκκα.			1			
16	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.			1			
17	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.			1			
18	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.				1		
19	Συζητήστε στην τάξη για τους τρόπους καλλιέργειας και τη χρησιμότητα των βασικών αγροτικών καλλιεργειών επί Τουρκοκρατίας (σιτάρι, βαμβάκι, λάδι, κρασί). Αφού συγκεντρώσετε πληροφορίες από εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο (ιστοσελίδα http://www.fhw.gr), εντοπίστε τους λόγους για τους οποίους καθεμία ήταν -και εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να είναι- απαραίτητη.						1
20	Τοποθετήστε τις πόλεις στη στήλη που ταιριάζουν: Θεσσαλονίκη, Ύδρα, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Χίος, Κοζάνη.			1			
21	Συμπληρώστε στο χάρτη τα εξής τοπωνύμια: Κοζάνη, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Βόλος, Κεφαλληνία, Μάνη, Σμύρνη.			1			
22	Υπογραμμίστε με κόκκινο χρώμα τις παροικίες, όπου κατά την προεπαναστατική περίοδο			1			

	εγκαταστάθηκαν κυρίως Μακεδόνες πρόσφυγες και με πράσινο εκείνες, όπου εγκαταστάθηκαν Πόντιοι. Κατόπιν μπορείτε να ανατρέξετε στον χάρτη του βιβλίου της Γεωγραφίας (σ. 99) και να εντοπίσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας σε ποιες χώρες βρίσκονται αυτές οι περιοχές σήμερα.						
23	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, διαβάστε τους παρακάτω στίχους από τον Ερωτόκριτο και αναζητήστε πληροφορίες για το έργο και τον δημιουργό του σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.greek_language.gr και http://anemi.lib.uoc.gr .						1
24	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.			1			
25	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://vod.sch.gr και http://pi_schools.gr , πληροφορίες για τον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό.						1
26	Τοποθετήστε τις ιδιότητες στη στήλη που ταιριάζουν: γεννήθηκε στη Σμύρνη, έζησε στη Βλαχία, σπούδασε ιατρική, τύπωσε την προσωπογραφία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, εξέδωσε έργα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, φονεύθηκε από τους Τούρκους.						1
27	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.						1
28	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ww.imma.edu.gr και http://www.scrib.com , πληροφορίες για τους Ρωσοτουρκικούς Πολέμους και συζητήστε στη τάξη τη σημασία τους για τους Έλληνες.						1
29	Συμπληρώστε στο χάρτη με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις εξής περιοχές και τοπωνύμια: Σφακιά, Μάνη, Σούλι, Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Χαλκιδική.			1			
30	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, Επανάσταση 1821, εκτέλεση Ρήγα, παραχώρηση προνομίων στο Πατριαρχείο.					1	
31	Παρατηρήστε την εικόνα 6 στη σελίδα 47 του βιβλίου σας και σημειώστε τις αγροτικές εργασίες που παρουσιάζονται. Κατόπιν συζητήστε στην τάξη ποιες από αυτές γίνονται σήμερα με τον ίδιο τρόπο και ποιες με διαφορετικό (π.χ. χρήση			1			

	μηχανημάτων).						
32	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.			1			
33	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, συζητήστε για την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας και αναζητήστε πληροφορίες για τους ιδρυτές της σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και http://www.parliament.gr/1821 .					1	
34	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία της εξέγερσης στη Μολδοβλαχία και τους πρωταγωνιστές της.			1			
35	Χρωματίστε με κόκκινο τη Μολδοβλαχία, με κίτρινο την Πελοπόννησο και με μπλε τη Στερεά Ελλάδα.			1			
36	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Παλαιών Πατρών Γερμανός, Αλέξανδρος Υψηλάντης, Αθανάσιος Διάκος, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.					1	
37	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ανδρέας Μιαούλης, Ιωάννης Μακρυγιάννης, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Κωνσταντίνος Κανάρης, Δημήτριος Παπανικολής, Ιωάννης Γκούρας.			1			
38	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α' με τις μάχες της στήλης Β'.			1			
39	Η Αλαμάνα, όπου πολέμησε ο Αθανάσιος Διάκος, βρίσκεται κοντά στις Θερμοπύλες, όπου βρήκε θάνατο κατά την αρχαιότητα ο Λεωνίδα, πολεμώντας τους Πέρσες. Αφού ανατρέξετε στο βιβλίο Ιστορίας της Δ' Δημοτικού, αναζητήστε πληροφορίες σχετικά με τη μάχη των Θερμοπυλών σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες: http://users.sch.gr/ipap/ , http://www.thermopiles.gr . Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στις δύο μάχες;					1	
40	Διαβάστε τις πολεμικές επιχειρήσεις, που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της Επανάστασης στη στεριά και στη θάλασσα και συζητήστε για τα σημεία που θεωρείτε πως υπερτερούσαν περισσότερο οι Έλληνες.						1

41	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: μάχη στο χάνι της Γραβιάς, άλωση της Τριπολιτσάς, μάχη της Αλαμάνας, ναυμαχία του Γέροντα, μάχη στα Δερβενάκια, μάχη στο Βαλτέτσι.						1
42	Αφού συζητήσετε στην τάξη για τη συμβολή των γυναικών στην Επανάσταση του 1821, αναζητήστε πληροφορίες για τη Μαντώ Μαυρογένους ή τη Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες http://www.parliament.gr/1821/ , http://www.bouboulinamuseum-spetses.gr/fmain_menuA_1.htm .	1					
43	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο την Αίγυπτο, απ' όπου προερχόταν ο Ιμπραήμ Πασάς και σχηματίστε με βέλη την πορεία που ακολούθησε.			1			
44	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.makriyannis.com.gr και http://argolikivivliothiki.gr πληροφορίες για τον Μακρυγιάννη.	1					
45	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας να εξηγήσετε τον τίτλο του έργου του Δ. Σολωμού «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» σε σχέση με τη δεύτερη πολιορκία των κατοίκων του Μεσολογγίου, στους οποίους αναφέρεται.				1		
46	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, πληροφορίες για τον Γεώργιο Καραϊσκάκη. Κατόπιν προσπαθήστε να βρείτε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τρόπους με τους οποίους το ελληνικό κράτος έχει τιμήσει τον συγκεκριμένο αγωνιστή.						1
47	Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα, σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.				1		
48	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α' με τα κόμματα της στήλης Β'.			1			
49	Αντιστοιχίστε τις Εθνοσυνελεύσεις της στήλης Α' με τους τόπους διεξαγωγής τους της στήλης Β'.			1			
50	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://argolikivivliothiki.gr και http://karodistriias.info πληροφορίες για τον Ιωάννη Καποδίστρια.	1					
51	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο,			1			

	συζητήστε στην τάξη για τις πρωτοβουλίες του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδας και τη σημασία τους στην οργάνωση της χώρας.						
52	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της Επανάστασης			1			
53	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.			1			
54	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ec-patr.org και http://www.imis.gr/patriarxeio/html/istoria/htm πληροφορίες σχετικά με την ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και τη σημασία του για τον ελληνισμό.	1					
55	Χωριστείτε σε δύο ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τα εξής ιστορικά γεγονότα στη στήλη που ταιριάζουν: Σύνταγμα 1844, Σύνταγμα 1864, ενσωμάτωση Επτανήσων, ενσωμάτωση Θεσσαλίας, επανάσταση 3ης Σεπτεμβρίου 1843, ίδρυση Πανεπιστημίου Αθηνών, πτώχευση 1893.			1			
56	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.			1			
57	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.			1			
58	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.			1			
59	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.snhell.gr , http://www.kavafis.gr , http://www.e-alexandria.gr και http://users.uoa.gr/~nektar/arts , πληροφορίες για τους εξής λογοτέχνες του 19ου αιώνα: Κωστή Παλαμά, Κωνσταντίνο Καβάφη, Γεώργιο Βιζυηνό και Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη.	1					
60	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να εξηγήσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τη φράση του Γιάννη Ψυχάρη: «Ένα έθνος, για να γίνει έθνος, θέλει δύο πράγματα' να μεγαλώσουν τα σύνορά του και να κάμει φιλολογία δική του».		1				
61	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α' με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β'.			1			
62	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.	1					

63	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».	1					
64	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 20ου αιώνα που λείπουν.			1			
65	Αντιστοιχίστε τα πρόσωπα της στήλης Α' με τις ιδιότητες της στήλης Β'.			1			
66	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισο της Κρήτης.						1
67	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα www.venizelos-foundation.gr πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση του Ελευθέριου Βενιζέλου.	1					
68	Να συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.			1			
69	Τοποθετήστε τις εξής χώρες στη συμμαχία που ανήκαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο: Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία, Τουρκία, Αυστροουγγαρία, Γερμανία, Σερβία, Μαυροβούνιο, ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία.			1			
70	Σημειώστε πάνω στον χάρτη τις περιοχές που ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος με τη Συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου / 10 Αυγούστου 1920).			1			
71	Τοποθετήστε τους εξής όρους στη στήλη που ταιριάζουν: ουδετερότητα, Σύμμαχοι, Γερμανοί, Φιλελεύθεροι, Επιτροπή Εθνικής Άμυνας.			1			
72	Λαμβάνοντας υπόψη σας τον «Εθνικό Διχασμό», με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε ποιες είναι οι συνέπειες της έλλειψης εθνικής ομοψυχίας και των εσωτερικών συγκρούσεων σε κρίσιμες περιόδους.						1
73	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο χρώμα την περιοχή της Σμύρνης που παραχωρήθηκε στη διοίκηση του ελληνικού στρατού το 1919 και με κίτρινο την περιοχή, όπου επεκτάθηκε.			1			
74	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του Μεσοπολέμου που λείπουν.			1			
75	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.						1
76	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: ΟΧΙ, έναρξη Β' Παγκοσμίου Πολέμου, προέλαση ελληνικού στρατού στη Βόρεια			1			

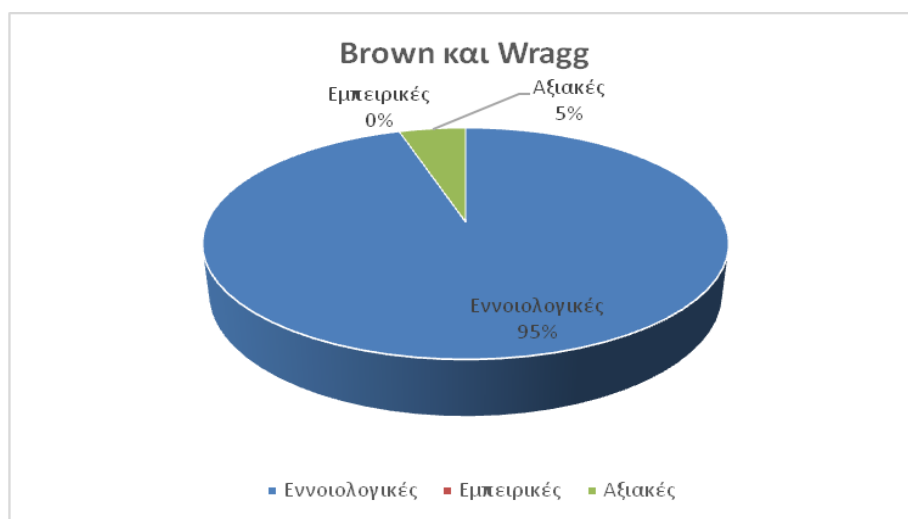
	Ήπειρο, τορπιλισμός «Έλλης».						
77	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.			1			
78	Αναζητήστε στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και http://www.greekholocausts.gr πληροφορίες για την τριπλή Κατοχή της Ελλάδας (γερμανική, ιταλική και βουλγαρική) κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.		1				
79	Ένα από τα πιο γνωστά τραγούδια την περίοδο του 1940 ήταν το «Βάζει ο Ντούτσε τη στολή του». Αφού το μελετήσετε, συγκρίνετε το με το «Η τελευταία Π.Α. εκατονταετία», που περιλαμβάνεται στο βιβλίο <i>η Γλώσσα μου</i> (σ. 39, τόμ. Α'). Κατόπιν σημειώστε ποιες ομοιότητες διαπιστώνετε ανάμεσά τους.						1
80	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε τις ομοιότητες ανάμεσα στην Επανάσταση του 1821 και την Εθνική Αντίσταση κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.						1
81	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του δευτέρου μισού του 20ού αιώνα που λείπουν.			1			
82	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.library.ucy.ac.cy/digital_library/greek/simae/eoka_gr.htm , http://myweb.cytanet.com.cy/iaae5559/greek_main.htm ,... πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση της Ε.Ο.Κ.Α.	1					

6.2.5 Ταξινόμια ερωτήσεων των Brown και Wragg

Στην ταξινόμια των Brown και Wragg εβδομήντα οκτώ (78) ερωτήσεις εμπίπτουν στην κατηγορία «Εννοιολογικές», καμία (0) ερώτηση δεν αντιστοιχεί στην κατηγορία «Εμπειρικές», ενώ τέσσερις (4) ερωτήσεις εμπίπτουν στην κατηγορία «Αξιακές».

Γράφημα 12

Τετράδιο Εργασιών –Ταξινομία των Brown και Wragg

Πίνακας 12

Τετράδιο Εργασιών –Ταξινομία των Brown και Wragg

Brown και Wragg				
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Enνοιολογικές	Εμπειρικές	Αξιακές
	Αθροίσματα	78	0	4
1	Χωριστείτε σε ομάδες και σημειώστε όσα ονόματα, γεγονότα και έννοιες θυμάστε από τη Βυζαντινή Ιστορία που διδαχθήκατε πέρυσι δίνοντας έμφαση στους τομείς της νομοθεσίας, της τέχνης, των κατακτήσεων, των εσωτερικών συγκρούσεων, της πνευματικής παραγωγής και των εξωτερικών εχθρών.	1		
2	Συμπληρώστε στον χάρτη που ακολουθεί τις εξής πόλεις: Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη, Σμύρνη, Αθήνα και Ηράκλειο (Χάνδακας). Κατόπιν σημειώστε και τις εξής χώρες: Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Οθωμανική Αυτοκρατορία.	1		
3	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	1		
4	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ευρωπαϊκής ιστορίας που λείπουν.	1		
5	Χωριστείτε σε ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τους εξής λογίους, επιστήμονες και καλλιτέχνες με βάση την εποχή που έζησαν: Μποτιτσέλι, Ρουσσώ, Λοκ, Λεονάρντο Ντα	1		

	Βίντσι, Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ή Ελ Γκρέκο (Ο Έλληνας), Μιχαήλ Άγγελος, Νεύτων, Μπαχ, Ραφαήλ, Φίλιππος Μπρουνελέσκι, Έρασμος, Μότσαρτ, Ουίλιαμ Σαίξπηρ, Μιχαήλ Θερβάντες, Κοπέρνικος, Μοντεσκιέ, Γαλιλαίος.			
6	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.			1
3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .	1		
8	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Γαλλική Επανάσταση, Θρησκευτική Μεταρρύθμιση, Αμερικανική Επανάσταση, Ανακάλυψη Αμερικής.	1		
9	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο	1		
10	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.			1
11	Ένα από τα σπουδαιότερα εργαλεία για την ανάπτυξη της ναυσιπλοΐας υπήρξε η μαγνητική πυξίδα. Αφού μελετήσετε τα βιβλία Φυσικής (σσ. 69-97) και της Γεωγραφίας (σ. 15), προσπαθήστε να περιγράψετε τη λειτουργία της μαγνητικής πυξίδας.	1		
12	Παρατηρήστε στη σελίδα 10 του βιβλίου σας την έκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και με τη βοήθεια ενός σύγχρονου πολιτικού χάρτη σημειώστε ποια σημερινή κράτη περιλάμβανε αυτή.	1		
13	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».			1
14	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.	1		
15	Τοποθετήστε τους όρους στη στήλη που ταιριάζουν: Πατριάρχης, καθολικοί, μουσουλμάνοι, Σουλτάνος, ορθόδοξοι, τουρκικά, ιταλικά, ελληνικά, λιοντάρι Αγίου Μάρκου, Αγία Σοφία, Μέκκα.	1		
16	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1		

17	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β' .	1		
18	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.	1		
19	Συζητήστε στην τάξη για τους τρόπους καλλιέργειας και τη χρησιμότητα των βασικών αγροτικών καλλιεργειών επί Τουρκοκρατίας (σιτάρι, βαμβάκι, λάδι, κρασί). Αφού συγκεντρώσετε πληροφορίες από εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο (ιστοσελίδα http://www.fhw.gr), εντοπίστε τους λόγους για τους οποίους καθεμία ήταν -και εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να είναι- απαραίτητη.	1		
20	Τοποθετήστε τις πόλεις στη στήλη που ταιριάζουν: Θεσσαλονίκη, Ύδρα, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Χίος, Κοζάνη.	1		
21	Συμπληρώστε στο χάρτη τα εξής τοπωνύμια: Κοζάνη, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Βόλος, Κεφαλληνία, Μάνη, Σμύρνη.	1		
22	Υπογραμμίστε με κόκκινο χρώμα τις παροικίες, όπου κατά την προεπαναστατική περίοδο εγκαταστάθηκαν κυρίως Μακεδόνες πρόσφυγες και με πράσινο εκείνες, όπου εγκαταστάθηκαν Πόντιοι. Κατόπιν μπορείτε να ανατρέξετε στον χάρτη του βιβλίου της Γεωγραφίας (σ. 99) και να εντοπίσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας σε ποιες χώρες βρίσκονται αυτές οι περιοχές σήμερα.	1		
23	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, διαβάστε τους παρακάτω στίχους από τον Ερωτόκριτο και αναζητήστε πληροφορίες για το έργο και τον δημιουργό του σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.greek_language.gr και http://anemi.lib.uoc.gr .	1		
24	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β' .	1		
25	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://vod.sch.gr και http://pi_schools.gr , πληροφορίες για τον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό.	1		
26	Τοποθετήστε τις ιδιότητες στη στήλη που ταιριάζουν: γεννήθηκε στη Σμύρνη, έζησε στη Βλαχία, σπούδασε ιατρική, τύπωσε την προσωπογραφία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, εξέδωσε έργα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, φονεύθηκε από τους Τούρκους.	1		
27	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β' .	1		
28	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.imma.edu.gr και http://www.scrib.com , πληροφορίες για τους	1		

	Ρωσοτουρκικούς Πολέμους και συζητήστε στη τάξη τη σημασία τους για τους Έλληνες.			
29	Συμπληρώστε στο χάρτη με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις εξής περιοχές και τοπωνύμια: Σφακιά, Μάνη, Σούλι, Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Χαλκιδική.	1		
30	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, Επανάσταση 1821, εκτέλεση Ρήγα, παραχώρηση προνομίων στο Πατριαρχείο.	1		
31	Παρατηρήστε την εικόνα 6 στη σελίδα 47 του βιβλίου σας και σημειώστε τις αγροτικές εργασίες που παρουσιάζονται. Κατόπιν συζητήστε στην τάξη ποιες από αυτές γίνονται σήμερα με τον ίδιο τρόπο και ποιες με διαφορετικό (π.χ. χρήση μηχανημάτων).	1		
32	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1		
33	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, συζητήστε για την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας και αναζητήστε πληροφορίες για τους ιδρυτές της σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και http://www.parliament.gr/1821 .	1		
34	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία της εξέγερσης στη Μολδοβλαχία και τους πρωταγωνιστές της.	1		
35	Χρωματίστε με κόκκινο τη Μολδοβλαχία, με κίτρινο την Πελοπόννησο και με μπλε τη Στερεά Ελλάδα.	1		
36	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Παλαιών Πατρών Γερμανός, Αλέξανδρος Υψηλάντης, Αθανάσιος Διάκος, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.	1		
37	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ανδρέας Μιαούλης, Ιωάννης Μακρυγιάννης, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Κωνσταντίνος Κανάρης, Δημήτριος Παπανικολής, Ιωάννης Γκούρας.	1		
38	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α΄ με τις μάχες της στήλης Β΄.	1		
39	Η Αλαμάνια, όπου πολέμησε ο Αθανάσιος Διάκος, βρίσκεται κοντά στις Θερμοπύλες, όπου βρήκε θάνατο κατά την αρχαιότητα ο Λεωνίδα, πολεμώντας τους Πέρσες. Αφού ανατρέξετε στο βιβλίο Ιστορίας της Δ΄ Δημοτικού, αναζητήστε πληροφορίες σχετικά με τη μάχη των Θερμοπυλών σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες: http://users.sch.gr/ipap/ , http://www.thermopiles.gr . Ποιες ομοιότητες	1		

	παρατηρείτε ανάμεσα στις δύο μάχες;			
40	Διαβάστε τις πολεμικές επιχειρήσεις, που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της Επανάστασης στη στεριά και στη θάλασσα και συζητήστε για τα σημεία που θεωρείτε πως υπερτερούσαν περισσότερο οι Έλληνες.	1		
41	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: μάχη στο χάνι της Γραβιάς, άλωση της Τριπολιτσάς, μάχη της Αλαμάνας, ναυμαχία του Γέροντα, μάχη στα Δερβενάκια, μάχη στο Βαλτέτσι.	1		
42	Αφού συζητήσετε στην τάξη για τη συμβολή των γυναικών στην Επανάσταση του 1821, αναζητήστε πληροφορίες για τη Μαντώ Μαυρογένους ή τη Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες http://www.parliament.gr/1821/ , http://www.bouboulinamuseum-spetses.gr/fmain_menuA_1.htm .	1		
43	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο την Αίγυπτο, απ' όπου προερχόταν ο Ιμπραήμ Πασάς και σχηματίστε με βέλη την πορεία που ακολούθησε.	1		
44	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.makriyannis.com.gr και http://argolikivivliothiki.gr πληροφορίες για τον Μακρυγιάννη.	1		
45	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας να εξηγήσετε τον τίτλο του έργου του Δ. Σολωμού «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» σε σχέση με τη δεύτερη πολιορκία των κατοίκων του Μεσολογγίου, στους οποίους αναφέρεται.	1		
46	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, πληροφορίες για τον Γεώργιο Καραϊσκάκη. Κατόπιν προσπαθήστε να βρείτε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τρόπους με τους οποίους το ελληνικό κράτος έχει τιμήσει τον συγκεκριμένο αγωνιστή.	1		
47	Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα, σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.	1		
48	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α' με τα κόμματα της στήλης Β'.	1		
49	Αντιστοιχίστε τις Εθνοσυνελεύσεις της στήλης Α' με τους τόπους διεξαγωγής τους της στήλης Β'.	1		
50	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://argolikivivliothiki.gr και http://kapodistriass.info πληροφορίες για τον	1		

	Ιωάννη Καποδίστρια.			
51	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τις πρωτοβουλίες του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδας και τη σημασία τους στην οργάνωση της χώρας.	1		
52	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της Επανάστασης	1		
53	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.	1		
54	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ec-patr.org και http://www.imis.gr/patriarxeio/html/istoria/htm πληροφορίες σχετικά με την ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και τη σημασία του για τον ελληνισμό.	1		
55	Χωριστείτε σε δύο ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τα εξής ιστορικά γεγονότα στη στήλη που ταιριάζουν: Σύνταγμα 1844, Σύνταγμα 1864, ενσωμάτωση Επτανήσων, ενσωμάτωση Θεσσαλίας, επανάσταση 3ης Σεπτεμβρίου 1843, ίδρυση Πανεπιστημίου Αθηνών, πτώχευση 1893.	1		
56	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1		
57	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.	1		
58	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1		
59	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.shell.gr , http://www.kavafis.gr , http://www.e-alexandria.gr και http://users.uoa.gr/~nektar/arts/ , πληροφορίες για τους εξής λογοτέχνες του 19ου αιώνα: Κωστή Παλαμά, Κωνσταντίνο Καβάφη, Γεώργιο Βιζυηνό και Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη.	1		
60	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να εξηγήσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τη φράση του Γιάννη Ψυχάρη: «Ένα έθνος, για να γίνει έθνος, θέλει δύο πράγματα' να μεγαλώσουνε τα σύνορά του και να κάμει φιλολογία δική του».	1		
61	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α' με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β'.	1		
62	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.	1		

63	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».	1		
64	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 20ου αιώνα που λείπουν.	1		
65	Αντιστοιχίστε τα πρόσωπα της στήλης Α' με τις ιδιότητες της στήλης Β'.	1		
66	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισο της Κρήτης.			1
67	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα www.venizelos-foundation.gr πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση του Ελευθέριου Βενιζέλου.	1		
68	Να συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	1		
69	Τοποθετήστε τις εξής χώρες στη συμμαχία που ανήκαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο: Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία, Τουρκία, Αυστροουγγαρία, Γερμανία, Σερβία, Μαυροβούνιο, ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία.	1		
70	Σημειώστε πάνω στον χάρτη τις περιοχές που ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος με τη Συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου / 10 Αυγούστου 1920).	1		
71	Τοποθετήστε τους εξής όρους στη στήλη που ταιριάζουν: ουδετερότητα, Σύμμαχοι, Γερμανοί, Φιλελεύθεροι, Επιτροπή Εθνικής Άμυνας.	1		
72	Λαμβάνοντας υπόψη σας τον «Εθνικό Διχασμό», με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε ποιες είναι οι συνέπειες της έλλειψης εθνικής ομοψυχίας και των εσωτερικών συγκρούσεων σε κρίσιμες περιόδους.	1		
73	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο χρώμα την περιοχή της Σμύρνης που παραχωρήθηκε στη διοίκηση του ελληνικού στρατού το 1919 και με κίτρινο την περιοχή, όπου επεκτάθηκε.	1		
74	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του Μεσοπολέμου που λείπουν.	1		
75	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.	1		
76	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: ΌΧΙ, έναρξη Β' Παγκοσμίου Πολέμου, προέλαση ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο, τορπιλισμός «Ελλης».	1		
77	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	1		
78	Αναζητήστε στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και	1		

	http://www.greekholocausts.gr πληροφορίες για την τριπλή Κατοχή της Ελλάδας (γερμανική, ιταλική και βουλγαρική) κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.			
79	Ένα από τα πιο γνωστά τραγούδια την περίοδο του 1940 ήταν το «Βάζει ο Ντούτσε τη στολή του». Αφού το μελετήσετε, συγκρίνετε το με το «Η τελευταία Π.Α. εκατονταετία», που περιλαμβάνεται στο βιβλίο <i>η Γλώσσα μου</i> (σ. 39, τόμ. Α'). Κατόπιν σημειώστε ποιες ομοιότητες διαπιστώνετε ανάμεσά τους.	1		
80	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε τις ομοιότητες ανάμεσα στην Επανάσταση του 1821 και την Εθνική Αντίσταση κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	1		
81	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του δευτέρου μισού του 20ού αιώνα που λείπουν.	1		
82	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.library.ucy.ac.cy/digital_library/greek/simae/eoka_gr.htm , http://myweb.cytanet.com.cy/iaae5559/greek_main.htm ,... πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση της Ε.Ο.Κ.Α.	1		

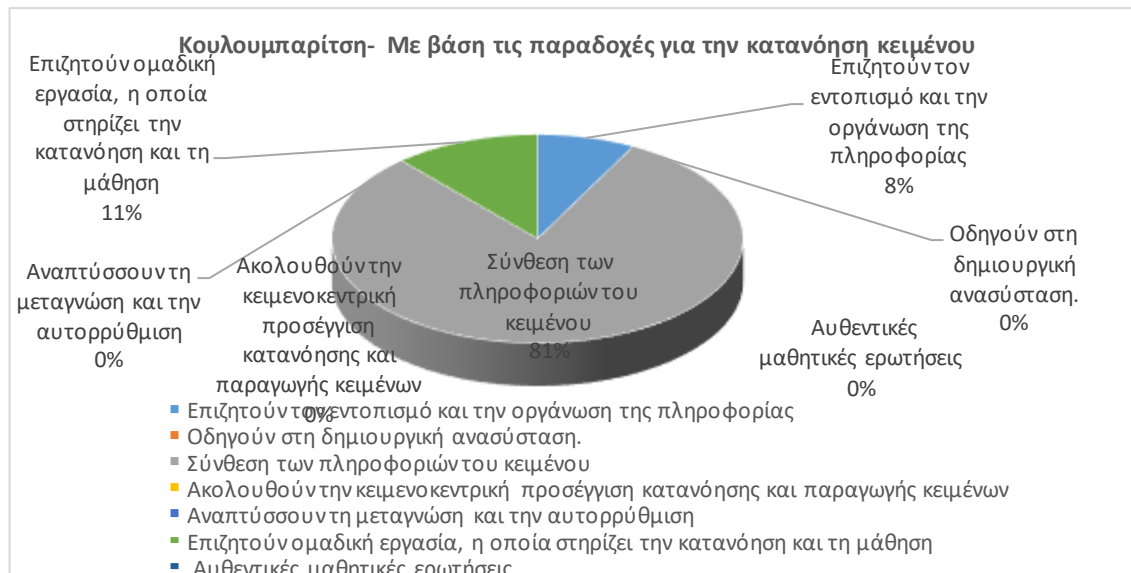
6.2.6 Ταξινομίες ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου σύμφωνα με την Κουλουμπαρίτση

Στις ταξινομίες ως προς την κατανόηση κειμένων που χρησιμοποίησε η Κουλουμπαρίτση και στην κατηγορία «*Με βάση τις παραδοχές για την κατανόηση κειμένου*» τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν πως στην υποκατηγορία «*Ερωτήσεις που επιζητούν τον εντοπισμό και την οργάνωση της πληροφορίας*» ανήκουν δύο (2) ερωτήσεις, στην υποκατηγορία «*Ερωτήσεις που οδηγούν στη δημιουργική ανασύσταση*» δεν εμπίπτει καμία (0) ερώτηση, στην υποκατηγορία «*Σύνθεση των πληροφοριών του κειμένου*» εμπίπτουν είκοσι μία (21) ερωτήσεις, στην υποκατηγορία «*Ερωτήσεις που ακολουθούν την κειμενοκεντρική προσέγγιση κατανόησης και παραγωγής κειμένων*» δεν ανήκει καμία (0) ερώτηση, όπως μηδέν (0) είναι ο αριθμός των ερωτήσεων στις υποκατηγορίες «*Ερωτήσεις που αναπτύσσουν τη μεταγνώση και την αυτορρύθμιση*». Η υποκατηγορία «*Ερωτήσεις που επιζητούν ομαδική εργασία, η οποία στηρίζει την κατανόηση και τη μάθηση*» περιλαμβάνει τρεις (3) ερωτήσεις και καμία (0) ερώτηση δεν περιλαμβάνει η

υποκατηγορία «Αυθεντικές μαθητικές ερωτήσεις». Στην κατηγορία «Με βάση το περιεχόμενο και τη διαδικασία» είκοσι δύο (22) ερωτήσεις ανήκουν στην υποκατηγορία «Ερωτήσεις περιεχομένου που ελέγχουν το νόημα που οικοδομούν οι μαθητές από το κείμενο» και δύο (2) ερωτήσεις στην υποκατηγορία «Ερωτήσεις διαδικασίας, οι οποίες εστιάζουν στις στρατηγικές που επιστρατεύουν οι μαθητές, προκειμένου να καταλήξουν στο νόημα, ή επιζητούν εφαρμογές στην τάξη».

Γράφημα 13.1

Τετράδιο Εργασιών - Ταξινομία ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου με βάση τις παραδοχές της Κουλουμπαρίτση

Πίνακας 13.1

Τετράδιο Εργασιών - Ταξινομία ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου με βάση τις παραδοχές της Κουλουμπαρίτση

Με βάση τις παραδοχές για την κατανόηση κειμένου								
Κουλουμπαρίτση								
A/A	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	Επιζητούν τον εντοπισμό και την οργάνωση της πληροφορίας	Οδηγούν στη δημιουργική ανάλυση.	Σύνθεση των πληροφοριών του κειμένου	Ακολουθούν την κείμενη οκεντρική προσέγγιση κατανόησης και παραγωγής κειμένων	Αναπτύσσουν τη μεταγνώση και την αυτορρύθμιση	Επιζητούν ομαδική εργασία, η οποία στηρίζει την κατανόηση και τη μάθηση	Αυθεντικές μαθητικές ερωτήσεις
Αθροίσματα		2	0	21	0	0	3	0
1	Χωριστείτε σε ομάδες και σημειώστε όσα ονόματα, γεγονότα και έννοιες θυμάστε από τη Βυζαντινή Ιστορία που διδαχθήκατε πέρυσι δίνοντας έμφαση στους τομείς της νομοθεσίας, της τέχνης, των κατακτήσεων, των εσωτερικών συγκρούσεων, της πνευματικής παραγωγής και των εξωτερικών εχθρών.							
2	Συμπληρώστε στον χάρτη που ακολουθεί τις εξής πόλεις: Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη, Σμύρνη, Αθήνα και Ηράκλειο (Χάνδακας). Κατόπιν σημειώστε και τις εξής χώρες: Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Οθωμανική Αυτοκρατορία.							
3	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	1						
4	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ευρωπαϊκής ιστορίας που	1						

	λείπουν.							
5	Χωριστείτε σε ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τους εξής λογίους, επιστήμονες και καλλιτέχνες με βάση την εποχή που έζησαν: Μποτιτσέλι, Ρουσσώ, Λοκ, Λεονάρντο Ντα Βίντσι, Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ή Ελ Γκρέκο (Ο Έλληνας), Μιχαήλ Άγγελος, Νεύτων, Μπαχ, Ραφαήλ, Φίλιππος Μπρουνελέσκι, Έρασμος, Μότσαρτ, Ουίλιαμ Σαίξπηρ, Μιχαήλ Θερβάντες, Κοπέρνικος, Μοντεσκιέ, Γαλιλαίος.							
6	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.			1				
3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .			1				
8	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Γαλλική Επανάσταση, Θρησκευτική Μεταρρύθμιση, Αμερικανική Επανάσταση, Ανακάλυψη Αμερικής.							
9	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο							
10	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής			1				

	Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.							
11	Ένα από τα σπουδαιότερα εργαλεία για την ανάπτυξη της ναυσιπλοΐας υπήρξε η μαγνητική πυξίδα. Αφού μελετήσετε τα βιβλία Φυσικής (σσ. 69-97) και της Γεωγραφίας (σ. 15), προσπαθήστε να περιγράψετε τη λειτουργία της μαγνητικής πυξίδας.			1				
12	Παρατηρήστε στη σελίδα 10 του βιβλίου σας την έκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και με τη βοήθεια ενός σύγχρονου πολιτικού χάρτη σημειώστε ποια σημερινή κράτη περιλάμβανε αυτή.							
13	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».			1				
14	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.							
15	Τοποθετήστε τους όρους στη στήλη που ταιριάζουν: Πατριάρχης, καθολικοί, μουσουλμάνοι, Σουλτάνος, ορθόδοξοι, τουρκικά, ιταλικά, ελληνικά, λιοντάρι Αγίου Μάρκου, Αγία Σοφία, Μέκκα.							
16	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.							
17	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.							
18	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από							

	τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.							
19	Συζητήστε στην τάξη για τους τρόπους καλλιέργειας και τη χρησιμότητα των βασικών αγροτικών καλλιεργειών επί Τουρκοκρατίας (σιτάρι, βαμβάκι, λάδι, κρασί). Αφού συγκεντρώσετε πληροφορίες από εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο (ιστοσελίδα http://www.fhw.gr), εντοπίστε τους λόγους για τους οποίους καθεμία ήταν -και εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να είναι- απαραίτητη.			1				
20	Τοποθετήστε τις πόλεις στη στήλη που ταιριάζουν: Θεσσαλονίκη, Ύδρα, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Χίος, Κοζάνη.							
21	Συμπληρώστε στο χάρτη τα εξής τοπωνύμια: Κοζάνη, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Βόλος, Κεφαλληνία, Μάνη, Σμύρνη.							
22	Υπογραμμίστε με κόκκινο χρώμα τις παροικίες, όπου κατά την προεπαναστατική περίοδο εγκαταστάθηκαν κυρίως Μακεδόνες πρόσφυγες και με πράσινο εκείνες, όπου εγκαταστάθηκαν Πόντιοι. Κατόπιν μπορείτε να ανατρέξετε στον χάρτη του βιβλίου της Γεωγραφίας (σ. 99) και να εντοπίσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας σε ποιες χώρες βρίσκονται αυτές οι περιοχές σήμερα.							
23	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, διαβάστε τους παρακάτω στίχους από τον Ερωτόκριτο και αναζητήστε πληροφορίες για το έργο και τον δημιουργό του σε εγκυκλοπαίδειες και στο							1

	<p>διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.greek_language.gr και http://anemi.lib.uoc.gr.</p>							
24	<p>Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.</p>							
25	<p>Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://vod.sch.gr και http://pi_schools.gr, πληροφορίες για τον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό.</p>			1				
26	<p>Τοποθετήστε τις ιδιότητες στη στήλη που ταιριάζουν: γεννήθηκε στη Σμύρνη, έζησε στη Βλαχία, σπούδασε ιατρική, τύπωσε την προσωπογραφία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, εξέδωσε έργα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, φονεύθηκε από τους Τούρκους.</p>							
27	<p>Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.</p>							
28	<p>Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ww.imma.edu.gr και http://www.scrib.com, πληροφορίες για τους Ρωσοτουρκικούς Πολέμους και συζητήστε στη τάξη τη σημασία τους για τους Έλληνες.</p>			1				
29	<p>Συμπληρώστε στο χάρτη με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις εξής περιοχές και τοπωνύμια: Σφακιά, Μάνη, Σούλι, Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Χαλκιδική.</p>							
30	<p>Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, Επανάσταση 1821, εκτέλεση Ρήγα, παραχώρηση προνομίων στο Πατριαρχείο.</p>							

31	Παρατηρήστε την εικόνα 6 στη σελίδα 47 του βιβλίου σας και σημειώστε τις αγροτικές εργασίες που παρουσιάζονται. Κατόπιν συζητήστε στην τάξη ποιες από αυτές γίνονται σήμερα με τον ίδιο τρόπο και ποιες με διαφορετικό (π.χ. χρήση μηχανημάτων).							
32	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.							
33	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, συζητήστε για την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας και αναζητήστε πληροφορίες για τους ιδρυτές της σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και http://www.parliament.gr/1821 .						1	
34	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία της εξέγερσης στη Μολδοβλαχία και τους πρωταγωνιστές της.							
35	Χρωματίστε με κόκκινο τη Μολδοβλαχία, με κίτρινο την Πελοπόννησο και με μπλε τη Στερεά Ελλάδα.							
36	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Παλαιών Πατρών Γερμανός, Αλέξανδρος Υψηλάντης, Αθανάσιος Διάκος, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.							
37	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ανδρέας Μιαούλης, Ιωάννης Μακρυγιάννης, Οδυσσέας							

	Ανδρούτσος, Κωνσταντίνος Κανάρης, Δημήτριος Παπανικολής, Ιωάννης Γκούρας.							
38	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α΄ με τις μάχες της στήλης Β΄.							
39	Η Αλαμάννα, όπου πολέμησε ο Αθανάσιος Διάκος, βρίσκεται κοντά στις Θερμοπύλες, όπου βρήκε θάνατο κατά την αρχαιότητα ο Λεωνίδας, πολεμώντας τους Πέρσες. Αφού ανατρέξετε στο βιβλίο Ιστορίας της Δ΄ Δημοτικού, αναζητήστε πληροφορίες σχετικά με τη μάχη των Θερμοπυλών σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες: http://users.sch.gr/irap/ , http://www.thermopiles.gr . Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στις δύο μάχες;			1				
40	Διαβάστε τις πολεμικές επιχειρήσεις, που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της Επανάστασης στη στεριά και στη θάλασσα και συζητήστε για τα σημεία που θεωρείτε πως υπερέτευσαν περισσότερο οι Έλληνες.			1				
41	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: μάχη στο χάνι της Γραβιάς, άλωση της Τριπολιτσάς, μάχη της Αλαμάννας, ναυμαχία του Γέροντα, μάχη στα Δερβενάκια, μάχη στο Βαλτέτσι.							
42	Αφού συζητήσετε στην τάξη για τη συμβολή των γυναικών στην Επανάσταση του 1821, αναζητήστε πληροφορίες για τη Μαντώ Μαυρογένους ή τη Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες			1				

	http://www.parliament.gr/1821/ , http://www.bouboulinamus-eum-spetses.gr/fmain_menuA_1.htm .							
43	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο την Αίγυπτο, απ' όπου προερχόταν ο Ιμπραήμ Πασάς και σχηματίστε με βέλη την πορεία που ακολούθησε.							
44	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.makriyannis.com.gr και http://argolikivivliothiki.gr πληροφορίες για τον Μακρυγιάννη.					1		
45	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας να εξηγήσετε τον τίτλο του έργου του Δ. Σολωμού «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» σε σχέση με τη δεύτερη πολιορκία των κατοίκων του Μεσολογγίου, στους οποίους αναφέρεται.					1		
46	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, πληροφορίες για τον Γεώργιο Καραϊσκάκη. Κατόπιν προσπαθήστε να βρείτε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τρόπους με τους οποίους το ελληνικό κράτος έχει τιμήσει τον συγκεκριμένο αγωνιστή.					1		
47	Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα, σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.					1		
48	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α' με τα κόμματα της στήλης Β'.							
49	Αντιστοιχίστε τις							

	Εθνοσυνελεύσεις της στήλης Α' με τους τόπους διεξαγωγής τους της στήλης Β'.							
50	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://argolikivivliothiki.gr και http://karodistrias.info πληροφορίες για τον Ιωάννη Καποδίστρια.			1				
51	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τις πρωτοβουλίες του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδας και τη σημασία τους στην οργάνωση της χώρας.							
52	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της Επανάστασης							
53	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.							
54	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ec-patr.org και http://www.imis.gr/patriarxeio/html/istoria/htm πληροφορίες σχετικά με την ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και τη σημασία του για τον ελληνισμό.			1				
55	Χωριστείτε σε δύο ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τα εξής ιστορικά γεγονότα στη στήλη που ταιριάζουν: Σύνταγμα 1844, Σύνταγμα 1864, ενσωμάτωση Επτανήσων, ενσωμάτωση Θεσσαλίας, επανάσταση 3ης Σεπτεμβρίου 1843, ίδρυση Πανεπιστημίου Αθηνών, πτώχευση 1893.							
56	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.							
57	Τοποθετήστε στην ιστορική							

	γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.							
58	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.							
59	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.snhell.gr , http://www.kavafis.gr , http://www.e-alexandria.gr και http://users.uoa.gr/~nektar/arts , πληροφορίες για τους εξής λογοτέχνες του 19ου αιώνα: Κωστή Παλαμά, Κωνσταντίνο Καβάφη, Γεώργιο Βιζυηνό και Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη.						1	
60	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να εξηγήσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τη φράση του Γιάννη Ψυχάρη: «Ένα έθνος, για να γίνει έθνος, θέλει δύο πράγματα' να μεγαλώσουνε τα σύνορά του και να κάμει φιλολογία δική του».							
61	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α' με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β'.							
62	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.							
63	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».							
64	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 20ου αιώνα που λείπουν.							
65	Αντιστοιχίστε τα πρόσωπα της στήλης Α' με τις ιδιότητες της στήλης Β'.							
66	Αφού συμπληρώσετε τα				1			

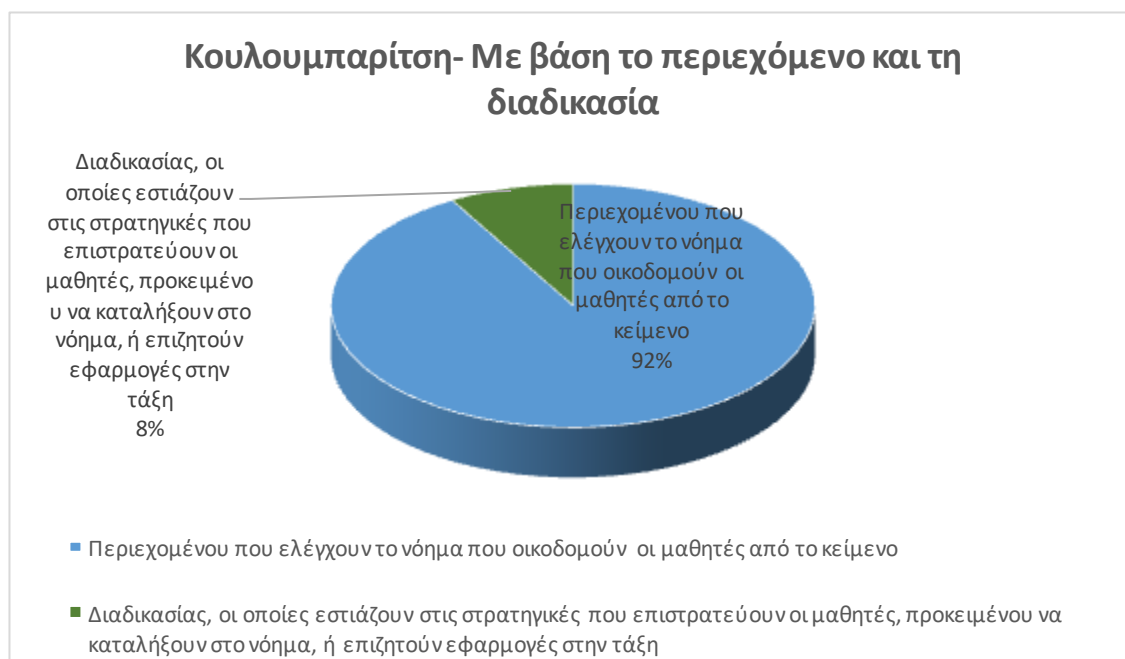
	κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισσο της Κρήτης.							
67	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα www.venizelos-foundation.gr πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση του Ελευθέριου Βενιζέλου.			1				
68	Να συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.							
69	Τοποθετήστε τις εξής χώρες στη συμμαχία που ανήκαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο: Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία, Τουρκία, Αυστροουγγαρία, Γερμανία, Σερβία, Μαυροβούνιο, ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία.							
70	Σημειώστε πάνω στον χάρτη τις περιοχές που ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος με τη Συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου / 10 Αυγούστου 1920).							
71	Τοποθετήστε τους εξής όρους στη στήλη που ταιριάζουν: ουδετερότητα, Σύμμαχοι, Γερμανοί, Φιλελεύθεροι, Επιτροπή Εθνικής Αμυνας.							
72	Λαμβάνοντας υπόψη σας τον «Εθνικό Διχασμό», με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε ποιες είναι οι συνέπειες της έλλειψης εθνικής ομοψυχίας και των εσωτερικών συγκρούσεων σε κρίσιμες περιόδους.							
73	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο χρώμα την περιοχή της Σμύρνης που παραχωρήθηκε στη διοίκηση του ελληνικού στρατού το 1919 και με							

	κίτρινο την περιοχή, όπου επεκτάθηκε.							
74	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του Μεσοπολέμου που λείπουν.							
75	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.							
76	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: ΌΧΙ, έναρξη Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, προέλαση ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο, τορπιλισμός «Ελλης».							
77	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.							
78	Αναζητήστε στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και http://www.greekholocausts.gr πληροφορίες για την τριπλή Κατοχή της Ελλάδας (γερμανική, ιταλική και βουλγαρική) κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.				1			
79	Ένα από τα πιο γνωστά τραγούδια την περίοδο του 1940 ήταν το «Βάζει ο Ντούτσε τη στολή του». Αφού το μελετήσετε, συγκρίνετε το με το «Η τελευταία Π.Α. εκατονταετία», που περιλαμβάνεται στο βιβλίο <i>η Γλώσσα μου</i> (σ. 39, τόμ. Α΄). Κατόπιν σημειώστε ποιες ομοιότητες διαπιστώνετε ανάμεσά τους.							
80	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε τις ομοιότητες ανάμεσα							

	στην Επανάσταση του 1821 και την Εθνική Αντίσταση κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.							
81	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του δευτέρου μισού του 20ού αιώνα που λείπουν.							
82	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.library.ucy.ac.cy/digital_library/greek/simae/eoka_gr.htm , http://myweb.cytanet.com.cy/iaae5559/greek_main.htm ,... πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση της Ε.Ο.Κ.Α.				1			

Γράφημα 13.2

Τετράδιο Εργασιών –Ταξινομία ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου με βάση το περιεχόμενο και τη διαδικασία της Κουλουμπαρίτση

Πίνακας 13.2

Τετράδιο Εργασιών - Ταξινομία ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου με το περιεχόμενο και τη διαδικασία της Κουλουμπαρίτση

Με βάση το περιεχόμενο και τη διαδικασία Κουλουμπαρίτση			
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Περιεχομένου που ελέγχουν το νόημα που οικοδομούν οι μαθητές από το κείμενο	Διαδικασίας, οι οποίες εστιάζουν στις στρατηγικές που επιστρατεύουν οι μαθητές, προκειμένου να καταλήξουν στο νόημα, ή επιζητούν εφαρμογές στην τάξη
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	22	2
1	Χωριστείτε σε ομάδες και σημειώστε όσα ονόματα, γεγονότα και έννοιες θυμάστε από τη Βυζαντινή Ιστορία που διδαχθήκατε πέρυσι δίνοντας έμφαση στους τομείς της νομοθεσίας, της τέχνης, των κατακτήσεων, των εσωτερικών συγκρούσεων, της πνευματικής παραγωγής και των εξωτερικών εχθρών.		
2	Συμπληρώστε στον χάρτη που ακολουθεί τις εξής πόλεις: Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη, Σμύρνη, Αθήνα και Ηράκλειο (Χάνδακας). Κατόπιν σημειώστε και τις εξής χώρες: Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Οθωμανική Αυτοκρατορία.		
3	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	1	
4	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ευρωπαϊκής ιστορίας που λείπουν.	1	
5	Χωριστείτε σε ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τους εξής λογίους, επιστήμονες και καλλιτέχνες με βάση την εποχή που έζησαν: Μποτιτσέλι, Ρουσσώ, Λοκ, Λεονάρντο Ντα Βίντσι, Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ή Ελ Γκρέκο (Ο Έλληνας), Μιχαήλ Άγγελος, Νεύτων, Μπαχ, Ραφαήλ, Φίλιππος Μπρουνελέσκι, Έρασμος, Μότσαρτ, Ουίλιαμ Σαίξπηρ, Μιχαήλ Θερβάντες, Κοπέρνικος, Μοντεσκιέ, Γαλιλαίος.		
6	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.		
3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .	1	
8	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Γαλλική Επανάσταση, Θρησκευτική Μεταρρύθμιση, Αμερικανική Επανάσταση, Ανακάλυψη Αμερικής.		
9	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο		

10	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.	1	
11	Ένα από τα σπουδαιότερα εργαλεία για την ανάπτυξη της ναυσιπλοΐας υπήρξε η μαγνητική πυξίδα. Αφού μελετήσετε τα βιβλία Φυσικής (σσ. 69-97) και της Γεωγραφίας (σ. 15), προσπαθήστε να περιγράψετε τη λειτουργία της μαγνητικής πυξίδας.		1
12	Παρατηρήστε στη σελίδα 10 του βιβλίου σας την έκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και με τη βοήθεια ενός σύγχρονου πολιτικού χάρτη σημειώστε ποια σημερινή κράτη περιλάμβανε αυτή.		
13	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».	1	
14	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.		
15	Τοποθετήστε τους όρους στη στήλη που ταιριάζουν: Πατριάρχης, καθολικοί, μουσουλμάνοι, Σουλτάνος, ορθόδοξοι, τουρκικά, ιταλικά, ελληνικά, λιοντάρι Αγίου Μάρκου, Αγία Σοφία, Μέκκα.		
16	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.		
17	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.		
18	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.		
19	Συζητήστε στην τάξη για τους τρόπους καλλιέργειας και τη χρησιμότητα των βασικών αγροτικών καλλιεργειών επί Τουρκοκρατίας (σιτάρι, βαμβάκι, λάδι, κρασί). Αφού συγκεντρώσετε πληροφορίες από εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο (ιστοσελίδα http://www.fhw.gr), εντοπίστε τους λόγους για τους οποίους καθεμία ήταν -και εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να είναι- απαραίτητη.	1	
20	Τοποθετήστε τις πόλεις στη στήλη που ταιριάζουν: Θεσσαλονίκη, Ύδρα, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Χίος, Κοζάνη.		
21	Συμπληρώστε στο χάρτη τα εξής τοπωνύμια: Κοζάνη, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Βόλος, Κεφαλληνία, Μάνη, Σμύρνη.		
22	Υπογραμμίστε με κόκκινο χρώμα τις παροικίες, όπου κατά την προεπαναστατική περίοδο εγκαταστάθηκαν κυρίως Μακεδόνες πρόσφυγες και με πράσινο εκείνες, όπου εγκαταστάθηκαν Πόντιοι. Κατόπιν μπορείτε να ανατρέξετε στον χάρτη του βιβλίου της Γεωγραφίας (σ. 99) και να εντοπίσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας σε ποιες χώρες βρίσκονται αυτές οι περιοχές σήμερα.		
23	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, διαβάστε τους παρακάτω στίχους από τον Ερωτόκριτο και αναζητήστε πληροφορίες για το έργο και τον δημιουργό του σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.greek_language.gr και http://anemi.lib.uoc.gr .		1
24	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.		

25	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://vod.sch.gr και http://pi_schools.gr , πληροφορίες για τον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό.	1	
26	Τοποθετήστε τις ιδιότητες στη στήλη που ταιριάζουν: γεννήθηκε στη Σμύρνη, έζησε στη Βλαχία, σπούδασε ιατρική, τύπωσε την προσωπογραφία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, εξέδωσε έργα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, φονεύθηκε από τους Τούρκους.		
27	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β'.		
28	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ww.imma.edu.gr και http://www.scrib.com , πληροφορίες για τους Ρωσοτουρκικούς Πολέμους και συζητήστε στη τάξη τη σημασία τους για τους Έλληνες.	1	
29	Συμπληρώστε στο χάρτη με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις εξής περιοχές και τοπωνύμια: Σφακιά, Μάνη, Σούλι, Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Χαλκιδική.		
30	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, Επανάσταση 1821, εκτέλεση Ρήγα, παραχώρηση προνομίων στο Πατριαρχείο.		
31	Παρατηρήστε την εικόνα 6 στη σελίδα 47 του βιβλίου σας και σημειώστε τις αγροτικές εργασίες που παρουσιάζονται. Κατόπιν συζητήστε στην τάξη ποιες από αυτές γίνονται σήμερα με τον ίδιο τρόπο και ποιες με διαφορετικό (π.χ. χρήση μηχανημάτων).		
32	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.		
33	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, συζητήστε για την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας και αναζητήστε πληροφορίες για τους ιδρυτές της σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και http://www.parliament.gr/1821 .	1	
34	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία της εξέγερσης στη Μολδοβλαχία και τους πρωταγωνιστές της.		
35	Χρωματίστε με κόκκινο τη Μολδοβλαχία, με κίτρινο την Πελοπόννησο και με μπλε τη Στερεά Ελλάδα.		
36	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Παλαιών Πατρών Γερμανός, Αλέξανδρος Υψηλάντης, Αθανάσιος Διάκος, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.		
37	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ανδρέας Μιαούλης, Ιωάννης Μακρυγιάννης, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Κωνσταντίνος Κανάρης, Δημήτριος Παπανικολής, Ιωάννης Γκούρας.		
38	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α' με τις μάχες της στήλης Β'.		
39	Η Αλαμάνα, όπου πολέμησε ο Αθανάσιος Διάκος, βρίσκεται κοντά στις Θερμοπύλες, όπου βρήκε θάνατο κατά την αρχαιότητα ο Λεωνίδα, πολεμώντας τους Πέρσες. Αφού ανατρέξετε στο βιβλίο Ιστορίας της Δ' Δημοτικού, αναζητήστε πληροφορίες σχετικά με τη μάχη των Θερμοπυλών σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες: http://users.sch.gr/ipap/ , http://www.thermopiles.gr . Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στις δύο μάχες;	1	
40	Διαβάστε τις πολεμικές επιχειρήσεις, που πραγματοποιήθηκαν	1	

	κατά τη διάρκεια της Επανάστασης στη στεριά και στη θάλασσα και συζητήστε για τα σημεία που θεωρείτε πως υπερτερούσαν περισσότερο οι Έλληνες.		
41	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: μάχη στο χάνι της Γραβιάς, άλωση της Τριπολιτσάς, μάχη της Αλαμάνας, ναυμαχία του Γέροντα, μάχη στα Δερβενάκια, μάχη στο Βαλτέτσι.		
42	Αφού συζητήσετε στην τάξη για τη συμβολή των γυναικών στην Επανάσταση του 1821, αναζητήστε πληροφορίες για τη Μαντώ Μαυρογένους ή τη Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες http://www.parliament.gr/1821/ , http://www.bouboulinamuseum-spetses.gr/fmain_menuA_1.htm .	1	
43	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο την Αίγυπτο, απ' όπου προερχόταν ο Ιμπραήμ Πασάς και σχηματίστε με βέλη την πορεία που ακολούθησε.		
44	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.makriyannis.com.gr και http://argolikivivliothiki.gr πληροφορίες για τον Μακρυγιάννη.		
45	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας να εξηγήσετε τον τίτλο του έργου του Δ. Σολωμού «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» σε σχέση με τη δεύτερη πολιορκία των κατοίκων του Μεσολογγίου, στους οποίους αναφέρεται.		
46	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, πληροφορίες για τον Γεώργιο Καραϊσκάκη. Κατόπιν προσπαθήστε να βρείτε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τρόπους με τους οποίους το ελληνικό κράτος έχει τιμήσει τον συγκεκριμένο αγωνιστή.	1	
47	Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα, σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.	1	
48	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α' με τα κόμματα της στήλης Β'.		
49	Αντιστοιχίστε τις Εθνοσυνελεύσεις της στήλης Α' με τους τόπους διεξαγωγής τους της στήλης Β'.		
50	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://argolikivivliothiki.gr και http://kapodistriass.info πληροφορίες για τον Ιωάννη Καποδίστρια.	1	
51	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τις πρωτοβουλίες του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδας και τη σημασία τους στην οργάνωση της χώρας.		
52	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της Επανάστασης		
53	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.		
54	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ec-patr.org και http://www.imis.gr/patriarxeio/html/istoria/htm πληροφορίες σχετικά με την ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και τη σημασία του για τον ελληνισμό.	1	
55	Χωριστείτε σε δύο ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τα εξής ιστορικά γεγονότα στη στήλη που ταιριάζουν: Σύνταγμα 1844, Σύνταγμα 1864, ενσωμάτωση Επανήσων, ενσωμάτωση		

	Θεσσαλίας, επανάσταση 3ης Σεπτεμβρίου 1843, ίδρυση Πανεπιστημίου Αθηνών, πτώχευση 1893.		
56	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.		
57	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.		
58	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.		
59	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.snhell.gr , http://www.kavafis.gr , http://www.e-alexandria.gr και http://users.uoa.gr/~nektar/arts , πληροφορίες για τους εξής λογοτέχνες του 19ου αιώνα: Κωστή Παλαμά, Κωνσταντίνο Καβάφη, Γεώργιο Βιζυηνό και Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη.	1	
60	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να εξηγήσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τη φράση του Γιάννη Ψυχάρη: «Ένα έθνος, για να γίνει έθνος, θέλει δύο πράγματα' να μεγαλώσουνε τα σύνορά του και να κάμει φιλολογία δική του».		
61	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α' με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β'.		
62	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.		
63	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».		
64	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 20ου αιώνα που λείπουν.		
65	Αντιστοιχίστε τα πρόσωπα της στήλης Α' με τις ιδιότητες της στήλης Β'.		
66	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισσο της Κρήτης.	1	
67	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα www.venizelos-foundation.gr πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση του Ελευθέριου Βενιζέλου.	1	
68	Να συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.		
69	Τοποθετήστε τις εξής χώρες στη συμμαχία που ανήκαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο: Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία, Τουρκία, Αυστροουγγαρία, Γερμανία, Σερβία, Μαυροβούνιο, ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία.		
70	Σημειώστε πάνω στον χάρτη τις περιοχές που ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος με τη Συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου / 10 Αυγούστου 1920).		
71	Τοποθετήστε τους εξής όρους στη στήλη που ταιριάζουν: ουδετερότητα, Σύμμαχοι, Γερμανοί, Φιλελεύθεροι, Επιτροπή Εθνικής Άμυνας.		
72	Λαμβάνοντας υπόψη σας τον «Εθνικό Διχασμό», με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε ποιες είναι οι συνέπειες της έλλειψης εθνικής ομοψυχίας και των εσωτερικών συγκρούσεων σε κρίσιμες περιόδους.		
73	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο χρώμα την περιοχή της Σμύρνης που παραχωρήθηκε στη διοίκηση του ελληνικού στρατού το 1919 και με κίτρινο την περιοχή, όπου επεκτάθηκε.		

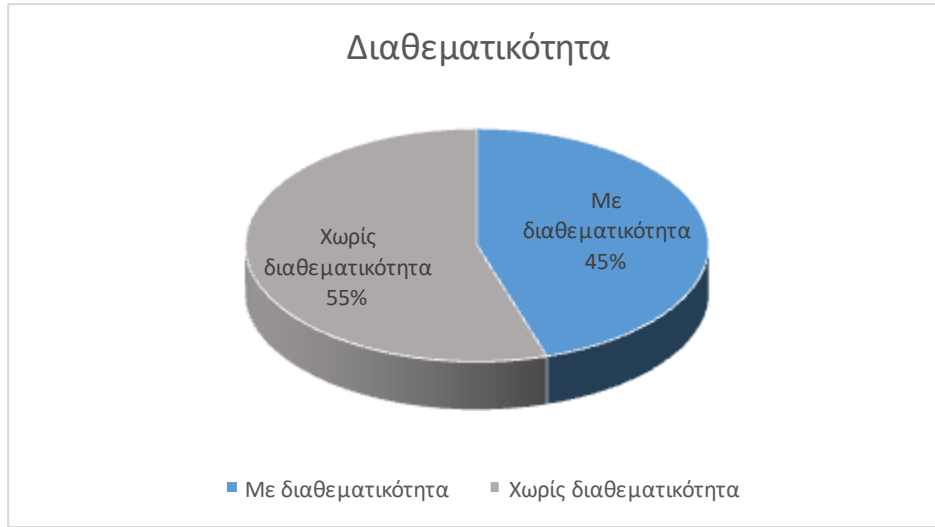
74	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του Μεσοπολέμου που λείπουν.		
75	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.		
76	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: ΌΧΙ, έναρξη Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, προέλαση ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο, τορπιλισμός «Ελλης».		
77	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.		
78	Αναζητήστε στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και http://www.greekholocausts.gr πληροφορίες για την τριπλή Κατοχή της Ελλάδας (γερμανική, ιταλική και βουλγαρική) κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	1	
79	Ένα από τα πιο γνωστά τραγούδια την περίοδο του 1940 ήταν το «Βάζει ο Ντούτσε τη στολή του». Αφού το μελετήσετε, συγκρίνετε το με το «Η τελευταία Π.Α. εκατονταετία», που περιλαμβάνεται στο βιβλίο <i>η Γλώσσα μου</i> (σ. 39, τόμ. Α΄). Κατόπιν σημειώστε ποιες ομοιότητες διαπιστώνετε ανάμεσά τους.		
80	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε τις ομοιότητες ανάμεσα στην Επανάσταση του 1821 και την Εθνική Αντίσταση κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.		
81	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του δευτέρου μισού του 20ού αιώνα που λείπουν.		
82	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.library.ucy.ac.cy/digital_library/greek/simae/eoka_gr.htm , http:// myweb.cytanet.com.cy/iaae5559/greek_main.htm ,... πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση της Ε.Ο.Κ.Α.	1	

6.2.7 Ερωτήσεις με διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις

Στην κατηγορία Διαθεματικότητα εμπίπτουν τριάντα επτά (37) ερωτήσεις. Αυτό σημαίνει ότι όλες οι υπόλοιπες σαράντα πέντε (45) δεν εμφανίζουν διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις.

Γράφημα 14

Τετράδιο Εργασιών - Ερωτήσεις με διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις

Πίνακας 14

Τετράδιο Εργασιών - Ερωτήσεις με διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Διαθεματικότητα
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	37
1	Χωριστείτε σε ομάδες και σημειώστε όσα ονόματα, γεγονότα και έννοιες θυμάστε από τη Βυζαντινή Ιστορία που διδαχθήκατε πέρυσι δίνοντας έμφαση στους τομείς της νομοθεσίας, της τέχνης, των κατακτήσεων, των εσωτερικών συγκρούσεων, της πνευματικής παραγωγής και των εξωτερικών εχθρών.	1
2	Συμπληρώστε στον χάρτη που ακολουθεί τις εξής πόλεις: Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη, Σμύρνη, Αθήνα και Ηράκλειο (Χάνδακας). Κατόπιν σημειώστε και τις εξής χώρες: Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Οθωμανική Αυτοκρατορία.	1
3	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	
4	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ευρωπαϊκής ιστορίας που λείπουν.	1
5	Χωριστείτε σε ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τους εξής λογίους, επιστήμονες και καλλιτέχνες με βάση την εποχή που έζησαν: Μποτιτσέλι, Ρουσσώ, Λοκ, Λεονάρντο Ντα Βίντσι, Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ή Ελ Γκρέκο (Ο Έλληνας), Μιχαήλ Άγγελος, Νεύτων, Μπαχ, Ραφαήλ, Φίλιππος Μπρουνελέσκι, Έρασμος, Μότσαρτ, Ουίλιαμ Σαίξπηρ, Μιχαήλ Θερβάντες, Κοπέρνικος, Μοντεσκιέ, Γαλιλαίος.	1
6	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.	1

3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .	1
8	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Γαλλική Επανάσταση, Θρησκευτική Μεταρρύθμιση, Αμερικανική Επανάσταση, Ανακάλυψη Αμερικής.	1
9	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο	
10	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.	1
11	Ένα από τα σπουδαιότερα εργαλεία για την ανάπτυξη της ναυσιπλοΐας υπήρξε η μαγνητική πυξίδα. Αφού μελετήσετε τα βιβλία Φυσικής (σσ. 69-97) και της Γεωγραφίας (σ. 15), προσπαθήστε να περιγράψετε τη λειτουργία της μαγνητικής πυξίδας.	1
12	Παρατηρήστε στη σελίδα 10 του βιβλίου σας την έκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και με τη βοήθεια ενός σύγχρονου πολιτικού χάρτη σημειώστε ποια σημερινή κράτη περιλάμβανε αυτή.	1
13	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».	1
14	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β' .	
15	Τοποθετήστε τους όρους στη στήλη που ταιριάζουν: Πατριάρχης, καθολικοί, μουσουλμάνοι, Σουλτάνος, ορθόδοξοι, τουρκικά, ιταλικά, ελληνικά, λιοντάρι Αγίου Μάρκου, Αγία Σοφία, Μέκκα.	1
16	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	
17	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β' .	
18	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.	1
19	Συζητήστε στην τάξη για τους τρόπους καλλιέργειας και τη χρησιμότητα των βασικών αγροτικών καλλιεργειών επί Τουρκοκρατίας (σιτάρι, βαμβάκι, λάδι, κρασί). Αφού συγκεντρώσετε πληροφορίες από εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο (ιστοσελίδα http://www.fhw.gr), εντοπίστε τους λόγους για τους οποίους καθεμία ήταν -και εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να είναι- απαραίτητη.	1
20	Τοποθετήστε τις πόλεις στη στήλη που ταιριάζουν: Θεσσαλονίκη, Ύδρα, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Χίος, Κοζάνη.	1
21	Συμπληρώστε στο χάρτη τα εξής τοπωνύμια: Κοζάνη, Μοσχόπολη, Ιωάννινα, Βόλος, Κεφαλληνία, Μάνη, Σμύρνη.	1
22	Υπογραμμίστε με κόκκινο χρώμα τις παροικίες, όπου κατά την προεπαναστατική περίοδο εγκαταστάθηκαν κυρίως Μακεδόνες πρόσφυγες και με πράσινο εκείνες, όπου εγκαταστάθηκαν Πόντιοι. Κατόπιν μπορείτε να ανατρέξετε στον χάρτη του βιβλίου της Γεωγραφίας (σ. 99) και να εντοπίσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας σε ποιες χώρες βρίσκονται αυτές οι περιοχές σήμερα.	1
23	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, διαβάστε τους παρακάτω στίχους από τον Ερωτόκριτο και αναζητήστε πληροφορίες για το έργο και τον δημιουργό του σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.greek_language.gr και http://anemi.lib.uoc.gr .	1

24	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β' .	1
25	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://vod.sch.gr και http://pi_schools.gr , πληροφορίες για τον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό.	1
26	Τοποθετήστε τις ιδιότητες στη στήλη που ταιριάζουν: γεννήθηκε στη Σμύρνη, έζησε στη Βλαχία, σπούδασε ιατρική, τύπωσε την προσωπογραφία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, εξέδωσε έργα αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, φονεύθηκε από τους Τούρκους.	1
27	Αντιστοιχίστε τους όρους της στήλης Α' με τους ορισμούς της στήλης Β' .	
28	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ww.imma.edu.gr και http://www.scrib.com , πληροφορίες για τους Ρωσοτουρκικούς Πολέμους και συζητήστε στη τάξη τη σημασία τους για τους Έλληνες.	
29	Συμπληρώστε στο χάρτη με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις εξής περιοχές και τοπωνύμια: Σφακιά, Μάνη, Σούλι, Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Χαλκιδική.	1
30	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, Επανάσταση 1821, εκτέλεση Ρήγα, παραχώρηση προνομίων στο Πατριαρχείο.	
31	Παρατηρήστε την εικόνα 6 στη σελίδα 47 του βιβλίου σας και σημειώστε τις αγροτικές εργασίες που παρουσιάζονται. Κατόπιν συζητήστε στην τάξη ποιες από αυτές γίνονται σήμερα με τον ίδιο τρόπο και ποιες με διαφορετικό (π.χ. χρήση μηχανημάτων).	1
32	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	
33	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, συζητήστε για την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας και αναζητήστε πληροφορίες για τους ιδρυτές της σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και http://www.parliament.gr/1821 .	
34	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία της εξέγερσης στη Μολδοβλαχία και τους πρωταγωνιστές της.	
35	Χρωματίστε με κόκκινο τη Μολδοβλαχία, με κίτρινο την Πελοπόννησο και με μπλε τη Στερεά Ελλάδα.	1
36	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Παλαιών Πατρών Γερμανός, Αλέξανδρος Υψηλάντης, Αθανάσιος Διάκος, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.	
37	Τοποθετήστε τους αγωνιστές στη στήλη που ταιριάζουν: Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ανδρέας Μιαούλης, Ιωάννης Μακρυγιάννης, Οδυσσέας Ανδρούτσος, Κωνσταντίνος Κανάρης, Δημήτριος Παπανικολής, Ιωάννης Γκούρας.	
38	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α' με τις μάχες της στήλης Β' .	
39	Η Αλαμάνα, όπου πολέμησε ο Αθανάσιος Διάκος, βρίσκεται κοντά στις Θερμοπύλες, όπου βρήκε θάνατο κατά την αρχαιότητα ο Λεωνίδας, πολεμώντας τους Πέρσες. Αφού ανατρέξετε στο βιβλίο Ιστορίας της Δ' Δημοτικού, αναζητήστε πληροφορίες σχετικά με τη μάχη των Θερμοπυλών σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες: http://users.sch.gr/ipap/ , http://www.thermopiles.gr . Ποιες ομοιότητες παρατηρείτε ανάμεσα στις δύο μάχες;	
40	Διαβάστε τις πολεμικές επιχειρήσεις, που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της Επανάστασης στη στεριά και στη θάλασσα και συζητήστε για τα σημεία που θεωρείτε πως υπερεπέρσσαν περισσότερο οι Έλληνες.	

41	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: μάχη στο χάνι της Γραβιάς, άλωση της Τριπολιτσάς, μάχη της Αλαμάνας, ναυμαχία του Γέροντα, μάχη στα Δερβενάκια, μάχη στο Βαλτέτσι.	1
42	Αφού συζητήσετε στην τάξη για τη συμβολή των γυναικών στην Επανάσταση του 1821, αναζητήστε πληροφορίες για τη Μαντώ Μαυρογένους ή τη Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο στις ιστοσελίδες http://www.parliament.gr/1821/ , http://www.bouboulinamuseum-spetses.gr/fmain_menuA_1.htm .	
43	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο την Αίγυπτο, απ' όπου προερχόταν ο Ιμπραήμ Πασάς και σχηματίστε με βέλη την πορεία που ακολούθησε.	1
44	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.makriyannis.com.gr και http://argolikivivliothiki.gr πληροφορίες για τον Μακρυγιάννη.	
45	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας να εξηγήσετε τον τίτλο του έργου του Δ. Σολωμού «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» σε σχέση με τη δεύτερη πολιορκία των κατοίκων του Μεσολογγίου, στους οποίους αναφέρεται.	1
46	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, πληροφορίες για τον Γεώργιο Καραϊσκάκη. Κατόπιν προσπαθήστε να βρείτε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τρόπους με τους οποίους το ελληνικό κράτος έχει τιμήσει τον συγκεκριμένο αγωνιστή.	
47	Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα, σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.	1
48	Αντιστοιχίστε τα ονόματα της στήλης Α' με τα κόμματα της στήλης Β'.	
49	Αντιστοιχίστε τις Εθνοσυνελεύσεις της στήλης Α' με τους τόπους διεξαγωγής τους της στήλης Β'.	
50	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://argolikivivliothiki.gr και http://karodistriass.info πληροφορίες για τον Ιωάννη Καποδίστρια.	
51	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τις πρωτοβουλίες του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδας και τη σημασία τους στην οργάνωση της χώρας.	
52	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της Επανάστασης	
53	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.	
54	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://ec-patr.org και http://www.imis.gr/patriarxeio/html/istoria/htm πληροφορίες σχετικά με την ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και τη σημασία του για τον ελληνισμό.	1
55	Χωριστείτε σε δύο ομάδες και προσπαθήστε να κατατάξετε τα εξής ιστορικά γεγονότα στη στήλη που ταιριάζουν: Σύνταγμα 1844, Σύνταγμα 1864, ενσωμάτωση Επτανήσων, ενσωμάτωση Θεσσαλίας, επανάσταση 3ης Σεπτεμβρίου 1843, ίδρυση Πανεπιστημίου Αθηνών, πτώχευση 1893.	
56	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	
57	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 19ου αιώνα που λείπουν.	
58	Συμπληρώστε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	
59	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.snhell.gr , http://www.kavafis.gr , http://www.e-alexandria.gr και http://users.uoa.gr/~nektar/arts , πληροφορίες για τους εξής λογοτέχνες του 19ου αιώνα: Κωστή Παλαμά, Κωνσταντίνο	1

	Καβάφη, Γεώργιο Βιζυηνό και Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη.	
60	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να εξηγήσετε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τη φράση του Γιάννη Ψυχάρη: «Ένα έθνος, για να γίνει έθνος, θέλει δύο πράγματα' να μεγαλώσουν τα σύνορά του και να κάμει φιλολογία δική του».	1
61	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α' με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β'.	1
62	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.	1
63	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».	
64	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του 20ου αιώνα που λείπουν.	
65	Αντιστοιχίστε τα πρόσωπα της στήλης Α' με τις ιδιότητες της στήλης Β'.	
66	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισσο της Κρήτης.	1
67	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα www.venizelos-foundation.gr πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση του Ελευθέριου Βενιζέλου.	
68	Να συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο.	
69	Τοποθετήστε τις εξής χώρες στη συμμαχία που ανήκαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο: Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία, Τουρκία, Αυστροουγγαρία, Γερμανία, Σερβία, Μαυροβούνιο, ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία.	
70	Σημειώστε πάνω στον χάρτη τις περιοχές που ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος με τη Συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου / 10 Αυγούστου 1920).	
71	Τοποθετήστε τους εξής όρους στη στήλη που ταιριάζουν: ουδετερότητα, Σύμμαχοι, Γερμανοί, Φιλελεύθεροι, Επιτροπή Εθνικής Άμυνας.	
72	Λαμβάνοντας υπόψη σας τον «Εθνικό Διχασμό», με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε ποιες είναι οι συνέπειες της έλλειψης εθνικής ομοψυχίας και των εσωτερικών συγκρούσεων σε κρίσιμες περιόδους.	
73	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο χρώμα την περιοχή της Σμύρνης που παραχωρήθηκε στη διοίκηση του ελληνικού στρατού το 1919 και με κίτρινο την περιοχή, όπου επεκτάθηκε.	
74	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του Μεσοπολέμου που λείπουν.	
75	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.	1
76	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: ΌΧΙ, έναρξη Β' Παγκοσμίου Πολέμου, προέλαση ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο, τορπιλισμός «Έλλης».	
77	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	1
78	Αναζητήστε στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.ime.gr/chronos και http://www.greekholocausts.gr πληροφορίες για την τριπλή Κατοχή της Ελλάδας (γερμανική, ιταλική και βουλγαρική) κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	
79	Ένα από τα πιο γνωστά τραγούδια την περίοδο του 1940 ήταν το «Βάζει ο Ντούτσε τη στολή του». Αφού το μελετήσετε, συγκρίνετε το με το «Η τελευταία Π.Α. εκατονταετία», που περιλαμβάνεται στο βιβλίο <i>η Γλώσσα μου</i> (σ. 39, τόμ. Α'). Κατόπιν σημειώστε ποιες ομοιότητες διαπιστώνετε	1

	ανάμεσά τους.	
80	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, σημειώστε τις ομοιότητες ανάμεσα στην Επανάσταση του 1821 και την Εθνική Αντίσταση κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	
81	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα του δευτέρου μισού του 20ού αιώνα που λείπουν.	
82	Αναζητήστε σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στις ιστοσελίδες http://www.library.ucy.ac.cy/digital_library/greek/simae/eoka_gr.htm , http://myweb.cytanet.com.cy/iaae5559/greek_main.htm ,... πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και τη δράση της Ε.Ο.Κ.Α.	

Στο τετράδιο εργασιών εμφανίζονται σε μεγάλο ποσοστό κλειστές ερωτήσεις, οι οποίες όμως ζητούν μια σύντομη εφαρμογή των γνώσεων. Θα χαρακτηρίζονταν περισσότερο ερωτήσεις διαμορφωτικής ή τελικής αξιολόγησης, καθώς μπορούν να λειτουργήσουν και ως τεστ λόγω της μορφής τους και του ανακεφαλαιωτικού χαρακτήρα τους. Πρόκειται για αντιστοιχίσεις, συμπλήρωση κενών σε κείμενα και σε χάρτες, τοποθέτηση γεγονότων σε ιστορική γραμμή, ενώ δύο φορές εντοπίζεται εργασία καταγραφής ομοιοτήτων και διαφορών και τρεις φορές παρατήρησης εικόνας.

Άλλος τύπος ερωτήσεων ζητά να ανατρέξουν οι μαθητές σε έντυπο ή ηλεκτρονικό υλικό και να καταγράψουν πληροφορίες. Ακόμη και σε αυτή την περίπτωση η δημιουργικότητα είναι περιορισμένη. Εμφανίζονται μόνο τρεις ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες, που το περιεχόμενό τους αφορά αναζήτηση πληροφοριών και την κατάταξη στοιχείων. Από αυτές μόνο η μία προτρέπει τους μαθητές να την σχολιάσουν, οπότε σε αυτή την περίπτωση έχουμε διαλογική μορφή μάθησης. Η συζήτηση στην τάξη, έστω και με μορφή σχολιασμού, είτε πριν τη δραστηριότητα είτε μετά από κάποια εφαρμογή εντοπίζεται δέκα φορές. Η συζήτηση δεν μπορεί να υπαινιχτεί ως εργασία σε ομάδες, καθώς δεν απαιτείται εφαρμογή των ομαδοσυνεργατικών μεθόδων. Επιπλέον, ερωτήσεις που να απαιτούν απόκτηση εμπειρίας για να απαντηθούν δεν υπάρχουν, όπως φαίνεται από την ταξινομία Brown και Wragg. Η έμφαση δίνεται στις έννοιες και σε λιγότερο βαθμό υπάρχει ενασχόληση με αξιακά ζητήματα, όπως ορίζονται από τους Brown και Wragg.

Στοιχεία διαθεματικών στοιχείων εμφανίζονται λιγότερο από 50%. Σε μία μόνο περίπτωση συνδέεται η Ιστορία άμεσα με τη Φυσική. Συνδέεται συγκεκριμένα με τη ναυσιπλοΐα η μαγνητική πυξίδα για την οποία οι μαθητές καλούνται να αναζητήσουν τον τρόπο λειτουργίας της και τον περιγράψουν.

6.3 Ερωτήσεις στο εκπαιδευτικό υλικό του ψηφιακού Βιβλίου του Μαθητή

Το ψηφιακό βιβλίο του μαθητή είναι η ψηφιακή μορφή του έντυπου Βιβλίου του Μαθητή εμπλουτισμένο με υπερσυνδέσμους που οδηγούν σε λογισμικά δραστηριοτήτων τα οποία περιέχουν ερωτήσεις. Αυτές οι ερωτήσεις είναι 117.

6.3.1 Ερωτήσεις με βάση τις νοητικές λειτουργίες

Στην ταξινόμια «Με βάση τις νοητικές λειτουργίες που δραστηριοποιούν» και συγκεκριμένα στην υποκατηγορία «Χαμηλές νοητικές λειτουργίες» ανήκουν εβδομήντα οκτώ (78) ερωτήσεις, ενώ οι υπόλοιπες τριάντα εννέα (39) ανήκουν στην υποκατηγορία «Ανώτερες νοητικές λειτουργίες».

Πίνακας 15

Ψηφιακό Βιβλίο - Ερωτήσεις με βάση τις νοητικές λειτουργίες

Πίνακας 15

Ψηφιακό Βιβλίο - Ερωτήσεις με βάση τις νοητικές λειτουργίες

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Χαμηλές νοητικές λειτουργίες	Ανώτερες νοητικές λειτουργίες
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	78	39
1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-εννοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσαρίου, που δημιούργησα.		1
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του	1	
3	Εντοπίζω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων	1	
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή		1
5	Καταγράφω τις ευκαιρίες διασκέδασης των Ελλήνων κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας.	1	
6	Σημειώνω τους τρόπους και τις μορφές διασκέδασης.	1	
7	Καταγράφω στοιχεία διασκέδασης των Ελλήνων που συνεχίζουν να υπάρχουν μέχρι τις μέρες μας	1	
8	Καταγράφω πληροφορίες για το διάκοσμο, τα σκεύη, τις ενδυμασίες, τις συνήθειες των Ελλήνων, όπως απεικονίζονται στα εικαστικά έργα της εποχής (τέλη 18ου - αρχές 19ου αιώνα)	1	
9	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή		1
10	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.		1
11	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.	1	
12	Καταγράφω τα ιδιαίτερα στοιχεία ταυτότητας τα οποία προβάλλονται μέσω της ενδυμασίας στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.	1	
13	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;		1
14	Καταγράφω τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της παραδοσιακής φορεσιάς των Ελλήνων κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας.	1	
15	Αντιστοιχίζω τις εικόνες με τα προβαλλόμενα αποσπάσματα για ιδιότητες και ρόλους συγκεκριμένων αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης.	1	
16	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.		1
17	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.		1
18	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των πηγών Γ και Δ στη νεοελληνική.	1	
19	Ποιος είναι ο δημιουργός της πηγής;	1	
20	Πού και πότε δημιουργήθηκε η πηγή;	1	

21	Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η πηγή;		1
22	Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε η πηγή;		1
23	Συμβουλευόμαι το χρονολόγιο και τοποθετώ τα γεγονότα στη σωστή χρονολογική τους θέση.	1	
24	Σημειώνω τους χαρακτηρισμούς με τους οποίους αναφέρονται οι δημιουργοί των πηγών στην Ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου.	1	
25	Καταγράφω τον αντίκτυπο της πτώσης του Μεσολογγίου.		1
26	Με ποιους τρόπους αντιδρούν Έλληνες και Ευρωπαίοι στο άκουσμα της Ηρωικής Έξοδος και της πτώσης του Μεσολογγίου;	1	
27	Ποια είναι η άποψη που έχω, σύμφωνα με τις πηγές και με όσα γνωρίζω, για την Έξοδο του Μεσολογγίου;		1
28	Μελετώ τις πληροφορίες και τις συνοδευτικές πηγές, συντάσσω μία σύντομη βιογραφία και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.		1
29	Μελετώ τα ιστορικά ντοκουμέντα και καταγράφω ιστορικές πληροφορίες για την εποχή: όπλα, τακτική, ενδυμασία, συνήθειες, σύμβολα.		1
30	Σημειώνω τον τρόπο αποτύπωσης των αντιμαχόμενων στόλων σε κάθε πίνακα ζωγραφικής.	1	
31	Σημειώνω τον χαρακτήρα (πρωτογενής ή δευτερογενής) των ιστορικών πηγών.	1	
32	Διακρίνω τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιείται η πρωτογενής ιστορική πηγή από την αντίστοιχη δευτερογενή.	1	
33	Καταγράφω κοινές, συμπληρωματικές, αντικρουόμενες πληροφορίες των δύο ιστορικών κειμένων.		1
34	Περιγράφω τον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται στις ιστορικές πηγές η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια.		1
35	Διακρίνω επιμέρους διαφορές και ομοιότητες στις διαφορετικές περιγραφές και απεικονίσεις.		1
36	Σημειώνω τις κατηγορίες εναντίον του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.		1
37	Διακρίνω στο κατηγορητήριο τις προθέσεις της Αντιβασιλείας.		1
38	Ποιο είναι το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η δίκη του Κολοκοτρώνη;	1	
39	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;		1
40	Καταγράφω την απόφαση του Δικαστηρίου.	1	
41	Τι γνωρίζω για το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843;	1	
42	(Διαβάζω τις πηγές και παρακολουθώ το βίντεο) Τι μαθαίνω;	1	
43	Τι άλλο θέλω να μάθω;		1
44	Εντοπίζω αντικείμενα της εικόνας τα οποία δεν ανήκουν στην εποχή που αναπαριστά και τα τοποθετώ στην κασέλα του χρόνου	1	
45	Μελετώ το ιστορικό υλικό, απαντώ στις δραστηριότητες "ανάγνωσης" της ιστορικής πηγής και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.	1	
46	Σημειώνω τον χρόνο και τον τόπο δημοσίευσης των γελοιογραφιών. Ποιο είναι το σχόλιό μου;	1	

47	Ποια πολιτική θέση εκφράζουν με τη σάτιρά τους οι δημιουργοί των πηγών;	1	
48	Καταγράψω τα εικονιζόμενα πρόσωπα και τις ενέργειές τους.	1	
49	Διακρίνω στερεότυπα, τα οποία αναπαράγονται από τον τρόπο προσέγγισης του θέματος.	1	
50	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;		1
51	Γράφω για τη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897.	1	
52	Ποιος είναι ο αποστολέας του εγγράφου;	1	
53	Ποιος είναι ο παραλήπτης του εγγράφου;	1	
54	Ποια είναι η χρονολογία του εγγράφου;	1	
55	Πού συντάχθηκε το έγγραφο αυτό;	1	
56	Για ποιο λόγο συντάχθηκε το έγγραφο;	1	
57	Ποιος είναι ο τίτλος του εγγράφου;	1	
58	Ποιο είναι το θέμα του εγγράφου;	1	
59	Ποια είναι η άποψη του δημιουργού για το θέμα;	1	
60	Ποια είναι η μορφή της ιστορικής πηγής;	1	
61	Τι είδους γραπτή πηγή είναι;	1	
62	Για ποιο αρχαιολογικό χώρο-μνημείο γίνεται λόγος στο έγγραφο;	1	
63	Ποια κατάσταση περιγράφει ο γραμματέας;	1	
64	Ποιες είναι οι εντολές που δίνει;	1	
65	Καταγράψω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.	1	
66	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.	1	
67	Ποια είναι η σχέση των Ελλήνων με τον αθλητισμό, στο τέλος του 19ου αιώνα;	1	
68	Σημειώνω στοιχεία για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή του ελληνικού κράτους στο τέλος του 19ου αιώνα.	1	
69	Τι επικράτησε να αποκαλείται "Ανατολικό ζήτημα";	1	
70	Σημειώνω τις βασικές αιτίες του "Ανατολικού ζητήματος", όπως αυτές αναφέρονται στις ιστορικές πηγές.		1
71	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;		1
72	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1	
73	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητήματος;	1	
74	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";		1
75	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"	1	
76	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".	1	
77	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού		1

	Αγώνα".		
78	Καταγράφω τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου, σύμφωνα με τις πηγές.	1	
79	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.		1
80	Σημειώνω τους τρόπους με τους οποίους έγιναν γνωστά τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.	1	
81	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας της εποχής στα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.	1	
82	Γράφω για την τελική κατάληξη του κινήματος στο Γουδί.	1	
83	Σημειώνω τον τρόπο με τον οποίο οι ιστορικοί προσδιορίζουν τα γεγονότα του 1909.		1
84	Ποια είναι η σπουδαιότητα που τους προσδίδουν;		1
85	Καταγράφω τις "επαναστατικές" συνέπειες του κινήματος.		1
86	Ποιες οι διαφωνίες μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;		1
87	Αναφέρω παραδείγματα επαναστάσεων και κινήματων.	1	
88	Ποιες κοινωνικές ομάδες εικονίζονται;	1	
89	Ποιο είναι το κεντρικό πρόσωπο της εικόνας και πώς εμφανίζεται;	1	
90	Ποια στοιχεία εικονίζονται;	1	
91	Ποια στοιχεία του τοπίου διακρίνω και γιατί επιλέγονται;		1
92	Πώς απεικονίζεται η Συναλλαγή;	1	
93	Ποια κατάσταση επικρατεί στη Θεσσαλονίκη με την είσοδο του ελληνικού στρατού στην πόλη;	1	
94	Σε ποια προηγούμενη κυριαρχία της περιοχής αναφέρεται ο δημιουργός της πηγής; (ΠΗΓΗ Α)	1	
95	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.	1	
96	Σε ποιον τομέα δίνεται ιδιαίτερη σημασία και γιατί;	1	
97	Ποια είναι τα κριτήρια άσκησης της διοίκησης των "καταληφθεισών χωρών", σύμφωνα με τον Αντιπρόσωπο της Ελληνικής κυβέρνησης;	1	
98	Με ποιο τρόπο αξιοποιούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;		1
99	Καταγράφω τους τόπους αναχώρησης των προσφύγων.	1	
100	Καταγράφω τα αντικείμενα που παίρνουν οι πρόσφυγες φεύγοντας.	1	
101	Ταξινομώ τα αντικείμενα σε: α) χρηστικά αντικείμενα άμεσης και μακροπρόθεσμης ανάγκης, β) αντικείμενα με προσωπική, συναισθηματική και συμβολική αξία.	1	
102	Μελετώ τις μαρτυρίες και σκέφτομαι τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες οι πρόσφυγες φεύγουν.	1	
103	Με ποια κριτήρια επιλέγουν οι άνθρωποι τι θα πάρουν και τι όχι όταν πρέπει να φύγουν;		1
104	Τι πληροφορούνται Έλληνες και Ιταλοί με τα ανακοινωθέντα της 10ης Μαρτίου 1941;	1	
105	Καταγράφω τις κοινές και διαφορετικές πληροφορίες των		1

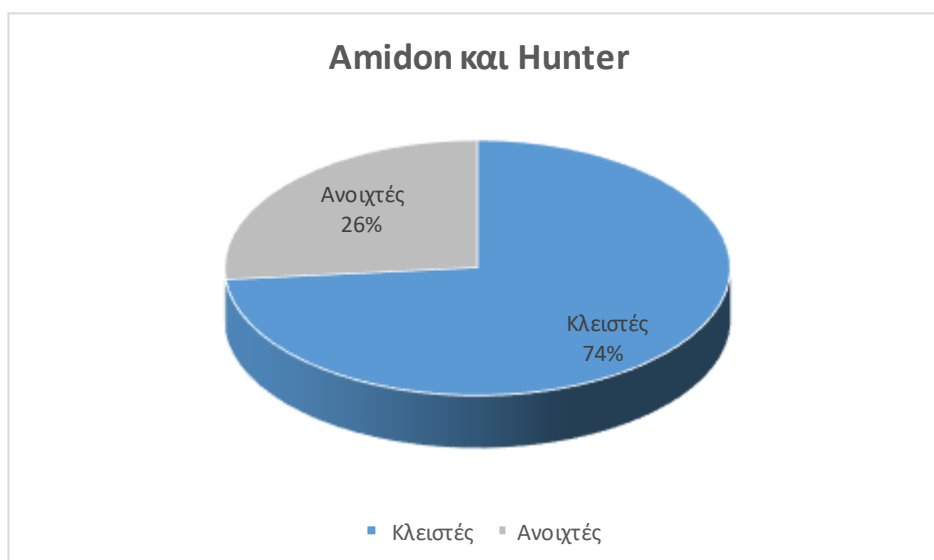
	ανακοινωθέντων.		
106	Ποιος ο ρόλος των πολεμικών ανακοινωθέντων σε καιρό πολέμου;	1	
107	Σημειώνω τους στόχους των αεροπορικών βομβαρδισμών.	1	
108	Καταγράφω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.		1
109	Σημειώνω τις συνέπειες των αεροπορικών βομβαρδισμών.	1	
110	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.		1
111	Συμπίπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;		1
112	Εντοπίζω και σχολιάζω τα στοιχεία τα οποία προβάλλονται στις αφίσες του Πολέμου.	1	
113	Σημειώνω τα μηνύματα τα οποία εκπέμπουν οι αφίσες κατά τη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου.		1
114	Τι γνωρίζω;	1	
115	Τι μαθαίνω;	1	
116	Τι άλλο θέλω να μάθω;		1
117	Επιλέγω ενεργά σημεία του χάρτη και μελετώ το ιστορικό υλικό	1	

6.3.2 Ταξινόμια ερωτήσεων των Amidon και Hunter

Στην ταξινόμια των Amidon και Hunter οι ογδόντα έξι (86) ερωτήσεις ανήκουν στην κατηγορία «Κλειστές» και οι τριάντα μία (31) στην κατηγορία «Ανοιχτές».

Γράφημα 16

Ψηφιακό Βιβλίο - Ταξινόμια ερωτήσεων των Amidon και Hunter

Πίνακας 16

Ψηφιακό Βιβλίο - Ταξινομία ερωτήσεων των Amidon και Hunter

Amidon και Hunter			
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Κλειστές	Ανοιχτές
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ		86	31
1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-εννοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσαρίου, που δημιούργησα.	1	
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του	1	
3	Εντοπίσω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων	1	
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή		1
5	Καταγράφω τις ευκαιρίες διασκέδασης των Ελλήνων κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας.	1	
6	Σημειώνω τους τρόπους και τις μορφές διασκέδασης.	1	
7	Καταγράφω στοιχεία διασκέδασης των Ελλήνων που συνεχίζουν να υπάρχουν μέχρι τις μέρες μας	1	
8	Καταγράφω πληροφορίες για το διάκοσμο, τα σκεύη, τις ενδυμασίες, τις συνήθειες των Ελλήνων, όπως απεικονίζονται στα εικαστικά έργα της εποχής (τέλη 18ου - αρχές 19ου αιώνα)	1	
9	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή		1
10	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.		1
11	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.	1	
12	Καταγράφω τα ιδιαίτερα στοιχεία ταυτότητας τα οποία προβάλλονται μέσω της ενδυμασίας στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.	1	
13	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;		1
14	Καταγράφω τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της παραδοσιακής φορεσιάς των Ελλήνων κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας.	1	
15	Αντιστοιχίζω τις εικόνες με τα προβαλλόμενα αποσπάσματα για ιδιότητες και ρόλους συγκεκριμένων αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης.	1	
16	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.		1
17	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.	1	
18	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των πηγών Γ και Δ στη νεοελληνική.	1	
19	Ποιος είναι ο δημιουργός της πηγής;	1	
20	Πού και πότε δημιουργήθηκε η πηγή;	1	
21	Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η πηγή;	1	
22	Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε η πηγή;	1	

23	Συμβουλευόμαι το χρονολόγιο και τοποθετώ τα γεγονότα στη σωστή χρονολογική τους θέση.	1	
24	Σημειώνω τους χαρακτηρισμούς με τους οποίους αναφέρονται οι δημιουργοί των πηγών στην Ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου.	1	
25	Καταγράφω τον αντίκτυπο της πτώσης του Μεσολογγίου.		1
26	Με ποιους τρόπους αντιδρούν Έλληνες και Ευρωπαίοι στο άκουσμα της Ηρωικής Έξοδου και της πτώσης του Μεσολογγίου;	1	
27	Ποια είναι η άποψη που έχω, σύμφωνα με τις πηγές και με όσα γνωρίζω, για την Έξοδο του Μεσολογγίου;		1
28	Μελετώ τις πληροφορίες και τις συνοδευτικές πηγές, συντάσσω μία σύντομη βιογραφία και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.		1
29	Μελετώ τα ιστορικά ντοκουμέντα και καταγράφω ιστορικές πληροφορίες για την εποχή: όπλα, τακτική, ενδυμασία, συνήθειες, σύμβολα.		1
30	Σημειώνω τον τρόπο αποτύπωσης των αντιμαχόμενων στόλων σε κάθε πίνακα ζωγραφικής.	1	
31	Σημειώνω τον χαρακτήρα (πρωτογενής ή δευτερογενής) των ιστορικών πηγών.	1	
32	Διακρίνω τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιείται η πρωτογενής ιστορική πηγή από την αντίστοιχη δευτερογενή.		1
33	Καταγράφω κοινές, συμπληρωματικές, αντικρουόμενες πληροφορίες των δύο ιστορικών κειμένων.		1
34	Περιγράφω τον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται στις ιστορικές πηγές η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια.		1
35	Διακρίνω επιμέρους διαφορές και ομοιότητες στις διαφορετικές περιγραφές και απεικονίσεις.		1
36	Σημειώνω τις κατηγορίες εναντίον του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.	1	
37	Διακρίνω στο κατηγορητήριο τις προθέσεις της Αντιβασιλείας.		1
38	Ποιο είναι το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η δίκη του Κολοκοτρώνη;	1	
39	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;	1	
40	Καταγράφω την απόφαση του Δικαστηρίου.	1	
41	Τι γνωρίζω για το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843;	1	
42	(Διαβάζω τις πηγές και παρακολουθώ το βίντεο) Τι μαθαίνω;	1	
43	Τι άλλο θέλω να μάθω;	1	
44	Εντοπίζω αντικείμενα της εικόνας τα οποία δεν ανήκουν στην εποχή που αναπαριστά και τα τοποθετώ στην κασέλα του χρόνου	1	
45	Μελετώ το ιστορικό υλικό, απαντώ στις δραστηριότητες "ανάγνωσης" της ιστορικής πηγής και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.		1
46	Σημειώνω τον χρόνο και τον τόπο δημοσίευσης των γελοιογραφιών. Ποιο είναι το σχόλιό μου;	1	
47	Ποια πολιτική θέση εκφράζουν με τη σάτιρά τους οι δημιουργοί των πηγών;	1	
48	Καταγράφω τα εικονιζόμενα πρόσωπα και τις ενέργειές τους.	1	
49	Διακρίνω στερεότυπα, τα οποία αναπαράγονται από τον τρόπο προσέγγισης του θέματος.	1	
50	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;		1
51	Γράφω για τη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων στον Ελληνοτουρκικό	1	

	πόλεμο του 1897.		
52	Ποιος είναι ο αποστολέας του εγγράφου;	1	
53	Ποιος είναι ο παραλήπτης του εγγράφου;	1	
54	Ποια είναι η χρονολογία του εγγράφου;	1	
55	Πού συντάχθηκε το έγγραφο αυτό;	1	
56	Για ποιο λόγο συντάχθηκε το έγγραφο;	1	
57	Ποιος είναι ο τίτλος του εγγράφου;	1	
58	Ποιο είναι το θέμα του εγγράφου;	1	
59	Ποια είναι η άποψη του δημιουργού για το θέμα;	1	
60	Ποια είναι η μορφή της ιστορικής πηγής;	1	
61	Τι είδους γραπτή πηγή είναι;	1	
62	Για ποιο αρχαιολογικό χώρο-μνημείο γίνεται λόγος στο έγγραφο;	1	
63	Ποια κατάσταση περιγράφει ο γραμματέας;	1	
64	Ποιες είναι οι εντολές που δίνει;	1	
65	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.	1	
66	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.	1	
67	Ποια είναι η σχέση των Ελλήνων με τον αθλητισμό, στο τέλος του 19ου αιώνα;	1	
68	Σημειώνω στοιχεία για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή του ελληνικού κράτους στο τέλος του 19ου αιώνα.	1	
69	Τι επικράτησε να αποκαλείται "Ανατολικό ζήτημα";	1	
70	Σημειώνω τις βασικές αιτίες του "Ανατολικού ζητήματος", όπως αυτές αναφέρονται στις ιστορικές πηγές.	1	
71	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1	
72	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1	
73	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητήματος;	1	
74	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";		1
75	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"	1	
76	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".	1	
77	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού Αγώνα".		1
78	Καταγράφω τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου, σύμφωνα με τις πηγές.	1	
79	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.		1
80	Σημειώνω τους τρόπους με τους οποίους έγιναν γνωστά τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.	1	
81	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας της εποχής στα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.	1	

82	Γράφω για την τελική κατάληξη του κινήματος στο Γουδί.	1	
83	Σημειώνω τον τρόπο με τον οποίο οι ιστορικοί προσδιορίζουν τα γεγονότα του 1909.	1	
84	Ποια είναι η σπουδαιότητα που τους προσδίδουν;		1
85	Καταγράφω τις "επαναστατικές" συνέπειες του κινήματος.		1
86	Ποιες οι διαφωνίες μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;		1
87	Αναφέρω παραδείγματα επαναστάσεων και κινημάτων.	1	
88	Ποιες κοινωνικές ομάδες εικονίζονται;	1	
89	Ποιο είναι το κεντρικό πρόσωπο της εικόνας και πώς εμφανίζεται;	1	
90	Ποια στοιχεία εικονίζονται;	1	
91	Ποια στοιχεία του τοπίου διακρίνω και γιατί επιλέγονται;	1	
92	Πώς απεικονίζεται η Συναλλαγή;	1	
93	Ποια κατάσταση επικρατεί στη Θεσσαλονίκη με την είσοδο του ελληνικού στρατού στην πόλη;	1	
94	Σε ποια προηγούμενη κυριαρχία της περιοχής αναφέρεται ο δημιουργός της πηγής; (ΠΗΓΗ Α)	1	
95	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.	1	
96	Σε ποιον τομέα δίνεται ιδιαίτερη σημασία και γιατί;	1	
97	Ποια είναι τα κριτήρια άσκησης της διοίκησης των "καταληφθεισών χωρών", σύμφωνα με τον Αντιπρόσωπο της Ελληνικής κυβέρνησης;	1	
98	Με ποιο τρόπο αξιοποιούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;		1
99	Καταγράφω τους τόπους αναχώρησης των προσφύγων.	1	
100	Καταγράφω τα αντικείμενα που παίρνουν οι πρόσφυγες φεύγοντας.	1	
101	Ταξινομώ τα αντικείμενα σε: α) χρηστικά αντικείμενα άμεσης και μακροπρόθεσμης ανάγκης, β) αντικείμενα με προσωπική, συναισθηματική και συμβολική αξία.	1	
102	Μελετώ τις μαρτυρίες και σκέφτομαι τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες οι πρόσφυγες φεύγουν.		1
103	Με ποια κριτήρια επιλέγουν οι άνθρωποι τι θα πάρουν και τι όχι όταν πρέπει να φύγουν;	1	
104	Τι πληροφορούνται Έλληνες και Ιταλοί με τα ανακοινωθέντα της 10ης Μαρτίου 1941;	1	
105	Καταγράφω τις κοινές και διαφορετικές πληροφορίες των ανακοινωθέντων.		1
106	Ποιος ο ρόλος των πολεμικών ανακοινωθέντων σε καιρό πολέμου;		1
107	Σημειώνω τους στόχους των αεροπορικών βομβαρδισμών.	1	
108	Καταγράφω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.		1
109	Σημειώνω τις συνέπειες των αεροπορικών βομβαρδισμών.	1	
110	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.		1
111	Συμπίπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;		1
112	Εντοπίζω και σχολιάζω τα στοιχεία τα οποία προβάλλονται στις αφίσες του Πολέμου.		1
113	Σημειώνω τα μηνύματα τα οποία εκπέμπουν οι αφίσες κατά τη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου.		1

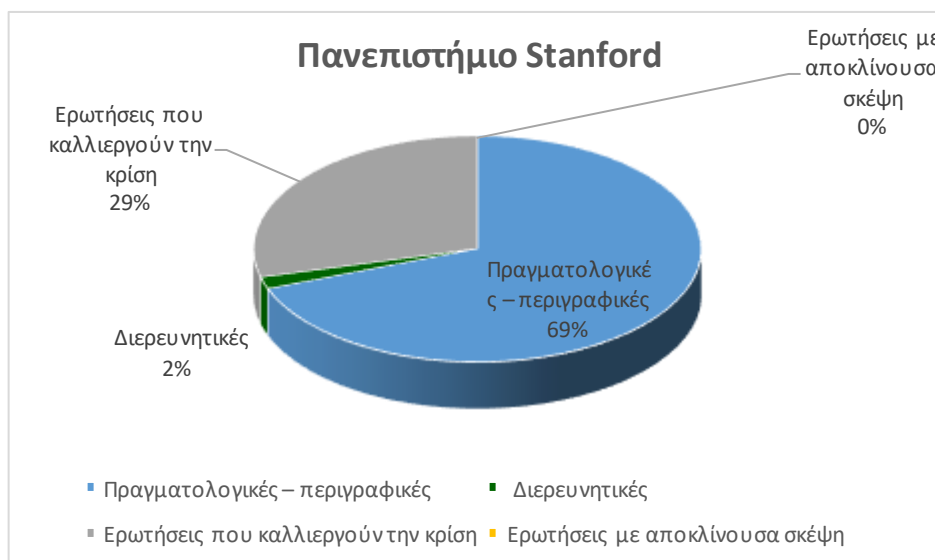
114	Τι γνωρίζω;	1	
115	Τι μαθαίνω;	1	
116	Τι άλλο θέλω να μάθω;	1	
117	Επιλέγω ενεργά σημεία του χάρτη και μελετώ το ιστορικό υλικό	1	

6.3.3 Ταξινόμια ερωτήσεων του Πανεπιστημίου Stanford

Στην ταξινόμια του Πανεπιστημίου Stanford στην κατηγορία «Πραγματολογικές-Περιγραφικές εντοπίζονται ογδόντα μία (81) ερωτήσεις, στην κατηγορία «Διερευνητικές» δύο (2), στην κατηγορία «Ερωτήσεις που καλλιεργούν την κρίση» τριάντα τέσσερις (34) ερωτήσεις και καμία (0) στην κατηγορία «Αποκλίνουσα σκέψη».

Γράφημα 17

Ψηφιακό Βιβλίο - Ταξινόμια ερωτήσεων του Πανεπιστημίου Stanford

Πίνακας 17

Ψηφιακό Βιβλίο - Ταξινομία ερωτήσεων του Πανεπιστημίου Stanford

Πανεπιστήμιο Stanford					
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Πραγμ ατολογ ικές – περιγρ αφικές	Διερε υνητι κές	Ερωτή σεις που καλλιε ργούν την κρίση	Ερωτή σεις με αποκλί νουσα σκέψη
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ		81	2	34	0
1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-ενοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσαρίου, που δημιουργήσα.	1			
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του	1			
3	Εντοπίσω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων	1			
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή			1	
5	Καταγράφω τις ευκαιρίες διασκέδασης των Ελλήνων κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας.	1			
6	Σημειώνω τους τρόπους και τις μορφές διασκέδασης.	1			
7	Καταγράφω στοιχεία διασκέδασης των Ελλήνων που συνεχίζουν να υπάρχουν μέχρι τις μέρες μας	1			
8	Καταγράφω πληροφορίες για το διάκοσμο, τα σκεύη, τις ενδυμασίες, τις συνήθειες των Ελλήνων, όπως απεικονίζονται στα εικαστικά έργα της εποχής (τέλη 18ου - αρχές 19ου αιώνα)	1			
9	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή			1	
10	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.			1	
11	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.	1			
12	Καταγράφω τα ιδιαίτερα στοιχεία ταυτότητας τα οποία προβάλλονται μέσω της ενδυμασίας στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.	1			
13	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;			1	
14	Καταγράφω τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της παραδοσιακής φορεσιάς των Ελλήνων κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας.	1			
15	Αντιστοιχίζω τις εικόνες με τα προβαλλόμενα	1			

	αποσπάσματα για ιδιότητες και ρόλους συγκεκριμένων αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης.				
16	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.			1	
17	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.	1			
18	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των πηγών Γ και Δ στη νεοελληνική.	1			
19	Ποιος είναι ο δημιουργός της πηγής;	1			
20	Πού και πότε δημιουργήθηκε η πηγή;	1			
21	Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η πηγή;			1	
22	Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε η πηγή;			1	
23	Συμβουλευόμαι το χρονολόγιο και τοποθετώ τα γεγονότα στη σωστή χρονολογική τους θέση.	1			
24	Σημειώνω τους χαρακτηρισμούς με τους οποίους αναφέρονται οι δημιουργοί των πηγών στην Ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου.	1			
25	Καταγράφω τον αντίκτυπο της πτώσης του Μεσολογγίου.			1	
26	Με ποιους τρόπους αντιδρούν Έλληνες και Ευρωπαίοι στο άκουσμα της Ηρωικής Εξόδου και της πτώσης του Μεσολογγίου;	1			
27	Ποια είναι η άποψη που έχω, σύμφωνα με τις πηγές και με όσα γνωρίζω, για την Έξοδο του Μεσολογγίου;			1	
28	Μελετώ τις πληροφορίες και τις συνοδευτικές πηγές, συντάσσω μία σύντομη βιογραφία και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.			1	
29	Μελετώ τα ιστορικά ντοκουμέντα και καταγράφω ιστορικές πληροφορίες για την εποχή: όπλα, τακτική, ενδυμασία, συνήθειες, σύμβολα.	1			
30	Σημειώνω τον τρόπο αποτύπωσης των αντιμαχόμενων στόλων σε κάθε πίνακα ζωγραφικής.	1			
31	Σημειώνω τον χαρακτήρα (πρωτογενής ή δευτερογενής) των ιστορικών πηγών.	1			
32	Διακρίνω τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιείται η πρωτογενής ιστορική πηγή από την αντίστοιχη δευτερογενή.			1	
33	Καταγράφω κοινές, συμπληρωματικές, αντικρουόμενες πληροφορίες των δύο ιστορικών κειμένων.			1	
34	Περιγράφω τον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται στις ιστορικές πηγές η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια.	1			
35	Διακρίνω επιμέρους διαφορές και ομοιότητες στις διαφορετικές περιγραφές και απεικονίσεις.			1	
36	Σημειώνω τις κατηγορίες εναντίον του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.			1	
37	Διακρίνω στο κατηγορητήριο τις προθέσεις της Αντιβασιλείας.			1	
38	Ποιο είναι το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η δίκη του Κολοκοτρώνη;	1			

39	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;			1	
40	Καταγράφω την απόφαση του Δικαστηρίου.	1			
41	Τι γνωρίζω για το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843;	1			
42	(Διαβάζω τις πηγές και παρακολουθώ το βίντεο) Τι μαθαίνω;	1			
43	Τι άλλο θέλω να μάθω;		1		
44	Εντοπίζω αντικείμενα της εικόνας τα οποία δεν ανήκουν στην εποχή που αναπαριστά και τα τοποθετώ στην κασέλα του χρόνου			1	
45	Μελετώ το ιστορικό υλικό, απαντώ στις δραστηριότητες "ανάγνωσης" της ιστορικής πηγής και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.	1			
46	Σημειώνω τον χρόνο και τον τόπο δημοσίευσης των γελοιογραφιών. Ποιο είναι το σχόλιό μου;	1			
47	Ποια πολιτική θέση εκφράζουν με τη σάτιρά τους οι δημιουργοί των πηγών;	1			
48	Καταγράφω τα εικονιζόμενα πρόσωπα και τις ενέργειές τους.	1			
49	Διακρίνω στερεότυπα, τα οποία αναπαράγονται από τον τρόπο προσέγγισης του θέματος.	1			
50	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;			1	
51	Γράφω για τη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897.	1			
52	Ποιος είναι ο αποστολέας του εγγράφου;	1			
53	Ποιος είναι ο παραλήπτης του εγγράφου;	1			
54	Ποια είναι η χρονολογία του εγγράφου;	1			
55	Πού συντάχθηκε το έγγραφο αυτό;	1			
56	Για ποιο λόγο συντάχθηκε το έγγραφο;	1			
57	Ποιος είναι ο τίτλος του εγγράφου;	1			
58	Ποιο είναι το θέμα του εγγράφου;	1			
59	Ποια είναι η άποψη του δημιουργού για το θέμα;	1			
60	Ποια είναι η μορφή της ιστορικής πηγής;	1			
61	Τι είδους γραπτή πηγή είναι;	1			
62	Για ποιο αρχαιολογικό χώρο-μνημείο γίνεται λόγος στο έγγραφο;	1			
63	Ποια κατάσταση περιγράφει ο γραμματέας;	1			
64	Ποιες είναι οι εντολές που δίνει;	1			
65	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.	1			
66	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.	1			
67	Ποια είναι η σχέση των Ελλήνων με τον αθλητισμό, στο τέλος του 19ου αιώνα;			1	
68	Σημειώνω στοιχεία για την πολιτική, οικονομική και	1			

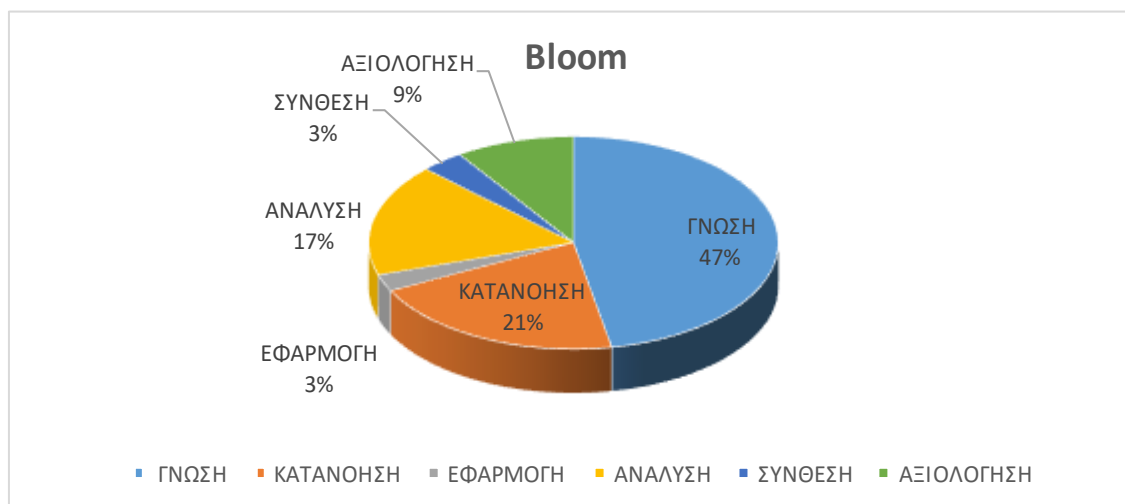
	κοινωνική ζωή του ελληνικού κράτους στο τέλος του 19ου αιώνα.				
69	Τι επικράτησε να αποκαλείται "Ανατολικό ζήτημα";	1			
70	Σημειώνω τις βασικές αιτίες του "Ανατολικού ζητήματος", όπως αυτές αναφέρονται στις ιστορικές πηγές.			1	
71	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;			1	
72	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1			
73	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητήματος;	1			
74	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";	1			
75	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"	1			
76	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".	1			
77	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού Αγώνα".			1	
78	Καταγράφω τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου, σύμφωνα με τις πηγές.	1			
79	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνική, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.			1	
80	Σημειώνω τους τρόπους με τους οποίους έγιναν γνωστά τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.	1			
81	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας της εποχής στα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.	1			
82	Γράφω για την τελική κατάληξη του κινήματος στο Γουδί.	1			
83	Σημειώνω τον τρόπο με τον οποίο οι ιστορικοί προσδιορίζουν τα γεγονότα του 1909.	1			
84	Ποια είναι η σπουδαιότητα που τους προσδίδουν;			1	
85	Καταγράφω τις "επαναστατικές" συνέπειες του κινήματος.			1	
86	Ποιες οι διαφωνίες μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;			1	
87	Αναφέρω παραδείγματα επαναστάσεων και κινήματων.	1			
88	Ποιες κοινωνικές ομάδες εικονίζονται;	1			
89	Ποιο είναι το κεντρικό πρόσωπο της εικόνας και πώς εμφανίζεται;	1			
90	Ποια στοιχεία εικονίζονται;	1			
91	Ποια στοιχεία του τοπίου διακρίνω και γιατί επιλέγονται;			1	
92	Πώς απεικονίζεται η Συναλλαγή;	1			
93	Ποια κατάσταση επικρατεί στη Θεσσαλονίκη με την είσοδο του ελληνικού στρατού στην πόλη;	1			

94	Σε ποια προηγούμενη κυριαρχία της περιοχής αναφέρεται ο δημιουργός της πηγής; (ΠΗΓΗ Α)	1			
95	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.	1			
96	Σε ποιον τομέα δίνεται ιδιαίτερη σημασία και γιατί;	1			
97	Ποια είναι τα κριτήρια άσκησης της διοίκησης των "καταληφθεισών χωρών", σύμφωνα με τον Αντιπρόσωπο της Ελληνικής κυβέρνησης;	1			
98	Με ποιο τρόπο αξιολογούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;				1
99	Καταγράφω τους τόπους αναχώρησης των προσφύγων.	1			
100	Καταγράφω τα αντικείμενα που παίρνουν οι πρόσφυγες φεύγοντας.	1			
101	Ταξινομώ τα αντικείμενα σε: α) χρηστικά αντικείμενα άμεσης και μακροπρόθεσμης ανάγκης, β) αντικείμενα με προσωπική, συναισθηματική και συμβολική αξία.	1			
102	Μελετώ τις μαρτυρίες και σκέφτομαι τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες οι πρόσφυγες φεύγουν.				1
103	Με ποια κριτήρια επιλέγουν οι άνθρωποι τι θα πάρουν και τι όχι όταν πρέπει να φύγουν;				1
104	Τι πληροφορούνται Έλληνες και Ιταλοί με τα ανακοινωθέντα της 10ης Μαρτίου 1941;	1			
105	Καταγράφω τις κοινές και διαφορετικές πληροφορίες των ανακοινωθέντων.				1
106	Ποιος ο ρόλος των πολεμικών ανακοινωθέντων σε καιρό πολέμου;	1			
107	Σημειώνω τους στόχους των αεροπορικών βομβαρδισμών.	1			
108	Καταγράφω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.				1
109	Σημειώνω τις συνέπειες των αεροπορικών βομβαρδισμών.	1			
110	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.				1
111	Συμπίπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;				1
112	Εντοπίζω και σχολιάζω τα στοιχεία τα οποία προβάλλονται στις αφίσες του Πολέμου.	1			
113	Σημειώνω τα μηνύματα τα οποία εκπέμπουν οι αφίσες κατά τη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου.	1			
114	Τι γνωρίζω;	1			
115	Τι μαθαίνω;	1			
116	Τι άλλο θέλω να μάθω;			1	
117	Επιλέγω ενεργά σημεία του χάρτη και μελετώ το ιστορικό υλικό	1			

6.3.4 Ταξινόμια ερωτήσεων του Bloom και των συνεργατών

Με βάση την ταξινόμια του Bloom και των συνεργατών πενήντα πέντε (55) ερωτήσεις εντάσσονται στην κατηγορία «Γνώση», είκοσι τέσσερις (24) στην κατηγορία «Κατανόηση», τέσσερις (4) στην κατηγορία «Εφαρμογή», είκοσι (20) στην κατηγορία «Ανάλυση», τρεις (3) στην κατηγορία «Σύνθεση» και έντεκα (11) στην κατηγορία «Αξιολόγηση».

Πίνακας 18
Ψηφιακό Βιβλίο - Ταξινόμια ερωτήσεων του Bloom και των συνεργατών

Πίνακας 18
Ψηφιακό Βιβλίο - Ταξινόμια ερωτήσεων του Bloom και των συνεργατών

		Bloom					
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΓΝΩΣΗ	ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ	ΕΦΑΡΜΟΓΗ	ΑΝΑΛΥΣΗ	ΣΥΝΘΕΣΗ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	55	24	3	20	4	11
1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-εννοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσαρίου, που δημιουργήσα.			1			
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του	1					
3	Εντοπίσω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο				1		

	της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων						
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή						1
5	Καταγράφω τις ευκαιρίες διασκέδασης των Ελλήνων κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας.	1					
6	Σημειώνω τους τρόπους και τις μορφές διασκέδασης.	1					
7	Καταγράφω στοιχεία διασκέδασης των Ελλήνων που συνεχίζουν να υπάρχουν μέχρι τις μέρες μας	1					
8	Καταγράφω πληροφορίες για το διάκοσμο, τα σκεύη, τις ενδυμασίες, τις συνήθειες των Ελλήνων, όπως απεικονίζονται στα εικαστικά έργα της εποχής (τέλη 18ου - αρχές 19ου αιώνα)	1					
9	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή						1
10	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.					1	
11	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.	1					
12	Καταγράφω τα ιδιαίτερα στοιχεία ταυτότητας τα οποία προβάλλονται μέσω της ενδυμασίας στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.	1					
13	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;						1
14	Καταγράφω τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της παραδοσιακής φορεσιάς των Ελλήνων κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας.	1					
15	Αντιστοιχίζω τις εικόνες με τα προβαλλόμενα αποσπάσματα για ιδιότητες και ρόλους συγκεκριμένων αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης.			1			
16	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.				1		
17	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.	1					
18	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των πηγών Γ και Δ στη νεοελληνική.			1			
19	Ποιος είναι ο δημιουργός της πηγής;	1					

20	Πού και πότε δημιουργήθηκε η πηγή;	1					
21	Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η πηγή;		1				
22	Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε η πηγή;		1				
23	Συμβουλευόμαι το χρονολόγιο και τοποθετώ τα γεγονότα στη σωστή χρονολογική τους θέση.		1				
24	Σημειώνω τους χαρακτηρισμούς με τους οποίους αναφέρονται οι δημιουργοί των πηγών στην Ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου.	1					
25	Καταγράφω τον αντίκτυπο της πτώσης του Μεσολογγίου.						1
26	Με ποιους τρόπους αντιδρούν Έλληνες και Ευρωπαίοι στο άκουσμα της Ηρωικής Εξόδου και της πτώσης του Μεσολογγίου;		1				
27	Ποια είναι η άποψη που έχω, σύμφωνα με τις πηγές και με όσα γνωρίζω, για την Έξοδο του Μεσολογγίου;				1		
28	Μελετώ τις πληροφορίες και τις συνοδευτικές πηγές, συντάσσω μία σύντομη βιογραφία και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.					1	
29	Μελετώ τα ιστορικά ντοκουμέντα και καταγράφω ιστορικές πληροφορίες για την εποχή: όπλα, τακτική, ενδυμασία, συνήθειες, σύμβολα.				1		
30	Σημειώνω τον τρόπο αποτύπωσης των αντιμαχόμενων στόλων σε κάθε πίνακα ζωγραφικής.		1				
31	Σημειώνω τον χαρακτήρα (πρωτογενής ή δευτερογενής) των ιστορικών πηγών.	1					
32	Διακρίνω τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιείται η πρωτογενής ιστορική πηγή από την αντίστοιχη δευτερογενή.				1		
33	Καταγράφω κοινές, συμπληρωματικές, αντικρουόμενες πληροφορίες των δύο ιστορικών κειμένων.				1		
34	Περιγράφω τον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται στις ιστορικές πηγές η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια.	1					
35	Διακρίνω επιμέρους διαφορές και ομοιότητες στις διαφορετικές περιγραφές και απεικονίσεις.				1		
36	Σημειώνω τις κατηγορίες εναντίον του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.				1		
37	Διακρίνω στο κατηγορητήριο τις προθέσεις της Αντιβασιλείας.				1		
38	Ποιο είναι το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η δίκη του Κολοκοτρώνη;	1					

39	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;				1		
40	Καταγράφω την απόφαση του Δικαστηρίου.		1				
41	Τι γνωρίζω για το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843;	1					
42	(Διαβάζω τις πηγές και παρακολουθώ το βίντεο) Τι μαθαίνω;	1					
43	Τι άλλο θέλω να μάθω;		1				
44	Εντοπίζω αντικείμενα της εικόνας τα οποία δεν ανήκουν στην εποχή που αναπαριστά και τα τοποθετώ στην κασέλα του χρόνου	1					
45	Μελετώ το ιστορικό υλικό, απαντώ στις δραστηριότητες "ανάγνωσης" της ιστορικής πηγής και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.	1					
46	Σημειώνω τον χρόνο και τον τόπο δημοσίευσης των γελοιογραφιών. Ποιο είναι το σχόλιό μου;	1					
47	Ποια πολιτική θέση εκφράζουν με τη σάτιρά τους οι δημιουργοί των πηγών;		1				
48	Καταγράφω τα εικονιζόμενα πρόσωπα και τις ενέργειές τους.		1				
49	Διακρίνω στερεότυπα, τα οποία αναπαράγονται από τον τρόπο προσέγγισης του θέματος.		1				
50	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;						1
51	Γράφω για τη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897.	1					
52	Ποιος είναι ο αποστολέας του εγγράφου;	1					
53	Ποιος είναι ο παραλήπτης του εγγράφου;	1					
54	Ποια είναι η χρονολογία του εγγράφου;	1					
55	Πού συντάχθηκε τα έγγραφο αυτό;	1					
56	Για ποιο λόγο συντάχθηκε το έγγραφο;		1				
57	Ποιος είναι ο τίτλος του εγγράφου;	1					
58	Ποιο είναι το θέμα του εγγράφου;	1					
59	Ποια είναι η άποψη του δημιουργού για το θέμα;	1					
60	Ποια είναι η μορφή της ιστορικής πηγής;	1					
61	Τι είδους γραπτή πηγή είναι;	1					
62	Για ποιο αρχαιολογικό χώρο-μνημείο γίνεται λόγος στο έγγραφο;	1					
63	Ποια κατάσταση περιγράφει ο γραμματέας;	1					
64	Ποιες είναι οι εντολές που δίνει;	1					

65	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.	1				
66	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.	1				
67	Ποια είναι η σχέση των Ελλήνων με τον αθλητισμό, στο τέλος του 19ου αιώνα;		1			
68	Σημειώνω στοιχεία για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή του ελληνικού κράτους στο τέλος του 19ου αιώνα.		1			
69	Τι επικράτησε να αποκαλείται "Ανατολικό ζήτημα";	1				
70	Σημειώνω τις βασικές αιτίες του "Ανατολικού ζητήματος", όπως αυτές αναφέρονται στις ιστορικές πηγές.					1
71	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;				1	
72	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1				
73	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητήματος;	1				
74	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";		1			
75	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"	1				
76	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".				1	
77	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού Αγώνα".				1	
78	Καταγράφω τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου, σύμφωνα με τις πηγές.		1			
79	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνική, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.					1
80	Σημειώνω τους τρόπους με τους οποίους έγιναν γνωστά τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.		1			
81	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας της εποχής στα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.		1			
82	Γράφω για την τελική κατάληξη του κινήματος στο Γουδί.		1			

83	Σημειώνω τον τρόπο με τον οποίο οι ιστορικοί προσδιορίζουν τα γεγονότα του 1909.				1		
84	Ποια είναι η σπουδαιότητα που τους προσδίδουν;				1		
85	Καταγράφω τις "επαναστατικές" συνέπειες του κινήματος.		1				
86	Ποιες οι διαφωνίες μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;						1
87	Αναφέρω παραδείγματα επαναστάσεων και κινήματων.	1					
88	Ποιες κοινωνικές ομάδες εικονίζονται;	1					
89	Ποιο είναι το κεντρικό πρόσωπο της εικόνας και πώς εμφανίζεται;	1					
90	Ποια στοιχεία εικονίζονται;	1					
91	Ποια στοιχεία του τοπίου διακρίνω και γιατί επιλέγονται;						1
92	Πώς απεικονίζεται η Συναλλαγή;		1				
93	Ποια κατάσταση επικρατεί στη Θεσσαλονίκη με την είσοδο του ελληνικού στρατού στην πόλη;	1					
94	Σε ποια προηγούμενη κυριαρχία της περιοχής αναφέρεται ο δημιουργός της πηγής; (ΠΗΓΗ Α)	1					
95	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.	1					
96	Σε ποιον τομέα δίνεται ιδιαίτερη σημασία και γιατί;	1					
97	Ποια είναι τα κριτήρια άσκησης της διοίκησης των "καταληφθεισών χωρών", σύμφωνα με τον Αντιπρόσωπο της Ελληνικής κυβέρνησης;				1		
98	Με ποιο τρόπο αξιοποιούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;				1		
99	Καταγράφω τους τόπους αναχώρησης των προσφύγων.	1					
100	Καταγράφω τα αντικείμενα που παίρνουν οι πρόσφυγες φεύγοντας.	1					
101	Ταξινομώ τα αντικείμενα σε: α) χρηστικά αντικείμενα άμεσης και μακροπρόθεσμης ανάγκης, β) αντικείμενα με προσωπική, συναισθηματική και συμβολική αξία.						1
102	Μελετώ τις μαρτυρίες και σκέφτομαι τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες οι πρόσφυγες φεύγουν.				1		
103	Με ποια κριτήρια επιλέγουν οι άνθρωποι τι θα πάρουν και τι όχι όταν πρέπει να φύγουν;						1

104	Τι πληροφορούνται Έλληνες και Ιταλοί με τα ανακοινωθέντα της 10ης Μαρτίου 1941;		1				
105	Καταγράφω τις κοινές και διαφορετικές πληροφορίες των ανακοινωθέντων.						1
106	Ποιος ο ρόλος των πολεμικών ανακοινωθέντων σε καιρό πολέμου;		1				
107	Σημειώνω τους στόχους των αεροπορικών βομβαρδισμών.	1					
108	Καταγράφω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.				1		
109	Σημειώνω τις συνέπειες των αεροπορικών βομβαρδισμών.		1				
110	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.				1		
111	Συμπίπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;						1
112	Εντοπίζω και σχολιάζω τα στοιχεία τα οποία προβάλλονται στις αφίσες του Πολέμου.	1					
113	Σημειώνω τα μηνύματα τα οποία εκπέμπουν οι αφίσες κατά τη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου.	1					
114	Τι γνωρίζω;	1					
115	Τι μαθαίνω;	1					
116	Τι άλλο θέλω να μάθω;		1				
117	Επιλέγω ενεργά σημεία του χάρτη και μελετώ το ιστορικό υλικό	1					

6.3.5 Ταξινόμια ερωτήσεων των Brown και Wragg

Στην ταξινόμια των Brown και Wragg εκατόν επτά (107) ερωτήσεις εμπίπτουν στην κατηγορία «Εννοιολογικές», καμία (0) ερώτηση δεν αντιστοιχεί στην κατηγορία «Εμπειρικές» και δέκα (10) ερωτήσεις εμπίπτουν στην κατηγορία «Αξιακές».

Γράφημα 19

Ψηφιακό Βιβλίο - Ταξινόμια ερωτήσεων των Brown και Wragg

Πίνακας 19

Ψηφιακό Βιβλίο - Ταξινόμια ερωτήσεων των Brown και Wragg

Α/Α	ΕΡΩΤΗΣΗ	Brown και Wragg		
		Εννοιολογικές	Εμπειρικές	Αξιακές
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	107	0	10
1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-εννοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσαρίου, που δημιούργησα.	1		
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του	1		
3	Εντοπίσω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων	1		
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή			1
5	Καταγράφω τις ευκαιρίες διασκέδασης των Ελλήνων κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας.	1		
6	Σημειώνω τους τρόπους και τις μορφές διασκέδασης.	1		
7	Καταγράφω στοιχεία διασκέδασης των Ελλήνων που συνεχίζουν να υπάρχουν μέχρι	1		

	τις μέρες μας			
8	Καταγράφω πληροφορίες για το διάκοσμο, τα σκεύη, τις ενδυμασίες, τις συνήθειες των Ελλήνων, όπως απεικονίζονται στα εικαστικά έργα της εποχής (τέλη 18ου - αρχές 19ου αιώνα)	1		
9	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή			1
10	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.	1		
11	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.	1		
12	Καταγράφω τα ιδιαίτερα στοιχεία ταυτότητας τα οποία προβάλλονται μέσω της ενδυμασίας στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.	1		
13	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;	1		
14	Καταγράφω τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της παραδοσιακής φορεσιάς των Ελλήνων κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας.	1		
15	Αντιστοιχίζω τις εικόνες με τα προβαλλόμενα αποσπάσματα για ιδιότητες και ρόλους συγκεκριμένων αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης.	1		
16	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.			1
17	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.	1		
18	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των πηγών Γ και Δ στη νεοελληνική.	1		
19	Ποιος είναι ο δημιουργός της πηγής;	1		
20	Πού και πότε δημιουργήθηκε η πηγή;	1		
21	Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η πηγή;	1		
22	Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε η πηγή;	1		
23	Συμβουλευόμαι το χρονολόγιο και τοποθετώ τα γεγονότα στη σωστή χρονολογική τους θέση.	1		
24	Σημειώνω τους χαρακτηρισμούς με τους οποίους αναφέρονται οι δημιουργοί των πηγών στην Ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου.	1		
25	Καταγράφω τον αντίκτυπο της πτώσης του Μεσολογγίου.	1		
26	Με ποιους τρόπους αντιδρούν Έλληνες και Ευρωπαίοι στο άκουσμα της Ηρωικής Εξόδου και της πτώσης του Μεσολογγίου;	1		
27	Ποια είναι η άποψη που έχω, σύμφωνα με τις	1		

	πηγές και με όσα γνωρίζω, για την Έξοδο του Μεσολογγίου;			
28	Μελετώ τις πληροφορίες και τις συνοδευτικές πηγές, συντάσσω μία σύντομη βιογραφία και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.	1		
29	Μελετώ τα ιστορικά ντοκουμέντα και καταγράφω ιστορικές πληροφορίες για την εποχή: όπλα, τακτική, ενδυμασία, συνήθειες, σύμβολα.	1		
30	Σημειώνω τον τρόπο αποτύπωσης των αντιμαχόμενων στόλων σε κάθε πίνακα ζωγραφικής.	1		
31	Σημειώνω τον χαρακτήρα (πρωτογενής ή δευτερογενής) των ιστορικών πηγών.	1		
32	Διακρίνω τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιείται η πρωτογενής ιστορική πηγή από την αντίστοιχη δευτερογενή.	1		
33	Καταγράφω κοινές, συμπληρωματικές, αντικρουόμενες πληροφορίες των δύο ιστορικών κειμένων.	1		
34	Περιγράφω τον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται στις ιστορικές πηγές η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια.	1		
35	Διακρίνω επιμέρους διαφορές και ομοιότητες στις διαφορετικές περιγραφές και απεικονίσεις.	1		
36	Σημειώνω τις κατηγορίες εναντίον του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.	1		
37	Διακρίνω στο κατηγορητήριο τις προθέσεις της Αντιβασιλείας.	1		
38	Ποιο είναι το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η δίκη του Κολοκοτρώνη;	1		
39	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;	1		
40	Καταγράφω την απόφαση του Δικαστηρίου.	1		
41	Τι γνωρίζω για το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843;	1		
42	(Διαβάζω τις πηγές και παρακολουθώ το βίντεο) Τι μαθαίνω;	1		
43	Τι άλλο θέλω να μάθω;			1
44	Εντοπίζω αντικείμενα της εικόνας τα οποία δεν ανήκουν στην εποχή που αναπαριστά και τα τοποθετώ στην κασέλα του χρόνου	1		
45	Μελετώ το ιστορικό υλικό, απαντώ στις δραστηριότητες "ανάγνωσης" της ιστορικής πηγής και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.	1		
46	Σημειώνω τον χρόνο και τον τόπο δημοσίευσης των γελοιογραφιών. Ποιο είναι το σχόλιό μου;	1		

47	Ποια πολιτική θέση εκφράζουν με τη σάτιρά τους οι δημιουργοί των πηγών;	1		
48	Καταγράψω τα εικονιζόμενα πρόσωπα και τις ενέργειές τους.	1		
49	Διακρίνω στερεότυπα, τα οποία αναπαράγονται από τον τρόπο προσέγγισης του θέματος.	1		
50	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;	1		
51	Γράφω για τη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897.	1		
52	Ποιος είναι ο αποστολέας του εγγράφου;	1		
53	Ποιος είναι ο παραλήπτης του εγγράφου;	1		
54	Ποια είναι η χρονολογία του εγγράφου;	1		
55	Πού συντάχθηκε τα έγγραφο αυτό;	1		
56	Για ποιο λόγο συντάχθηκε το έγγραφο;	1		
57	Ποιος είναι ο τίτλος του εγγράφου;	1		
58	Ποιο είναι το θέμα του εγγράφου;	1		
59	Ποια είναι η άποψη του δημιουργού για το θέμα;	1		
60	Ποια είναι η μορφή της ιστορικής πηγής;	1		
61	Τι είδους γραπτή πηγή είναι;	1		
62	Για ποιο αρχαιολογικό χώρο-μνημείο γίνεται λόγος στο έγγραφο;	1		
63	Ποια κατάσταση περιγράφει ο γραμματέας;	1		
64	Ποιες είναι οι εντολές που δίνει;	1		
65	Καταγράψω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.			1
66	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.	1		
67	Ποια είναι η σχέση των Ελλήνων με τον αθλητισμό, στο τέλος του 19ου αιώνα;	1		
68	Σημειώνω στοιχεία για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή του ελληνικού κράτους στο τέλος του 19ου αιώνα.			1
69	Τι επικράτησε να αποκαλείται "Ανατολικό ζήτημα";	1		
70	Σημειώνω τις βασικές αιτίες του "Ανατολικού ζητήματος", όπως αυτές αναφέρονται στις ιστορικές πηγές.	1		
71	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1		
72	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1		
73	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση	1		

	του ζητήματος;			
74	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";	1		
75	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"	1		
76	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".	1		
77	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού Αγώνα".	1		
78	Καταγράφω τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου, σύμφωνα με τις πηγές.	1		
79	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνική, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.	1		
80	Σημειώνω τους τρόπους με τους οποίους έγιναν γνωστά τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.	1		
81	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας της εποχής στα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.	1		
82	Γράφω για την τελική κατάληξη του κινήματος στο Γουδί.	1		
83	Σημειώνω τον τρόπο με τον οποίο οι ιστορικοί προσδιορίζουν τα γεγονότα του 1909.	1		
84	Ποια είναι η σπουδαιότητα που τους προσδίδουν;	1		
85	Καταγράφω τις "επαναστατικές" συνέπειες του κινήματος.	1		
86	Ποιες οι διαφορές μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;			1
87	Αναφέρω παραδείγματα επαναστάσεων και κινήματων.	1		
88	Ποιες κοινωνικές ομάδες εικονίζονται;	1		
89	Ποιο είναι το κεντρικό πρόσωπο της εικόνας και πώς εμφανίζεται;	1		
90	Ποια στοιχεία εικονίζονται;	1		
91	Ποια στοιχεία του τοπίου διακρίνω και γιατί επιλέγονται;	1		
92	Πώς απεικονίζεται η Συναλλαγή;	1		
93	Ποια κατάσταση επικρατεί στη Θεσσαλονίκη με την είσοδο του ελληνικού στρατού στην πόλη;	1		
94	Σε ποια προηγούμενη κυριαρχία της περιοχής αναφέρεται ο δημιουργός της πηγής; (ΠΗΓΗ Α)	1		
95	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.	1		
96	Σε ποιον τομέα δίνεται ιδιαίτερη σημασία και	1		

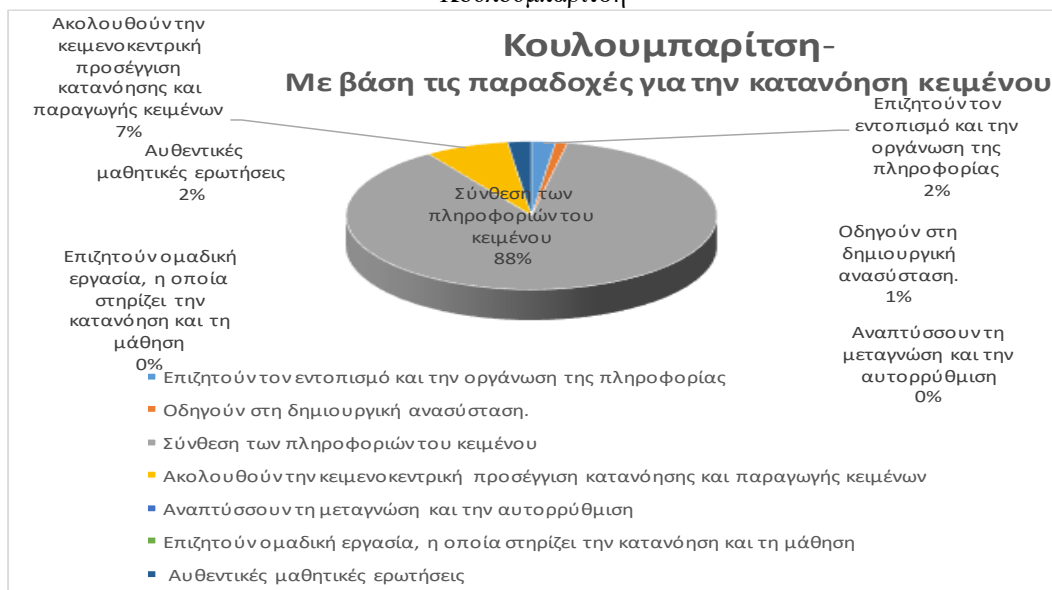
	γιατί;			
97	Ποια είναι τα κριτήρια άσκησης της διοίκησης των "καταληφθεισών χωρών", σύμφωνα με τον Αντιπρόσωπο της Ελληνικής κυβέρνησης;	1		
98	Με ποιο τρόπο αξιοποιούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;			1
99	Καταγράφω τους τόπους αναχώρησης των προσφύγων.	1		
100	Καταγράφω τα αντικείμενα που παίρνουν οι πρόσφυγες φεύγοντας.	1		
101	Ταξινομώ τα αντικείμενα σε: α) χρηστικά αντικείμενα άμεσης και μακροπρόθεσμης ανάγκης, β) αντικείμενα με προσωπική, συναισθηματική και συμβολική αξία.	1		
102	Μελετώ τις μαρτυρίες και σκέφτομαι τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες οι πρόσφυγες φεύγουν.	1		
103	Με ποια κριτήρια επιλέγουν οι άνθρωποι τι θα πάρουν και τι όχι όταν πρέπει να φύγουν;	1		
104	Τι πληροφορούνται Έλληνες και Ιταλοί με τα ανακοινωθέντα της 10ης Μαρτίου 1941;	1		
105	Καταγράφω τις κοινές και διαφορετικές πληροφορίες των ανακοινωθέντων.	1		
106	Ποιος ο ρόλος των πολεμικών ανακοινωθέντων σε καιρό πολέμου;	1		
107	Σημειώνω τους στόχους των αεροπορικών βομβαρδισμών.	1		
108	Καταγράφω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.			1
109	Σημειώνω τις συνέπειες των αεροπορικών βομβαρδισμών.	1		
110	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.	1		
111	Συμπίπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;	1		
112	Εντοπίζω και σχολιάζω τα στοιχεία τα οποία προβάλλονται στις αφίσες του Πολέμου.	1		
113	Σημειώνω τα μηνύματα τα οποία εκπέμπουν οι αφίσες κατά τη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου.	1		
114	Τι γνωρίζω;	1		
115	Τι μαθαίνω;	1		
116	Τι άλλο θέλω να μάθω;			1
117	Επιλέγω ενεργά σημεία του χάρτη και μελετώ το ιστορικό υλικό	1		

6.3.6 Ταξινομίες ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου σύμφωνα με την Κουλουμπαρίτση

Στις ταξινομίες ως προς την κατανόηση κειμένων που χρησιμοποίησε η Κουλουμπαρίτση και στην κατηγορία «Με βάση τις παραδοχές για την κατανόηση κειμένου» τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν πως στην υποκατηγορία «Ερωτήσεις που επιζητούν τον εντοπισμό και την οργάνωση της πληροφορίας» ανήκουν δύο (2) ερωτήσεις, στην υποκατηγορία «Ερωτήσεις που οδηγούν στη δημιουργική ανασύσταση» εμπίπτει μία (1) ερώτηση, στην υποκατηγορία «Σύνθεση των πληροφοριών του κειμένου» εμπίπτουν ογδόντα (84) ερωτήσεις, στην υποκατηγορία «Ερωτήσεις που ακολουθούν την κειμενοκεντρική προσέγγιση κατανόησης και παραγωγής κειμένων» εντάσσονται επτά (7) ερωτήσεις, ενώ μηδέν (0) είναι ο αριθμός των ερωτήσεων στις υποκατηγορίες «Ερωτήσεις που αναπτύσσουν τη μεταγνώση και την αυτορρύθμιση» και «Ερωτήσεις που επιζητούν ομαδική εργασία, η οποία στηρίζει την κατανόηση και τη μάθηση». Η υποκατηγορία «Αυθεντικές μαθητικές ερωτήσεις» περιλαμβάνει δύο (2) ερωτήσεις. Στην κατηγορία «Με βάση το περιεχόμενο και τη διαδικασία» ενενήντα έξι (96) ερωτήσεις ανήκουν στην υποκατηγορία «Ερωτήσεις περιεχομένου που ελέγχουν το νόημα που οικοδομούν οι μαθητές από το κείμενο» και καμία (0) ερώτηση στην υποκατηγορία «Ερωτήσεις διαδικασίας, οι οποίες εστιάζουν στις στρατηγικές που επιστρατεύουν οι μαθητές, προκειμένου να καταλήξουν στο νόημα, ή επιζητούν εφαρμογές στην τάξη».

Πίνακας 20.1

Ψηφιακό Βιβλίο - Ταξινομία ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου με βάση τις παραδοχές της Κουλουμπαρίτση

Πίνακας 20.1

Ψηφιακό Βιβλίο - Ταξινομία ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου με βάση τις παραδοχές της Κουλουμπαρίτση

Με βάση τις παραδοχές για την κατανόηση κειμένου								
Κουλουμπαρίτση								
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Επιζητούν τον εντοπισμό και την οργάνωση της πληροφορίας	Οδηγούν στη δημιουργική ανασύσταση.	Σύνθεση των πληροφοριών του κειμένου	Ακολουθούν την κείμενη οκεντρική προσέγγιση κατανόησης και παραγωγής κειμένων	Αναπτύσσονται με τη γνώση και την αυτορρύθμιση	Επιζητούν ομαδική ή εργασιακή, η οποία στηρίζει την κατανόηση και τη μάθηση	Αυθεντικές μαθητικές ερωτήσεις
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	2	1	84	7	0	0	2
1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-εννοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσαρίου, που δημιούργησα.							
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του			1				
3	Εντοπίζω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων			1				
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή			1				
5	Καταγράφω τις ευκαιρίες διασκέδασης των Ελλήνων κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας.			1				
6	Σημειώνω τους τρόπους και τις μορφές διασκέδασης.			1				

7	Καταγράφω στοιχεία διασκέδασης των Ελλήνων που συνεχίζουν να υπάρχουν μέχρι τις μέρες μας			1				
8	Καταγράφω πληροφορίες για το διάκοσμο, τα σκεύη, τις ενδυμασίες, τις συνήθειες των Ελλήνων, όπως απεικονίζονται στα εικαστικά έργα της εποχής (τέλη 18ου - αρχές 19ου αιώνα)			1				
9	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή			1				
10	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.			1				
11	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.			1				
12	Καταγράφω τα ιδιαίτερα στοιχεία ταυτότητας τα οποία προβάλλονται μέσω της ενδυμασίας στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.			1				
13	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;			1				
14	Καταγράφω τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της παραδοσιακής φορεσιάς των Ελλήνων κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας.			1				
15	Αντιστοιχίζω τις εικόνες με τα προβαλλόμενα αποσπάσματα για ιδιότητες και ρόλους συγκεκριμένων αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης.	1						
16	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.			1				
17	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.			1				
18	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των			1				

	πηγών Γ και Δ στη νεοελληνική.							
19	Ποιος είναι ο δημιουργός της πηγής;				1			
20	Πού και πότε δημιουργήθηκε η πηγή;				1			
21	Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η πηγή;				1			
22	Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε η πηγή;				1			
23	Συμβουλευόμαι το χρονολόγιο και τοποθετώ τα γεγονότα στη σωστή χρονολογική τους θέση.							
24	Σημειώνω τους χαρακτηρισμούς με τους οποίους αναφέρονται οι δημιουργοί των πηγών στην Ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου.				1			
25	Καταγράφω τον αντίκτυπο της πτώσης του Μεσολογγίου.				1			
26	Με ποιους τρόπους αντιδρούν Έλληνες και Ευρωπαίοι στο άκουσμα της Ηρωικής Εξόδου και της πτώσης του Μεσολογγίου;				1			
27	Ποια είναι η άποψη που έχω, σύμφωνα με τις πηγές και με όσα γνωρίζω, για την Έξοδο του Μεσολογγίου;				1			
28	Μελετώ τις πληροφορίες και τις συνοδευτικές πηγές, συντάσσω μία σύντομη βιογραφία και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.			1				
29	Μελετώ τα ιστορικά ντοκουμέντα και καταγράφω ιστορικές πληροφορίες για την εποχή: όπλα, τακτική, ενδυμασία, συνήθειες, σύμβολα.							
30	Σημειώνω τον τρόπο αποτύπωσης των αντιμαχόμενων στόλων σε κάθε πίνακα ζωγραφικής.							
31	Σημειώνω τον χαρακτήρα (πρωτογενής ή δευτερογενής) των ιστορικών πηγών.				1			
32	Διακρίνω τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιείται η πρωτογενής ιστορική πηγή από την αντίστοιχη δευτερογενή.				1			

33	Καταγράφω κοινές, συμπληρωματικές, αντικρουόμενες πληροφορίες των δύο ιστορικών κειμένων.				1			
34	Περιγράφω τον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται στις ιστορικές πηγές η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια.				1			
35	Διακρίνω επιμέρους διαφορές και ομοιότητες στις διαφορετικές περιγραφές και απεικονίσεις.				1			
36	Σημειώνω τις κατηγορίες εναντίον του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.				1			
37	Διακρίνω στο κατηγορητήριο τις προθέσεις της Αντιβασιλείας.				1			
38	Ποιο είναι το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η δίκη του Κολοκοτρώνη;				1			
39	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;				1			
40	Καταγράφω την απόφαση του Δικαστηρίου.				1			
41	Τι γνωρίζω για το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843;							
42	(Διαβάζω τις πηγές και παρακολουθώ το βίντεο) Τι μαθαίνω;				1			
43	Τι άλλο θέλω να μάθω;							1
44	Εντοπίζω αντικείμενα της εικόνας τα οποία δεν ανήκουν στην εποχή που αναπαριστά και τα τοποθετώ στην κασέλα του χρόνου							
45	Μελετώ το ιστορικό υλικό, απαντώ στις δραστηριότητες "ανάγνωσης" της ιστορικής πηγής και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.							
46	Σημειώνω τον χρόνο και τον τόπο δημοσίευσης των γελοιογραφιών. Ποιο είναι το σχόλιό μου;							
47	Ποια πολιτική θέση εκφράζουν με τη σάτιρά τους οι δημιουργοί των πηγών;							
48	Καταγράφω τα εικονιζόμενα πρόσωπα και τις ενέργειές τους.							

49	Διακρίνω στερεότυπα, τα οποία αναπαράγονται από τον τρόπο προσέγγισης του θέματος.							
50	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;			1				
51	Γράφω για τη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897.							
52	Ποιος είναι ο αποστολέας του εγγράφου;				1			
53	Ποιος είναι ο παραλήπτης του εγγράφου;				1			
54	Ποια είναι η χρονολογία του εγγράφου;				1			
55	Πού συντάχθηκε τα έγγραφο αυτό;				1			
56	Για ποιο λόγο συντάχθηκε το έγγραφο;			1				
57	Ποιος είναι ο τίτλος του εγγράφου;				1			
58	Ποιο είναι το θέμα του εγγράφου;			1				
59	Ποια είναι η άποψη του δημιουργού για το θέμα;			1				
60	Ποια είναι η μορφή της ιστορικής πηγής;			1				
61	Τι είδους γραπτή πηγή είναι;			1				
62	Για ποιο αρχαιολογικό χώρο-μνημείο γίνεται λόγος στο έγγραφο;			1				
63	Ποια κατάσταση περιγράφει ο γραμματέας;			1				
64	Ποιες είναι οι εντολές που δίνει;			1				
65	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.			1				
66	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.			1				
67	Ποια είναι η σχέση των Ελλήνων με τον αθλητισμό, στο τέλος του 19ου αιώνα;			1				
68	Σημειώνω στοιχεία για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή του ελληνικού			1				

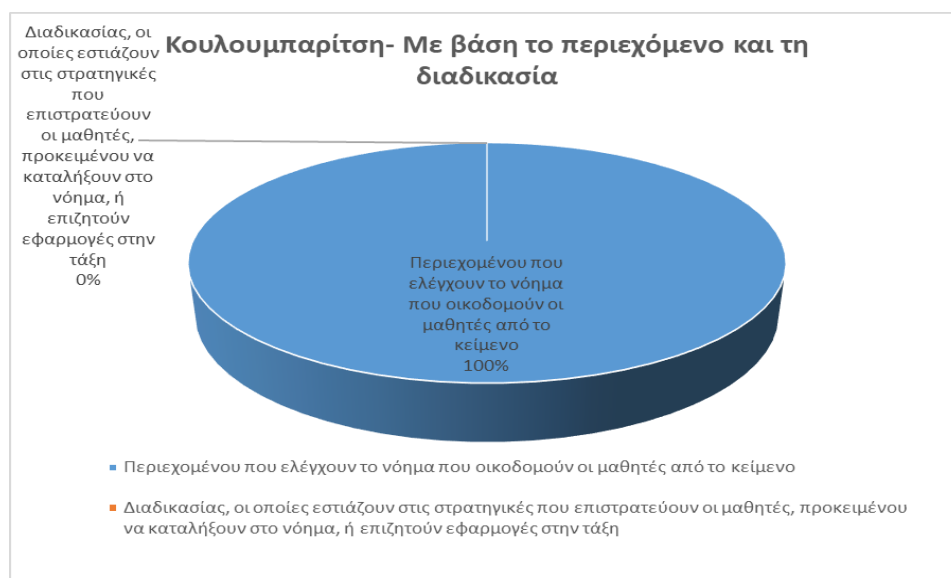
	κράτους στο τέλος του 19ου αιώνα.							
69	Τι επικράτησε να αποκαλείται "Ανατολικό ζήτημα";			1				
70	Σημειώνω τις βασικές αιτίες του "Ανατολικού ζητήματος", όπως αυτές αναφέρονται στις ιστορικές πηγές.			1				
71	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;			1				
72	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;			1				
73	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητήματος;			1				
74	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";			1				
75	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"			1				
76	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".			1				
77	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού Αγώνα".			1				
78	Καταγράφω τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου, σύμφωνα με τις πηγές.			1				
79	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνική, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.	1						
80	Σημειώνω τους τρόπους με τους οποίους έγιναν γνωστά τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.			1				
81	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας της εποχής στα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.			1				
82	Γράφω για την τελική κατάληξη του κινήματος στο Γουδί.			1				
83	Σημειώνω τον τρόπο με τον οποίο οι ιστορικοί			1				

	προσδιορίζουν τα γεγονότα του 1909.							
84	Ποια είναι η σπουδαιότητα που τους προσδίδουν;			1				
85	Καταγράφω τις "επαναστατικές" συνέπειες του κινήματος.			1				
86	Ποιες οι διαφωνίες μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;			1				
87	Αναφέρω παραδείγματα επαναστάσεων και κινήματων.			1				
88	Ποιες κοινωνικές ομάδες εικονίζονται;							
89	Ποιο είναι το κεντρικό πρόσωπο της εικόνας και πώς εμφανίζεται;							
90	Ποια στοιχεία εικονίζονται;							
91	Ποια στοιχεία του τοπίου διακρίνω και γιατί επιλέγονται;							
92	Πώς απεικονίζεται η Συναλλαγή;							
93	Ποια κατάσταση επικρατεί στη Θεσσαλονίκη με την είσοδο του ελληνικού στρατού στην πόλη;			1				
94	Σε ποια προηγούμενη κυριαρχία της περιοχής αναφέρεται ο δημιουργός της πηγής; (ΠΗΓΗ Α)			1				
95	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.			1				
96	Σε ποιον τομέα δίνεται ιδιαίτερη σημασία και γιατί;			1				
97	Ποια είναι τα κριτήρια άσκησης της διοίκησης των "καταληφθεισών χωρών", σύμφωνα με τον Αντιπρόσωπο της Ελληνικής κυβέρνησης;			1				
98	Με ποιο τρόπο αξιοποιούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;			1				
99	Καταγράφω τους τόπους αναχώρησης των προσφύγων.			1				
100	Καταγράφω τα αντικείμενα που παίρνουν οι πρόσφυγες φεύγοντας.			1				
101	Ταξινομώ τα αντικείμενα σε:			1				

	α) χρηστικά αντικείμενα άμεσης και μακροπρόθεσμης ανάγκης, β) αντικείμενα με προσωπική, συναισθηματική και συμβολική αξία.							
102	Μελετώ τις μαρτυρίες και σκέφτομαι τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες οι πρόσφυγες φεύγουν.			1				
103	Με ποια κριτήρια επιλέγουν οι άνθρωποι τι θα πάρουν και τι όχι όταν πρέπει να φύγουν;			1				
104	Τι πληροφορούνται Έλληνες και Ιταλοί με τα ανακοινωθέντα της 10ης Μαρτίου 1941;			1				
105	Καταγράφω τις κοινές και διαφορετικές πληροφορίες των ανακοινωθέντων.			1				
106	Ποιος ο ρόλος των πολεμικών ανακοινωθέντων σε καιρό πολέμου;			1				
107	Σημειώνω τους στόχους των αεροπορικών βομβαρδισμών.			1				
108	Καταγράφω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.			1				
109	Σημειώνω τις συνέπειες των αεροπορικών βομβαρδισμών.			1				
110	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.			1				
111	Συμπίπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;			1				
112	Εντοπίζω και σχολιάζω τα στοιχεία τα οποία προβάλλονται στις αφίσες του Πολέμου.							
113	Σημειώνω τα μηνύματα τα οποία εκπέμπουν οι αφίσες κατά τη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου.							
114	Τι γνωρίζω;							
115	Τι μαθαίνω;							
116	Τι άλλο θέλω να μάθω;							1
117	Επιλέγω ενεργά σημεία του χάρτη και μελετώ το ιστορικό υλικό			1				

Γράφημα 20.2

Ψηφιακό Βιβλίο - Ταξινομία ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου με το περιεχόμενο και τη διαδικασία της Κουλουμπαρίτση

Γράφημα 20.2

Ψηφιακό Βιβλίο - Ταξινομία ερωτήσεων για την κατανόηση κειμένου με το περιεχόμενο και τη διαδικασία της Κουλουμπαρίτση

Με βάση το περιεχόμενο και τη διαδικασία			
Κουλουμπαρίτση			
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Περιεχόμενα που ελέγχουν το νόημα που οικοδομούν οι μαθητές από το κείμενο	Διαδικασίες, οι οποίες εστιάζουν στις στρατηγικές που επιστρατεύουν οι μαθητές, προκειμένου να καταλήξουν στο νόημα, ή επιζητούν εφαρμογές στην τάξη
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	96	0

1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-εννοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσαρίου, που δημιούργησα.		
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του	1	
3	Εντοπίζω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων	1	
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή	1	
5	Καταγράφω τις ευκαιρίες διασκέδασης των Ελλήνων κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας.	1	
6	Σημειώνω τους τρόπους και τις μορφές διασκέδασης.	1	
7	Καταγράφω στοιχεία διασκέδασης των Ελλήνων που συνεχίζουν να υπάρχουν μέχρι τις μέρες μας	1	
8	Καταγράφω πληροφορίες για το διάκοσμο, τα σκεύη, τις ενδυμασίες, τις συνήθειες των Ελλήνων, όπως απεικονίζονται στα εικαστικά έργα της εποχής (τέλη 18ου - αρχές 19ου αιώνα)	1	
9	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή	1	
10	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.	1	
11	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.	1	
12	Καταγράφω τα ιδιαίτερα στοιχεία ταυτότητας τα οποία προβάλλονται μέσω της ενδυμασίας στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.	1	
13	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;	1	
14	Καταγράφω τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της παραδοσιακής φορεσιάς των Ελλήνων κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας.	1	
15	Αντιστοιχίζω τις εικόνες με τα προβαλλόμενα αποσπάσματα για ιδιότητες και ρόλους συγκεκριμένων αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης.	1	
16	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.	1	
17	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.	1	
18	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των πηγών Γ και Δ στη νεοελληνική.	1	
19	Ποιος είναι ο δημιουργός της πηγής;	1	
20	Πού και πότε δημιουργήθηκε η πηγή;	1	
21	Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η πηγή;	1	
22	Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε η πηγή;	1	
23	Συμβουλευόμαι το χρονολόγιο και τοποθετώ τα γεγονότα στη σωστή χρονολογική τους θέση.		

24	Σημειώνω τους χαρακτηρισμούς με τους οποίους αναφέρονται οι δημιουργοί των πηγών στην Ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου.	1	
25	Καταγράφω τον αντίκτυπο της πτώσης του Μεσολογγίου.	1	
26	Με ποιους τρόπους αντιδρούν Έλληνες και Ευρωπαίοι στο άκουσμα της Ηρωικής Εξόδου και της πτώσης του Μεσολογγίου;	1	
27	Ποια είναι η άποψη που έχω, σύμφωνα με τις πηγές και με όσα γνωρίζω, για την Έξοδο του Μεσολογγίου;	1	
28	Μελετώ τις πληροφορίες και τις συνοδευτικές πηγές, συντάσσω μία σύντομη βιογραφία και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.	1	
29	Μελετώ τα ιστορικά ντοκουμέντα και καταγράφω ιστορικές πληροφορίες για την εποχή: όπλα, τακτική, ενδυμασία, συνήθειες, σύμβολα.		
30	Σημειώνω τον τρόπο αποτύπωσης των αντιμαχόμενων στόλων σε κάθε πίνακα ζωγραφικής.		
31	Σημειώνω τον χαρακτήρα (πρωτογενής ή δευτερογενής) των ιστορικών πηγών.	1	
32	Διακρίνω τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιείται η πρωτογενής ιστορική πηγή από την αντίστοιχη δευτερογενή.	1	
33	Καταγράφω κοινές, συμπληρωματικές, αντικρουόμενες πληροφορίες των δύο ιστορικών κειμένων.	1	
34	Περιγράφω τον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται στις ιστορικές πηγές η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια.	1	
35	Διακρίνω επιμέρους διαφορές και ομοιότητες στις διαφορετικές περιγραφές και απεικονίσεις.	1	
36	Σημειώνω τις κατηγορίες εναντίον του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.	1	
37	Διακρίνω στο κατηγορητήριο τις προθέσεις της Αντιβασιλείας.	1	
38	Ποιο είναι το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η δίκη του Κολοκοτρώνη;	1	
39	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;	1	
40	Καταγράφω την απόφαση του Δικαστηρίου.	1	
41	Τι γνωρίζω για το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843;		
42	(Διαβάζω τις πηγές και παρακολουθώ το βίντεο) Τι μαθαίνω;	1	
43	Τι άλλο θέλω να μάθω;	1	
44	Εντοπίζω αντικείμενα της εικόνας τα οποία δεν ανήκουν στην εποχή που αναπαριστά και τα τοποθετώ στην κασέλα του χρόνου		
45	Μελετώ το ιστορικό υλικό, απαντώ στις δραστηριότητες "ανάγνωσης" της ιστορικής πηγής και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.		
46	Σημειώνω τον χρόνο και τον τόπο δημοσίευσης των γελοιογραφιών. Ποιο είναι το σχόλιό μου;		
47	Ποια πολιτική θέση εκφράζουν με τη σάτιρά τους οι δημιουργοί των πηγών;		
48	Καταγράφω τα εικονιζόμενα πρόσωπα και τις ενέργειές		

	τους.		
49	Διακρίνω στερεότυπα, τα οποία αναπαράγονται από τον τρόπο προσέγγισης του θέματος.		
50	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;	1	
51	Γράφω για τη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897.		
52	Ποιος είναι ο αποστολέας του εγγράφου;	1	
53	Ποιος είναι ο παραλήπτης του εγγράφου;	1	
54	Ποια είναι η χρονολογία του εγγράφου;	1	
55	Πού συντάχθηκε το έγγραφο αυτό;	1	
56	Για ποιο λόγο συντάχθηκε το έγγραφο;	1	
57	Ποιος είναι ο τίτλος του εγγράφου;	1	
58	Ποιο είναι το θέμα του εγγράφου;	1	
59	Ποια είναι η άποψη του δημιουργού για το θέμα;	1	
60	Ποια είναι η μορφή της ιστορικής πηγής;	1	
61	Τι είδους γραπτή πηγή είναι;	1	
62	Για ποιο αρχαιολογικό χώρο-μνημείο γίνεται λόγος στο έγγραφο;	1	
63	Ποια κατάσταση περιγράφει ο γραμματέας;	1	
64	Ποιες είναι οι εντολές που δίνει;	1	
65	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.	1	
66	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.	1	
67	Ποια είναι η σχέση των Ελλήνων με τον αθλητισμό, στο τέλος του 19ου αιώνα;	1	
68	Σημειώνω στοιχεία για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή του ελληνικού κράτους στο τέλος του 19ου αιώνα.	1	
69	Τι επικράτησε να αποκαλείται "Ανατολικό ζήτημα";	1	
70	Σημειώνω τις βασικές αιτίες του "Ανατολικού ζητήματος", όπως αυτές αναφέρονται στις ιστορικές πηγές.	1	
71	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1	
72	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1	
73	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητήματος;	1	
74	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";	1	
75	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"	1	
76	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".	1	
77	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του	1	

	"Μακεδονικού Αγώνα".		
78	Καταγράφω τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου, σύμφωνα με τις πηγές.	1	
79	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνική, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.	1	
80	Σημειώνω τους τρόπους με τους οποίους έγιναν γνωστά τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.	1	
81	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας της εποχής στα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.	1	
82	Γράφω για την τελική κατάληξη του κινήματος στο Γουδί.	1	
83	Σημειώνω τον τρόπο με τον οποίο οι ιστορικοί προσδιορίζουν τα γεγονότα του 1909.	1	
84	Ποια είναι η σπουδαιότητα που τους προσδίδουν;	1	
85	Καταγράφω τις "επαναστατικές" συνέπειες του κινήματος.	1	
86	Ποιες οι διαφορές μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;	1	
87	Αναφέρω παραδείγματα επαναστάσεων και κινήματων.	1	
88	Ποιες κοινωνικές ομάδες εικονίζονται;		
89	Ποιο είναι το κεντρικό πρόσωπο της εικόνας και πώς εμφανίζεται;		
90	Ποια στοιχεία εικονίζονται;		
91	Ποια στοιχεία του τοπίου διακρίνω και γιατί επιλέγονται;		
92	Πώς απεικονίζεται η Συναλλαγή;		
93	Ποια κατάσταση επικρατεί στη Θεσσαλονίκη με την είσοδο του ελληνικού στρατού στην πόλη;	1	
94	Σε ποια προηγούμενη κυριαρχία της περιοχής αναφέρεται ο δημιουργός της πηγής; (ΠΗΓΗ Α)	1	
95	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.	1	
96	Σε ποιον τομέα δίνεται ιδιαίτερη σημασία και γιατί;	1	
97	Ποια είναι τα κριτήρια άσκησης της διοίκησης των "καταληφθεισών χωρών", σύμφωνα με τον Αντιπρόσωπο της Ελληνικής κυβέρνησης;	1	
98	Με ποιο τρόπο αξιοποιούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;	1	
99	Καταγράφω τους τόπους αναχώρησης των πρόσφυγων.	1	
100	Καταγράφω τα αντικείμενα που παίρνουν οι πρόσφυγες φεύγοντας.	1	
101	Ταξινομώ τα αντικείμενα σε: α) χρηστικά αντικείμενα άμεσης και μακροπρόθεσμης ανάγκης, β) αντικείμενα με προσωπική, συναισθηματική και συμβολική αξία.	1	
102	Μελετώ τις μαρτυρίες και σκέφτομαι τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες οι πρόσφυγες φεύγουν.	1	
103	Με ποια κριτήρια επέλεγον οι άνθρωποι τι θα πάρουν και τι όχι όταν πρέπει να φύγουν;	1	
104	Τι πληροφορούνται Έλληνες και Ιταλοί με τα ανακοινωθέντα της 10ης Μαρτίου 1941;	1	

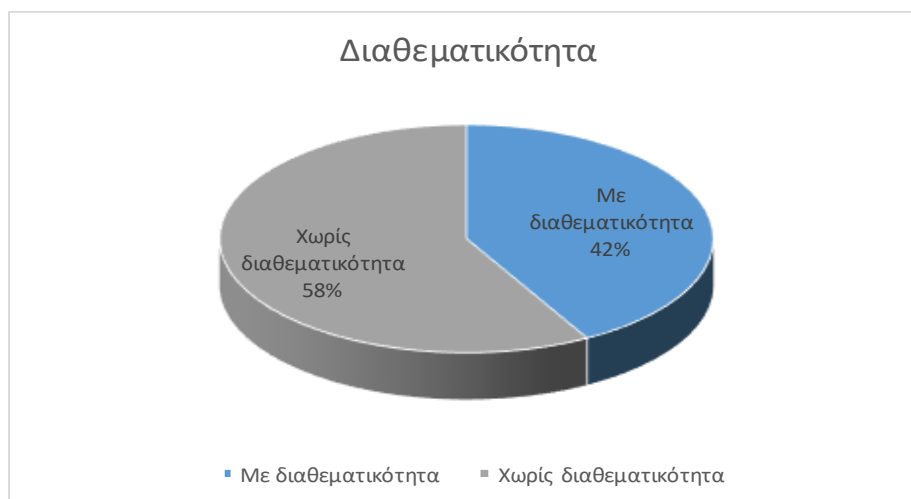
105	Καταγράφω τις κοινές και διαφορετικές πληροφορίες των ανακοινωθέντων.	1	
106	Ποιος ο ρόλος των πολεμικών ανακοινωθέντων σε καιρό πολέμου;	1	
107	Σημειώνω τους στόχους των αεροπορικών βομβαρδισμών.	1	
108	Καταγράφω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.	1	
109	Σημειώνω τις συνέπειες των αεροπορικών βομβαρδισμών.	1	
110	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.	1	
111	Συμπίπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;	1	
112	Εντοπίζω και σχολιάζω τα στοιχεία τα οποία προβάλλονται στις αφίσες του Πολέμου.		
113	Σημειώνω τα μηνύματα τα οποία εκπέμπουν οι αφίσες κατά τη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου.		
114	Τι γνωρίζω;		
115	Τι μαθαίνω;		
116	Τι άλλο θέλω να μάθω;	1	
117	Επιλέγω ενεργά σημεία του χάρτη και μελετώ το ιστορικό υλικό	1	

6.3.7 Ερωτήσεις με διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις

Στην κατηγορία Διαθεματικότητα εμπίπτουν σαράντα εννέα (49) ερωτήσεις. Αυτό σημαίνει ότι όλες οι υπόλοιπες εξήντα οκτώ (68) δεν εμφανίζουν διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις.

Γράφημα 21

Ερωτήσεις με διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις

Πίνακας 21

Ερωτήσεις με διαθεματικό περιεχόμενο ή προεκτάσεις

Α/Α	ΕΡΩΤΗΣΗ	Διαθεματικότητα
	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ	49
1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-εννοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσαρίου, που δημιουργήσα.	1
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του	
3	Εντοπίσω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων	
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή	
5	Καταγράφω τις ευκαιρίες διασκέδασης των Ελλήνων κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας.	1
6	Σημειώνω τους τρόπους και τις μορφές διασκέδασης.	1
7	Καταγράφω στοιχεία διασκέδασης των Ελλήνων που συνεχίζουν να υπάρχουν μέχρι τις μέρες μας	1
8	Καταγράφω πληροφορίες για το διάκοσμο, τα σκεύη, τις ενδυμασίες, τις συνήθειες των Ελλήνων, όπως απεικονίζονται στα εικαστικά έργα της εποχής (τέλη 18ου - αρχές 19ου αιώνα)	1
9	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή	1
10	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.	1
11	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.	
12	Καταγράφω τα ιδιαίτερα στοιχεία ταυτότητας τα οποία προβάλλονται μέσω της ενδυμασίας στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.	1
13	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;	
14	Καταγράφω τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της παραδοσιακής φορεσιάς των Ελλήνων κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας.	1
15	Αντιστοιχίζω τις εικόνες με τα προβαλλόμενα αποσπάσματα για ιδιότητες και ρόλους συγκεκριμένων αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης.	
16	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.	
17	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.	1
18	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των πηγών Γ και Δ στη νεοελληνική.	1
19	Ποιος είναι ο δημιουργός της πηγής;	1
20	Πού και πότε δημιουργήθηκε η πηγή;	
21	Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η πηγή;	1
22	Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε η πηγή;	1
23	Συμβουλευόμαι το χρονολόγιο και τοποθετώ τα γεγονότα στη σωστή χρονολογική τους θέση.	

24	Σημειώνω τους χαρακτηρισμούς με τους οποίους αναφέρονται οι δημιουργοί των πηγών στην Ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου.	
25	Καταγράφω τον αντίκτυπο της πτώσης του Μεσολογγίου.	
26	Με ποιους τρόπους αντιδρούν Έλληνες και Ευρωπαίοι στο άκουσμα της Ηρωικής Εξόδου και της πτώσης του Μεσολογγίου;	
27	Ποια είναι η άποψη που έχω, σύμφωνα με τις πηγές και με όσα γνωρίζω, για την Έξοδο του Μεσολογγίου;	
28	Μελετώ τις πληροφορίες και τις συνοδευτικές πηγές, συντάσσω μία σύντομη βιογραφία και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.	
29	Μελετώ τα ιστορικά ντοκουμέντα και καταγράφω ιστορικές πληροφορίες για την εποχή: όπλα, τακτική, ενδυμασία, συνήθειες, σύμβολα.	1
30	Σημειώνω τον τρόπο αποτύπωσης των αντιμαχόμενων στόλων σε κάθε πίνακα ζωγραφικής.	1
31	Σημειώνω τον χαρακτήρα (πρωτογενής ή δευτερογενής) των ιστορικών πηγών.	
32	Διακρίνω τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιείται η πρωτογενής ιστορική πηγή από την αντίστοιχη δευτερογενή.	
33	Καταγράφω κοινές, συμπληρωματικές, αντικρουόμενες πληροφορίες των δύο ιστορικών κειμένων.	
34	Περιγράφω τον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται στις ιστορικές πηγές η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια.	1
35	Διακρίνω επιμέρους διαφορές και ομοιότητες στις διαφορετικές περιγραφές και απεικονίσεις.	1
36	Σημειώνω τις κατηγορίες εναντίον του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.	
37	Διακρίνω στο κατηγορητήριο τις προθέσεις της Αντιβασιλείας.	
38	Ποιο είναι το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η δίκη του Κολοκοτρώνη;	
39	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;	1
40	Καταγράφω την απόφαση του Δικαστηρίου.	
41	Τι γνωρίζω για το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843;	
42	(Διαβάζω τις πηγές και παρακολουθώ το βίντεο) Τι μαθαίνω;	1
43	Τι άλλο θέλω να μάθω;	1
44	Εντοπίζω αντικείμενα της εικόνας τα οποία δεν ανήκουν στην εποχή που αναπαριστά και τα τοποθετώ στην κασέλα του χρόνου	1
45	Μελετώ το ιστορικό υλικό, απαντώ στις δραστηριότητες "ανάγνωσης" της ιστορικής πηγής και δημιουργώ αρχείο με την εργασία μου.	1
46	Σημειώνω τον χρόνο και τον τόπο δημοσίευσης των γελοιογραφιών. Ποιο είναι το σχόλιό μου;	1
47	Ποια πολιτική θέση εκφράζουν με τη σάτιρά τους οι δημιουργοί των πηγών;	1
48	Καταγράφω τα εικονιζόμενα πρόσωπα και τις ενέργειές τους.	
49	Διακρίνω στερεότυπα, τα οποία αναπαράγονται από τον τρόπο προσέγγισης του θέματος.	1
50	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;	1
51	Γράφω για τη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897.	
52	Ποιος είναι ο αποστολέας του εγγράφου;	1

53	Ποιος είναι ο παραλήπτης του εγγράφου;	1
54	Ποια είναι η χρονολογία του εγγράφου;	
55	Πού συντάχθηκε το έγγραφο αυτό;	1
56	Για ποιο λόγο συντάχθηκε το έγγραφο;	
57	Ποιος είναι ο τίτλος του εγγράφου;	
58	Ποιο είναι το θέμα του εγγράφου;	
59	Ποια είναι η άποψη του δημιουργού για το θέμα;	
60	Ποια είναι η μορφή της ιστορικής πηγής;	
61	Τι είδους γραπτή πηγή είναι;	
62	Για ποιο αρχαιολογικό χώρο-μνημείο γίνεται λόγος στο έγγραφο;	
63	Ποια κατάσταση περιγράφει ο γραμματέας;	
64	Ποιες είναι οι εντολές που δίνει;	
65	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.	
66	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.	1
67	Ποια είναι η σχέση των Ελλήνων με τον αθλητισμό, στο τέλος του 19ου αιώνα;	1
68	Σημειώνω στοιχεία για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή του ελληνικού κράτους στο τέλος του 19ου αιώνα.	1
69	Τι επικράτησε να αποκαλείται "Ανατολικό ζήτημα";	
70	Σημειώνω τις βασικές αιτίες του "Ανατολικού ζητήματος", όπως αυτές αναφέρονται στις ιστορικές πηγές.	
71	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	
72	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	
73	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητήματος;	
74	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";	1
75	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"	1
76	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".	
77	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού Αγώνα".	
78	Καταγράφω τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου, σύμφωνα με τις πηγές.	
79	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.	1
80	Σημειώνω τους τρόπους με τους οποίους έγιναν γνωστά τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.	
81	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας της εποχής στα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου.	
82	Γράφω για την τελική κατάληξη του κινήματος στο Γουδί.	
83	Σημειώνω τον τρόπο με τον οποίο οι ιστορικοί προσδιορίζουν τα	

	γεγονότα του 1909.	
84	Ποια είναι η σπουδαιότητα που τους προσδίδουν;	
85	Καταγράψω τις "επαναστατικές" συνέπειες του κινήματος.	
86	Ποιες οι διαφωνίες μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;	
87	Αναφέρω παραδείγματα επαναστάσεων και κινημάτων.	
88	Ποιες κοινωνικές ομάδες εικονίζονται;	1
89	Ποιο είναι το κεντρικό πρόσωπο της εικόνας και πώς εμφανίζεται;	1
90	Ποια στοιχεία εικονίζονται;	1
91	Ποια στοιχεία του τοπίου διακρίνω και γιατί επιλέγονται;	1
92	Πώς απεικονίζεται η Συναλλαγή;	1
93	Ποια κατάσταση επικρατεί στη Θεσσαλονίκη με την είσοδο του ελληνικού στρατού στην πόλη;	
94	Σε ποια προηγούμενη κυριαρχία της περιοχής αναφέρεται ο δημιουργός της πηγής; (ΠΗΓΗ Α)	
95	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.	
96	Σε ποιον τομέα δίνεται ιδιαίτερη σημασία και γιατί;	
97	Ποια είναι τα κριτήρια άσκησης της διοίκησης των "καταληφθεισών χωρών", σύμφωνα με τον Αντιπρόσωπο της Ελληνικής κυβέρνησης;	
98	Με ποιο τρόπο αξιοποιούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;	
99	Καταγράψω τους τόπους αναχώρησης των προσφύγων.	
100	Καταγράψω τα αντικείμενα που παίρνουν οι πρόσφυγες φεύγοντας.	
101	Ταξινομώ τα αντικείμενα σε: α) χρηστικά αντικείμενα άμεσης και μακροπρόθεσμης ανάγκης, β) αντικείμενα με προσωπική, συναισθηματική και συμβολική αξία.	1
102	Μελετώ τις μαρτυρίες και σκέφτομαι τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες οι πρόσφυγες φεύγουν.	
103	Με ποια κριτήρια επιλέγουν οι άνθρωποι τι θα πάρουν και τι όχι όταν πρέπει να φύγουν;	
104	Τι πληροφορούνται Έλληνες και Ιταλοί με τα ανακοινωθέντα της 10ης Μαρτίου 1941;	
105	Καταγράψω τις κοινές και διαφορετικές πληροφορίες των ανακοινωθέντων.	
106	Ποιος ο ρόλος των πολεμικών ανακοινωθέντων σε καιρό πολέμου;	
107	Σημειώνω τους στόχους των αεροπορικών βομβαρδισμών.	1
108	Καταγράψω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.	
109	Σημειώνω τις συνέπειες των αεροπορικών βομβαρδισμών.	
110	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.	
111	Συμπίπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;	
112	Εντοπίζω και σχολιάζω τα στοιχεία τα οποία προβάλλονται στις αφίσες του Πολέμου.	1
113	Σημειώνω τα μηνύματα τα οποία εκπέμπουν οι αφίσες κατά τη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου.	1
114	Τι γνωρίζω;	1
115	Τι μαθαίνω;	1

116	Τι άλλο θέλω να μάθω;	1
117	Επιλέγω ενεργά σημεία του χάρτη και μελετώ το ιστορικό υλικό	1

Το διαδραστικό ψηφιακό Βιβλίο Μαθητή είναι εμπλουτισμένο με δραστηριότητες κυρίως επεξεργασίας πηγών, εικονικών περιηγήσεων, παραπομπής σε ιστοσελίδες ιδρυμάτων, μουσείων, οργανισμών, ηλεκτρονικών λεξικών και κειμένων.

Οι επεξεργασία των πηγών περιλαμβάνει κείμενα από την εποχή η οποία μελετάται, κείμενα που γράφτηκαν μετέπειτα, μαρτυρίες ανθρώπων, εικόνες, αφίσες, αποσπάσματα από ιστορικά ντοκιμαντέρ. Μέσω των πηγών διαφωτίζονται πτυχές γεγονότων και της δράσης κάποιων ανθρώπων. Κάθε φορά δίνεται είτε πηγή ίδιας μορφής είτε συνδυασμοί πηγών βάσει των οποίων ο μαθητής απαντά σε ερωτήματα κλειστού τύπου σε μεγάλο ποσοστό με τις απαντήσεις να είναι αναμενόμενες. Καλούνται κυρίως να συνθέσουν πληροφορίες από τα κείμενα, να ερμηνεύσουν μία κατάσταση και να καταγράψουν τα ευρήματα. Σε μικρότερο ποσοστό, οι απαντήσεις είναι αποτέλεσμα προσωπικής αξιολογικής κρίσης και δημιουργικότητας του μαθητή.

Σε δύο περιπτώσεις ζητείται από τους μαθητές να θέσουν δικά τους ερωτήματα σχετικά με το θέμα πάνω στο οποίο εργάζονται. Ομαδοσυνεργατικές εργασίες δεν υπάρχουν, προωθείται κυρίως η ατομική μελέτη. Δεν δίνονται, επίσης, κειμενοκεντρικές ερωτήσεις ώστε οι μαθητές να επεξεργαστούν βαθύτερα τα κείμενα, να εκφράσουν απορίες και δικές τους αναζητήσεις.

Τα λογισμικά περιέχουν και εργασίες αξιολόγησης που σχετίζονται με τη μετακίνηση εικόνων, συμπλήρωσης ή εντοπισμού στοιχείων. Δίνεται η δυνατότητα πολλαπλών δοκιμών και επιλογή βοήθειας.

Η Διαθεματικότητα εμφανίζεται έντονα σε σχέση με τη Λογοτεχνία. Οι μαθητές παραπέμπονται να αναγνώσουν λογοτεχνικά κείμενα που σχετίζονται με το θέμα της ενότητας που μελετούν. Οι χάρτες είναι διαδραστικοί· οι μαθητές επιλέγουν στοιχεία και εμφανίζονται πληροφορίες.

6.4 Ανάλυση και συζήτηση των ευρημάτων

Στο διδακτικό πακέτο του σχολικού εγχειρίδιου της Ιστορίας της Στ' Τάξης Δημοτικού Σχολείου, αποτελούμενο από το Βιβλίο του Μαθητή, το Τετράδιο Εργασιών και το ψηφιακό διαδραστικό Βιβλίο του Μαθητή, περιέχονται συνολικά διακόσιες ενενήντα επτά (297) ερωτήσεις – εργασίες. Από τις αναλύσεις της έρευνας διαπιστώνεται πως οι εργασίες δεν απευθύνονται σε μεγάλο ποσοστό σε ανώτερες νοητικές λειτουργίες, δεν περιέχουν βιωματικές δραστηριότητες και οι διαθεματικές προεκτάσεις είναι περιορισμένες. Ωστόσο, οι μαθητές έρχονται σε επαφή με ένα μεγάλο εύρος πηγών που αποτελείται από κείμενα, επιστολές, αποφάσεις, μαρτυρίες, αφίσες, εικόνες, γελοιογραφίες, ντοκιμαντέρ, τα οποία καλούνται να επεξεργαστούν και να αναλύσουν ώστε να αποκτήσουν καινούρια γνώση.

Η αξιοποίηση των ιστορικών πηγών, ιδιαίτερα στο ψηφιακό βιβλίο, πραγματοποιείται με (κάθε φορά τουλάχιστον 3 ή 4 ερωτήσεις) ερωτήσεις-δραστηριότητες, οι οποίες απευθύνονται προς αυτές, και καθιστούν εφικτή την άμεση συμμετοχή των μαθητών στη διαδικασία οικοδόμησης της ιστορικής γνώσης (Τσιβάς, 2007: 588). Οι ερωτήσεις έχουν σημαντικό ρόλο και στην αξιοποίηση των εικόνων καθώς ενεργοποιούν την παρατηρητικότητα των μαθητών (Ζαγκότας, 2016: 322). Όλα αυτά μετατρέπουν τον μαθητή σε ενεργό υποκείμενο της μάθησης, η οποία προσεγγίζεται ολιστικά: σε αντίθετη περίπτωση, που σημαίνει αποσπασματική γνώση, οι μαθητές οδηγούνται σε μηχανική αναπαραγωγή πληροφοριών που δεν μπορούν να τις μετατρέψουν σε γνώση (Ματσαγγούρας, 2012: 179). Οι πληροφορίες γίνονται γνώση όταν εντάσσονται σε ένα πλέγμα σχέσεων. Ο κάτοχος της γνώσης μπορεί να κάνει ερμηνείες, να δίνει εξηγήσεις και να προβαίνει σε αξιόπιστα συμπεράσματα και προβλέψεις φαινομένων (Ματσαγγούρας, 2004: 62).

Η έρευνα έδειξε, όμως, πως οι μαθητές περισσότερο μελετούν, αναζητούν στοιχεία που πρέπει να συνθέσουν μέσω διάφορων πηγών και να τα καταγράψουν, παρά υποβάλλουν δικά τους ερωτήματα και απορίες, εκφράζουν δικές τους αναζητήσεις και συμπεράσματα. Στο ψηφιακό βιβλίο εντοπίζεται μόνο δύο φορές η ερώτηση «Τι άλλο θέλω να μάθω», γεγονός που δεν σημαίνει ότι οι μαθητές έχουν απαραίτητα κατανοήσει το κείμενο και έχουν κατακτήσει μεταγνωστικές δεξιότητες (Κουλουμπαρίτση, 2003: 153). Ο όρος μεταγνωστικές δεξιότητες δηλώνει *διαδικασίες ή στρατηγικές που*

εφαρμόζονται εσκεμμένα, σκόπιμα, για τη ρύθμιση της γνωστικής επεξεργασίας ή δράσης ή της συμπεριφοράς (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 2005: 35). Για να αναπτύξουν μεταγνωστικές δεξιότητες θα πρέπει να δίνεται έμφαση στον τρόπο που οι μαθητές σκέφτηκαν και απάντησαν ή έλυσαν ένα πρόβλημα, όπως και να ελέγχεται αν μπορούν να μεταφέρουν κατακτημένες γνώσεις, στάσεις, αξίες και δεξιότητες σε άλλες καταστάσεις της ζωής (Παπαλεοντίου-Λουκά, 2010: 50). Παραδείγματα μεταγνωστικών δεξιοτήτων είναι να μπορεί ο μαθητής να ελέγχει αν κατανόησε δεδομένα, να σχεδιάζει βήματα για τη λύση ενός προβλήματος και να αξιολογεί τη διαδικασία μάθησης στην οποία εμπλέκεται (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 2005: 35-36). Τέτοιου είδους εργασίες δεν υπάρχουν στο υπό μελέτη διδακτικό εγχειρίδιο της Ιστορίας.

Η πλειοψηφία των ερωτήσεων στο σχολικό βιβλίο της Ιστορίας ΣΤ΄ Τάξης απευθύνονται σε χαμηλές νοητικές λειτουργίες που σημαίνει πως δραστηριοποιούνται κυρίως νοητικές λειτουργίες χαμηλού επιπέδου, όπως η ανάκληση, η κατανόηση βασικών εννοιών και η εξήγηση φαινομένων. Η διαβάθμιση προς πιο σύνθετες ερωτήσεις που οδηγούν σε ανώτερες νοητικές λειτουργίες είναι λιγότερες.

Στο παραπάνω συμπίπτουν και τα αποτελέσματα της κατηγορίας των Amidon και Hunter που δείχνουν μεγάλο ποσοστό κλειστών ερωτήσεων και στα τρία είδη εγχειριδίων. Οι σύντομες και προβλεπόμενες απαντήσεις δεν μπορούν να καλλιεργήσουν δεξιότητες σύγκρισης, διατύπωσης προσωπικών υποθέσεων και επιχειρημάτων σε συνεχή λόγο. Ωστόσο οι κλειστές ερωτήσεις είναι μέσο αξιολόγησης βασικών ικανοτήτων του μαθητή. Ο μαθητής πρέπει να αποκτήσει και να κατανοήσει τη γνώση για να μπορέσει να προβεί σε αφαιρετική και δημιουργική σκέψη.

Στην ταξινομία του Πανεπιστημίου Stanford υπερτερούν οι πραγματολογικές – περιγραφικές ερωτήσεις και έπειτα οι ερωτήσεις που καλλιεργούν την κρίση. Η πρώτη υποκατηγορία στην ουσία επιβεβαιώνει τα αποτελέσματα σε σύγκριση με τις κατηγορίες «Χαμηλές ή ανώτερες νοητικές λειτουργίες» και των Amidon και Hunter. Αυτό σημαίνει πως στόχος είναι ο μαθητής πρώτα να εμβαθύνει στη γνώση και έπειτα να τη χρησιμοποιεί για να συσχετίζει, να καταλήγει σε συμπεράσματα έπειτα από συγκρίσεις, να εφαρμόζει έννοιες και αρχές σε διάφορες καταστάσεις, να συσχετίζει αιτίες και αποτελέσματα. Αναλογικά η διαφορά μεταξύ των ερωτήσεων είναι μεγαλύτερη στο

Τετράδιο Εργασιών. Αυτό δικαιολογείται, καθώς το Τετράδιο Εργασιών χρησιμοποιείται περισσότερο ως μέσο αξιολόγησης, ανακεφαλαίωσης και εμπέδωσης της γνώσης από το Βιβλίο του Μαθητή. Το ψηφιακό βιβλίο φαίνεται αναλογικά να έχει περισσότερες πραγματολογικές ερωτήσεις σε σχέση με το Βιβλίο του Μαθητή που η διαφορά των πραγματολογικών – περιγραφικών από τις ερωτήσεις κρίσης είναι δέκα (10) ερωτήσεις. Η εξήγηση είναι πως στο ψηφιακό βιβλίο εμφανίζονται περισσότερες ερωτήσεις της πρώτης υποκατηγορίας, επειδή υπάρχουν διαφορετικά είδη πηγών που πρέπει πρώτα να κατανοηθούν επαρκώς για να γίνει η ανάλυση και η συσχέτιση μεταξύ τους ή να υπάρξει σύνθεση στοιχείων από όλες. Στο βιβλίο, από την άλλη μεριά, προβλέπονται κατά κανόνα δύο ερωτήσεις στο τέλος της ενότητας. Η μία είναι πραγματολογική και απαιτεί κατανόηση της γνώσης κυρίως από το κείμενο, ενώ η δεύτερη απαιτεί άμεσα τη χρήση των πηγών.

Στην ταξινομία του Bloom και των συνεργατών του τα ποσοστά μαρτυρούν λίγες εργασίες που καλούν τον μαθητή να παράγει κάτι νέο και να μην περιοριστεί σε γραπτό κείμενο. Οι ερωτήσεις ανάλυσης υπερτερούν στο ψηφιακό βιβλίο λόγω της ενασχόλησης με πηγές, γιατί η απάντηση απαιτεί εύρεση της κεντρικής ιδέας και σύνθεση στοιχείων βάσει βαθμού κατοχής προαπαιτούμενης προϋπάρχουσας γνώσης και αντιληπτικού επιπέδου του μαθητή. Οι ερωτήσεις γνώσης και κατανόησης σε μεγάλη πλειοψηφία επικυρώνουν αναλογικά τα αποτελέσματα των υπολοίπων κατηγοριών.

Ερωτήσεις που για να απαντηθούν απαιτούν προϋπάρχουσα εμπειρία και εξήγηση συνδέσεων ανάμεσα σε δεδομένα και παρατηρήσεις, όπως περιγράφουν στην κατηγορία τους οι Brown και Wragg δεν υπάρχει στο διδακτικό πακέτο. Δραστηριότητες τύπου πειράματος ή εξερεύνησης εκτός εγχειριδίων και τάξης, επίσης, δεν υπάρχουν. Οι μαθητές ασχολούνται κυρίως με ιδέες, ορισμούς, αιτιολογήσεις χρησιμοποιώντας τη λογική χωρίς να γίνεται επέκταση σε θέματα αξιών που εμφανίζονται και σε πολλά διδακτικά αντικείμενα.

Το ελληνικό Πρόγραμμα Σπουδών βασίζεται στον συνδυασμό διακριτών μαθημάτων και εφαρμογής Διαθεματικότητας. Στα εγχειρίδια Ιστορίας που μελετήθηκαν δίνεται μεν έμφαση στην εννοιοκεντρική προσέγγιση, οι διαθεματικές προεκτάσεις δε είναι περιορισμένες. Από τα αποτελέσματα στην ταξινομία των Brown και Wragg

διαπιστώνεται πως σε κάθε διδακτικό εγχειρίδιο οι εννοιολογικές ερωτήσεις είναι σε ποσοστό πάνω από 86%. Οι αξιακές ερωτήσεις, οι οποίες περιέχουν διαθεματικές προεκτάσεις, είναι λιγότερες. Αρκετές φορές διάφοροι σύνδεσμοι στο ψηφιακό βιβλίο, χωρίς ερωτήσεις, παρέπεμπαν απλά σε λογοτεχνικά κείμενα. Αυτό κρίνεται ως σχετικά καλή διαθεματική προέκταση, διότι σύμφωνα με τον Λεοντσίνη (1996 :226) *το ιστορικό μυθιστόρημα, με την ειδική ιστορική του διάσταση, συνεισφέρει στην ιστορική κατανόηση με το να ενισχύει τις δεξιότητες των μαθητών να προσεγγίζουν το κλίμα και το πλαίσιο μέσα στο οποίο δρουν τα ιστορικά πρόσωπα και λαμβάνουν χώρα τα ιστορικά γεγονότα. Έτσι, σε τελική ανάλυση, αυτό συμβάλλει στην κατανόηση της φύσης και του περιεχομένου της ιστορίας.* Ωστόσο, η απλή απόλαυση της ανάγνωσης έχει τα θετικά της, αλλά δεν ταιριάζει σε όλους τους μαθητές. Η ύπαρξη κάποιας ερώτησης θα μπορούσε να κινητοποιήσει και μαθητές που δεν είναι φιλιαναγνώστες.

Η Διαθεματικότητα καλύπτεται και με τα σχέδια εργασίας ή αλλιώς project, τα οποία περιλαμβάνουν, επίσης, δημιουργικές και συνθετικές εργασίες, αλλά μπορεί να λειτουργήσουν και ως εναλλακτική μορφή αξιολόγησης (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 259-260). Στο σχολικό εγχειρίδιο της ΣΤ΄ Τάξης Δημοτικού Σχολείου δεν υπάρχει τέτοια εργασία. Συνεπώς δεν εμφανίζεται άμεση προώθηση της συλλογικής δράσης των μαθητών, των διεπιστημονικών και διαθεματικών προεκτάσεων της σχολικής γνώσης και η σύνδεσή της με πραγματικές καταστάσεις που ζουν ή ενδιαφέρουν τους μαθητές (Ματσαγγούρας, 2012: 223). Οι δεξιότητες που καλλιεργούνται από τη Διαθεματικότητα θεωρούνται προϋποθέσεις για τη μελλοντική εξέλιξη των μαθητών σε διάφορους τομείς (Καλδή & Κόνσολας, 2018: 65), αντίληψη που έχει αποτελεί αντικείμενο προσοχής και μελέτης από τον ΟΟΣΑ (Καλδή & Κόνσολας, 2018: 52-23). Ο διαθεματικός χαρακτήρας ενός βιβλίου αποτελεί και κριτήριο αξιολόγησής του, όπως αναφέρθηκε στο υποκεφάλαιο 3.3, επομένως θα έπρεπε να προβλέπεται περισσότερο η σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα.

Όσον αφορά την κατανόηση των κειμένων με βάση τις παραδοχές, τα ευρήματα αποκαλύπτουν πως ο μαθητής οδηγείται στο να κατανοήσει το κείμενο μέσα από τη σύνθεση των πληροφοριών. Τέτοιοι τρόποι είναι η περίληψη, η ανακεφαλαίωση, η διατύπωση κεντρικής ιδέας. Δεν καλείται, πλην μεμονωμένων περιπτώσεων, να

οργανώσει τη σκέψη του με πίνακες, καταλόγους ή άλλες κλείδες. Στο ψηφιακό βιβλίο καλείται δύο φορές να εκφράσει προσωπικό ενδιαφέρον για κάποιο θέμα, που σημαίνει διατύπωση αυθεντικής μαθητικής ερώτησης. Απαντήσεις που δίνονται με τη συμβολή των μελών μιας ομάδας, όπως ορίζει η υποκατηγορία για την ομαδική εργασία που στηρίζει την κατανόηση και τη μάθηση, δεν υπάρχει άμεσα. Έμμεσα προβλέπεται συζήτηση μεταξύ των μαθητών της τάξης με τη συμβολή του εκπαιδευτικού.

Με βάση το περιεχόμενο και τη διαδικασία σχεδόν όλες οι ερωτήσεις για την κατανόηση των κειμένων ανήκουν στην υποκατηγορία για τον έλεγχο του νοήματος που οικοδομούν οι μαθητές, χωρίς να προβλέπονται ερωτήσεις που εστιάζουν στις στρατηγικές μάθησης. Οι τελευταίες είναι δύο στον αριθμό στο Τετράδιο Εργασιών. Η μία σχετίζεται με τη λειτουργία πυξίδας και η δεύτερη με αφορμή ένα λογοτεχνικό κείμενο απαιτεί στοιχεία για τον συγγραφέα.

Οι ερωτήσεις χωρίς ειδική προετοιμασία των μαθητών υπερέχουν. Απόρροια αυτού είναι να μην υπάρχουν δραστηριότητες με ειδική προετοιμασία, όπως προβλέπει το Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Ιστορίας (Π.Ι., 2011: 18-19). Για παράδειγμα, δεν υπάρχουν στο διδακτικό πακέτο δραστηριότητες καταγραφής μαρτυριών ζώντων ανθρώπων από τους οποίους μπορούν να πάρουν συνέντευξη οι μαθητές, καταγραφής λαογραφικών στοιχείων της περιοχής του μαθητή, σύνταξης εφημερίδας, ιστορικής έρευνας σε χώρους και αρχεία, δραματοποίησης ιστορικών καταστάσεων ή οργάνωσης θεατρικής παράστασης. Για να κατανοηθεί πόσο σημαντικό είναι να υπάρχουν τα παραπάνω, αρκεί να αναφερθεί πως μόνο η θεατρική πράξη μπορεί να μεταφέρει στο παρόν το παρελθόν γιατί εντάσσει αντικείμενα και ιστορικές πηγές στο έργο, υπάρχει η ευκαιρία για περαιτέρω διερεύνηση ενός θέματος, γίνεται χρήση σχετικής ορολογίας, μελετάται η Ιστορία από διαφορετικές οπτικές, ανακαλύπτονται κίνητρα και αίτια (Sebba, 2000: 140-144).

Οι εργασίες του Τετραδίου Εργασιών, κλειστού τύπου στο 65% του συνόλου, δύναται στο μάθημα της Ιστορίας να χρησιμοποιηθούν ως ερωτήσεις αξιολόγησης, καθώς υπάρχουν ερωτήσεις αντιστοίχισης, πολλαπλής επιλογής, συμπλήρωσης κενών, σύντομης απάντησης κ.ο.κ. (Μαυροσκούφης, 2012: 312-313). Κατά τη διαμορφωτική αξιολόγηση χρησιμοποιούνται ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής για τη διαπίστωση

κατανόησης των ιστορικών όρων (Λεοντσίνης, 1996: 143). Ωστόσο, και η άσκηση των μαθητών στην προσέγγιση και ερμηνεία υλικών καταλοίπων μπορεί να αποτελέσει νέα μορφή αξιολόγησης των μαθητών, *καθώς το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στη διαδικασία που ακολουθούν οι μαθητές για να καταλήξουν σε ιστορικές υποθέσεις ή συμπεράσματα, με βάση την ερμηνεία υλικών και γραπτών καταλοίπων και την κριτική μελέτη εναλλακτικών ιστοριογραφικών κειμένων. Με την κατάλληλη παρατήρηση και αξιολόγηση καθίστανται οι μαθητές ικανοί να αναγνωρίζουν τα δυνατά και αδύνατα σημεία τους και να εξελίσσουν τους τρόπους σκέψης και δόμησης των γνώσεων* (Νάκου, 2004: 170).

Στο ψηφιακό βιβλίο γενικότερα εμφανίζονται περισσότερο η Διαθεματικότητα και οι ερωτήσεις που καλλιεργούν ανώτερες νοητικές λειτουργίες. Ο μαθητής έχει πρόσβαση σε περισσότερα είδη πηγών με αποτέλεσμα να καλλιεργεί την ικανότητα ανάλυσης, σύνθεσης, κρίσης, παρατηρητικότητας και παρουσίασης των ευρημάτων. Οι πληροφορίες παρέχονται με διάφορα μέσα, αξιοποιείται η προϋπάρχουσα γνώση και συντίθεται η νέα γνώση.

Τα ευρήματα δεν επιβεβαιώνουν σε μεγάλο βαθμό τις αρχικές υποθέσεις πως το παιδαγωγικό περιεχόμενο των εργασιών άπτεται ανώτερων νοητικών λειτουργιών του μαθητή, προωθείται η δημιουργικότητα, η Διαθεματικότητα, η καλλιέργεια της μεταγνώσης και τα διαφοροποιημένα πλαίσια μάθησης, όπως η ομαδοσυνεργατικότητα και οι βιωματικές προσεγγίσεις. Εντοπίζεται, όμως, ευρεία χρήση διαφορετικών πηγών, η οποία δεν απαιτεί απλά μνήμη και κατανόηση, αλλά προάγει δραστηριότητες σύνθεσης, ανάλυσης και αξιολόγησης.

6.5 Συμπεράσματα

Οι απαιτήσεις του 21^{ου} αιώνα υποχρεώνουν τη διαμόρφωση μίας εκπαίδευσης η οποία εξασφαλίζει την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών μέσω μαθητοκεντρικών μεθόδων μάθησης. Το σχολείο, όμως, ως θεσμός μεταδίδει στις νεότερες γενιές τις αξίες και τον πολιτισμό των προηγούμενων γενεών (Μπάκας, 2009:47) για αυτό και στην πράξη τα αποτελέσματα δεν είναι πάντα τα επιθυμητά, παρ' όλο που η Unesco από το 1949 προχώρησε στην κατασκευή ενός κατευθυντήριου άξονα για τη βελτίωση των σχολικών

βιβλίων. Ανάμεσα στα κριτήρια ορίζονταν οι πληροφορίες, οι εικόνες και οι ασκήσεις στα βιβλία θα πρέπει να επιλέγονται με βάση το πόσο σχετικές είναι με την ανάπτυξη της γνώσης, των στάσεων και των δεξιοτήτων που είναι απαραίτητα για την αποτελεσματική ζωή στο σύγχρονο κόσμο (Μπονίδης, 2004: 21-22).

Οι δεξιότητες που πρέπει να έχει ο μαθητής ως ενήλικας για να ανταποκρίνεται στα δεδομένα του σύγχρονου κόσμου είναι η δημιουργικότητα, η καινοτόμος σκέψη και φαντασία, η κριτική σκέψη, η ομαδοσυνεργατικότητα, διερευνητικό πνεύμα και η δεξιότητα επίλυσης προβλήματος. Όλα αυτές οι δεξιότητες καλλιεργούνται μέσω δραστηριοτήτων στο σχολείο και σε κάθε μάθημα μέσω κατάλληλων ερωτήσεων. Επειδή οι ερωτήσεις κατέχουν μεγάλο μέρος της διδασκαλίας, θα πρέπει να έχουν το ανάλογο παιδαγωγικό περιεχόμενο σε σχέση με τους σκοπούς που εξυπηρετούν.

Από τις αναλύσεις στο βιβλίο Ιστορίας της ΣΤ΄ Τάξης του Δημοτικού Σχολείου διαπιστώνουμε πως οι ερωτήσεις στο Βιβλίο του Μαθητή έχουν ως περιεχόμενο την κατάκτηση και κατανόηση της γνώσης σε πρώτο στάδιο, ενώ σε δεύτερο επιδιώκουν ο μαθητής να ερευνήσει πηγές για να προβεί σε κριτική, αφαιρετική και διερευνητική σκέψη. Το Τετράδιο Εργασιών λειτουργεί περισσότερο ως μέσο αξιολόγησης των γνώσεων που έχει κατακτήσει ο μαθητής και της δυνατότητας να εφαρμόζει τη γνώση στο πλαίσιο συμπλήρωσης πινάκων και ιστορικών γραμμών.

Το εκπαιδευτικό υλικό του ψηφιακού διαδραστικού βιβλίου περιέχει ερωτήσεις κυρίως στα λογισμικά παρουσίασης και επεξεργασίας πηγών ιστορίας (έγγραφα, αποφάσεις, διηγήσεις, πίνακες, αφίσες, ενδυμασία, λογοτεχνία, προσωπικές μαρτυρίες κ.ά.) και λειτουργεί ενισχυτικά στο εγχειρίδιο του μαθητή. Οι ερωτήσεις αυτές έχουν διαβάθμιση στο παιδαγωγικό περιεχόμενο από χαμηλές νοητικές λειτουργίες στις υψηλές. Σε αυτό το σημείο πετυχαίνεται και ο στόχος της σχολικής Ιστορίας, ο μαθητής να μην αποτελεί δέκτης γνώσεων, αλλά να καλλιεργεί την ιστορική σκέψη και την ανάπτυξη ιστορικής κατανόησης.

Κανένα από τα τρία είδη εγχειριδίων δεν έχει ερωτήματα που η απάντηση τους χρειάζεται έρευνα εκτός τάξης, διδακτικές επισκέψεις και πρωτότυπη δημιουργική εργασία των μαθητών. Προβλέπεται, όμως, ο εκπαιδευτικός να εξοικονομεί χρόνο για ενασχόληση με εργασίες υψηλού νοητικού περιεχομένου (Π.Ι., 2003: 3940-3941).

Επίσης, δύναται κάποιες από τις εργασίες των εγχειριδίων να ανατίθεται κατ' οίκον, ιδίως αυτές που απαιτούν να ανατρέξουν οι μαθητές σε πηγές, με την προϋπόθεση να αξιοποιούνται στην τάξη τα ευρήματα.

Οι εργασίες, λοιπόν, αποτελούν ένα «ζωτικό» στοιχείο του σχολικού εγχειριδίου. Δεν δύναται, όμως, να καλύπτουν εξ' ολοκλήρου τις ανάγκες των μαθητών σε κάθε σημείο της χώρας. Για το λόγο αυτό, ο εκπαιδευτικός οφείλει να μελετά τη διδακτική λειτουργικότητα των ερωτήσεων για να διαπιστώνει ποιες από αυτές άπτονται των σκοπών της μάθησης και των στόχων της διδασκαλίας που προγραμματίζει κάθε φορά με βάση τις ανάγκες και το επίπεδο των μαθητών.

Δεν αρκεί το εκπαιδευτικό υλικό, αλλά απαιτείται και σωστή καθοδήγηση από τον εκπαιδευτικό και με τη συνδρομή του μαθητή μπορεί να τον οδηγήσει να κινηθεί σε επόμενο εξελικτικό στάδιο μάθησης (Κουλουμπαρίτση, 2015: 42). Σε προέκταση αυτό σημαίνει πως, ακόμη κι αν το βιβλίο δεν παρέχει πάντα εργασίες που άπτονται των ενδιαφερόντων και των αναγκών του μαθητή, ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα με αφορμή κάποιο θέμα μιας ενότητας ή μια ερώτηση να κάνει προεκτάσεις και να πετύχει τους στόχους που απαιτούνται. Για να επιτευχθεί το τελευταίο, χρειάζεται γνώση του πως θα κάνει τις κατάλληλες ερωτήσεις και με ποια κριτήρια.

Το Τετράδιο Εργασιών λειτουργεί ως μέσο αξιολόγησης του μαθητή, εντούτοις δεν είναι αποτελεσματικό παιδαγωγικά ο μαθητής να αξιολογείται μόνο στο τέλος της ενότητας. Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να μεριμνά να αξιολογεί τον μαθητή και κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας ώστε με τον έλεγχο να καταλήγει σε διαπιστώσεις για την πορεία της διδασκαλίας και αν οι μαθητές είναι σε πορεία κατάκτησης των στόχων ή χρειάζεται τροποποίηση των μεθόδων του (Χ. Κωνσταντίνου & Ι. Κωνσταντίνου, 2017: 168). Αυτό επιτυγχάνεται με τη διαμορφωτική αξιολόγηση που αποβλέπει στη συνεχή και συστηματική επίβλεψη της επίδοσης του μαθητή με τα κατάλληλα μέσα (Κουλουμπαρίτση, 2018: 12· Κωνσταντίνου, 2006: 18). Με όποια τεχνική, προφορική ή γραπτή, κι αν πραγματοποιηθεί η αξιολόγηση, ο εκπαιδευτικός θα χρησιμοποιήσει ερωτήσεις. Επομένως, ο σχεδιασμός κατάλληλων ερωτήσεων έχει καθοριστικό ρόλο στην αξιολόγηση. Η γνώση των ταξινομιών βοηθά τον εκπαιδευτικό να κατασκευάζει κατάλληλες ερωτήσεις ανάλογα με τον στόχο μάθησης.

Θα ήταν εποικοδομητικό ο μαθητής να κάνει ιστορική έρευνα και εκτός σχολικής αίθουσας ώστε να καλλιεργηθεί περισσότερο η περιέργεια και το διερευνητικό πνεύμα. Στην σημερινή κοινωνία των τεχνολογικών εξελίξεων δεν αμφισβητείται η χρήση της τεχνολογίας με προϋποθέσεις στη μάθηση. Τα εκπαιδευτικά λογισμικά και η διαδραστικότητα του ψηφιακού βιβλίου είναι χρήσιμα σε περιπτώσεις που ο μαθητής δεν μπορεί να επεξεργαστεί δια ζώσης πηγές ή να επισκεφθεί κάποιο μουσείο ή εκπαιδευτικό ίδρυμα. Σε περιπτώσεις που υπάρχει η εναλλακτική της δια ζώσης εμπειρίας, ο μαθητής θα κατανοήσει την ιστορική έρευνα, όταν ο ίδιος ερευνήσει και έρθει σε επαφή με τις πραγματικές πηγές και τα ιστορικά κατάλοιπα ή επισκεφθεί χώρο ιστορικής αξίας. Είναι σημαντικό τα βιβλία να θέτουν ερωτήματα που η απάντηση βρίσκεται εκτός σχολικής αίθουσας.

Οι ερωτήσεις στα σύγχρονα σχολικά εγχειρίδια της ιστορίας θα πρέπει να προωθούν τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης. Πρόκειται για μία ολιστική προσέγγιση του πως μαθαίνει ο μαθητής. Η διαθεματική προσέγγιση συνάδει με τον βιοπαιδαγωγισμό· την αξιοποίηση της τεχνολογικής, κοινωνικής, γλωσσικής και αριθμητικής δεξιότητας ως βασικές για τη μάθηση σε συνδυασμό με τις Νευροεπιστήμες και το παιδαγωγικό περιβάλλον (Αλαχιώτης & Καρατζιά-Σταυλιώτη, 2009: 133). Επομένως, κρίνεται αναγκαίο στα μελλοντικά εγχειρίδια να συμπεριλαμβάνονται εργασίες μέσω των οποίων ο μαθητής δεν θα αποκτά τη γνώση κατακερματισμένα, αλλά σε ένα ενιαίο πλαίσιο που θα κατανοεί την έννοια της ιστορικότητας, θα αντιλαμβάνεται τη συνέχεια στον χρόνο και τις μεταβολές που συμβαίνουν στο χώρο και στον χρόνο.

Ο μαθητής πρέπει να κατανοήσει τα γεγονότα και τις εξελίξεις από την τοπική Ιστορία και να φτάσει σε παγκόσμιες διαστάσεις ώστε να οριοθετήσει τον εαυτό του και να αντιληφθεί πόσο σημαντική είναι η ενεργός πολιτειότητα. Κρίνεται σκόπιμο να αλλάζει το περιεχόμενο των εργασιών ή να εμπλουτίζεται σε ηλεκτρονική μορφή σε τακτά χρονικά διαστήματα, ώστε να ακολουθεί τις αλλαγές στην κοινωνία και τις ανάγκες των μαθητών. Η χρήση ενός και μοναδικού βιβλίου στη διδασκαλία και ιδιαίτερα της Ιστορίας δεν μπορεί να εξελίξει τον μαθητή σε κριτικό μελετητή ιστορικών γεγονότων.

Η συγγραφή ενός καλού σχολικού εγχειριδίου Ιστορίας δεν απαιτεί μόνο καλούς ιστορικούς που θα συμβάλουν στην κατάλληλη συγγραφή ιστορικής γνώσης, αλλά και καλούς παιδαγωγούς που θα συμβάλλουν με την κατασκευή κατάλληλων ερωτήσεων και εργασιών να επιτευχθούν οι στόχοι και οι διαδικασίες μάθησης με κατάλληλο παιδαγωγικό περιεχόμενο. Από την άλλη, χρειάζεται και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ώστε να επικαιροποιηθούν οι γνώσεις τους στην διδακτική και παιδαγωγική τους κατάρτιση για να είναι αποτελεσματικότεροι.

Η παρούσα ερευνητική εργασία είχε ως σκοπό να αναδείξει τον ρόλο και το παιδαγωγικό περιεχόμενο των εργασιών, μεγάλο ποσοστό των οποίων έχει τη μορφή ερώτησης, στο σχολικό βιβλίο της Ιστορίας της ΣΤ΄ Τάξης Δημοτικού Σχολείου. Τα ευρήματα έδειξαν πως οι εργασίες είναι κυρίως κλειστού τύπου, προάγουν τη γνώση, την κατανόηση και απευθύνονται σε χαμηλές νοητικές λειτουργίες. Στην περίπτωση της επεξεργασίας των πηγών οι ερωτήσεις είναι ανάλυσης και καλλιεργούν δεξιότητες κρίσης και αξιολόγησης των μαθητών. Οι ερωτήσεις αποτελούν ένα διδακτικό εργαλείο ή διδακτική τεχνική που χρησιμοποιείται στη διδασκαλία για την αξιοποίηση κειμένων, εικόνων, οπτικοακουστικού υλικού, για την αξιολόγηση του μαθητή αλλά και για την δημιουργία προϋποθέσεων εκδήλωσης της παρατηρητικότητας, τη δημιουργικής περιέργειας και του διερευνητικού ενδιαφέροντος στους μαθητές. Η γνώση των ταξινομιών των ερωτήσεων είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να διευκολύνεται ο εκπαιδευτικός να αξιολογεί τη λειτουργικότητα των ερωτήσεων στα σχολικά εγχειρίδια, να οργανώνει τη διδασκαλία, να θέτει στόχους και εν τέλει να επιλέγει ποιες ερωτήσεις του βιβλίου θα χρησιμοποιήσει και ποιες πρέπει να κατασκευάσει ο ίδιος ώστε να προσφέρει μαθησιακές εμπειρίες με νόημα στους μαθητές. Επιδίωξη της ερευνήτριας είναι, τέλος, οι διαπιστώσεις της εργασίας να αποτελέσουν ανατροφοδότηση και να αξιοποιηθούν τόσο από τους εκπαιδευτικούς, όσο και από σχετικούς ερευνητές του θέματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Αγγελάκος, Κ.**, (2004). Η διαθεματικότητα και τα «νέα» προγράμματα σπουδών της υποχρεωτικής εκπαίδευσης: Κριτική προσέγγιση μιας ασύμβατης σχέσης. Στο: Κ. Αγγελάκος & Γ. Κόκκινος (επιμ.), *Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και η διδασκαλία της Ιστορίας με τη χρήση πηγών*, (σ. 43-53). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Αγγέλη, Β.** (2012). *Αξιολόγηση των εργασιών στα σχολικά εγχειρίδια της Ιστορίας Β' και Γ' Γυμνασίου: Διερεύνηση του βαθμού επίτευξης των διδακτικών στόχων*. (Διδακτορική διατριβή, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων). Διαθέσιμο από τη βάση δεδομένων του Ιδρυματικού Αποθετηρίου «Ολυμπιάς» <http://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/5757>
- Αγγέλη, Β.** (2013). *Εκπαιδευτική αξιολόγηση: Από τη θεωρία στην τάξη. Αξιολόγηση των εργασιών στα σχολικά εγχειρίδια της Ιστορίας Β' και Γ' Γυμνασίου*. Ιωάννινα: Τυπογραφείο Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
- Αθανασίου, Λ.** (2000). *Αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή στο σχολείο και του διδακτικού έργου*. Ιωάννινα: [χ.ό.].
- Αθανασίου, Λ.** (2007). *Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις Επιστήμες της Αγωγής: ποσοτικές και ποιοτικές προσεγγίσεις*. Ιωάννινα: Εφύρα.
- Αλαχιώτης, Ν. Σ., & Καρατζιά – Σταυλιώτη, Ε.** (2009). *Διαθεματική και Βιοπαιδαγωγική θεώρηση της μάθησης και της αξιολόγησης*. Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη.
- Ανδρέου, Α.** (2008). *Η διδακτική της Ιστορίας στην Ελλάδα και η έρευνα στο σχολικά εγχειρίδια*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ανδρέου, Α., & Κασβίκης, Κ.** (2008). Το μετέωρο βήμα της σχολικής ιστορίας στα νέα εγχειρίδια για το Δημοτικό Σχολείο. Στο: Α. Ανδρέου (επιμ), *Η διδακτική της Ιστορίας στην Ελλάδα και η έρευνα στο σχολικά εγχειρίδια*, (σσ. 81-128). Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Βαϊνός, Κ.** (1998). *Η ερώτηση ως μέσο αγωγής και σκέψης. Αποδεικτική απόπειρα με ιδιαίτερη έμφαση στη διδασκαλία του μαθήματος των μαθηματικών*. Αθήνα: Gutenberg.
- Βέικου, Χ., Βαρέση, Ε., & Πατούνα, Α.** (2008). Παιδαγωγικό πλαίσιο: Περιεχόμενο σπουδών και διδακτική πράξη. Στο *Η ποιότητα στην εκπαίδευση. Έρευνα για την αξιολόγηση ποιοτικών χαρακτηριστικών του συστήματος Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*, (σελ. 89-196). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Ανακτήθηκε από: http://www.pi-schools.gr/programs/erevnes/index_axiol.php
- Βώρος, Φ. Κ.** (1988). *Τρόποι σπουδής και διδασκαλίας της Ιστορίας*. Αθήνα : Δημ. Ν. Παπαδήμα.
- Γατσωτής, Π.** (2004). Η διδακτική προσέγγιση της «Νέας Ιστορίας» με τη χρήση ιστοριογραφικών έργων. Στο Κ. Αγγελάκος & Γ. Κόκκινος (επιμ.), *Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και η διδασκαλία της Ιστορίας με τη χρήση πηγών*, (σσ. 133-148). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γιοκαρίνης, Κ. Ν.** (1995). *Η τεχνική των ερωτήσεων στη διδακτική πράξη και την αξιολόγηση*. Κατερίνη: Επέκταση.
- Δημητριάδης, Σ. Ν.** (2015). *Θεωρίες μάθησης και εκπαιδευτικό λογισμικό*. Θεσσαλονίκη: Τζιόλα.
- Δημητριάδου, Κ.** (2016). *Νέοι Προσανατολισμοί της διδακτικής. Προσαρμογή της διδασκαλίας στις εκπαιδευτικές προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Δημητρόπουλος, Ε. Γ.** (2001). *Εκπαιδευτική αξιολόγηση. Η αξιολόγηση του μαθητή. Θεωρία – Πράξη – Προβλήματα*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Δημητρόπουλος, Ε. Γ.** (2010). *Εκπαιδευτική αξιολόγηση. Η αξιολόγηση της εκπαίδευσης και του εκπαιδευτικού έργου*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Ζαγκότας, Β.** (2016). *Η πολυαισθητηριακή δύναμη της εικόνας στη διδακτική διαδικασία. Έρευνα στο σχολικό εγχειρίδιο Ιστορίας της ΣΤ' Τάξης του Δημοτικού Σχολείου*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Ηλιοπούλου, Ι.** (2006). Η θεωρία του Jörn Rüsen για την ιστορική συνείδηση. Στο: Γ. Κόκκινος, Γ. & Ε. Νάκου (επιμ.). *Προσεγγίζοντας την ιστορική εκπαίδευση στις αρχές του 21ου αιώνα*, (σσ. 73-104). Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Θεοφιλίδης, Χ.** (1988). *Η τέχνη των ερωτήσεων*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής,** (2017). *Προδιαγραφές Αξιολόγησης Αιτημάτων Έγκρισης Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων - Δραστηριοτήτων και Εκπαιδευτικού Υλικού*. Αθήνα: Ι.Ε.Π.. Ανακτήθηκε από: http://iep.edu.gr/images/IEP/XRISIMA/2018-03-26_prodiagrafes_aksiologisis_ekp_program_drastiriot_ekpaid_ylikou.pdf
- Κάββουρα, Δ.** (2011). *Διδακτική της Ιστορίας. Επιστήμη, διδασκαλία, μάθηση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κάββουρα, Δ.** (2004). Ιστορικές πηγές και περιβάλλοντα μάθησης Ιστορίας με χρήση Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας. Στο: Κ. Αγγελάκος & Γ. Κόκκινος (επιμ.), *Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και η διδασκαλία της Ιστορίας με τη χρήση πηγών*, (σσ.193-211). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Καλδή, Σ. Ε., & Κόνσολας, Μ. Ν.** (2018). *Διδακτική μέθοδος project και διαθεματικότητα: Θεωρία, έρευνα και πράξη*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Καρατζιά-Σταυλιώτη, Ε., & Λαμπρόπουλος Χ.** (2006). *Αξιολόγηση, αποτελεσματικότητα και ποιότητα στην εκπαίδευση. Εκπαιδευτικός σχεδιασμός και οικονομία*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κασσωτάκης, Μ.** (2013). *Η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών, Θεωρητικές προσεγγίσεις και πρακτικές εφαρμογές*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κατσαρού, Ε., & Δεδούλη, Μ.** (2008). *Επιμόρφωση και αξιολόγηση στο χώρο της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι.. Ανακτήθηκε από: http://www.pi-schools.gr/programs/epim_stelexoi/epim_yliko/book5.pdf
- Καψάλης, Α.** (2015). *Παιδαγωγική ψυχολογία*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Καψάλης, Α., & Νημά, Ε.** (2015). *Σύγχρονη διδακτική*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Καψάλης, Α., & Χανιωτάκης, Ν.** (2015). *Εκπαιδευτική αξιολόγηση*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Καψάλης, Α., & Χαραλάμπους, Δ.** (2008). *Σχολικά εγχειρίδια. Θεσμική εξέλιξη και σύγχρονη προβληματική*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κόκκινος, Γ.** (2003). *Επιστήμη, ιδεολογία, ταυτότητα, το μάθημα της ιστορίας στον αστερισμό της υπερεθνικότητας και της παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Κόκκινος, Γ.** (2004). Θεωρητικά ζητήματα ανάλυσης ιστορικών πηγών, (σσ. 57-80). Στο: Κ. Αγγελάκος & Γ. Κόκκινος (επιμ.), *Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και η διδασκαλία της Ιστορίας με τη χρήση πηγών*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κόκκινος, Γ.** (2006). *Διδακτικές προσεγγίσεις στο μάθημα της Ιστορίας. Για μια νέα διδακτική μεθοδολογία στην υπηρεσία της κριτικής ιστορικής σκέψης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κόκκινος, Γ., & Νάκου, Ε.** (2006). *Προσεγγίζοντας την ιστορική εκπαίδευση στις αρχές του 21^{ου} αιώνα*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κολιόπουλος, Ι., Μιχαηλίδης, Ι., Καλλιανιώτης, Α. & Μηνάογλου, Χ.** (2015). *Ιστορία ΣΤ' Δημοτικού. Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου. Τετράδιο εργασιών*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».
- Κολιόπουλος, Ι., Μιχαηλίδης, Ι., Καλλιανιώτης, Α. & Μηνάογλου, Χ.** (2016). *Ιστορία ΣΤ' Δημοτικού. Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου. Βιβλίο δασκάλου*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».
- Κολιόπουλος, Ι., Μιχαηλίδης, Ι., Καλλιανιώτης, Α. & Μηνάογλου, Χ.** (2016). *Ιστορία ΣΤ' Δημοτικού. Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου. Βιβλίο μαθητή*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».
- Κουλουμπαρίτση, Α. Χ.** (2003). *Η κατανόηση στο Αναλυτικό Πρόγραμμα στα σχολικά βιβλία και στη Διδακτική Πράξη: Συστημική Συσχέτιση και Αξιολόγηση. Εφαρμογές στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κουλουμπαρίτση, Α. Χ.** (2004). Το αναλυτικό πρόγραμμα ως θεωρία και ως πράξη με νόημα. Στο Γ. Μπαγάκης (επιμ.), *Ο εκπαιδευτικός και το αναλυτικό πρόγραμμα*, (σσ. 91-99). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κουλουμπαρίτση, Α. Χ.** (2011). *Αναλυτικό πρόγραμμα και διδακτικός σχεδιασμός. Θεωρητικές αναζητήσεις και παραδείγματα εφαρμογών από το σχολείο*. Αθήνα: Γρηγόρης.

- Κουλουμπαρίτση, Α. Χ.** (2015). *Το σχολικό βιβλίο, σχεδιασμός – διδασκαλία – αξιολόγηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κουλουμπαρίτση, Α. Χ.** (2018). *Αξιολογώ και μαθαίνω. Πρακτικός οδηγός για τη διαμορφωτική αξιολόγηση του μαθητή στην τάξη*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κουνέλη Ε.,** (2006). Οι νέες τεχνολογίες στη διδασκαλία της Ιστορίας ή αλλιώς το ψηφιακό μέλλον της Ιστορίας. Στο: Γ. Κόκκινος & Ε. Νάκου (επιμ.), *Προσεγγίζοντας την ιστορική εκπαίδευση στις αρχές του 21ου αιώνα*, (σσ. 497-525). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κωνσταντίνου, Χ.** (2002). Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τ. 7, 37-51.
- Κωνσταντίνου, Χ.** (2004). *Η πρακτική του εκπαιδευτικού στην παιδαγωγική επικοινωνία. Ο αυταρχισμός ως κυρίαρχο γνώρισμα της υπαρκτής σχολικής πραγματικότητας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κωνσταντίνου, Χ.** (2005). *Σχολική πραγματικότητα και κοινωνικοποίηση του μαθητή. Σκιαγράφηση των κοινωνικοποιητικών μηνυμάτων του σχολείου και των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κωνσταντίνου, Χ.** (2006). *Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή ως παιδαγωγική λογική και σχολική πρακτική*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κωνσταντίνου, Χ.** (2015). *Το καλό σχολείο, ο ικανός εκπαιδευτικός και η κατάλληλη αγωγή ως παιδαγωγική θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κωνσταντίνου, Χ. Ι., & Κωνσταντίνου, Ι. Χ.** (2017). *Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση. Η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου, του εκπαιδευτικού και του μαθητή ως θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κωνσταντίνου, Χ., & Μίχος, Ν.** (1997). *Η ποιότητα των ερωτήσεων και της παιδαγωγικής επικοινωνίας στη μαθησιακή διαδικασία*, Επιστημονική Επετηρίδα Π.Τ.Δ.Ε, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, σσ. 207-243.
- Κωσταρίδου-Ευκλείδη, Α.** (2005). *Μεταγνωστικές διεργασίες και αυτο-ρύθμιση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Λεοντσίνης, Γ.** (1996). *Διδακτική της Ιστορίας: γενική–τοπική ιστορία και περιβαλλοντική εκπαίδευση*. Αθήνα: [χ.ό.].
- Ματσαγγούρας, Η. Γ.** (2012). *Η Διαθεματικότητα στη σχολική γνώση. Εννοιοκεντρική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Ματσαγγούρας, Η. Γ.** (2004). Η διαθεματικότητα στα αναλυτικά προγράμματα: Θεωρία και πράξη. Στο: Στο: Γ. Μπαγάκης (επιμ.), *Ο εκπαιδευτικός και το αναλυτικό πρόγραμμα*, (σσ. 53-68). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μαυροσκούφης, Δ. Κ.** (2012). *Αναζητώντας τα ίχνη της ιστορίας: ιστοριογραφία, διδακτική μεθοδολογία και ιστορικές πηγές*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Μπαγάκης, Γ.** (2004). *Ο εκπαιδευτικός και το αναλυτικό πρόγραμμα*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπάκας, Θ.** (2009). *Οι αλλαγές και οι αντιστάσεις στην εκπαίδευση, Παιδαγωγική Θεωρία και Πράξη, τ. 3*, σελ. 47-56.
- Μπαμπινιώτης, Γ.** (1998). *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Επανεκτύπωση Α΄ έκδοσης. Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.: Αθήνα.
- Μπιρμπίλη, Μ.** (2015). *Προς μια Παιδαγωγική του διαλόγου: η σημασία και ο ρόλος των ερωτήσεων στην προσχολική εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Σοφία.
- Μπονίδης, Κ. Θ.** (2004). *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας. Διαχρονική εξέταση της σχετικής έρευνας και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπονίδης, Κ.** (2015). Η έρευνα και η αξιολογική έρευνα των σχολικών βιβλίων: το πεδίο, οι διαστάσεις και το μεθοδολογικό ζήτημα. Στο Α. Κουλουμπαρίτση (επιμ.), *Το σχολικό βιβλίο, σχεδιασμός – διδασκαλία – αξιολόγηση*, (σσ. 110-142). Αθήνα: Γρηγόρης.
- Νάκου, Ε.** (2000). *Τα παιδιά και η Ιστορία. Ιστορική σκέψη, γνώση και ερμηνεία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Νάκου, Ε.** (2004). Η χρήση υλικών καταλοίπων στο μάθημα της Ιστορίας. Στο: Κ. Αγγελάκος & Γ. Κόκκινος (επιμ.), *Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και η διδασκαλία της Ιστορίας με τη χρήση πηγών*, (σσ. 159-183). Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Νάκου, Ε.** (2006). Διδακτική της Ιστορίας, υλικός πολιτισμός και μουσεία. Στο: Γ. Κόκκινος & Ε. Νάκου (επιμ), *Προσεγγίζοντας την ιστορική εκπαίδευση στις αρχές του 21^{ου} αιώνα*, (σ. 279-311). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Νικολάου, Σ.-Μ.** (2008). *Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Εκπαίδευση και οι ενέργειες της Ελλάδας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Νικολάου, Σ.-Μ.** (2009). *Κοινωνικοποίηση στο σχολείο. Έρευνα στα σχολικά εγχειρίδια του γλωσσικού μαθήματος ΣΤ' του Δημοτικού Σχολείου*. Αθήνα: Gutenberg.
- Νικολάου, Σ.-Μ., Ελευθεράκης, Θ., Καλεράντε, Ε., Γιαβρίμης, Π. & Κουστουράκης, Γ.** (2018). *Νέες Προκλήσεις στην Εκπαίδευση και τη Δημοκρατία: Κοινωνιολογικές και Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις της Δημοκρατικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Gutenberg.
- Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών.** (2008). *Κριτήρια και αξιοποίησης εκπαιδευτικού υλικού*. Ο.Ε.Π.ΕΚ.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.** (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για την υποχρεωτική εκπαίδευση, Τόμος Α', Φ.Ε.Κ. τεύχος Β'.*
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.** (2003). *Γενικές προδιαγραφές και κριτήρια αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού. τ. γ', Τεύχος Γ'.* Αθήνα: Π.Ι. Ανακτήθηκε από: http://www.pi-schools.gr/prok_ekp_ylikou_03/General Specs.pdf
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.** (2011). *Πιλοτική σχεδίαση και εφαρμογή διδακτικού υλικού στον τομέα της Ιστορίας. Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών για την Ιστορία.* Ανακτήθηκε από: http://www.pi-schools.gr/content/index.php?lesson_id=8
- Παπαλεοντίου-Λουκά, Ε.** (2010). *Μεταγνώση: θεωρία και πράξη. Στρατηγικές απόκτησης, επεξεργασίας και διαχείρισης της γνώσης*. Αθήνα: Θυμάρι.
- Πασιαρδής, Π., & Πασιαρδή, Γ.** (2006). *Αποτελεσματικά σχολεία: Πραγματικότητα ή ουτοπία*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Πηγιάκη, Π.** (1999). *Προετοιμασία, σχεδιασμός και αξιολόγηση της διδασκαλίας: διδακτική μεθοδολογία*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Συμβούλιο της Ευρώπης – Επιτροπή Υπουργών** (2001). *Σύσταση Rec(2001)15 σχετικά με τη διδασκαλία της ιστορίας στην Ευρώπη του εικοστού πρώτου αιώνα*, ελληνική

μετάφραση.

Ανακτήθηκε

από:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804b79e0>

- Ταρατόρη-Τσακαλίδου, Ε.** (2015). *Σχολική αξιολόγηση*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Τσιβάς, Α.** (2007). Τα εγχειρίδια ιστορίας ως εργαλεία ιστορικού εγγραμματισμού: Η περίπτωση του εγχειριδίου Ιστορίας ΣΤ' Δημοτικού, Στα νεότερα και σύγχρονα χρόνια. Στο: Η. Γ. Ματσαγούρας (επιμ.), *Σχολικός εγγραμματισμός: λειτουργικός, κριτικός, επιστημονικός*, (σσ. 583-594). Αθήνα: Γρηγόρης.
- Φίλιας, Β.** (1996). *Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών*. Αθήνα: Gutenberg.
- Φλουρής, Γ.** (1995). *Αναλυτικά Προγράμματα για μία νέα εποχής την εκπαίδευση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Φλουρής, Γ.** (2005). *Η αρχιτεκτονική της διδασκαλίας και η διαδικασία της μάθησης*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Φρυδάκη, Ε.** (2009). *Η διδασκαλία στην τομή της νεωτερικής και μετανεωτερικής σκέψης*. Αθήνα: Κριτική.
- Φύκαρης, Ι.** (2008). *Οι κατ' οίκον εργασίες ως διδακτική στρατηγική. Θεωρητική προσέγγιση και εμπειρική διερεύνηση*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Χατζηδήμου, Δ. Χρ.** (2001). *Οι κατ' οίκον εργασίες των μαθητών. Μία ερευνητική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Bartošová, I. K., Plovajková, A. & Podnecká, T.** (2015). Development of Reading Literacy Based on the Work of Textbooks (Workbooks), 5th ICEEPSY International Conference on Education & Educational Psychology, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol. 171, 668 – 679. doi: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042815002062?via%3Dihub>

- Brown, G., & Wragg, E. C.** (1993). *Questioning*. London and New York: Routledge.
- Bundsgaard, J., & Hansen T. I.** (2011). Evaluation of learning materials: A holistic framework. *Journal of Learning Design*, 4 (4), 31-44.
doi: <http://dx.doi.org/10.5204/jld.v4i4.87>
- Fines, J.** (1983). *Teaching history*. Edinburgh: Holmes McDougall.
- Hopkins, D.** (1989). *Evaluation for school development*. Milton Keynes / England, Philadelphia: Open University Press.
- McKenzie, J.** (1997). *The question is the answer. Creating research programs for an age of Information*. Retrieved from: <http://questioning.org/Q6/question.html>
- Stufflebeam, D. L.** (1971). *The Relevance of the CIPP Evaluation Model for educational accountability*. Annual meeting of the American Association of School Administrators. Atlantic City, N.J. Retrieved from: <https://eric.ed.gov/?id=ED062385>
- Tyler, R. W.** (1971). *Basics principles of curriculum and instruction*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Papert, S.** (2000). *The future of school*. Retrieved from: <http://www.papert.org/articles/freire/freirePart1.html>

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ

- Cole, M., & Cole, S. R.** (2002). *Η ανάπτυξη των παιδιών. Γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη κατά την νηπιακή και μέση παιδική ηλικία*, (μτφ. Μ. Σόλμαν). Τόμος Α΄. Αθήνα: τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός. (έτος έκδοσης του πρωτοτύπου 1996).
- Cohen, L., & Manion L.** (1994). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας* (μτφ. Χ. Μητσοπούλου & Μ. Φιλοπούλου). Αθήνα: Μεταίχμιο. (έτος έκδοσης του πρωτοτύπου 1994).
- Craig, G., & Baucum, D.** (2007). *Η ανάπτυξη του ανθρώπου* (μτφ. Ά. Ιωαννίδου). Τόμος Α΄. Αθήνα: Παπαζήση. (έτος έκδοσης του πρωτοτύπου 2002).

- Lee, P.** (2006). Προσεγγίζοντας την έννοια της ιστορικής παιδείας (μτφ. Ε. Νάκου). Στο: Γ. Κόκκινος & Ε. Νάκου (επιμ), *Προσεγγίζοντας την ιστορική εκπαίδευση στις αρχές του 21^{ου} αιώνα.*, (σσ. 37-70). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- MacBeath, J., Schratz, M., Meuret, D. & Jacobsen, L.** (2005). *Η αυτοαξιολόγηση στο ευρωπαϊκό σχολείο. Πώς άλλαξαν όλα.* (μτφ. Μ. Δεληγιάννη). Αθήνα: Μεταίχμιο. (έτος έκδοσης του πρωτοτύπου 2000).
- Moniot, H.** (2002). *Η Διδακτική της Ιστορίας* (μτφ. Ε. Κάννερ). Αθήνα: Μεταίχμιο. (έτος έκδοσης του πρωτοτύπου 1993).
- Noiriel, G.** (2005). *Τι είναι η σύγχρονη ιστορία;* (μτφ. Μ. Κορασίδου). Αθήνα: Gutenberg. (έτος έκδοσης του πρωτοτύπου 1998).
- Sebba, J.** (2000). *Ιστορία για όλους. Διδακτικές προτάσεις για το μάθημα της Ιστορίας στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο* (μτφ. Μ. Καβαλιέρου). Αθήνα: Μεταίχμιο. (έτος έκδοσης του πρωτοτύπου 1997).
- Simons, H.** (2004). Επιστροφή στις αξίες: Αναλυτικά προγράμματα και αξιολόγηση για τον 21^ο αιώνα (μτφ. Μ. Δεληγιάννη). Στο: Γ. Μπαγάκης (επιμ.), *Ο εκπαιδευτικός και το αναλυτικό πρόγραμμα*, (σσ. 25-40). Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πιλοτική έρευνα

E: Ερευνήτρια

K1: Κωδικογράφος 1: Ελένη Πιστιόλη, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, PhD Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

K2: Κωδικογράφος 2: Ευανθία Ναλπαντίδου, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, MEd Πανεπιστημίου Λευκωσίας

Συγκρίσεις Βιβλίο του Μαθητή

Πίνακας παραρτήματος 1

		E	K1	K2	E	K1	K2
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Χαμηλές νοητικές λειτουργίες			Ανώτερες νοητικές λειτουργίες		
1	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;				1	1	1
2	Να σχολιάσετε τις απόψεις του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.				1	1	1
3	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή και ποια του Ρήγα;	1	1	1			
4	Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.				1	1	1
5	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε				1	1	1

	τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.						
6	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.	1	1	1			
7	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;	1	1	1			
8	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;	1	1	1			
9	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;	1	1	1			
10	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσχετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;				1	1	1
11	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.				1	1	1
12	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;	1	1	1			
13	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;	1	1	1			
14	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που περιέχονται στην Πηγή 1.				1	1	1

15	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;	1	1	1			
----	---	---	---	---	--	--	--

Πίνακας παραρτήματος 2

		E	K1	K2	E	K1	K2
		Amidon και Hunter					
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Κλειστές			Ανοιχτές		
1	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;				1	1	1
2	Να σχολιάσετε τις απόψεις του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.				1	1	1
3	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή και ποια του Ρήγα;	1	1	1			
4	Για ποιους Λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.				1	1	1
5	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.				1	1	1
6	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη	1	1	1			

	Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.						
7	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;	1	1	1			
8	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;	1	1	1			
9	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;				1	1	1
10	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;				1	1	1
11	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.				1	1	1
12	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;	1	1	1			
13	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;	1	1	1			
14	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που				1	1	1

	περιέχονται στην Πηγή 1.						
15	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;	1	1	1			

Πίνακας παραρτήματος 3

		E	K1	K2	E	K1	K2	E	K1	K2	E	K1	K2
Πανεπιστήμιο Stanford													
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Πραγματολογικές – περιγραφικές			Διερευνητικές			Ερωτήσεις που καλλιεργούν την κρίση			Ερωτήσεις με αποκλίνουσα σκέψη		
1	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;							1	1	1			
2	Να σχολιάσετε τις απόψεις του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.							1	1	1			
3	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή και ποια του Ρήγα;	1	1	1									
4	Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.							1	1	1			
5	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.							1	1	1			
6	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις	1	1	1									

	σημειώσετε στο χάρτη.												
7	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;	1	1	1									
8	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;						1	1	1				
9	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;						1	1	1				
10	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;						1	1	1				
11	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.						1	1	1				
12	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;	1	1	1									
13	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;	1	1	1									
14	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που περιέχονται στην Πηγή 1.						1	1	1				
15	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;	1	1	1									

Πίνακας παραρτήματος 4

		E	K1	K2	E	K1	K2	E	K1	K2
		Brown και Wragg								
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Εννοιολογικές			Εμπειρικές			Αξιακές		
1	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;	1	1	1						
2	Να σχολιάσετε τις απόψεις του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.							1	1	1
3	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή και ποια του Ρήγα;	1	1	1						
4	Για ποιους Λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.							1	1	1
5	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.	1	1	1						
6	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.	1	1	1						
7	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;	1	1	1						
8	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;							1	1	1
9	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;	1							1	1
10	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;	1	1	1						
11	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.							1	1	1
12	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;	1	1	1						
13	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;							1	1	1
14	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που							1	1	1

	περιέχονται στην Πηγή 1.									
15	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;	1	1	1						

Πίνακας παραρτήματος 5

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Bloom																		
		Ε	Κ	Κ	Ε	Κ	Κ	Ε	Κ	Κ	Ε	Κ	Κ	Ε	Κ	Κ	Ε	Κ	Κ	
		1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	
		ΓΝΩ	ΚΑΤ	ΕΦΑ	ΑΝΑ	ΣΥΝ	ΑΞΙΟ	ΣΗ	ΑΝΟ	ΡΜΟ	ΛΥΣ	ΘΕΣ	ΛΟΓΗ	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	
		Η	ΗΣΗ	ΓΗ	Η	Η	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	ΣΗ	
1	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;																	1	1	1
2	Να σχολιάσετε τις απόψεις του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.										1	1	1							
3	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή και ποια του Ρήγα;	1	1										1							
4	Για ποιους Λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.											1	1	1						
5	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.											1	1	1						
6	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.	1	1	1																
7	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;	1	1	1																
8	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;								1	1	1									
9	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;								1		1									
10	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό												1	1	1					

	Κοραή και ποια του Ρήγα;																			
4	Για ποιους Λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.							1	1	1										
5	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.							1	1	1										
6	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.	1	1	1																
7	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;							1	1	1										
8	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;							1	1	1										
9	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;							1	1	1										
10	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που							1	1	1										

	εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;																			
11	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.							1	1	1										
12	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;							1	1	1										
13	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;							1	1	1										
14	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που περιέχονται στην Πηγή 1.							1	1	1										
15	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;							1	1	1										

Πίνακας παραρτήματος 7

		E	K1	K2	E	K1	K2
Με βάση το περιεχόμενο και τη διαδικασία							
Κουλουμπαρίτση							
<u>A/A</u>	ΕΡΩΤΗΣΗ	Περιεχόμενου που ελέγχουν το νόημα που οικοδομούν οι μαθητές από το κείμενο			Διαδικασίας, οι οποίες εστιάζουν στις στρατηγικές που επιστρατεύουν οι μαθητές, προκειμένου να καταλήξουν στο νόημα, ή επιζητούν εφαρμογές στην τάξη		
1	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;	1	1	1			
2	Να σχολιάσετε τις απόψεις του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.	1	1	1			
3	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή και ποια του Ρήγα;	1	1	1			
4	Για ποιους Λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.	1	1	1			
5	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.	1	1	1			
6	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.	1	1	1			
7	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;	1	1	1			
8	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;	1	1	1			
9	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;	1	1	1			
10	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;	1	1	1			
11	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.	1	1	1			
12	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;	1	1	1			
13	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;	1	1	1			
14	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που περιέχονται στην	1	1	1			

	Πηγή 1.					
15	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;	1	1	1		

Πίνακας παραρτήματος 8

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Ε	Κ1	Κ2
		Διαθεματικότητα		
1	Τι θεωρείτε ότι προσέφεραν στο Γένος οι δάσκαλοι της Τουρκοκρατίας;			
2	Να σχολιάσετε τις απόψεις του Κοσμά του Αιτωλού για την παιδεία. Θα σας βοηθήσει και η Πηγή 3.	1	1	1
3	Ποια ήταν τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Κοραή και ποια του Ρήγα;			
4	Για ποιους Λόγους πιστεύετε ότι ο Κολοκοτρώνης (Πηγή 2) υποστηρίζει πως οι Έλληνες θα έπρεπε να βασίζονται μόνο στις δικές τους δυνάμεις; Στην απάντηση θα σας βοηθήσει η «Ματιά στο παρελθόν» και όσα έχετε διδαχθεί στην προηγούμενη ενότητα.			
5	Με βάση τα κείμενα των πηγών, να καταγράψετε τα συναισθήματα από τα οποία κυριαρχούνται οι συγγραφείς τους.			
6	Ποιες ήταν οι σημαντικότερες μάχες που δόθηκαν στη Στερεά Ελλάδα στο ξεκίνημα της Επανάστασης; Να τις σημειώσετε στο χάρτη.	1	1	1
7	Σε τι είδους επιχειρήσεις συμμετείχαν τα ελληνικά πλοία;		1	1
8	Ποιο ήταν το όραμα του νεαρού Μακεδόνα, όπως περιγράφεται στην Πηγή 1;			
9	Τι εννοεί ο Φιλέλληνας Άγγλος ποιητής Πέρσι Σέλλεϋ με τη φράση «Όλοι είμαστε Έλληνες»;	1	1	1
10	Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;	1	1	1
11	Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.			
12	Ποιο είναι το περιεχόμενο του μεταρρυθμιστικού έργου του Ελ. Βενιζέλου ως πρωθυπουργού;			
13	Με βάση την Πηγή 2, ποια είναι για τον Ελευθέριο Βενιζέλο τα βασικά καθήκοντα του πολιτικού;	1	1	1
14	Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, να σχολιάσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις του Γάλλου φιλοσόφου Καμύ, που περιέχονται στην Πηγή 1.	1	1	1
15	Ποιοι είναι οι κυριότεροι σταθμοί στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση;	1	1	1

Τετράδιο Εργασιών

Πίνακας παραρτήματος 9

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	E	K1	K2	E	K1	K2
		Χαμηλές νοητικές λειτουργίες			Ανώτερες νοητικές λειτουργίες		
1	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	1	1	1			
2	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.				1	1	1
3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .	1	1	1			
4	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο	1	1	1			
5	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.	1	1	1			
6	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».				1	1	1
7	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.	1	1	1			
8	Συμπληρώστε στο χάρτη με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις εξής περιοχές και τοπωνύμια: Σφακιά, Μάνη, Σούλι, Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Χαλκιδική.	1	1	1			
9	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο την Αίγυπτο, απ' όπου προερχόταν ο Ιμπραήμ Πασάς και σχηματίστε με βέλη την πορεία που ακολούθησε.	1	1	1			
10	Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω				1	1	1

	απόσπασμα, σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.						
11	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α΄ με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β΄.	1	1	1			
12	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.	1	1	1			
13	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».	1	1	1			
14	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισο της Κρήτης.					1	1
15	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.					1	1
16	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.	1	1	1			

Πίνακας παραρτήματος 10

		E	K1	K2	E	K1	K2
		Amidon και Hunter					
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Κλειστές			Ανοιχτές		
1	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	1	1	1			
2	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.				1	1	1
3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .	1	1	1			
4	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο	1	1	1			
5	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το	1	1	1			

	βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.						
6	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».				1	1	1
7	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.	1	1	1			
8	Συμπληρώστε στο χάρτη με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις εξής περιοχές και τοπωνύμια: Σφακιά, Μάνη, Σούλι, Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Χαλκιδική.	1	1	1			
9	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο την Αίγυπτο, απ' όπου προερχόταν ο Ιμπραήμ Πασάς και σχηματίστε με βέλη την πορεία που ακολούθησε.	1	1	1			
10	Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα, σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.				1	1	1
11	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α' με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β'.	1	1	1			
12	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.	1	1	1			
13	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».	1	1	1			
14	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισο της Κρήτης.				1	1	1
15	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.				1	1	1
16	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	1	1	1			

Πίνακας παραρτήματος 11

		E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	E	K 1	K 2
Πανεπιστήμιο Stanford													
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Πραγματολογικές – περιγραφικές			Διερευνητικές			Ερωτήσεις που καλλιεργούν την κρίση			Ερωτήσεις με αποκλίνουσα σκέψη		
1	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	1	1	1									
2	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.							1	1	1			
3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .	1	1	1									
4	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο	1	1	1									
5	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντολίσετε.	1	1	1									
6	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».							1	1	1			

7	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.	1	1	1									
8	Συμπληρώστε στο χάρτη με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις εξής περιοχές και τοπωνύμια: Σφακιά, Μάνη, Σούλι, Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Χαλκιδική.	1	1	1									
9	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο την Αίγυπτο, απ' όπου προερχόταν ο Ιμπραήμ Πασάς και σχηματίστε με βέλη την πορεία που ακολούθησε.	1	1	1									
10	Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα, σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.								1	1	1		
11	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α' με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β'.	1	1	1									
12	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.	1	1	1									
13	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».	1	1	1									
14	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισο της Κρήτης.								1	1	1		
15	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.								1	1	1		
16	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β' Παγκόσμιο	1	1	1									

	Πόλεμο.																		
--	---------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Πίνακας παραρτήματος 12

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Bloom																	
		ΓΝΩΣΗ		ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ		ΕΦΑΡΜΟΓΗ		ΑΝΑΛΥΣΗ		ΣΥΝΘΕΣΗ		ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ		Κ		Κ			
		E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
1	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	1	1	1															
2	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.												1	1	1				
3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .	1	1	1															
4	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο							1	1	1									
5	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.	1	1	1															
6	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».												1	1	1				
7	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.						1						1	1					

Πίνακας παραρτήματος 13

		E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	E	K 1	K 2
		Brown και Wragg								
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Εννοιολογικές			Εμπειρικές			Αξιακές		
1	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	1	1	1						
2	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.		1	1				1		
3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαιδείες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .	1	1	1						
4	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο	1	1	1						
5	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.		1	1				1		
6	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».							1	1	1
7	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.	1	1	1						
8	Συμπληρώστε στο χάρτη με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις εξής περιοχές και τοπωνύμια: Σφακιά, Μάνη, Σούλι, Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Χαλκιδική.	1	1	1						
9	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο την Αίγυπτο, απ' όπου προερχόταν ο Ιμπραήμ Πασάς και σχηματίστε με βέλη την πορεία που ακολούθησε.	1	1	1						
10	Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα, σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.	1	1	1						
11	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α' με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β'.	1	1	1						
12	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου	1	1	1						

	Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.																		
13	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».	1	1	1															
14	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισο της Κρήτης.															1	1	1	
15	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.	1	1	1															
16	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	1	1	1															

Πίνακας παραρτήματος 14

		E	K	K	E	K	K	E	K	K	E	K	K	E	K	K	E	K	K	
		1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	
		Με βάση τις παραδοχές για την κατανόηση κειμένου - Κουλουμπαρίτση																		
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Επιζητούν τον εντοπισμό και την οργάνωση της πληροφoρίας	Οδηγούν στη δημιουργική ανασύσταση.	Σύνθεση των πληροφοριών του κειμένου	Ακολουθούν την κειμενοκεντρική προσέγγιση κατανόησης και παραγωγής κειμένων και παραγωγής κειμένων	Αναπτύσσουν τη μεταγνώση και την αυτορρύθμιση	Επιζητούν ομαδική εργασία, η οποία στηρίζει την κατανόηση και τη μάθηση	Αυθεντικές μαθητικές ερωτήσεις												
1	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	1	1	1																
2	Αφού συζητήσετε							1	1							1	1	1		

	<p>όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.</p>																		
3	<p>Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr.</p>																		
4	<p>Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο</p>	1	1	1															

5	<p>Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.</p>																											
6	<p>Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει</p>																											

	σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.																	
11	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α' με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β'.																	
12	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.																	
13	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».																	
14	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο,						1	1	1									

	συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισο της Κρήτης.																	
15	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.																	
16	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.																	

Πίνακας παραρτήματος 15

		E	K1	K2	E	K1	K2
		Με βάση το περιεχόμενο και τη διαδικασία					
		Κουλουμπαρίτση					
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Περιεχομένου που ελέγχουν το νόημα που οικοδομούν οι μαθητές από το κείμενο			Διαδικασίες, οι οποίες εστιάζουν στις στρατηγικές που επιστρατεύουν οι μαθητές, προκειμένου να καταλήξουν στο νόημα, ή επιζητούν εφαρμογές στην τάξη		
1	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.	1	1	1			
2	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.	1	1	1			
3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .	1	1	1			
4	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο	1	1	1			
5	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.	1	1	1			
6	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».	1	1	1			

7	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.						
8	Συμπληρώστε στο χάρτη με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις εξής περιοχές και τοπωνύμια: Σφακιά, Μάνη, Σούλι, Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Χαλκιδική.						
9	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο την Αίγυπτο, απ' όπου προερχόταν ο Ιμπραήμ Πασάς και σχηματίστε με βέλη την πορεία που ακολούθησε.						
10	Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα, σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.	1	1	1			
11	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α' με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β'.						
12	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.						
13	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».						
14	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισο της Κρήτης.	1	1	1			
15	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.						
16	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β' Παγκόσμιο						

	Πόλεμο.						
--	---------	--	--	--	--	--	--

Πίνακας παραρτήματος 16

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	E	K1	K2
		Διαθεματικότητα		
1	Τοποθετήστε στην ιστορική γραμμή τα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας που λείπουν.			
2	Αφού συζητήσετε όσα μάθατε για την Αναγέννηση και τον Διαφωτισμό, προσπαθήστε να περιγράψετε τα δύο αυτά φαινόμενα ως προς την περιοχή από την οποία ξεκίνησαν, την εποχή και το περιεχόμενό τους.	1	1	1
3	Αφού χωριστείτε σε ομάδες, παρατηρήστε το έργο του Ραφαήλ, Η Σχολή των Αθηνών και αναζητήστε πληροφορίες για τον δημιουργό και το ίδιο το έργο, σε εγκυκλοπαίδειες και στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα http://www.greek.language.gr .	1	1	1
4	Συμπληρώστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο			1
5	Ορισμένα από τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη που ψηφίστηκαν κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, κατοχυρώνονται και στο σημερινό Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφού μελετήσετε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (σσ. 54-55), προσπαθήστε να τα εντοπίσετε.	1	1	1
6	Σχολιάστε τη φράση από την Πηγή 2 και στη σελίδα 22 του βιβλίου σας: «Πηγή κάθε εξουσίας είναι αποκλειστικά το έθνος. Κανένα σώμα, κανένα άτομο δεν μπορεί να ασκήσει εξουσία που δεν απορρέει από το έθνος».	1	1	1
7	Παρατηρήστε την ενδυμασία του κλέφτη από τη σχετική εικόνα του βιβλίου σας και προσπαθήστε να την περιγράψετε.	1	1	1
8	Συμπληρώστε στο χάρτη με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις εξής περιοχές και τοπωνύμια: Σφακιά, Μάνη, Σούλι, Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρος, Χαλκιδική.	1	1	1
9	Χρωματίστε στο χάρτη με κόκκινο την Αίγυπτο, απ' όπου προερχόταν ο Ιμπραήμ Πασάς και σχηματίστε με βέλη την πορεία που ακολούθησε.	1	1	1
10	Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα, σχολιάστε με τη βοήθεια του δασκάλου και των συμμαθητών σας τις υπογραμμισμένες φράσεις.	1	1	1
11	Αντιστοιχίστε τις πόλεις της στήλης Α' με τα πνευματικά ιδρύματα της στήλης Β'.	1	1	1
12	Τοποθετήστε τα γεγονότα στη σειρά αρχίζοντας από το παλαιότερο: προσάρτηση Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανεξαρτησία Σερβίας, αυτονομία Ανατολικής Ρωμυλίας.	1	1	1
13	Συμπληρώστε την ακροστιχίδα της «Μεγάλης Ιδέας».			1
14	Αφού συμπληρώσετε τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο, συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του Μακεδονικού Αγώνα και της εξέγερσης στο χωριό Θέρισο της Κρήτης.	1	1	1

15	Συζητήστε στην τάξη και προσπαθήστε να καταγράψετε τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.	1	1	1
16	Σημειώστε στο χάρτη την προέλαση του ελληνικού στρατού στη Βόρεια Ήπειρο κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.	1	1	1

Ψηφιακό Βιβλίο του Μαθητή

Πίνακας παραρτήματος 17

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	E	K	K	E	K	K
		1	1	2	1	1	2
		Χαμηλές νοητικές λειτουργίες			Ανώτερες νοητικές λειτουργίες		
1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-εννοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσάριου, που δημιουργήσα.	1	1	1			
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του	1	1	1			
3	Εντοπίζω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων	1	1	1			
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή				1	1	1
5	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.				1	1	1
6	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.	1	1	1			
7	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;				1	1	1
8	Αντιστοιχίζω τις εικόνες με τα προβαλλόμενα αποσπάσματα για ιδιότητες και ρόλους συγκεκριμένων αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης.	1	1	1			
9	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.		1		1		1
10	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.				1	1	1
11	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των πηγών Γ και Δ στη νεοελληνική.	1				1	1
12	Ποιος είναι ο δημιουργός της πηγής;	1	1	1			
13	Πού και πότε δημιουργήθηκε η πηγή;	1	1	1			

14	Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η πηγή;		1	1	1		
15	Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε η πηγή;		1	1	1		
16	Σημειώνω τους χαρακτηρισμούς με τους οποίους αναφέρονται οι δημιουργοί των πηγών στην Ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου.	1	1	1			
17	Καταγράφω τον αντίκτυπο της πτώσης του Μεσολογγίου.		1		1		1
18	Καταγράφω κοινές, συμπληρωματικές, αντικρουόμενες πληροφορίες των δύο ιστορικών κειμένων.				1	1	1
19	Σημειώνω τις κατηγορίες εναντίον του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.		1	1	1		
20	Διακρίνω στο κατηγορητήριο τις προθέσεις της Αντιβασιλείας.				1	1	1
21	Ποιο είναι το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η δίκη του Κολοκοτρώνη;	1	1	1			
22	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;		1	1	1		
23	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;				1	1	1
24	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.	1	1	1			
25	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.	1	1	1			
26	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;		1	1	1		
27	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1	1	1			
28	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητήματος;	1	1	1			
29	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";				1	1	1
30	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"	1	1	1			
31	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".	1	1				1
32	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού Αγώνα".				1	1	1
33	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.				1	1	1
34	Ποιες οι διαφωνίες μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;				1	1	1
35	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.	1	1	1			
36	Με ποιο τρόπο αξιοποιούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;				1	1	1
37	Καταγράφω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.				1	1	1
38	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.				1	1	1
39	Συμπίπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;				1	1	1

Πίνακας παραρτήματος 18

		E	K1	K2	E	K1	K2
		Amidon και Hunter					
<u>A/A</u>	<u>ΕΡΩΤΗΣΗ</u>	Κλειστές			Ανοιχτές		
1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-ενοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσάριου, που δημιούργησα.	1	1	1			
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του	1	1	1			
3	Εντοπίζω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων	1	1	1			
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή				1	1	1
5	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.				1	1	1
6	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.	1	1	1			
7	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;				1	1	1
8	Αντιστοιχίζω τις εικόνες με τα προβαλλόμενα αποσπάσματα για ιδιότητες και ρόλους συγκεκριμένων αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης.	1	1	1			
9	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.		1	1	1		
10	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.	1		1		1	
11	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των πηγών Γ και Δ στη νεοελληνική.	1				1	1
12	Ποιος είναι ο δημιουργός της πηγής;	1	1	1			
13	Πού και πότε δημιουργήθηκε η πηγή;	1	1	1			
14	Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η πηγή;	1	1	1			
15	Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε η πηγή;	1	1	1			
16	Σημειώνω τους χαρακτηρισμούς με τους οποίους αναφέρονται οι δημιουργοί των πηγών στην Ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου.	1	1	1			
17	Καταγράφω τον αντίκτυπο της πτώσης του Μεσολογγίου.		1	1	1		
18	Καταγράφω κοινές, συμπληρωματικές, αντικρουόμενες πληροφορίες των δύο ιστορικών κειμένων.				1	1	1
19	Σημειώνω τις κατηγορίες εναντίον του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.	1	1	1			
20	Διακρίνω στο κατηγορητήριο τις προθέσεις της				1	1	1

	Αντιβασιλείας.						
21	Ποιο είναι το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η δίκη του Κολοκοτρώνη;	1	1	1			
22	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;	1	1	1			
23	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;				1	1	1
24	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.	1	1	1			
25	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.	1	1	1			
26	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1	1	1			
27	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1	1	1			
28	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητήματος;	1	1	1			
29	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";				1	1	1
30	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"	1	1	1			
31	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".	1	1	1			
32	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού Αγώνα".				1	1	1
33	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνική, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.				1	1	1
34	Ποιες οι διαφωνίες μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;				1	1	1
35	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.	1	1	1			
36	Με ποιο τρόπο αξιοποιούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;				1	1	1
37	Καταγράφω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.				1	1	1
38	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.				1	1	1
39	Συμπίπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;				1	1	1

Πίνακας παραρτήματος 19

		E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	E	K 1	K 2
		Πανεπιστήμιο Stanford								
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Πραγματολογικές – περιγραφικές			Ερωτήσεις που καλλιεργούν την κρίση			Ερωτήσεις με αποκλίνοια σκέψη		
1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-ενοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσάριου, που δημιούργησα.	1	1	1						
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του	1	1	1						
3	Εντοπίζω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων	1	1	1						
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή				1	1	1			
5	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.				1	1	1			
6	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.	1	1	1						
7	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;				1	1	1			
8	Αντιστοιχίζω τις εικόνες με τα προβαλλόμενα αποσπάσματα για ιδιότητες και ρόλους συγκεκριμένων αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης.	1	1	1						
9	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.		1	1	1					
10	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.	1				1	1			
11	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των πηγών Γ και Δ στη νεοελληνική.	1				1	1			
12	Ποιος είναι ο δημιουργός της πηγής;	1	1	1						
13	Πού και πότε δημιουργήθηκε η πηγή;	1	1	1						
14	Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η πηγή;		1		1		1			
15	Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε η πηγή;		1		1		1			
16	Σημειώνω τους χαρακτηρισμούς με τους οποίους αναφέρονται οι δημιουργοί των πηγών στην Ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου.	1	1	1						
17	Καταγράφω τον αντίκτυπο της πτώσης του Μεσολογγίου.		1		1		1			
18	Καταγράφω κοινές, συμπληρωματικές,				1	1	1			

	αντικρουόμενες πληροφορίες των δύο ιστορικών κειμένων.												
19	Σημειώνω τις κατηγορίες εναντίον του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.		1	1	1								
20	Διακρίνω στο κατηγορητήριο τις προθέσεις της Αντιβασιλείας.					1	1	1					
21	Ποιο είναι το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η δίκη του Κολοκοτρώνη;	1	1	1									
22	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;		1	1	1								
23	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;						1	1	1				
24	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.	1	1	1									
25	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.	1	1	1									
26	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;			1	1	1							
27	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1	1	1									
28	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητήματος;	1	1	1									
29	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";	1						1	1				
30	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"	1	1	1									
31	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".	1	1	1									
32	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού Αγώνα".					1	1	1					
33	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνική, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.						1	1	1				
34	Ποιες οι διαφωνίες μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;						1	1	1				
35	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.	1	1	1									
36	Με ποιο τρόπο αξιοποιούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;						1	1	1				
37	Καταγράφω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.				1	1	1						
38	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.					1	1	1					
39	Συμπίπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;					1	1	1					

Πίνακας παραρτήματος 20

		E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	
		Bloom																		
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΓΝΩΣΗ			ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ			ΕΦΑΡΜΟΓΗ			ΑΝΑΛΥΣΗ			ΣΥΝΘΕΣΗ			ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ			
1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-ενοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσάριου, που δημιούργησα.									1	1	1								
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του	1	1	1																
3	Εντοπίζω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων												1	1	1					
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή																	1	1	1
5	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.												1	1	1					
6	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.	1	1	1																
7	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;																	1	1	1

	στο οποίο διεξάγεται η δίκη του Κολοκοτρώνη;																		
22	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;										1	1	1						
23	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;																1	1	1
24	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.	1	1	1															
25	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.	1	1	1															
26	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;												1						
27	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1	1	1															
28	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητήματος;	1	1	1															
29	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";																	1	1
30	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"	1	1	1															
31	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".												1	1	1				
32	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού Αγώνα".												1	1					
33	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες																		1

	της πολιτικής, κοινωνική, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.																						
34	Ποιες οι διαφωνίες μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;																	1	1	1			
35	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.	1	1	1																			
36	Με ποιο τρόπο αξιοποιούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;																			1	1		
37	Καταγράφω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.																						
38	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.																						
39	Συμπίπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;																				1	1	1

Πίνακας παραρτήματος 21

		E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	E	K 1	K 2
		Brown και Wragg								
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Εννοιολογικές			Εμπειρικές			Αξιακές		
1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-εννοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσάριου, που δημιουργήσα.	1	1	1						
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του	1	1	1						
3	Εντοπίζω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων	1	1	1						
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με		1	1				1		

	τη σημερινή εποχή									
5	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.	1	1	1						
6	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.	1	1	1						
7	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;	1							1	1
8	Αντιστοιχίζω τις εικόνες με τα προβαλλόμενα αποσπάσματα για ιδιότητες και ρόλους συγκεκριμένων αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης.	1	1	1						
9	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.			1					1	1
10	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.	1	1	1						
11	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των πηγών Γ και Δ στη νεοελληνική.	1	1	1						
12	Ποιος είναι ο δημιουργός της πηγής;	1	1	1						
13	Πού και πότε δημιουργήθηκε η πηγή;	1	1	1						
14	Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η πηγή;	1	1	1						
15	Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε η πηγή;	1	1	1						
16	Σημειώνω τους χαρακτηρισμούς με τους οποίους αναφέρονται οι δημιουργοί των πηγών στην Ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου.	1	1	1						
17	Καταγράφω τον αντίκτυπο της πτώσης του Μεσολογγίου.	1	1							1
18	Καταγράφω κοινές, συμπληρωματικές, αντικρουόμενες πληροφορίες των δύο ιστορικών κειμένων.	1	1	1						
19	Σημειώνω τις κατηγορίες εναντίον του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.	1	1	1						
20	Διακρίνω στο κατηγορητήριο τις προθέσεις της Αντιβασιλείας.	1							1	1
21	Ποιο είναι το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η δίκη του Κολοκοτρώνη;	1	1	1						
22	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;	1	1	1						
23	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;	1							1	1
24	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων		1	1					1	

	σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.										
25	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.	1	1	1							
26	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1	1	1							
27	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1	1	1							
28	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητήματος;	1	1	1							
29	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";	1							1	1	
30	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"	1	1	1							
31	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".	1	1	1							
32	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού Αγώνα".	1							1	1	
33	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνική, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.	1							1	1	
34	Ποιες οι διαφωνίες μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;								1	1	1
35	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.	1	1	1							
36	Με ποιο τρόπο αξιοποιούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;								1	1	1
37	Καταγράφω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.								1	1	1
38	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.	1							1	1	
39	Συμπίπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;	1	1	1							

Πίνακας παραρτήματος 22

		E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	E	K 1	K 2	E	K 1	K 2
Με βάση τις παραδοχές για την κατανόηση κειμένου																						
Κουλουμπαρίτση																						
A/A	ΕΡ ΩΤ ΗΣ Η	Επιζητού ν τον εντοπισμό και την οργάνωσ η της πληροφο ρίας	Οδηγού ν στη δημιουρ γική ανασύσ ταση.	Σύνθεσ η των πληροφ οριών του κειμένο υ	Ακολουθού ν την κειμενοκεντ ρική προσέγγιση κατανόηση ς και παραγωγής κειμένων	Αναπτύσ σουν τη μεταγνώ ση και την αυτορρύ θμιση	Επιζητούν ομαδική εργασία, η οποία στηρίζει την κατανόηση και τη μάθηση	Αυθεντ ικές μαθητι κές ερωτήσ εις														
1	Αν αζη τώ τη σημ ασί α των ιστ ορι κών όρ ων- ενν σιώ ν στις προ τειν όμε νες ιστ οσε λίδ ες, αλλ ά και στο υλι κό των σχο λικ ών εγχ ειρι δίο	1	1	1																		

2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθώς κυριαρχίας των Επώνων και τη διάρκειά του						1	1	1												
3	Εντόπιση του ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορά						1	1	1												

	ή κάθ ε φορ ά κυρ ιαρ χία των Επτ ανή σω ν																		
4	Κα ταγ ράφ ω ομο ιότη ητε ς και δια φορ ές με τη σημ εριν ή επο χή						1	1	1										
5	Σχο λιά ζω το ρυθ μό των αλλ αγώ ν στις ενδ υμα τολ ογι κές συν ήθε ιες των Ελλ ήνω						1	1	1										

	ν, σύμ φω να με την ιστ ορι κό.																			
6	Σημ ειώ νω τα idia ίταρ α χαρ ακτ ηρι στι κά με τα οπο ία περ ιγρ άφο ντα ι οι κοι νων ίες της υπα ίθρ ου και των αστ ικώ ν κέν τρω ν.							1	1	1										
7	Ποι οι παρ άγο ντε ς επη ρεά ζου							1	1	1										

9	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.						1	1	1												
10	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών						1	1	1												

	Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.																		
11	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των πηγών Γ και Δ στην νεοελληνική.						1	1	1										
12	Ποιοι είναι οι δημιουργοί της πηγής;							1	1	1									
13	Πού							1	1	1									

	και πότ ε δημ ιου ργή θηκ ε η πηγ ή;																			
14	Ποι ο είν αι το κοι νό στο οπο ίο απε υθύ νετ αι η πηγ ή;							1	1	1										
15	Για ποι ο λόγ ο δημ ιου ργή θηκ ε η πηγ ή;							1	1	1										
16	Σημ ειώ νω του ς χαρ ακτ ηρι σμο ύς με του ς οπο ίου ς							1	1	1										

	ανα φέρ οντ αι οι δημ ιου ργο ί των πηγ ών στη ν Ηρ ωικ ή Έξο δο του Με σολ ογγ ίου.																		
17	Κα ταγ ράφ ω τον αντ ίκτ υπο της πτώ σης του Με σολ ογγ ίου.						1	1	1										
18	Κα ταγ ράφ ω κοι νές, συμ πλη ρω ματ ικές , αντ ικρ						1	1	1										

	ουό μεν ες πλη ροφ ορί ες των δύο ιστ ορι κών κει μέν ων.																			
19	Σημ ειώ νω τις κατ ηγο ρίες ενα ντίο ν του Θεό δωρ ου Κο λοκ οτρ ώνη .						1	1	1											
20	Δια κρί νω στο κατ ηγο ρητ ήρι ο τις προ θέσ εις της Αντ ιβα σίλ είας .						1	1	1											
21	Ποι						1	1	1											

<p>ο είν αι το ευρ ύτε ρο ιστ ορι κό πλα ίσιο μέσ α στο πο ίο διεξ άγε ται η δίκ η του Κο λοκ οτρ ώνη ;</p>																				
<p>22</p> <p>Με ποι α επιχ είρ ήμα τα αντ ικρ ούε ι ο Κο λοκ οτρ ώνη ς το κατ ηγο ρητ ήρι ο ενα ντίο ν του</p>																				<p>1 1 1</p>

	;																			
23	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;						1	1	1											
24	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των						1	1	1											

	πρ ώτ ων σύγ χρο νων Ολ υμπ ιακ ών Αγ ών ων.																		
25	Σημ ειώ νω τις αλλ αγέ ς που επι φέρ ει η διο ργά νω ση των Αγ ών ων στη ζωή των Ελλ ήνω ν.						1	1	1										
26	Ποι οι εμπ λέκ οντ αι και με ποι ον τρό πο στη ν επί λυσ						1	1	1										

	η του Ανατολικού ζήτηματος;																		
27	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζήτητος;						1	1	1										
28	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητ						1	1	1										

	<p>μέρ η και κατ αγρ άφ ω τις επι μέρ ους ενέ ργει ές του ς στη ν υπό θεσ η του "Μ ακε δον ικο ύ Αγ ώνα ".</p>																				
32	<p>Σημ ειώ νω τα επιχ ειρ ήμα τα, τα οπο ία κατ αγρ άφο ντα ι στις πηγ ές, για την εκδ ήλ ωσ</p>																				

	η και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού Αγώνα".																		
33	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.	1						1	1										
34	Ποιοι δια							1	1	1									

	φω νίες μετ αξύ κιν ήμα τος και επα νάσ τας ης, τις οπο ίες υπο νοο ύν οι ιστ ορι κοί;																		
35	Έντ οπί ζω και κατ αγρ άφ ω του ς τομ είς ενδι αφέ ρον τος του Κ. Ρακ τιβ άν.						1	1	1										
36	Με ποι ο τρό πο αξι οπο ιού ν οι ιστ ορι						1	1	1										

	κοί το ιστ ορι κό ντο κου μέν το και πώς απο τιμ ώντ αι οι από ψει ς του Κ. Ρακ τιβ άν στα κεί μεν ά του ς;																		
37	Κα ταγ ράφ ω τη συν αισ θημ ατι κή φόρ τισ η των μαρ τύρ ων.						1	1	1										
38	Εντ οπί ζω τις αλλ αγέ ς						1	1	1										

Πίνακας παραρτήματος 23

		E	K1	K2	E	K1	K2
		Με βάση το περιεχόμενο και τη διαδικασία					
		Κουλουμπαρίτση					
A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	Περιεχομένου που ελέγχουν το νόημα που οικοδομούν οι μαθητές από το κείμενο			Διαδικασίας, οι οποίες εστιάζουν στις στρατηγικές που επιστρατεύουν οι μαθητές, προκειμένου να καταλήξουν στο νόημα, ή επιζητούν εφαρμογές στην τάξη		
1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-εννοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσάριου, που δημιούργησα.	1	1	1			
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του	1	1	1			
3	Εντοπίζω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων	1	1	1			
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή	1	1	1			
5	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.	1	1	1			
6	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.	1	1	1			
7	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;	1	1	1			
8	Αντιστοιχίζω τις εικόνες με τα προβαλλόμενα αποσπάσματα για ιδιότητες και ρόλους συγκεκριμένων αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης.	1	1	1			
9	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.	1	1	1			
10	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.	1	1	1			
11	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των πηγών Γ και Δ στη νεοελληνική.	1	1	1			
12	Ποιος είναι ο δημιουργός της πηγής;	1	1	1			

13	Πού και πότε δημιουργήθηκε η πηγή;	1	1	1			
14	Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η πηγή;	1	1	1			
15	Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε η πηγή;	1	1	1			
16	Σημειώνω τους χαρακτηρισμούς με τους οποίους αναφέρονται οι δημιουργοί των πηγών στην Ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου.	1	1	1			
17	Καταγράφω τον αντίκτυπο της πτώσης του Μεσολογγίου.	1	1	1			
18	Καταγράφω κοινές, συμπληρωματικές, αντικρουόμενες πληροφορίες των δύο ιστορικών κειμένων.	1	1	1			
19	Σημειώνω τις κατηγορίες εναντίον του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.	1	1	1			
20	Διακρίνω στο κατηγορητήριο τις προθέσεις της Αντιβασιλείας.	1	1	1			
21	Ποιο είναι το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η δίκη του Κολοκοτρώνη;	1	1	1			
22	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;	1	1	1			
23	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;	1	1	1			
24	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.	1	1	1			
25	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.	1	1	1			
26	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1	1	1			
27	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;	1	1	1			
28	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητήματος;	1	1	1			
29	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";	1	1	1			
30	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"	1	1	1			
31	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".	1	1	1			
32	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού Αγώνα".	1	1	1			
33	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνική, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.	1	1	1			
34	Ποιες οι διαφωνίες μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;	1	1	1			
35	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.	1	1	1			
36	Με ποιο τρόπο αξιοποιούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;	1	1	1			

37	Καταγράφω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.	1	1	1			
38	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.	1	1	1			
39	Συμπύπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;	1	1	1			

Πίνακας παραρτήματος 24

A/A	ΕΡΩΤΗΣΗ	E	K1	K2
		Διαθεματικότητα		
1	Αναζητώ τη σημασία των ιστορικών όρων-ενοιών στις προτεινόμενες ιστοσελίδες, αλλά και στο υλικό των σχολικών εγχειριδίων. Συντάσσω το αντίστοιχο λήμμα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες του κειμενογράφου. Μπορώ να αποθηκεύσω και να εκτυπώσω τους όρους του Γλωσσάριου, που δημιούργησα.	1	1	1
2	Σημειώνω το διαφορετικό κάθε φορά καθεστώς κυριαρχίας των Επτανήσων και τη διάρκειά του			
3	Εντοπίζω το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της εποχής στο οποίο εντάσσεται η διαφορετική κάθε φορά κυριαρχία των Επτανήσων			
4	Καταγράφω ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή εποχή			
5	Σχολιάζω το ρυθμό των αλλαγών στις ενδυματολογικές συνήθειες των Ελλήνων, σύμφωνα με την ιστορικό.	1	1	1
6	Σημειώνω τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά με τα οποία περιγράφονται οι κοινωνίες της υπαίθρου και των αστικών κέντρων.			
7	Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν σήμερα την ενδυμασία των ανθρώπων;			
8	Αντιστοιχίζω τις εικόνες με τα προβαλλόμενα αποσπάσματα για ιδιότητες και ρόλους συγκεκριμένων αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης.			
9	Καταγράφω τις διαφορετικές απόψεις και τα αντίστοιχα επιχειρήματα σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα στις αρχές του 19ου αιώνα.			1
10	Αναγνωρίζω το γλωσσικό ιδίωμα των πηγών Γ και Δ και σχολιάζω τη γλώσσα των δύο κειμένων.	1		1
11	Μεταφέρω με τη βοήθεια του λεξικού, τα κείμενα των πηγών Γ και Δ στη νεοελληνική.	1		1
12	Ποιος είναι ο δημιουργός της πηγής;	1	1	1
13	Πού και πότε δημιουργήθηκε η πηγή;		1	1
14	Ποιο είναι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η πηγή;	1	1	
15	Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε η πηγή;	1	1	
16	Σημειώνω τους χαρακτηρισμούς με τους οποίους αναφέρονται οι δημιουργοί των πηγών στην Ηρωική Εξοδο του Μεσολογγίου.			
17	Καταγράφω τον αντίκτυπο της πτώσης του Μεσολογγίου.			
18	Καταγράφω κοινές, συμπληρωματικές, αντικρουόμενες πληροφορίες των δύο ιστορικών κειμένων.			
19	Σημειώνω τις κατηγορίες εναντίον του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.			
20	Διακρίνω στο κατηγορητήριο τις προθέσεις της Αντιβασιλείας.			
21	Ποιο είναι το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξάγεται η δίκη			

	του Κολοκοτρώνη;			
22	Με ποια επιχειρήματα αντικρούει ο Κολοκοτρώνης το κατηγορητήριο εναντίον του;	1		
23	Σχολιάζω τη σημασία των πολιτικών γελοιογραφιών ως ιστορικών μαρτυριών. Πόσο αξιόπιστες είναι;	1	1	1
24	Καταγράφω τις αντιδράσεις της ελληνικής κοινωνίας στη διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.			
25	Σημειώνω τις αλλαγές που επιφέρει η διοργάνωση των Αγώνων στη ζωή των Ελλήνων.	1		
26	Ποιοι εμπλέκονται και με ποιον τρόπο στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;			
27	Ποιες είναι οι βλέψεις των εμπλεκόμενων μερών στην επίλυση του Ανατολικού ζητήματος;			
28	Ποια είναι η στάση της Ελλάδας στην επίλυση του ζητήματος;			
29	Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε σήμερα, την έκφραση "ανατολικό ζήτημα";	1		
30	Διατυπώνω τον ορισμό του όρου "Μακεδονικός Αγώνας"	1	1	1
31	Διακρίνω τα εμπλεκόμενα μέρη και καταγράφω τις επιμέρους ενέργειές τους στην υπόθεση του "Μακεδονικού Αγώνα".			
32	Σημειώνω τα επιχειρήματα, τα οποία καταγράφονται στις πηγές, για την εκδήλωση και τη διεξαγωγή του "Μακεδονικού Αγώνα".			
33	Διακρίνω τα αιτήματα σε επιμέρους κατηγορίες της πολιτικής, κοινωνική, οικονομικής ζωής της χώρας την εποχή εκείνη.	1		
34	Ποιες οι διαφορές μεταξύ κινήματος και επανάστασης, τις οποίες υπονοούν οι ιστορικοί;			
35	Εντοπίζω και καταγράφω τους τομείς ενδιαφέροντος του Κ. Ρακτιβάν.			
36	Με ποιο τρόπο αξιοποιούν οι ιστορικοί το ιστορικό ντοκουμέντο και πώς αποτιμώνται οι απόψεις του Κ. Ρακτιβάν στα κείμενά τους;			
37	Καταγράφω τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων.			
38	Εντοπίζω τις αλλαγές στη ζωή των κατοίκων.			
39	Συμπίπτουν οι εκτιμήσεις των μαρτύρων με τις επίσημες ανακοινώσεις;			